

LEOPOLD II

KONING DER BELGEN

ZIJN LEVEN EN ZIJNE REGEERING

1835-1905

DOOR

S. OLSCHESKY

EN

J. GARSOU

Doctors in de Wijsbegeerte en de
Letteren.

In 't Vlaamsch bewerkt door

P. VAN LANGENDONCK

Vertaler bij de Kamer
der Volksvertegenwoordigers.

200920_013

lang021leop01

Leopold II, Koning der Belgen. Zijn leven en zijne regeering

„ Oprecht aan 's Lands bestaan
erknocht, vereenzelvig ik dit met
het mijne. „

(DE HERTOG VAN BRABANT IN DEN
BELGISCHEN SENAAT, 1853.

BOEKHANDEL VANDERLINDEN, BRUSSEL

15, RUYSBROECKSTRAAT, 15

LEOPOLD II

ZIJN LEVEN EN ZIJNE REGEERING

1835 - 1905

Z. K. H. DE HERTOOG VAN BRABANT

1835 — 1905

LEOPOLD II

KONING DER BELGEN

ZIJN LEVEN EN ZIJNE REGEERING

DOOR

S. OLSCHESKY & J. GARSOU

DOCTORS IN DE WIJSBEGEERTE EN DE LETTEREN

IN 'T VLAAMSCH BEWERKT DOOR

PROSPER VAN LANGENDONCK

VERTALER BIJ DE KAMER DER VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

« Oprecht aan 's Lands bestaan verknocht,
vereenzelvig ik dit met het mijne. »

(DE HERTOG VAN BRABANT IN DEN BELGISCHEN SENAAAT, 1855.)

BRUSSEL

BOEKHANDEL VANDERLINDEN

15, Ruysbroeckstraat, 15

AAN DE VEREISCHTEN DER WET IS VOLDAAN

Ieder exemplaar draagt de handteekening der schrijvers.

Aan
Zijne Koninklijke Hoogheid
Prins Albert van België

DIE DE OPDRACHT VAN DIT BOEK

GELIEFDE TE AANVAARDEN.

DE DANKBARE SCHRIJVERS.

HOOFDSTUK I

DE JEUGD VAN LEOPOLD II

1833-1853

Kort na den dood van hun eerste kind, dat nauwelijks eenige maanden oud was, werd de smart van Leopold den Iⁿ en van de Koningin Louisa van Orleans door eene groote vertroosting verzacht. Den 9ⁿ April 1835, werd, in het Paleis te Brussel, een tweede zoon geboren, die de namen van Leopold-Lodewijk-Filips-Maria-Victor ontving.

Gansch België betuigde zijne vreugde ter gelegenheid dezer gelukkige gebeurtenis, die zijn vorstenhuis bevestigde en 's Lands toekomst verzekerde. Naast het graf, met zijn treurnis, stond de wieg, met haar vreugde.

De geboorte, te Laken, van prins Filips, in 1837, en die van prinses Charlotte, in 1840, vergrootten nog zeer gelukkig de Koninklijke Familie, die aan de beroemdste Europeesche vorstenhuizen vermaagschapt was.

« Wenshende de banden, die zijne teergeliefde zonen aan de Natie hechtten, nog nauwer toe te halen en ze ook, van hunne eerste jaren af, in de gevoelens en de herinneringen van het Vaderland te doen deelen » schonk koning Leopold, in 1840, den titel van *Hertog van Brabant* aan prins Leopold, en aan prins Filips dien van *Graaf van Vlaanderen*.

Die historische titel werd door den Hertog van Brabant tot aan zijne troonsbeklimming gevoerd.

De beide prinsen, met groot verstand begaafd, werden met de meeste zorg opgevoed, dank zij de ijverige waakzaamheid van liefderijke en verkleefde ouders. Leopold I, een zoo verlichte als wijze

vorst, wist alras aan zijn oudsten zoon de regeeringsbeginselen en den eerbied voor de vrijheden van het Belgische Volk in te boezemen, terwijl Maria-Louisa, die eene ideale moeder was, in hare kinderen poogde te ontwikkelen de hooge zedelijke hoedanigheden en de roerende deugden, waarmede haar de natuur zoo wonderlijk had begaafd.

Deze Koningin, wier goedheid onuitputbaar was, zoodat haar de bijnaam van *Engel der Belgen* werd gegeven, had van het kasteel te Laken het paleis der liefdadigheid gemaakt.

Een levensbeschrijver vertelt den volgenden trek, dagteekenende van toen onze souverein nog geen dertien jaar oud was en bewijzende hoe die voorbeeldige moeder, in hare bewonderenswaardige wijsheid, hare kinderen had leeren weldoen, door ze aan hare goede werken te doen deelnemen.

Eens dat de jonge Hertog eene wandeling te paard deed in het Park van Laken, verschrikte het dier schielijk en ging op hol. De Prins kon het niet inhouden en liep groot gevaar, toen een zekere Wauters, bediende van het Paleis, niets raadplegend dan zijnen moed, onversaagd naar den kop van 't paard sprong en er in gelukte het te bedwingen, nadat hijzelf nog al ver was meegesleept geworden. De Hertog beloofde zijnen redder, dat hij die schoone daad niet zou vergeten. Inderdaad, de dappere Wauters bleef altijd in het Paleis en, toen hij te oud werd om nog zijne dagtaak te volbrengen, werd hij met een gemakkelijk en goed betaald werk belast. De brave grijsaard stierf in 1890, nog altijd in dienst zijnde bij zijn edelmoedigen meester. Later stelde de Koningin Maria-Hendrika levendig belang in de familie van den dapperen Wauters en vooral in zijne kleindochter, die wees was gebleven. Aan hare invloedrijke beschermster had dit meisje eene uitmuntende opvoeding te danken, waardoor haar, in de toekomst, een gemakkelijk bestaan verzekerd werd.

Ervaren en wijselijk gekozen meesters, waaronder wij zullen noemen baron Prisse, generaal de Lannoy, den befaamden taalkundige A. Scheler, den beroemden romanschrijver Hendrik Conscience en den uitstekenden professor de Closset, van de Luiksche Hoogeschool, werden gelast aan de koninklijke prinsen de talen, de wetenschappen en het krijgsberoep te onderwijzen.

Weldra sprak Leopold vlot en zuiver Fransch, Vlaamsch, Duitsch en Engelsch, doch hij legde eene bijzondere voorliefde voor de studie der aardrijkskunde aan den dag. En uit de talrijke reizen van Leopold II om zich in te lichten nopens al wat zijn Land kon nuttig zijn, blijkt nog nu dat zijne neiging dezelfde bleef. Is de kolonisatie van Congo, die bewonderenswaardige onderneming, welke hem onster-

felijk zal maken, niet op zich zelf een voldoende bewijs, dat onze Koning den uitslag zijner studiën wist te pas te brengen?

De toespraken in den Senaat, waaronder verschillende meesterstukjes zijn, de schoone redevoering, door Leopold II bij zijne

Z. M. LEOPOLD DE Ier

troonsbestijging uitgesproken, getuigen van zijn ernstigen aanleg voor de welsprekendheid; de brieven, naderhand tot de Kamers en tot de Ministers gericht, bewijzen voldoende dat onze Souverein zoo gemakkelijk de pen als het woord hanteert.

Nog vele Belgen herinneren zich met welken ijver prins Leopold en zijn broeder, te voet, den ransel op den rug en 't geweer op den schouder, op 't binnenplein van 't kasteel te Laken exerceerden, onder 't bevel van een onderofficier van het regiment der grenadiers. Leopold II wilde leeren gehoorzamen alvorens te bevelen.

Ter militaire school, waar de Hertog van Brabant zijn onderriicht voltooide, deed hij zich opmerken door de stipte vervulling zijner taak en door zijne beleefdheid jegens zijne studiemakkers.

Leopold doorliep beurtelings alle graden van het leger, te beginnen met dien van onderluitenant; hij wenschte niet alleen de plichten maar ook den ganschen last van den dienst der officieren van zijnen rang te dragen. Met zijn broeder, den Graaf van Vlaanderen, voerde hij, op het exercitie-plein, het commando, eerst over de pelotons en daarna over de compagnies van het 9^e linieregiment, dat toen te Brussel in garnizoen lag.

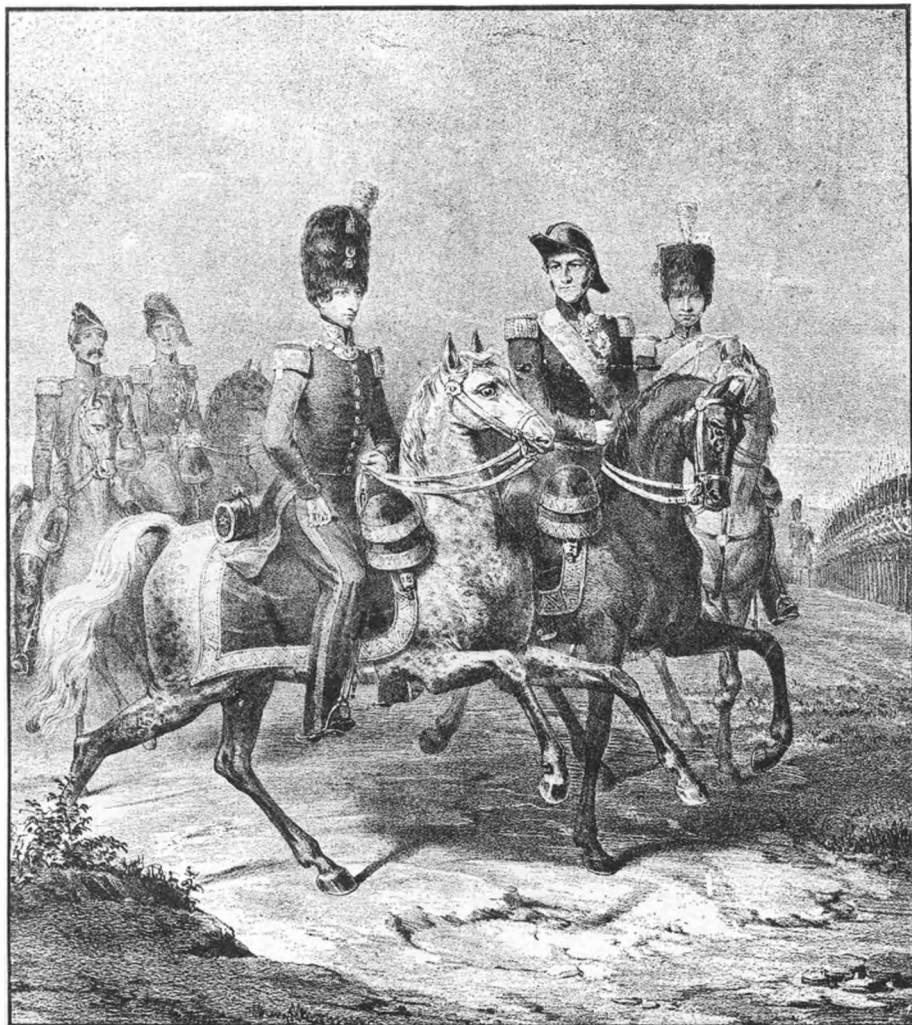
Van in den vroegen morgen zag men de prinsen ter kazerne der Ruysbroeckstraat aankomen. Op het teeken tot het vertrek, stonden zij op hunne plaats in de rangen om naar het oefenplein te trekken, dat nog al ver van de stad was gelegen. Rond den middag zag men ze, aan 't hoofd hunner troepen, langs de Leuvensche poort terugkeeren, gansch met stof overdekt, en defileeren vóór den generaal, die de oefeningen had geleid.

Dank zij dit onderriicht, dat theoretisch en practisch was tevens, waren de Hertog en zijn broeder weldra bedreven in het krijgsmansvak.

Leopold de I^e begreep zeer wel, dat het onderwijs alleen niet voldoende was en dat de toekomstige koning ook zijn Volk met zijne verzuchtingen, zijne vreugden, zijne smarten, kennen moest. Met dit doel stelde hij er prijs op, dat zijne zonen, van hunne jeugd af, zouden deelnemen aan al de gebeurtenissen, die het Vaderland aanbelangden.

In 1818, tijdens de « Septemberfeesten », waren de twee jonge Prinsen, vergezeld van hun vader, het voorwerp van eene echt vaderlandsche en uiterst roerende betooging. Ongedeerd had België juist een tijd van crisis en gevaren doorworsteld, die het een oogenblik zeer verontrust hadden, als daar zijn, de oproerige geest die zich, als eene besmettelijke ziekte, tot al de naburige landen had uitgebreid, de uitroeping der republiek in Frankrijk, de annexatiegedachten van eenige volksopruiers, de schermutseling te Risquons-Tout. Die vrees was verzwonden en het Belgisch Vaderland scheen sterker dan ooit. Ook hadden de plechtigheden van September een ontzagwekkender en grootscher karakter dan gewoonlijk.

Op de Paleizenplaats, waar Leopold de I^e eene wapenschouwing moest houden over het leger en de burgerwacht, had men voor den Koning een rijk versierden troon opgericht; portretten ten voeten uit van Karel den Grooten, Godfried van Bouillon, Boudewijn van

LEVE DE KONING! LEVEN DE PRINSEN!

Constantinopel en Keizer Karel versierden den achtergrond der tribune, en boven die portretten waren schilden en tropeeën aangebracht. Van op dien troon stelde Zijn Majesteit de vanen ter hand aan de deputatiën van al de legioenen der burgerwacht.

Na deze plechtigheid, daalde de Koning van de tribune af en, door de twee Prinsen gevolgd, ging hij langs het front der troepen te midden de toejuichingen en het vivat-geroep van al de toeschouwers.

Een zeer indrukwekkend en wezenlijk onvergeetbaar schouwspel was het, toen, op zeker oogenblik, de menigte de rangen van soldaten doorbrak, die haar op afstand hielden, en naar Leopold den Iⁿ en zijne zonen liep, met de herhaalde kreten : Leve de Koning ! Leven de Prinsen ! Die losbarsting van vreugde was onverwacht en onweerstaanbaar.

't Is ook gedurende die schoone dagen dat de eerste historische stoet uitging en dat, in het Waux-Hall te Brussel, eene schitterende verlichting werd ingericht.

Eene andere plechtigheid, waaraan de Koning met de beide prinsen deelnam, is die van 25 September 1850. Dien dag legde Leopold de I^e plechtig den eersten steen der Congres-Kolom, bestemd om het werk van 1830 blijvend te gedenken.

Dit schoone feest werd ongelukkiglijk gevolgd door een voor de Koninklijke Familie en voor België zeer wreeden rouw.

In den nacht van 12 October 1850 ontsliep in vrede, op acht en dertigjarigen ouderdom, de Koningin Maria-Louisa, omringd door hare kinderen en hare familie, in tranen badend.

De gebeurtenissen van 1848 in Frankrijk, die haren vader Lodewijk-Filips den troon kostten, en zijn dood twee jaar later in Engeland, hadden de zwakke gezondheid der Koningin fel geschokt. Deze verstandige vrouw, vol zelfopoffering en overgelijkelijke liefdadigheid, werd door de Belgen wezenlijk aanbeden.

De gansche Natie droeg haren rouw en duizenden personen waren van alle streken des Lands toegestroomd om te defileeren voor het stoffelijk overblijfsel dergene, die hunne beminde Koningin was geweest. Al de feesten werden uitgesteld en uit eigen beweging staakten de schouwburgen hunne vertooningen. Verschillende dagen lang werd de handel onderbroken. Overal, op de openbare gebouwen evenals aan de private huizen, wapperden vaandels, in rouwfloers gehuld.

Roerend en schoon was de opmerking van den toekomstigen aartsbisschop van Mechelen, Mgr Dechamps, naar aanleiding van de Koningin, te Oostende overleden en, volgens haren wensch, begraven te Laken, in 't harte zelf van België : « God heeft haar verheerlijkt, en Hij was over haar zóó tevreden, dat Hij ze wilde zien sterven aan het uiteinde des rijks, opdat zij, door onze provinciën heen, als op 's volks armen gedragen tot aan het door haar gekozen

graf, in 't voorbijgaan in alle harten, den indruk zou laten van haar heilig leven en haar heiligen dood. »

De Senaat en de Kamer boden hun rouwbeklag aan den Koning,

H. M. KONINGIN MARIA-LOUISA

die door dat wreed ongeluk zeer getroffen was. Leopold de I^e dankte, en met eene doorde ontroering gebroken stem voegde hij er deze woorden bij : « Het Land heeft deel genomen aan mijne smart, als had het alles verloren wat ik verloren heb. Ik zou niet kunnen zeggen hoe dit gevoel van het Land mij heeft getroffen en hoe diep

ik het daarvoor erkentelijk ben. Gij hebt gelijk, Mijne Heeren, van de Koningin te spreken zooals gij doet. Met hart en ziel had zij zich aan haar nieuw Vaderland gehecht; in u beminde zij hoedanigheden, welke zij zelve in den hoogsten graad bezat, de zekerheid en de standvastigheid der genegenheid. Aan u, Mijne Heeren, aan het Land, aan zijn geluk, aan zijn voorspoed vraag ik den troost, dien ik noodig heb. De gedachten die ik, met het oog op de toekomst, zelfs vóór mijne aankomst in België had uitgedrukt, zijn verwezenlijkt geworden. Het Land heeft geleefd en is opgegroeid. Thans biedt het niet meer aan onze blikken de onzekere beloften der kindsheid, maar wel de bloeiende en krachtige gezondheid der jeugd. Al de vurigste wenschen mijner ziel gelden uwen toekomstigen voorspoed. Mijne kinderen, die met u zullen zijn als ik er niet meer wezen zal, zullen mijne taak voortzetten en niets anders dan uw belang voor oogen hebben. Tusschen hen en u zal dezelfde genegenheid bestaan die ons vereenigde, Mijne Heeren, en die door elk jaar, dat verloopt, sterker en dieper wordt gemaakt. »

Het volgende feit, door al de dagbladen van dien tijd verhaald, toont ons wat zij wezenlijk was, die goede en edelmoedige Koningin, wier moed en zielegrootheid geen palen kenden bij de uitoefening harer vurige liefdadigheid :

Op een dag van 't jaar 1848, op zoek zijnde naar nieuwe weldaden, trad de Koningin, te voet en zeer zedig aangekleed, door eene der armste wijken van Brussel; zij bemerkte een jongetje, dat nauwelijks vier jaar oud was en, bibberend van koude, bitter weende, op een hoekpaal gezeten; men was toen in Maart, doch het weder was mistig en een ijzige rijm wervelde door de lucht. Aanstonds treedt zij nader.

— Wat doet gij daar, arme kleine, waarom weent gij zoo, sprak zij, terwijl zij neerknielde om met haren neusdoek de dikke tranen af te drogen, die over 's kinds gelaat vloeiden.

— Ik heb honger, mompelde, al snikkend, de arme kleine.

— Waarom geven moeder en vader u niet te eten?

— Moeder is ziek, en vader geeft mij slagen als ik hem brood vraag, antwoordde het kind, nog overvloediger weenend.

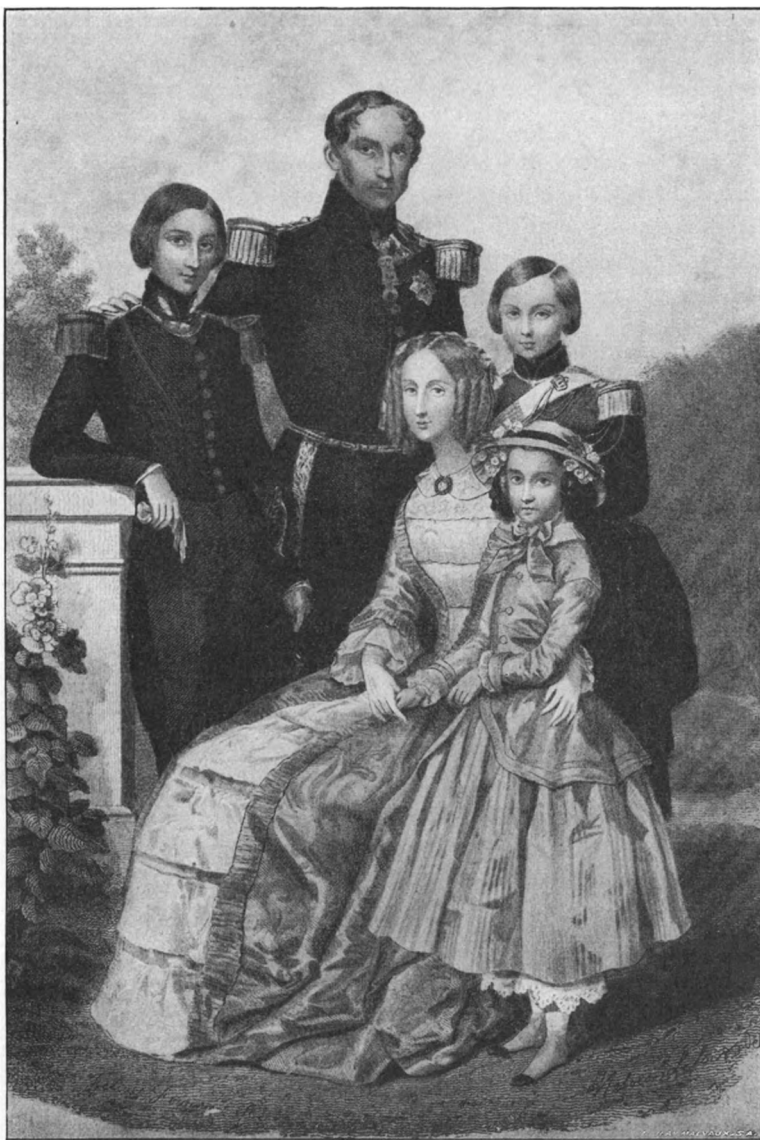
— De ellendeling!... riep de Koningin met afschuw; — leid mij tot hem, sprak zij vastberaden.

— O neen! ik zou slaag krijgen, men heeft mij geen geld gegeven... Er is niemand voorbijgekomen.

— Kom, arme kleine, en wees gerust : ik zal geld geven opdat men u niet zou slaan.

Het kind wierp op zijne weldoenster een verwonderden blik ;

daarna nam hij haar bij de hand, trok met haar door een doolhof van vuile slijkstraten en, stilstaande voor eene deur, die uit hare

DE KONINKLIJKE FAMILIE

hengsels gesprongen was : — Hier is het, sprak hij, — en met een wip stond hij weer bij zijne weldoenster.

Wat het kind toonde, was de ingang van een kelder. De Koningin daalde een steile en vochtige trap af en wanneer hare oogen zich aan de schemering hadden gewend, zag zij op eene ellendige legerstede eene vrouw, die nog jong was, maar zoo bleek en zoo ontvleesd dat zij een lijk geleet, en daarnaast, op een slecht banksken gezeten, een man met onbeschaamd en boosaardig voorkomen. De roode muts, die zijn hoofd bedekte, deed er hem nog schrikkelijker uitzien. Sidderend trad de Koningin achteruit, doch weer moed scheppend : « Ik breng u uw kind terug, zoo sprak zij, het weent en lijdt honger, kunt gij het dan niets te eten geven? » Voor alle antwoord slaakte de arme zieke een diepen zucht. En de man, een vergramden blik werpend op haar, die hem aldus toesprak :

— Met wat recht doet gij ons zulke vraag? zei hij barsch.

— Met het recht eener vriendin die u wil helpen, sprak de Koningin, terwijl zij hem eene geldbeurs in de hand stopte.

Op dit zicht schitterden 's mans oogen van vreugde; daarna liet hij het hoofd op de borst zakken, terwijl de beurs op den grond gleed :

— Ongelukkige, ongelukkige... mompelde hij treurig.

— Hebt gij dan geen werk, dat gij hier blijft, sprak de edelmoe-dige weldoenster.

— Neen, antwoordde hij kortaf en als om alle andere vraag te ontduiken.

— En waarom zoekt gij er geen? Eene stad als Brussel biedt veel redmiddelen aan... Gij weet, overigens, dat men in groote verlegenheid naar de Koningin schrijft.

— Naar de Koningin! riep de man woedend : naar de Koningin! maar ge zijt gek! Bemoeit de Koningin zich met het volk, tenzij om het de vruchten van zijnen arbeid te ontnemen?

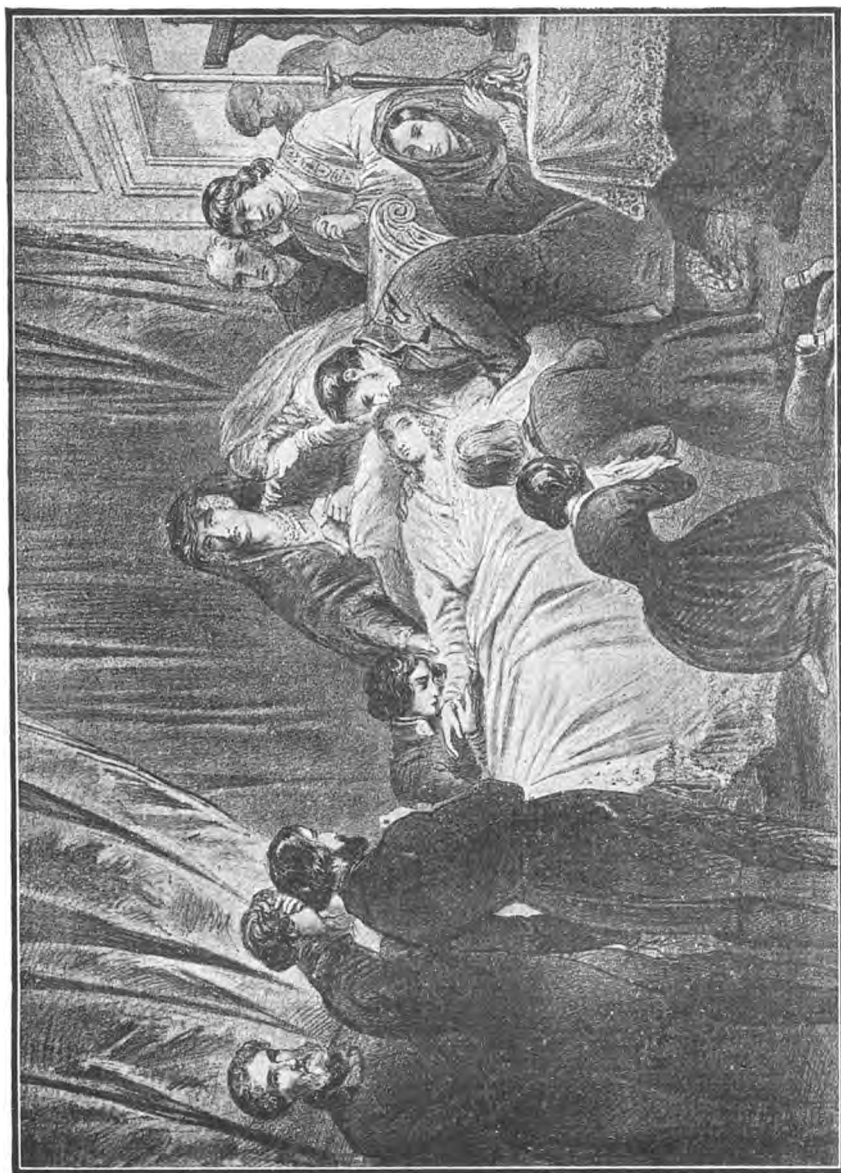
— Gij zijt dan geen Belg? vroeg, trillend, de zachte vrouw.

— Welnu, neen... ik ben Franschman... doe mij aanhouden zoo gij wilt, dat heb ik ruim zoo lief, dan als een hond in een kelder te leven.

De Koningin had voor zich een dier ongelukkige dwepers die, na den Koning Lodewijk-Filips, haar vader, te hebben weggejaagd, naar Brussel waren gekomen om haren echtgenoot te ontronen. — Eerst voelde zij afschuw, doch de oogen ten hemel wendend, putte zij daar toegevendheid en vergiffenis, en op dien edelen en waardigen toon, eener Fransche Koningsdochter eigen :

— God heeft mij tot u geleid, niet om u te straffen maar om u te helpen, sprak zij; ik ben de Koningin.

Op die woorden wierp de werkmans haar een vermetelen en

KONINGIN LOUISA-MARIA OP HAAR STERFBED

verachtenden blik toe, doch de heilige vrouw beschouwende, wier zoet gelaat van liefde en goedheid straalde, voelde hij zijn hart smelten, en eerbiedig het hoofd buigend :

— Vergeef mij... o! vergeef mij, Mevrouw, sprak hij, terwijl hij de handen samenvoegde; gelukkig zijt gij de Koningin van Frankrijk niet, want het zou mij al te zeer wroegen, tot uwen val te hebben bijgedragen.

— Beware u dan God van ooit mijne heilige moeder te kennen, zegde de goede Koningin, terwijl zij een diepen zucht slaakte. — Dit was het eenig verwijt dat zij den rampzaligen verdwaalde toestuurde, en van dien dag af werd zij de weldoenster van het arme huishouden; het kind werd in eene school geplaatst; een gezond verblijf en goed voedsel hielpen de arme zieke weldra op de been.

Nooit was er vrouw ter wereld edelmoediger, weldadiger, vol heiliger goedheid dan Maria-Louisa.

Twee monumenten werden aan de gedachtenis onzer eerste Koningin gewijd : de nieuwe kerk van Laken, ontworpen door den bouwkundige Poelaert, en een praalgraf in de kerk te Oostende, verbeeldende eenen engel, die de stervende Koningin eene kroon op het hoofd plaatst. De kerk te Laken, lomp van trant, werd niet voltrokken wegens een fout in den bouw, die men te laat ontdekte; het monument te Oostende is een der goede gewrochten van Fraikin.

Verschillende dichters van dien tijd bezongen de deugden van haar voor wie, *gedurende achttien jaren, de kroon een voorwendsel voor de liefdadigheid was.*

In eene elegie, aan den dood dezer onvergetelijke Koningin en moeder gewijd, richt de Vlaamsche dichteres, Mevrouw Van Ackere-Doolaege, de volgende strophen tot de koninklijke kinderen :

.

Gij, kleine spruiten, kent ge uw leed?
Weet gij wat schat u is ontvallen?
O! dat uw hart het nooit vergeet
Hoe, blinkend onder duizendtallen,
Uw moeder Belgie 's Engel was...
De roem der vorstenkroon, de zegen
Die de armoede en de ramp genas,
En liefde en dank wekte allerwegen.

Kom in onze armen, treurend kroost,
Ontvang aan 't graf, voor haar ontsloten,
Den warmen kus van liefde en troost;
Gij zijt ons hope, rampgenooten.
Vergoedt gij eens, in later tijd,
De duurbre vrouw die wij beweenen;
Blinkt uit, om deugd en roem benijd,
En helpt, als Zij, 't Land steun verleen.

En Gij, verdwenen Engel, Gij
Die nu in 't Belgisch hart kunt lezen,
Doorlees elk hart en zie het blij
Wat liefde daar is opgerezen.
Wij zweren, bij Uw duurbaar graf,
De liefde zal Uw troon bewaken;
Ze is 't heiligst loon dat 't Land U gaf.
Zij blijft voor U en de Uwen blaken.

HOOFDSTUK II

LEOPOLD II SENATOR

1853-1863

Ten jare 1853, toen Leopold de IIe Senator werd en hij in den echt trad met aartshertogin Maria-Hendrika van Oostenrijk, begon een nieuw tijdperk in het leven van dezen vorst.

Den 9ⁿ April 1853, bereikte onze Souverein zijn achttiende jaar, ouderdom door de Grondwet vereischt voor de meerderjarigheid des Konings en voor de toelating tot den Senaat van den vermoedelijken troonopvolger. Zoo werd de Hertog van rechtswege Senator, en dien titel zou hij wezenlijk verdienen door zijne werkdadige deelneming aan de werkzaamheden dier Hooge vergadering.

Zijne Koninklijke Hoogheid, tot majoor der infanterie benoemd, had het Groot-Lint der Leopoldsorde ontvangen, daags voor zijne aanstelling tot Senator.

Den dag zelven zijner meerderjarigheid, werd de Prins in de zaal der beraadslagingen binnengeleid onder warm handgeklap en geestdriftige toejuichingen. De voornaamste vertegenwoordigers der vreemde mogendheden woonden die heuglijke vergadering bij.

Prins de Ligne, die toen voorzitter van den Senaat was, drong in zijne redevoering sterk aan op de beteekenis van dien historischen dag. Nadat hij de gehechtheid van het Belgische volk aan zijn grondwettelijk Koninkdom, aan zijne nationaliteit en aan zijn Vorstenhuis had doen uitschijnen, zette hij zijne toespraak tot den Hertog van Brabant in dezer voege voort :

« Erfgenaam van den Troon, zoon eens Konings, die een voorbeeld is van getrouwheid in het nakomen zijner beloften, zult gij eenmaal zijne edele en vaderlandsche overleveringen voortzetten. Door

zijne wijsheid geleid, zal uw weg gansen afgebakend zijn, Monseigneur.

» De Senaat zal den eed opnemen; dien Uwe Koninklijke Hoogheid gaat afleggen.

» Kom dus, Prins, kom u op de hoogte stellen van het parlementaire leven; onze harten wachten op u; van in den hemel aanschouwt u de Koningin, uwe doorluchtige moeder, wier gedachtenis zoozeer wordt vereerd! Gansch België luistert naar u! »

De Hertog van Brabant zwoer de Grondwet te zullen eerbiedigen; daarna sprak hij voor de eerste maal in 't openbaar tot de Natie en drukte zich uit als volgt :

« Diep getroffen door de redevoering van onzen achtbaren voorzitter, kom ik, Mijne Heeren, onder u de plaats innemen, die er mij door de Grondwet wordt aangewezen.

» Voortaan geroepen om deel te nemen aan uwe werkzaamheden, treed ik met genoegen op als uw medewerker aan de taak, welke de Senaat sinds 22 jaren met eene zoo onvermoeibare vaderlandsliefde voortzet.

» Het was mij nog niet gegeven, mij tot de gansche Natie te richten. Nochtans, Mijne Heeren, zal ik nimmer met verkleefder en erkentelijker gemoed tot haar kunnen spreken.

» De toejuichingen, waarmede het Belgische Volk mijne intrede in deze vergadering wel begroeten wil, bewijzen mij nog eens te meer, dat het, over zijn verleden voldaan, niets beter wenscht dan de voortzetting er van in de toekomst.

» Dat is inderdaad, Mijne Heeren, het doel waarnaar wij te zamen moeten streven. Wat mij betreft, gij kent de gevoelens, die mij bezielen. Gij weet dat ik, oprecht aan 's Lands bestaan verknocht, het vereenzelvig met het mijne. Immer zult gij in mij een landgenoot vinden, gelukkig en fier om tot de handhaving van onze onafhankelijkheid en onzen voorspoed te kunnen bijdragen.

» Dat was altijd mijn duurbaarste wensch.

» Moge de Hemel die, sinds 22 jaar, zoo blijkbaar mijn Vaderland beschermt, thans ook mijnen wensch verhooren. »

Na die schoone woorden werd de jonge Hertog tot senator uitgeroepen en de vergadering werd te midden eene onbeschrijflijke geestdrift gesloten. Uit al de galerijen klonken de kreten : « Leve de Koning! Leve de Hertog van Brabant! »

's Anderendaags waren de leden van den Senaat in Sinte-Goedelekerk vereenigd voor een *Te Deum* van dankzegging.

De feestelijkheden werden besloten met een groot bal op het Stadhuis.

Het optreden van den Hertog van Brabant in het staatkundig leven, schrijft Th. Juste, mocht worden beschouwd als een nieuwe bekrachtiging van het regeeringsstelsel, dat in 1830 tot stand was gebracht. De vreugde der Belgen was des te levendiger, daar zij niet hadden vergeten hoe wreed hunne voorouders ontgoocheld werden

PRINS DE LIGNE

toen, na de regeering van maar éenen dag der Aartshertogen Albert en Isabella, het land opnieuw verviel onder de vreemde overheersching. Zij hadden niet vergeten, dat het gemis van een uitsluitend nationaal Vorstenhuis eene der voornaamste oorzaken was van al de rampen, door de oude katholieke Nederlanden geleden. Na zoo-veel wisselvalligheden, bezaten de Belgen eindelijk dit Koninklijke Huis, door hunne vaders zoo vurig gewenscht; die prinsen, —

de hoop des Lands, de waarborg zijner nationaliteit, het onderpand eener heilvolle toekomst, — waren onder hunne oogen geboren en opgegroeid. Van daar hunne luide vreugde, hun vertrouwen. Overal, van in de Hoofdstad tot in het nederigste dorpje, wilden de gemeenteraden, de geestelijkheid, de burgerwacht, de burgerij, het volk, kortom alle standen, de meerderjarigheid van den koninklijken Prins vieren. En dit algemeene feest was het gevolg van een vrijwillig genomen besluit. De inwoners hadden aan hun eigen aandrang gehoorzaamd; zij hadden verwezenlijkt, wat hun door hunne vaderlandsliefde en hunne verkleefdheid aan het Vorstenhuis ingeboezemd werd. 't Is dus met de gunstigste voortekens, dat de Hertog van Brabant in het staatkundig leven trad. Het goede en getrouwe volk, waarover hij geroepen was eensdaags te regeeren, begroette den oudsten zoon van Leopold den Iⁿ als den aangewezen voortzetter dier vaderlijke politiek, die te gelijk 's Lands vrijheden bevestigd en zijne onafhankelijkheid verzekerd had; het begroette hem met geestdrift omdat het geloofde in de toekomst en overtuigd was, dat de Hertog van Brabant de dapperste steun van het vrije en onafhankelijke België zou wezen (*).

* * *

Twee jaren wachtte de Hertog van Brabant alvorens werkdadig op te treden in de beraadslagingen van den Senaat, die hij met de meeste stiptheid volgde. Eerst wilde prins Leopold wijselijk de kunst van luisteren beoefenen, voordat hij zelf aan de besprekingen deelnam; doch van af 1855 tot in 1861, werd hij een der ijverigste redenaars van het Parlement, zich mengende in al de debatten, die hem belang inboezemden. Het past hier te herinneren, wat al tact en gematigdheid de jonge Senator aan den dag legde in zijne welsprekende redevoeringen, die te gelijk een krachtige geestesrijpheid, eene vurige vaderlandsliefde en een uitzonderlijk scherp blik in de toekomst verraadden.

Vóór alles beoogde de Hertog 's Lands grootheid door de koloniale uitbreiding, de verbetering van het lot der nederigen en de verheffing van kunst, wetenschap en letteren. Verschillende Senatoren van dien tijd vermoedden gewis volstrekt niet, dat Leopold de IIe zou verwezenlijken, wat zij voor droomerijen van den Hertog van Brabant waanden. Inderdaad « de Koning zag ver vooruit, de Koning zag groot, de Koning zag juist. »

(*) *Indépendance Belge*. 9 April 1853.

In December 1855, bij zijnen terugkeer van eene reis in 't verre Oosten, verdedigde de Koning, in zijne eerste redevoering, een wetsontwerp, dat machtiging verleende tot het inrichten van een regelmatig stoomvaartdienst tusschen België en het Oosten.

Z. K. H. DE HERTOG VAN BRABANT, SENATOR.

De Prins verklaart, dat zijne reizen in Egypte, op de kust van Syrië, in Klein-Azië en in Griekenland hem in staat stelden te erkennen, dat het Oosten uitmuntende vertierwegen aanbiedt voor talrijke Belgische producten en klaagt daarbij zeer, dat de fabrieken van ons land er slechts uit de tweede of de derde hand toekomen. Hij voegt er bij dat de Belgen, in stede van met de andere natiën te strijden, zich van haar bedienen voor de verzendingen,

zoodat onze voortbrengsels, met de vreemde ladingen vermengd, alle kenmerk hunner nationaliteit hebben verloren alvorens zij ter plaats van bestemming komen, en de naam van België in het Oosten geheel onbekend is.

De redenaar sluit zijne schoone redevoering van den 29^{en} December 1855 met dezen wijzen wenk : « De volmaaktheid onzer producten en de matigheid onzer prijzen geven ons het recht eene ruime plaats op al de markten der wereld te eischen. Eene jonge natie als de onze moet stoutmoedig zijn, altijd vooruitgaan en vertrouwen in zich zelve stellen. Onze geldmiddelen zijn onschatbaar, ik vrees niet het te zeggen, en wij kunnen er een onberekenbaar voordeel mede doen.

« Het volstaat te durven om te slagen; dat is een der geheimen van de macht en den luister dien, gedurende meer dan eene eeuw, onze naburen ten Noorden, de Vereenigde-Provinciën, genoten. Zonder eenigen twijfel bezitten wij gelijke bestanddeelen van voorspoed; waarom zouden onze bedoelingen niet evenzoo hoog strekken? »

In hetzelfde parlementaire zittingsjaar sprak de Hertog, den 11^{en} Maart 1856, eene zeer opgemerkte redevoering uit; hij toonde aan hoe het voor een volk, dat in het groot Europeesch gezin wil uitmunten, noodzakelijk is wat anders te willen dan een louter stoffelijken voorspoed en aan de kunsten verstandige en werkdadige aanmoedigen te verleen.

« Weinig scholen, zegt hij, zijn, als de onze, steeds bewonderenswaardig gebleven; sinds eeuwen zien wij ze denzelfden rang behouden en nog op dit oogenblik blijven zij voor ons allen eene oorzaak van billijke fierheid!

« Heeft de Voorzienigheid ons uitstekende toonzetters, beeldhouwers en schilders ten overvloede geschonken, ook bezitten onze provinciën schrijvers, die wisten uit te munten en, zoo in 't Fransch als in 't Vlaamsch, gedurende de vijf en twintig jaren, die sedert onze onafhankelijkheid verliepen, meer dan één merkwaardig werk wisten voort te brengen. Die uitslag is merkwaardig, want eene wijze staatkunde leert ons dat een volk, wien zijn onafhankelijk bestaan nauw aan het harte ligt, er prijs moet aan hechten eene eigen gedachte te hebben, ze in een eigen vorm te kleeden en dat, met één woord, de letterkundige roem de kroon zet op ieder nationaal gebouw. »

En die redevoering eindigt met deze voor de toekomst heilvolle woorden :

« Wat er ook van zij, ik weet, en gaarne herhaal ik het, dat kunsten en letteren beschermen vooral de taak der vorsten is; mijns inziens is dit een hunner schoonste voorrechten en, zoo God mij vergunt

te leven, zal ik dikwijls genoeg de gelegenheid vinden om haar, op doelmatige wijze, mijne innigste genegenheid te betuigen. »

*
* *

Tijdens het zittingsjaar 1856-1857, beoogen 's hertogs redevoeringen, die nu over meer stoffelijke quæstiën handelen, de voltooiing der Noordstatie te Brussel, de verbetering der haven te Oostende, de verfraaiing van de Hoofdstad en omliggende, en eindelijk de middelen van beter beheer onzer spoorwegen.

Z. K. H. DE HERTOG VAN BRABANT, KOLONEL DER GRENADIERS

Den 4ⁿ April 1857, bezorgd om het lot der werklieden en der kleine bedienden, vraagt de Hertog, in eene eerste redevoering, het stichten eener Maatschappij tot gezondmaking en verbouwing der werkmanshuizen en, in eene tweede redevoering, de vermeerdering van de jaarwedde der lagere Staatsbeambten.

*
* *

In den loop van 't zittingsjaar 1857-1858, spreekt Z. K. H. de Hertog van Brabant van de verbetering van den toestand der diplo-

maten, opdat zij het noodige aanzien mogen genieten. Op het einde van denzelfden zittijd, komt hij terug op de steeds hangend gebleven quæstie van de voltooiing der Noordstatie te Brussel.

*
* * *

Gedurende den zittijd 1858-1859, behandelt de koninklijke Senator opnieuw zijn geliefkoosd onderwerp, de koloniale uitbreiding van België : met het oog daarop, spreekt hij over de handelsbetrekkingen van ons Land met China, Japan en Cochinchina.

Hij drukt zich uit als volgt en vestigt de aandacht op deze gewesten, wier bevolking ongeveer 500 millioen zielen telt :

« Het is vooral van belang dat wij ons aandeel bekomen in de exploitatie van deze nieuwe en groote markt. Geen beter middel, voorzeker, om ons in deze verre landen te doen kennen en ze zelf te leeren kennen, dan een nijverheids-en handelsgezantschap te sturen bij de hoven van Yedo en Peking, ten einde de keizers om hunne vriendschap te vragen en hun stalen aan te bieden van onze producten, als daar zijn : Kanonnen, krijgs-en prachtwapens, stoffen, tapijten, lakens, weefsels, garen, linnen, kant, meubelen, messen, spiegels, vensterglazen, rijtuigen, modellen van machines, stalen van ijzer, zink, kolen enz. enz.

» Dergelijke tentoonstelling, waarvan de leiding zou opgedragen worden aan personen, die in staat zijn de waarde er van te doen uitkomen, ware gewis het welsprekendst en nuttigst pleidooi, dat wij ten bate onzer aanspraken konden beproeven...

» Alles laat ons verhoplen, dat Frankrijk, Engeland, Rusland en Amerika met genoeg zullen zien, dat België hunne voetstappen drukt en aldus eene nieuwe hulde brengt aan den invloed hunner diplomatie.

» In die wijde, nog barbaarsche, doch zooveel voor de toekomst belovende streken, kunnen de Europeanen niet te talrijk zijn, en zij hebben er het grootste belang bij elkander aldaar onderling bij te staan en er, om zoo te zeggen, een gemeenschappelijken grondslag voor hunne werkzaamheid te leggen. »

Ten slotte verzoekt de Hertog al degenen, die zich toeleggen op den voorspoed van handel en nijverheid in België, zich tot een grooten bond te vereenigen, een congres voor stoffelijke belangen in te richten om te onderzoeken en te overwegen, welke maatregelen de beste zijn om al het mogelijk voordeel te trekken uit onze ontelbare natuurlijke middelen, uit den moed en de handigheid onzer werklieden, uit de onderrichting en het vernuft onzer nijveraars en, ten

slotte, uit die overgrootte uitbreidingskracht welke ons tot een der meest voortbrengende volkeren der aarde maken kan. »

* * *

Zijne belangrijkste redevoering over de economische staatkunde van België sprak Z. K. H. de Hertog van Brabant uit gedurende het zittingsjaar 1859-1860.

Wijzende op de bezorgdheid der andere volkeren voor het vermeerderen van hunnen rijkdom en voorspoed, dringt de Hertog immer aan op de noodzakelijkheid voor België om nieuwe vertierwegen te openen, ten gevolge van de mededinging der vreemde natiën.

« Indien, zegt hij, om verschillende redenen, sommige in onze nabijheid gelegen en zeer gemakkelijke markten voor onze fabrikaten minder toegankelijk worden, zien wij er andere openstellen die, wel is waar, verder afgelegen doch veel grooter zijn en die, binnen weinige jaren, dank aan de spoorwegen, de stoombooten en den electrischen telegraaf genaakbaarder zullen worden voor hen, die de wijze voorzorg zullen gehad hebben er een goeden grondslag voor hunne werkzaamheid te leggen...

» Van nu af moeten wij onze markten zoo talrijk maken als mogelijk is. Geen ander middel bestaat er tot het bezweren dier nijverheidscrisissen, waarvan de noodlottige gevolgen zich zouden doen gevoelen naar gelang van de ontwikkeling der aangetaste gedeelten. Wij moeten ook onzen handel aanwakkeren en den Belgischen voortbrenger in staat stellen langs Belgische wegen te vervoeren en bij Belgen te consigneren, de goederen, waarvan de verzending naar verre landen weldra, naar ik verhoop, belangrijker zal worden, dank aan ons volmaakt werk en aan onze gematigde prijzen.

» Thans is onze uitvoer bijna uitsluitend toevertrouwd aan vreemde handen. Men dient na te gaan, waarom het zoo is, en de middelen te zoeken om het geld, dat wij aan commissarissen van Havre, Hamburg, Rotterdam of Londen geven, door Belgen te laten winnen en voor ons land te behouden. Ook dient men, zooals ik zegde, aanzienlijk te vermeerderen het bedrag onzer plaatsingen in den vreemde en deze zouden, naar het gevoelen onzer consuls, vertiendubbeld kunnen worden. »

Verder bewijst de koninklijke Redenaar dat België, welk eene kust en eene ter wereld eenige haven bezit, tot plicht heeft ook als zeemacht op te treden :

« Onze 1.600 kilometers spoorwegen, de oudste van het vasteland; onze 1300 mijlen groote wegenis, onze 2.500 mijlen gekasseide en

bestrate banen eischen dringend door den Staat te worden aangevuld en verlengd door middel van regelmatige zeevaartlijnen naar de voornaamste markten der wereld. Aan het uiteinde dier Belgische zeevaartlijnen, die zoo noodig zijn om den gang der bestellingen, der terugzendingen en des handels in 't algemeen te verzekeren, zullen, hoop ik, volgens de plaatsen Belgische huizen of kantoren verrijzen. »

De Redenaar staft zijne stelling door het voorbeeld der voornaamste nijveraars en handelaars. Voorceerst de Duitschers, die millioenen landgenooten bezitten in Brazilië, in Californië; vervolgens Engeland, dat de helft der wereld met zijne telgen heeft bevolkt en uit zijne koloniën onberekenbare geldmiddelen en voordeelen trekt; Zwitserland, eindelijk, welks fabrikaten Turkije, Azië en het Verre-Oosten overstroomden.

De Hertog van Brabant beveelt ook de Regeering aan « door haren raad, hare toelagen en door openbare belooningen meer en meer de jonge Belgen aan te moedigen die, zich tot den handel bestemmende, de zaken zouden gaan bestudeeren en zich daarna vestigen in de groote centums van werkzaamheid, als daar zijn : Sint-Petersburg, Constantinopel, Smyrna, Trebizonde, Alexandrië, enz., enz. Aldus handelende, zou ons land, dank aan den ondernemingsgeest der Belgen, weldra, op zijne beurt, bazars en invloed op de groote markten bezitten ».

Verder toont de Prins opnieuw aan hoe dringend het is zich met de haven te Antwerpen en met de Schelde onledig te houden.

Daarna volgen deze beroemd geworden woorden :

« Ten zeerste besef ik over wat uitgebreide hulpmiddelen wij beschikken, en hartstochtelijk wensch ik dat mijn schoone Land stoutmoedig genoeg zij om er al het voordeel van te trekken, dat mogelijk is. Ik acht het oogenblik gekomen om ons naar buiten te ontwikkelen; ik denk dat men geen tijd meer mag verliezen zoo men niet wil dat de reeds zeldzame bestellingen, achtereenvolgens door andere, meer ondernemende natiën veroverd worden. »

Deze belangrijke rede sluit met eene historische bewijisvoering, herinnerende welke macht onze voorouders door hunnen handel en hunne koloniën verworven hadden. Eerst komt het voorbeeld van Keizer Karel, die uit zijne koloniën een goed deel der geldmiddelen trok, welke hij ter uitvoering zijner grootsche plannen noodig had; dan dat van Filips den II^{en} die, met zijne schatten uit Amerika, zijne troepen bezoldigde en zijne beruchte vloot Armada uitrustte; verder is het de beurt aan Spanje zelf dat met zijne koloniën aanzienlijke winsten deed; aan Portugal, dat door zijne overzeesche bezittingen

machtig genoeg werd om Engeland met eenen inval te durven bedreigen. Voor deze twee laatste volkeren was het verlies hunner koloniën eene onherstelbare ramp. Holland, dit kleine landje, heeft het aan zijne koloniën te danken dat zijne staatsfondsen op al de Europeesche beurzen zoo hoog genoteerd staan, dat zijne schuld van dag tot dag wordt gedelgd en zijne belastingen verminderen niettegenstaande de overgroote werken die er uitgevoerd worden.

Frans de I^e, Hendrik de IVe, Coligny, Richelieu, Lodewijk de XIVe, Colbert, Choiseul, Napoleon de I^e, met een woord, de grootste staatsmannen en de knapste Koningen van Frankrijk hebben zich op het stichten der koloniale inrichtingen toegelegd. Na het verlies zijner koloniën in Indië, Afrika en Amerika, heeft Frankrijk, dat in zijnen handels-en staatkundigen toestand zeer was verzwakt, dat ongeluk willen herstellen, en aldus is Algerië een der schoonste Fransche provinciën geworden.

Eindelijk wordt Engeland aangehaald, welks macht op het gebied van staatkunde, handel en nijverheid immer toeneemt, de eenige natie wier koloniaal stelsel zich onophoudelijk uitbreidde en verbeterde. Van 1689 tot 1815 voerde het vijf en zestig oorlogen en gaf milliarden uit om de heerschappij over de wereldmarkt te beemeesteren; en, in deze eeuw heeft het zoo in Europa als in Afrika, Australië, Azië, Amerika, acht en twintig bezittingen waarvan meerdere zeer belangrijke, verworven en gekoloniseerd. De opbrengst van enkele dier koloniën werd op dertig jaar tijd vertiendubbeld; voor andere nam de voorspoed nog rasser toe. De opbrengst van Zuidelijk Nieuw-Wallis steeg van 1824 tot 1856, van 45,210 pond sterling tot 1.660,711 pond sterling, deze laatste som dus vijf en dertig maal grooter zijnde dan de eerste.

Op zich zelve is Engeland eene natie van slechts 28 millioen inwoners; met zijne koloniën telt het er meer dan 200 millioen, en op den ganschen aardbodem voelt het zich te huis.

Die schitterende redevoering over België's koloniale uitbreiding sluit met dezen echt vaderlandschen wensch :

« Hopen wij dat voor zulk doelwit al de partijen elkaar de hand zullen leenen; hopen wij dat onze staatsmannen, die schier allen nuttige wetten voorstelden, vastberaden de hand aan 't werk zullen slaan.

» Hopen wij eindelijk dat al degenen die, hetzij wegens hunnen ouderdom, hetzij voor iedere andere reden, het geluk niet hadden tot de grondvesting van ons nationaal gebouw bij te dragen, er ten minste prijs zullen aan hechten het zoo hoog mogelijk te helpen ver-

heffen; eens komt de dag waar het erkentelijke Vaderland ook hunne namen in marmeren tafelen beitelen zal.»

* * *

Vervolgens ziet de Hertog van Brabant naar praktische middelen uit om België's economische werkzaamheid te ontwikkelen en, gedurende het zittingsjaar 1860-1861, weet hij er twee op te geven. Vooreerst prijst hij de inrichting aan van tentoonstellingen van Belgische produkten op sommige belangrijke en verre markten, waar België nauwelijks gekend was.

« Ik wenschte, zegt hij te dien aanzien dat men onze fabrikanten zou aanmoedigen om de stalen hunner nijverheid naar het buitenland te voeren en om zoo te zeggen te hunnent hunne koopers uit te kiezen, in stede van te wachten totdat het toeval dezen te onzent voert. »

Alle gedeeltelijke en persoonlijke pogingen van dien aard dienden algemeen gemaakt en door den steun der Regeering bevoordeeld te worden.

Als ander middel wordt door Zijne Koninklijke Hoogheid aangegeven : « de stichting, in België, van een bestendigen prijs ter belooning van 't beste werk over de middelen om België's handel en nijverheid te ontwikkelen. »

In December 1861, spreekt de jonge Senator nog van de verfraaiing der Hoofdstad en der Belgische steden, alsook van de verbetering van den loop der Schelde.

Tijdens de beraadslaging over de begrooting van buitenlandsche zaken, in Maart 1861, wenschte de Hertog zijne medeleden geluk wegens de uittrekking, op de begrooting, van eene som van 25,000 frank voor het stichten van een post van consul generaal in China.

» Volgt uwe geburen na, zegt hij alsdan; breidt u uit aan den overkant der zeeën, telkens als gij daartoe de gelegenheid zult hebben, en gij zult er kostelijke uitvoerwegen voor uwe voortbrengselen vinden, bedrijvigheid voor uwen handel; werk voor al de arbeidskrachten, die wij thans niet gebruiken kunnen; plaats voor den overvloed onzer bevolking; nieuwe inkomsten voor de schatkist, die wellicht eenmaal aan onze Regeering zouden toelaten, naar het voorbeeld der Nederlandsche, de belastingen in het moederland te verminderen; eindelijk eene gewisse vermeerdering van macht en een nog beteren toestand in het centrum van het groot Europeesch gezin.

» De verwezenlijking van al wat den Lande tot nut kan strekken

zal immer door ons, van vader tot zoon, als een familieplicht worden beschouwd. Al wat ik der Natie vraag, en dit alleenlijk in haar belang, is het gunstig oogenblik te bespieden en zich in staat te stellen, zoo de fortuin haar de hand reikt, deze terstond te vatten, want zelden doet zij dit andermaal.»

Vervolgens wijzende op de groote ontwikkeling der gemeenschapswegen in het binnenland, zooals spoorwegen, banen, vaarten enz., voegt de vermoedelijke troonopvolger er bij :

« Maar, Mijne Heeren, zoo die prachtige werken volstaan om al

Z. K. H. DE HERTOEG VAN BRABANT, 25 JAAR OUD

de Belgische gemeenten onderling te verbinden, toch ontbreekt ons nog een verbindingsmiddel om onze voortbrengingsplaatsen rechtstreeks met de groote Amerikaansche markten in gemeenschap te brengen. Ik wilde dat, in de statien te Antwerpen en te Oostende, waar de Belgische spoorwegen ten einde loopen, niet alles voor ons geëindigd ware, en dat er daar, integendeel, een nieuwe en breede baan voor 's lands werkzaamheid werde opengesteld.

» Ik wilde dat die statien, welke thans eindpunten zijn, weldra uitgangspunten werden voor talrijke stoombooten die, ons spoor-

wegnet ter zee verlengend, het opnieuw den uitvoer zouden aanbren-
gen, die ons nu dreigt te ontsnappen.

« Niet langer zult gij dulden, Mijne Heeren, dat alleen wij onder
de natiën, die havens en eene zeegrens bezitten, voor het grootste
gedeelte van onzen uitvoer afhankelijk zouden blijven van anderen...

» Weldra, ik hoop het stellig, zal onze jeugdigenatie ook haar deel
van de zee eischen en haar eersten stap doen op de baan van den bil-
lijken en eerlijken vooruitgang, de eenige die past aan den aard des
Lands en aan den tijd waarin wij leven. »

Gedurende denzelfden zittijd handelt de Prins opnieuw over de
verfraaiing der Hoofstad en der voornaamste steden des Lands. Z.
K. H. de Hertog van Brabant stelt onder andere voor, het verbouwen
van den Berg van 't Hof, te Brussel, de overwelving der Zenne, het
aanleggen van Engelsche parken aan de Hallepoort enz.; de werken
te Antwerpen, Namen, Bergen, Charleroi, enz. Hij vraagt ook om
verbetering der werkmanswoningen te Gent, Luik, Verviers. « De
werklieden, zegt hij, hebben recht op al onze bezorgdheid. Wij
moeten trachten hun verblijf te verbeteren, hun lucht en ruimte te
verschaffen. » (*)

* * *

Redevoeringen, hoe deugdelijk zij ook waren en de belangstel-
ling gaande maakten op 't oogenblik dat men ze uitsprak, zijn over 't
algemeen tegen den tijd niet bestand. De gloed van den strijd, die ze
ingaf, is uitgedoofd, de omstandigheden zijn veranderd. De senator-
iale toeskpraen van den Hertog van Brabant schijnen aan dit ge-
meenschappelijk lot te ontsnappen, omdat zij zich hielden buiten
de partijtwisten, waarin de troonopvolger zich niet mocht wagen en,
in stede van zich in een nutteloos bedillen van verleden feiten te
verliezen, ten overvloede breede practische en persoonlijke inzichten
te kennen geven, die alle door het toekomstig welzijn des Vaderlands
ingeboezemd zijn.

De Hertog van Brabant, later Leopold de IIe, heeft vele zijner
ontwerpen ten uitvoer gebracht en nog veel hoopt hij te doen met
de medehulp der Natie; dit bewijzen de schoone woorden, die hij
uitsprak den 1ⁿ Januari van het jaar 1905.

Ziehier die redevoering des Konings, als antwoord op die van
Graaf Hendrik de Merode, voorzitter van den Senaat :

« Terecht, Mijnheer de Voorzitter, zegdet gij in uwe redevoering,

(*) Vgl. DESCAMPS. *Le Duc de Brabant au Sénat*. (Leuven, 1903.)

dat ik in den Senaat mijne schoonste jaren doorbracht. De gedachten, die ik toen, als Hertog van Brabant, uitte, heb ik niet vergeten, omdat ik vast geloof dat zij alle van aard zijn om de mannelijke en krachtige gevoelens der Natie aan te moedigen en te ontwikkelen. Zij passen een Land, dat klein is door zijn grondgebied, doch welks ras steeds moedig en vaderlandslievend was en verhard werd in den strijd.

« Al die gedachten behield ik, doch kon ze, helaas ! niet alle verwezenlijken.

» Op uwe medewerking reken ik om dat te doen, want, is der menschen levensduur kort, die der volkeren kent geen tijdgrens.

» Evenals de mensch heeft eene Natie haar proeftijd, en 't is juist tusschen vijf-en-zeventig en honderd jaar, dat men zien kan of zij wel bepaald gaat groeien of verkwijnen. Wat geeft het dat hare grenzen eng zijn? Zagen wij niet kleine Staten zich in de geschiedenis vereeuwigen? Is er niet in Griekenland een klein monument, het Parthenon, welks harmonie en evenredigheid van lijnen, sinds tweeduizend jaar, de bewondering der volken afdwingen?

» Welnu! mijnheer de voorzitter, zoo gij wilt, zoo al de standen eenstemmig willen medewerken tot eenzelfde doel en ons het bewijs leveren van deze vaderlandsche harmonie en evenredigheid, die de beperktheid van een grondgebied doen vergeten, zal België, voor zijn honderdjarig jubelfeest, zijn Parthenon hebben, en tegenover een harmonisch en vlekkeloos geheel zullen de volkeren vergeten, dat die natie klein was.

» Overigens, Mijne Heeren, is een land nooit klein wanneer het door de zee wordt bespoeld. Moge al die werkzaamheid, al die geesteskracht, waarvan ons land overvloedt, hare bezigheid vinden en make zij van Belgenland een grooter Belgenland ! »

HOOFDSTUK III

HET HUWELIJK VAN LEOPOLD II

22 AUGUSTUS

In 1853, het jaar zelf dat hij tot Senator benoemd was geworden, trad de Hertog van Brabant in het huwelijk met de aartshertogin Maria-Hendrika, achterkleindochter der keizerin Maria-Theresia en dochter van den aartshertog Jozef van Oostenrijk, palatijn van Hongarië.

Eerst dacht men dat Leopold II zich met zijn oudsten zoon naar Oostenrijk had begeven om de genegenheidsbanden te versterken die ons land met al de Europeesche hoven vereenigden; in der waarheid was de Koning voor zijnen zoon om de hand der aartshertogin Maria-Hendrika gaan vragen.

Weldra meldden de dagbladen dat de Prinses bescheiden gelukwensen had ontvangen te Dresden en dat er, den 18ⁿ Mei, op den Hofburg, na den maaltijd, zonder omslag en alleen in het bijzijn van de koninklijke Familie en van den prelaat predikant van het Hof en 't kasteel, huwelijksbeloften waren gewisseld tusschen Maria-Hendrika-Anna, aartshertogin van Oostenrijk, en den Hertog van Brabant.

Dit heuglijk nieuws, officieel in de Kamer medegedeeld uit naam van den Koning door den Minister van buitenlandsche zaken, Hendrik de Brouckère, vond grooten weerklank en verwekte levendige vreugde in het gansche Land.

Kort daarop ontving men de tijding dat de huwelijksplechtigheid zou plaats grijpen den 20ⁿ Augustus, een datum die betrekkelijk zeer nabij was, gezien de langdurige formaliteiten, welke men te vervullen had. De Prinses was een kind van Oostenrijk; al de regelen van

een hofgebruik vol spitsvondige plichtplegingen, waarop het keizerlijk Hof zich onverbiddelijk toonde, dienden nageleefd te worden.

Deze moeilijkheden verergerden onverwachts door een voorval, dat die langdurige en lastige voorbereidsels voorgoed in de war dreigde te brengen.

H. K. H. DE AARTSHERTOGIN MARIA-HENDRIKA VAN OOSTENRIJK

Rond half-Juli, werden prins Leopold en de Graaf van Vlaanderen aangetast door de mazelen, besmettelijke ziekte die toen te Brussel heerschte. Gelukkig toonde de ziekte zich goedaardig en na een kort verblijf tot herstel van gezondheid te Oostende en te Ramsgate, in Engeland, waren de Prinsen volkomen genezen. Het huwelijk kon op denzelfden datum vastgesteld blijven.

Het gebruik aan het Hof van Weenen eischte streng dat het huwelijk *bij volmacht* zou plaats grijpen in Oostenrijk. Koning Leopold was bij deze plechtigheid vertegenwoordigd door Graaf O' Sullivan de Grass, de Hertog van Brabant door Z. K. H. den aartshertog Karel-Lodewijk. De beide gevolmachtigden waren houders van eene volmacht, in behoorlijken vorm, van Z. K. H. den Hertog van Brabant.

Vóór het huwelijk moest nog de Aartshertogin, onder eede, voor Haar en hare afstammelingen, verzaken aan het erfenisrecht, dat Zij door hare geboorte bezat.

Voor die plechtige akte waren de geheimraden, de Prins-Aartsbisschop van Weenen en de Belgische gezant, op 9 Augustus geroepen geweest als getuigen in de groote zaal van den Raad.

De Keizer, in zijne hoedanigheid van hoofd van het keizerlijk en aartshertogelijk Huis, deed aan de vergadering het doel der zitting kennen; vervolgens las de Hofminister, met luider stemme, het artikel der verzaking voor.

Na deze lezing, trad Maria-Hendrika naar eene kleine tafel, waarop een crucifix was geplaatst, en de twee vingers der rechterhand op het Evangelie leggende, dat haar door den Aartsbisschop werd aangeboden, sprak zij, ook met luider stemme, den afstandseed uit. Vervolgens werd de akte onderteeekend door de Aartshertogin en door den graaf O' Sullivan de Grass, buitengewoon afgezant van Z. M. den Koning der Belgen. Dus kon men des anderendaags de huwelijksplechtigheid viëren.

Den 10ⁿ Augustus, te 6 uur 's avonds, waren de Keizer, de verloofde en aartshertog Karel-Lodewijk, vertegenwoordigende den Hertog van Brabant, met heel den adel van 't Hof vereenigd te Schönbrunn in de keizerlijke kapel. Het *huwelijk bij volmacht* ging gecelebreerd worden.

Aller blikken waren gevestigd op de jonge Prinses, die echt verrukkelijk was in haar rijken tooi en op het hoofd een prachtigen diadeem droeg, waarin de fijnste edelgesteenten schitterden.

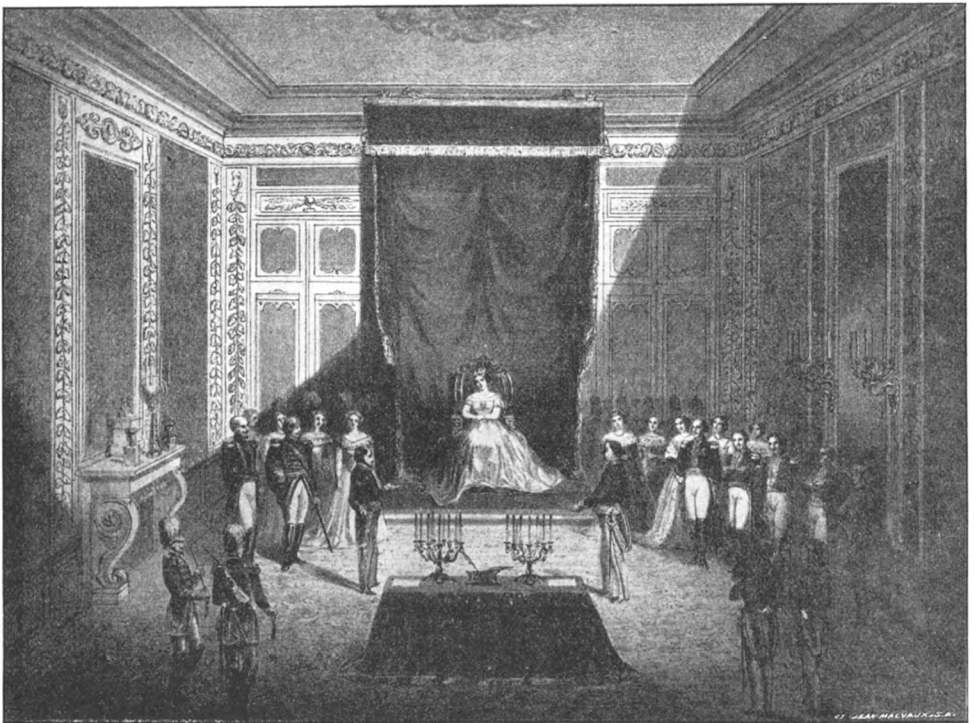
De Aartshertog, eveneens zeer opgemerkt, werd behandeld als ware hij de Hertog van Brabant zelf geweest, en men maakte niet de minste toespeling op de volmacht, waarmede hij was bekleed.

Eerst zegende de Prins-Aartsbisschop van Weenen de ringen; vervolgens deed hij de voorgeschreven vragen. 't Was de Hofkapelaan, die namens de doorluchtige verloofden antwoordde. Nadat men de ringen had gewisseld, die op een gouden schaal aangeboden waren, werd de huwelijkszegening gegeven. Op hetzelfde oogenblik, luidden de klokken in volle vlucht en een bataljon infanterie, in de binnen-

plaats van 't kasteel gerangschikt, schoot een luidruchtig salvo musketvuur af.

De officiant sprak het huwelijksgebed uit, zegende een tweede maal de jonge Echtgenooten en hief daarna het *Te Deum* aan, dat door de kapel van het Hof werd begeleid. Een tweede salvo weerklonk.

De Aartsbisschop en de geestelijkheid groetten de keizerlijke

HET HUWELIJK BIJ VOLMACHT

Familie; vervolgens verliet de schitterende stoet de kapel om zich naar de groote gaanderij van het kasteel te begeven.

In deze zaal, waar zich reeds heel het Hof en het diplomatisch korps bevonden, ontvingen de verloofden de gewone complimenten van de hooge waardigheidsbekleeders, den adel en het leger. Men vormde een *kring*, en de Keizer richtte zijne hartelijkste en vurigste gelukwensen tot de toekomstige Hertogin van Brabant.

Den 14ⁿ Augustus, begaf zich de jonge echtgenoote, door een talrijk gevolg vergezeld, op weg naar haar nieuwe Vaderland.

Zeer aangenaam liep de reis af; de Hertogin werd vooral toegejuicht en gefeest te Aken.

In die stad scheelde het nogmaals weinig of een rijtuigongeval zou het ontworpen huwelijk vertragen. Terwijl Maria-Hendrika zich deed voeren naar de kathedraal, die zij bezoeken wilde, maakten de paarden harer ekwipage zich schielijk meester van den teugel en gingen met het rijtuig op hol. Toen sprong een Belg, die onbekend wou blijven, heldhaftig naar den kop der paarden en deed ze stilstaan.

De Aartshertogin was zeer onder den indruk van het door haar gelooopen gevaar, doch de prachtige feesten, dienzelfden avond ter harer eer gegeven, waren haar een gelukkige afleiding en lieten haar toe geheel van hare ontroering te bekomen.

Bij hare aankomst op Belgischen bodem, zou onze toekomstige Koningin aan hare nieuwe familie plechtig worden toevertrouwd door den keizerlijken Commissaris, volmachthouder van den Keizer van Oostenrijk, Frans-Jozef.

In het kasteel van Mevrouw de Vicomtesse de Biolley werd die formaliteit vervuld. Gemeld eigendom, op eenige honderden meters van de statie van Verviers gelegen, was daartoe, door een diplomatische overeenkomst, onzijdig verklaard geworden.

Een Belgisch blad (*) verhaalt op de volgende wijze de aankomst van Maria-Hendrika in België en de eigenaardige ceremonie der *plechtige terhandstelling op Belgisch grondgebied* :

« Omstreeks 10 uur en half 's morgens, bleef de bijzondere trein met negen rijtuigen, die de Aartshertogin en haar gevolg uit Aken bracht, stilstaan aan de halt van het hotel Biolley.

» Volgens de etiquette, trad luitenant-kolonel Goethals alleen vooruit om de Aartshertogin bij het uitstijgen uit den wagen te ontvangen, en terstond leidde hij haar, door de prachtige gaanderij, naar de kamers die haar ter linkerzijde van het hotel voorbehouden waren.

» De Hertogin is in reispak. Zij draagt een kleed van grijze zijde met zwarte sjerp, een lichten hoed van zwarte tulle, met rooskleurige bloemen versierd.

» Doch reeds heeft heel het gevolg zijne schitterendste uniformen aangetrokken. En de bevolking van Verviers, zich verdringend op de hoogten, op de daken, in de omliggende tuinen, slaakt kreten van bewondering op den triomfantelijken doortocht der edelwachten, dragende de roode klapka met borststuk in vol goud, dikke gouden

(*) *Messenger de Bruxelles.*

epauletten, zilveren helm met een arend bovenop en waarover een groote witte pluim nedervalt; witte broek en groote rijlaars.

» De Trabans hebben dezelfde prachtkleedij, doch hun borststuk is in fluweel en zij dragen den hellebaard.

» Nauwelijks is deze praalstoet in den linkervleugel van het hotel Biolley verdwenen, of een andere trein houdt stil in de tuinen van 't hotel. Hij voert met zich den Koning Leopold I, den Hertog van Brabant, den Graaf van Vlaanderen en Prinses Charlotte.

» De Koning draagt het uniform van officier-generaal van 't Belgisch leger; de Hertog van Brabant dat van majoor van 't keur-regiment; de Graaf van Vlaanderen dat van majoor van het regiment der Gidsen. Prinses Charlotte is verrukkelijk in haar eenvoudig kleed van effen rose zijde, met drie volants, en met haar hoed van witte kant.

» Het gevolg des Konings is samengesteld uit den generaal baron Prisse, algemeen adjudant van 's Konings Huis; Brialmont, luitenant-generaal, adjudant van den Koning; den graaf de Lannoy, grootmeester van 't Huis van den Hertog van Brabant; d'Hanins de Moerkerke en Goffinet, adjudanten van den Koninklijken Prins; Hendrik de Brouckère, minister van buitenlandsche zaken; de gravin de Mérode-Westerloo, groot-meesteres van 't Paleis; de gravin de Lannoy, de gravin de Grünne, de barones de Marche, de eeredames der Hertogin; mevrouw Kietlet, gouvernante der prinses Charlotte.

» Zes leerlingen onder-luitenants der Oefeningsschool en vier leerlingen der Militaire school, onder de bevelen van den kapitein der artillerie, Coppens, vervullen bij den Hertog van Brabant de rol van eerewachten die bij de Hertogin wordt waargenomen door de edelwachten en de Trabans.

» Het Belgisch Hof volgt de overdekte gaanderij en gaat bezit nemen van de kamers die hem in den rechtervleugel van het hotel voorbehouden zijn.

» Onmiddellijk vergaderen de gevolmachtigden in de zaal waar de plechtige terhandstelling moet plaats hebben en maken de verklaring van onzijdigheid op, welke zij met hun privaat zegel bekleden.

» Het zijn : voor Oostenrijk, prins Schwarzenberg, keizerlijk Commissaris, en de heer de Haumelauer, Hofraad; voor België, graaf O' Sullivan de Grass en de heer Materne.

» 't Is de groote eetzaal van het hôtel Biolley die voor de plechtigheid werd uitgekozen. Uit het midden der zaal waren al de meubelen weggeruimd en er staan slechts een tafeltje en vier stoelen, waar de gevolmachtigden en hunne secretarissen zullen plaats nemen.

» Achter de tafel bevindt zich een soort van troon met trappen. Vier zetels aan iedere zijde van den troon. Op de tafel branden kaarsen.

» Wanneer de voorafgaande punten behoorlijk zijn afgehandeld, gaan de gevolmachtigden uiteen. De keizerlijke Commissaris gaat de Aartshertogin verwittigen, en dat doet de koninklijke Commissaris ook voor den Koning.

» Na eenige oogenblikken komen de twee gevolmachtigden tegelijk binnen, de eerste langs de groote deur rechts, de tweede langs de groote deur links. De keizerlijke Commissaris biedt de hand aan de hertogin en gaat met haar drie stappen vooruit tot aan de tafel in 't midden der zaal; de koninklijke Commissaris doet evenzoo. Dan komen al de personages, Oostenrijkers en Belgen, na hen de zaal binnen en gaan de plaatsen bezetten, die hun zorgvuldig van tevoren zijn aangewezen. De Koning, de Hertog van Brabant, de Graaf van Vlaanderen en prinses Charlotte, op den troon; op de stoelen links (Oostenrijksche kant), de dames van 't gevolg der Hertogin. Op de stoelen rechts (Belgische kant), de dames van 't Belgisch Hof. Achter de eersten, de edelwachten onder 't bevel van den veldmaarschalk Pirquet. Achter de tweede, de leerlingen-luitenants der Oefeningsschool, onder 't bevel van luitenant-generaal baron Chazal. Al de overige personages van beiderlei gevolg rangschikken zich vóór den troon, de Oostenrijkers, links, de Belgen, rechts.

» De Trabans van den eenen en de leerlingen der Militaire school van den anderen kant bewaken de belendende zalen.

» Na lezing der plechtige akte van terhandstelling, staande de zitting met het zegel der gevolmachtigden bekleed, ontvangt de Belgische secretaris van den Oostenrijkschen secretaris de juweelen der verloofde, waarvan hij hem kwijting geeft in behoorlijken vorm.

» Dit eindelijk geschied zijnde, biedt de keizerlijke Commissaris opnieuw de hand aan de Aartshertogin en leidt haar aldus naar den koninklijken Commissaris, die haar op zijne beurt naar den Koning voert. Leopold de I^e zoent zijne schoondochter op het voorhoofd, de Hertog van Brabant drukt haar eerbiedig de hand. Daarna stelt de Koning haar achterevolgens al de personen voor van zijn Huis, en verder de leden der familie Biolley. Dan begeeft men zich naar de groote gaanderij, waar het ontbijt moet worden gebruikt. »

Een bijzondere trein, stilhoudende in de voornaamste plaatsen, om de edele reizigers toe te laten de heilwensen der notabelen in ontvangst te nemen, bracht de Koninklijke Familie van Verviers naar Brussel.

In de hoofdstad was de ontvangst wezenlijk triomfantelijk. Zelfs moest, op een gegeven oogenblik, de Koning de jonge Hertogin ge-

HH. KK. HH. DE HERTOG EN DE HERTOGIN VAN BRABANT

ruststellen, bevreesd als deze was toen zij 't volk de rangen der soldaten zag doorbreken en op haar rijtuig losstormen, om haar toe te juichen.

Het burgerlijk huwelijk, eerst vastgesteld op den 21ⁿ Augustus, den dag vóór het godsdienstig huwelijk, moest verschoven worden tot denzelfden datum als dit laatste, ten gevolge eener lichte ongesteldheid der Hertogin.

Den 22ⁿ Augustus, ging de Burgermeester Karel de Brouckère tot het burgerlijk huwelijk over, in de zaal van 't Paleis te Brussel.

Na de plechtigheid wendde de eerste Magistraat der stad zich tot de koninklijke echtgenooten met de volgende woorden :

« Monseigneur, Mevrouw,

» De Officier van den burgerlijken stand heeft de gewoonte zijne heilwenschen aan te bieden aan hen, die hij in het huwelijk vereenigt. Uwe Koninklijke Hoogheden zullen toelaten dat ik, van het gebruik afwijkend, mijzelfden gelukwensch daar ik, in eene zoo plechtige omstandigheid, mocht optreden als de tolk der wet.

» Ik matig mij volstrekt het recht niet aan om Uwe Koninklijke Hoogheden de plichten van hunnen stand te herinneren. Zij weten dat de deugden der Prinsen, evenzoo als het zonlicht de gánsche wereld verlicht, uitstralen en weerglanzen op heel de maatschappij.

» Ik wil enkel de weerklank zijn van de stem des volks.

» Deze vereeniging, welke de Kerk binnen een oogenblik op hare beurt zal inzegenen, versterkt en bevestigt voor immer onze onafhankelijkheid. Zij zal, ik ben er zeker van, zoo gelukkig zijn voor Uwe Koninklijke Hoogheden als zij nuttig is voor eene Natie, tevens gehecht aan hare instellingen en verkleefd aan haren Koning, aan eene Natie die, van nu af, den Hertog en de Hertogin van Brabant in eene zelfde liefde vereenigt ! »

De godsdienstige plechtigheid volgde op het burgerlijk huwelijk. Zij werd gevierd door Z. E. den Kardinaal-Aartsbisschop van Mechelen, omringd van al de bisschoppen des lands, in de collegiale kerk der H. H. Michaël en Gudula, wier prachtige versiering een kunstwonder was.

Onder de huwelijksmis voerde het orkest onder andere de werken uit van Cherubini, Palestrina en Mozart. Het slot-*Te Deum* bracht eenen onvergetelijken indruk te weeg. Bij de dankzegging der Kerk en de gebeden der geestelijkheid voegden zich de wenschen van 't Belgisch volk voor het geluk van zijne doorluchtige souvereinen, van den koninklijken Prins en van zijne nieuwe eeltgenooten, op wier hoofd al de hoop des Vaderlands berustte.

's Namiddags ontrolde zich een schitterende historische en zinnebeeldige stoet in de voornaamste straten der hoofdstad; denzelfden

avond hulde eene prachtige verlichting de stad in vollen luister.

Den 23ⁿ had aan het Hof een groot feestmaal plaats, gedurende hetwelk de Maatschappij de « Grande Harmonie » aan de Koninklijke Familie eene schoone serenade gaf met muziek en zang.

Eindelijk werden, op 25 Augustus, de feesten met een vuurwerk gesloten.

Na die gelukkige vereeniging, bezochten de nieuwe echtgenooten achtereenvolgens Brugge, Oostende, Gent, Antwerpen, Luik, Namen, waar zij steeds de vleierendste en roerendste huldeblijken ontvingen. Zoo leerde Maria-Hendrika haar aangenomen Vaderland kennen en won zij de genegenheid harer nieuwe onderdanen.

« Maria-Hendrika, zegt Louis Hymans, was vol bekoring, vol jeugd en vroolijkheid : een zeer frissche vroolijkheid welke zij medebracht van de Hongaarsche weilanden, waar hare onbezorgde kinderjaren verlopen waren. De officieele plechtigheden, met hare onveranderlijke gebruiken en hare onschendbare vormen, vermaakten haar zeer, zij die op de landgoederen harer moeder vrij had geleefd buiten de officieele wereld van Weenen. De plechtige redevoeringen der oude ambtenaren, stijf en verlegen in hun uniform, verwekten soms bij haar een onweerstaanbaren lachlust, welke den ouden Koning, die fel op den eerbied van den vorm gesteld was, zeer vergramden.

» Eens moest zij, kort na hare aankomst te Brussel, op een verhoog een nog al bespottelijken grijsbaard aanhooren, die aan de Koninklijke Familie de ronkendste volzinnen zijner bestuurswelsprekendheid opdischte; eensklaps werd zij overvallen door een zoo onverbiddelijke als verleidelijke lachbui, die zij poogde te beteugelen doch die onweerstaanbaar losbarstte. En hare vroolijkheid vond een zoo natuurlijken en oprechten bijval, dat zij zich aan de omgeving der Prinses mededeelde en dat heel het Hof, vóór den verstomden grijsaard, in een schaterlach schoot. Deze was echter slim genoeg om mee te lachen en zoo was de plechtigheid gemakkelijker dan naar gewoonte. Leopold de I^e alleen lachte niet. Doch de gemakkelijkste dingen verliezen, bij herhaling, hunnen komischen kant, en de gewoonte is de grootste vijandin der vroolijkheid. Later lachte de Koningin niet meer in de openbare plechtigheden. »

Na hunne Blijde Inkomst in de voornaamste Belgische steden, begaven zich de toekomstige Vorsten van België naar Engeland, waar zij door huiselijke en politieke redenen geroepen waren. Engeland, dat altijd veel bijdroeg tot bevestiging der Belgische nationaliteit, onthaalde de nieuwe echtgenooten met de meeste genegenheid en Koningin Victoria gaf luisterlijke feesten te hunner eere.

Na hunne vereeniging brachten de Hertog en zijne edele gemalin verschillende jaren door in feesten, ontvangsten, reizen, zoo in België als in 't buitenland.

Zij ondernamen nog eene lange reis in Engeland, verbleven eenigemaanden in het Oosten en woonden de schitterende feestelijkheden bij ter gelegenheid van het huwelijk van keizer Frans-Jozef met de minzame Elizabeth, die zoo ongelukkig door den dolk van den Italiaan Luccheni getroffen werd.

In 1857, bekleedde de jonge Hertogin van Brabant den eersten rang bij de plechtigheden van het huwelijk van prinses Charlotte met den aartshertog Maximiliaan.

Kort daarop verwierf de Hertogin van Brabant eene ruimer plaats in de liefde van 't Belgisch Volk; den 18ⁿ Februari 1858, schonk zij het leven aan een eerste kind, prinses Louiza, wier geboorte met vreugde werd begroet.

In 1875 zou deze prinses in 't huwelijk treden met prins Filips van Saksen-Coburg.

De vreugde der Belgen was nog levendiger toen zij het jaar daarna vernamen dat hun een troonopvolger geboren was.

Dienaangaande zegt de *Messenger de Bruxelles* :

« Den 12ⁿ Juni 1859, rond den middag, bleef de Brusselsche bevolking plots stilstaan in al de straten der Hoofdstad, daar zij in de verte het kanon der koninklijke verblijfplaats hoorde donderen. Met ontroering en angst, telde zij de lang na elkander volgende schoten van 't onzichtbaar geschut. Toen het twee-en-twintigste schot weerklonk (de geboorte van eene dochter werd slechts door een salvo van één-en-twintig schoten aangekondigd), steeg de vervoering ten top. Er werd geroepen, gezongen, geweend, en lieden, die eenige seconden vroeger elkander onbekend en onverschillig waren, omhelsden elkaar in de straten. Aanstonds stroomde eene ontzaglijke menigte naar Laken. Des avonds was heel Brussel, uit eigen beweging, verlicht, te midden de uitbundigste vreugde...

» De Prins, voor wien men aldus feest vierde, werd eenige dagen later gedoopt en ontving de namen van Leopold-Elie-Victor-Albert-Maria, Hertog van Brabant, Graaf van Henegouw.

» De geboorte van dezen erfgenaam verschafte de Hertogin van Brabant eene onmetelijke vreugde en de billijke fierheid, die zij daarover koesterde, bevestigde zij in eene heuglijke omstandigheid het jaar daarna, tijdens de opgewondenheid die alsdan heerschte in Brussel, waar men juist lucht had gekregen van de aanhechtings-

plannen van sommige naburen, die den steeds toenemenden voor-
spoed des Lands benijdden. Terwijl de menigte, op de Paleizen
plaats saamgeschaard, Koning Leopold en zijn zoon, den Hertog van
Brabant, ten teeken van vaderlandslievende protestatie eene donde-
rende hulde bracht, verscheen eensklaps de Hertogin nevens hen
en, door eene plechtige ingaving, verhief zij in hare armen den jon-
gen Prins, die toen dertien maanden oud was, aldus aan het Belgi-
sche volk toelatende tevens de drie trappen van het jonge Vorsten-
huis door zijne toejuichingen te begroeten. 't Was een onvergetelijk
schouwspel dat zij, die het bijwoonden, niet zonder ontroering kun-
nen herdenken.

» Dien dag wijdde Maria-Hendrika zich zelve tot Belgische prin-
ses. »

Doch, helaas! die vreugde onzer toekomstige Koningin en dat
geluk der Belgische Natie zouden van korten duur zijn! Tien jaren
later, lag het Prinsje, waarvan men de hoogste verwachten had
gekoesterd, in het kille graf uitgestrekt!

In 1864 schonk de Hertogin het leven aan een derde kind, prinses
Stephanie. Deze Prinses huwde, in 1880, prins Rudolf, die haar in
1889 ontviel. Naderhand hertrouwde zij met den graaf de Lonyay.

Na hunne troonsbeklimming hadden onze Vorsten een laatste
kind : prinses Clementina, geboren in 1872.

HOOFDSTUK IV

DE GROOTE REIZEN VAN LEOPOLD II

1854-1868

De Hertog van Brabant verstond te wel de zoo juiste gedachte van Sainte-Beuve « het is goed soms te reizen, dat verbreedt den geesteshorizont », om zich met louter boekenwetenschap te kunnen vergenoegen. Hij wilde volkeren en landen zien om de schitterende studiën zijner jeugd op waardige wijze te bekronen. De reizen, welke onze toekomstige Souverein ondernam, niet zoozeer voor zijn vermaak als om nuttige en belangwekkende inlichtingen nopens de zeden, de beschaving en de rijkdommen der natiën in te winnen, strekten hem dan ook tot een machtig proefondervindelijk onder-richt.

Eerst als Senator, daarna als Koning, wist Leopold II immer de kennis, bij menig verblijf in den vreemde opgedaan, op de gelukkigste wijze te pas te brengen.

Zijne vruchtbaarste gedachten, zijne machtigste ondernemingen zijn daaruit voortgesproten.

Deden de talrijke reizen van den Hertog van Brabant in de vreemde landen en zijne vele studiën om den oorsprong van hunnen welstand te ontdekken, in den geest van Koning Leopold II niet de geniale gedachte ontkiemen om België met eene rijke en voorspoedige kolonie te begiftigen?

Ligt de reden der bestendige pogingen van onzen Souverein om de Belgische koloniale uitbreiding te ontwikkelen niet in zijne grondige kennis van de voordeelen, die België zou kunnen halen bij de vermenigvuldiging zijner betrekkingen met de landen, die hij zelf heeft onderzocht?

Sinds zijne troonsbeklimming onderneemt koning Leopold II geene lange reizen meer zooals in zijne jeugd; evenwel volgt hij, gedurig om 's Lands grootheid en voorspoed bezorgd, met de levendigste belangstelling de ontwikkeling der naburige natiën, den door haar verwezenlijkten vooruitgang, en tracht er België voordeel te doen van trekken; er gaat bijna geen jaar voorbij zonder dat Leopold II verscheiden malen Engeland, Duitschland, Frankrijk bezoekt, met een artistiek, een nijverheids of een handelsdoel.

DE TEMPEL VAN KARNAK (OPPER-EGYPTE)

De eerste reis van den toekomstigen Koning der Belgen geschiedde in het gezelschap zijner jonge echtgenoot. Rond half-November 1854 begonnen, duurde zij tot den 28ⁿ Augustus 1855, dus meer dan negen maanden.

Na Italië en Oostenrijk te hebben doorloopen, kwamen de Hertog en de Hertogin, die incognito reisden, onder den naam van Vicomte en Vicomtesse d'Ardenne, te Trieste toe, waar hunne aandacht vooral door de werkplaats van den schilder Fiedler in beslag genomen werd.

Toen de Prins de portefeuille onderzocht, waarin zich de aquarellen bevonden, door dien beroemden meester van eene reis in het

Oosten medegebracht, was hij door de volmaaktheid harer uitvoering verrukt. Hij deed den kunstenaar vragen of hij niet bereid was hem te vergezellen om eene tweede kunstreis te ondernemen. Na eenige aarzeling, vooral wegens bezwaren van huiselijken aard, willigde de heer Fiedler den wensch van den Hertog in en voegde zich bij het gevolg van HH. KK. HH. Zes maanden na de reis zou de aquarellist een album inleveren vertolkende de schoonste zichten, door den Prins opgemerkt.

Het vertrek uit Triest geschiedde den 28ⁿ Januari 1855 op een Oostenrijksch schip, den « *Vorwärts* ».

Tegenover het eiland Corfou, waar de reizigers een kort opont-houd zouden hebben, brak een geweldig tempeest los, dat de Hertogin wat ongesteld maakte.

Na de herstelling van H. K. H., verliet de « *Vorwärts* » dit eiland en doorkliefde de golven der Middellandsche zee om rechtstreeks den koers te zetten op Alexandrië. Na die lange vaart, ontwaart de reiziger eindelijk de Egyptische kust, die zich wijd uitstrekt, plat, een-tonig, door zonnegloed verschroeid. Op dat plein, waar hemel en aarde schijnen te versmelten, onder een lucht van vuur, is er niets dan het schielijk opdagen van een menigte vaartuigen, dat de nadering tot eene groote haven doet vermoeden. Weldra baant het schip zich nog met moeite eenen weg tusschen die rustelooze beweging van stoomschepen, booten, tartanen met haar bevallig latijnsche zeil, en door een woud van masten en touwen heen, ziet de reiziger eindelijk opdagen de Kolom van Pompejus.

Op dit oogenblik wordt het schip door eene menigte booten omringd; van alle kanten, aan de schutswanden, de touwen, aan den minsten uitstek klampen zich eeltige handen vast en, op een oogenblik, is het dek overstroomd door een bonte menigte van Arabische, zwartkleurige, Egyptische, Grieksche, Italiaansche dragers, die, in een Babelsche taalverwarring, met groot geschreeuw hunne diensten aanbieden, zich meester maken van 't reisgoed, en het in de booten overladen, voordat de reizigers zelfs den tijd hebben om zich er tegen te verzetten. Hunne Koninklijke Hoogheden vermaakten zich zeer bij dit zonderling schouwspel van 't Oostersch leven, aangeboden door de haven van Alexandrië, waar zij den 2ⁿ Februari 1855 ontscheepten.

Gedurende hun kortstondig verblijf in deze stad, bezochten de Hertog en de Hertogin, aan wie door de hoogere ambtenaren van den onderkoning Saïd-Pacha eene plechtige ontvangst was voorbereid, de bijzonderste openbare gestichten, de versterkingen, catacomben enz. Vervolgens begaven zij zich met den consul-generaal

van België en de Egyptische overheden, aan hunnen dienst gehecht, naar de afdamming van den Nijl, op 25 kilometer voorbij Caïro gelegen. De Khedive kwam persoonlijk de edele reizigers te gemoet.

De Prins scheen een levendig belang te stellen in deze afdamming, die een der grootste waterwerken der wereld is, en hij deed zich alles in de minste bijzonderheden uitleggen.

HH. KK. HH. de Hertog en de Hortogin vaarden vervolgens den Nijl op om een reisje te doen door Opper-Egypte, waar de overheden zich beijverden om hun overal paarden en gidsen voor de verre tochten alsmede een eere-geleide te verstrekken. Onder andere

DE SPHINX EN DE GROOTE PYRAMIDE VAN CHEOPS

hielden zij stil te Minieh in eene belangrijke linnenfabriek, die met Europeesche machines werkte; te Denderah, om den ouden tempel te zien, die een der wonderen van Opper-Egypte is; te Keneh en eindelijk te Assouan, waar zich de eerste waterval van den Nijl bevindt. Van Assouan kwamen zij, langs het land, in Nubië, en keerden daarna in Caïro terug. De toekomstige Souvereinen brachten ook een bezoek aan de belangrijke puinen van 't oude Thebe, dat van de xvii^e tot de xii^e eeuw vóór onze tijdrekening zoo voorspoedig was, en waarvan vele overblijfsels thans den Louvre en het British

Museum versieren. Karnak en Louqsor verheffen zich thans ter plaatse dezer oude hoofdstad. De koninklijke graven, bij fakkellicht gezien, maakten vooral een sterken indruk op den Hertog en zijne gemalin.

In Midden-Egypte teruggekeerd, besloten HH. KK. HH. zich te begeven naar de provincie Fayoum, om hare groote vruchtbaarheid beroemd. Zij hadden er de gelegenheid het beruchte meer Birket-el-Kerum te zien, dat men dikwijls verwacht met het oude Moeris-meer, welk sinds lang is uitgedroogd, en waarvan nog enkele overblijfsels van dijken de plaats aanduiden. Deze zeer gevaarlijke reis door eene landstreek, onveilig gemaakt door de Bedoeïen, die de karavanen plunderen en berooven, moest gebeuren onder het geleide van eene afdeeling soldaten of *Bachibouzouks*.

Bij hunnen terugkeer, genoten de reizigers het schouwspel van eene zeer eigenaardige fantasie van Bedoeïen.

Alvorens zich naar Caïro te begeven, bezochten HH. KK. HH. nog de groote pyramieden, de obelisk en de graven van Memphis.

Van Caïro trokken Zij naar de stad Suez, langs den karavanenweg; de Hertog stelde een levendig belang in de doorsteking der landengte van Suez, waarvan men veel had gesproken en waarvan er toen vooral quæstie was sinds Saïd-Pacha onderkoning van Egypte was geworden. Men weet dat deze den Franschen ingenieur de Lesseps met die reusachtige onderneming belastte. Het Kanaal van Suez, tusschen 50 en 100 meters breed en 160 kilometers lang, is toegankelijk voor schepen, die de grootste tonnemaat hebben. In 1859 begonnen, kon het maar in 1869 voltooid worden.

Op enkele mijlen van Suez, bezochten de Hertog en de Hertogin de beroemde *Bron van Mozes*. Volgens de overlevering, deed dit opperhoofd der Hebreeuwen ze springen bij den ingang der woestijn van Arabië, om de Israëlieten te ververschen, toen zij, onder de regeering der Faraös, hun land verlieten. Thans is deze bron een kleine vijver, door eene liefelijke oase omringd.

Nadat zij de mooiste plaatsen rond Caïro bezichtigd hadden, keerden de Hertog en de Hertogin terug naar de Egyptische hoofdstad om de voornaamste moskeeën te bezoeken, alsmede de pyramieden van Gizah en het *versteende woud*, aldus genoemd omdat men er groote houten blokken vindt, die in steen zijn veranderd en voortkomen van een soort palmboom, dat gansch verdwenen is.

Bij zijne aankomst in Caïro, had de Hertog het genoegen, op aanvraag van den Consul generaal van Engeland, de wapenschouwing te houden van het 10^e regiment huzaren, alstoen uit Indië gekomen en op voet om naar den oorlog van de Krim te vertrekken.

In de maand Maart keerden de edele reizigers terug naar de afdamming van den Nijl, om er deel te nemen aan een schitterend nationaal feest, gegeven ter gelegenheid der verjaring van den Khedive.

Deze plechtigheid begon met eene wezenlijk tooverachtige verlichting op den Nijl.

Des anderendaags, woonden onze Souvereinen de stichting bij van de nieuwe stad van Saïdieh alsmede de terhandstelling der vaandels aan de wacht van den Onderkoning.

't Was de hertog van Brabant die, vóór al de andere notabelen, het perkament onderteekende, bestemd om onder den eersten steen der stad te worden geplaatst. De ulemas of priesters zegden gebeden op en de plechtigheid eindigde met een sacrificie van viereen-twintig ossen, ten bate der armen, en met vuurwerken, die men in dat land zoo bij dag als 's avonds afschiet. Daarna werden de vaandels ter hand gesteld, en daarop volgde eene schitterende wapen oefening, door den overste der nieuwe wacht bestuurd.

Des avonds werden de feestelijkheden gesloten door een groot banket, met de tegenwoordigheid van den Hertog vereerd, en door een laatste vuurwerk. Gedurende deze vermakelijkheden, had de Hertogin zich begeven naar het Paleis der prinsessen en der familie van den Onderkoning.

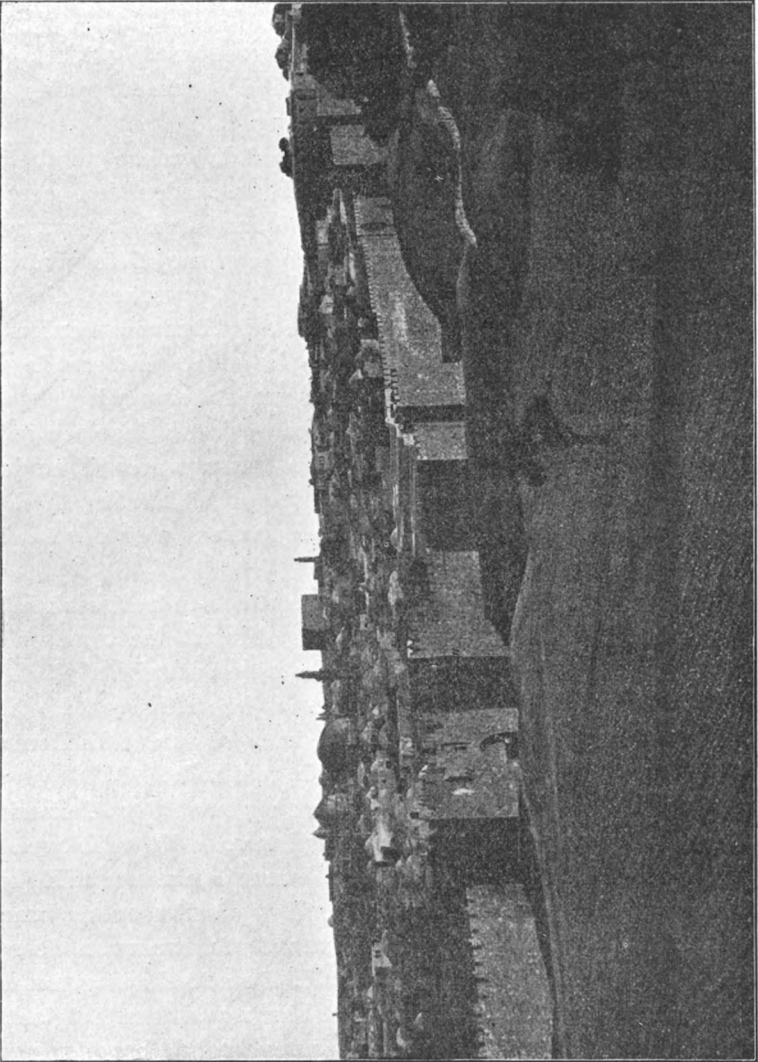
Den volgenden dag kwam Saïd-Pacha, met een indrukwekkenden stoet, den Hertog bedanken omdat hij dit nationaal feest met zijne tegenwoordigheid had willen vereeren. Op zijne beurt betuigde Leopold den Khedive al zijnen dank om de liefelijke ontvangst, die hem te beurt was gevallen, en tevens liet hij hem weten dat de Koning, zijn vader, hem het Groot-Lint zijner Orde toekende.

Den 22ⁿ Maart, bevonden zich de beide echtgenooten te Alexandrië nadat zij over Damiette en Rosette gereisd waren. Zij verbleven er in het Paleis dat de Onderkoning van af hunne aankomst in Egypte tot hunne beschikking had gesteld. Een Egyptisch vaartuig bracht hen weldra naar Alexandrië, ter haven van Jaffa, waarvan de reis moest voortgaan naar Palestina en Syrië. De ontschepping van den Hertog en de Hertogin had plaats in het bijzijn van den Belgischen Consul, van verschillende notabelen en van heel de bevolking van 't omliggende, die in deze stad was saamgestroomd.

Uit Jaffa trokken HH. KK. HH. naar Jerusalem, waar zij den 30ⁿ Maart toekwamen.

Een dagblad uit Marseille (*) schrijft over die reis : « Den Vrijdag

(*) *Gazette du Midi.*

JERUSALEM

's morgens leek Jerusalem nog al op eene bewogen zee; eene dichte menigte golfde door de straten, over de openbare plaatsen, buiten de stad. Aller oogen waren gericht naar het dorp van Saint-Jean-du-Désert, waar de Prins en de Prinses de nacht van Donderdag tot Vrijdag overbrachten, en iedereen trachtte de eerste te zijn om den stoet te zien aankomen en hem te kunnen aankondigen. De stadsmuren naar den Zuid-Westkant waren vol volk. Eindelijk riep men : Hij is daar! Hij is daar! De Pacha, die zijne tent had doen oprichten op eenen heuvel, op een kwart uurs afstand, op den weg langswaar de Hertog zou voorbijkomen, ontving hem de eerste. Na de officieele plichtplegingen en een kort oponthoud, begaf men zich op weg. Ondertusschen trokken de Patriarch en al zijne geestelijken, al de kloosterlingen van Sint-Franciscus, in koorkleeding, het kruis vooraf, langs de poort van Jaffa.

» De Prins en de Prinses deden te voet hunne intrede binnen de Heilige Stad. Zij knielden neder op kussens en kusten eerbiedig het kruisbeeld, dat hun door den Patriarch aangeboden werd. De redevoering, hun door Monseigneur toegestuurd, aanhoorden zij met eene zichtbare ontroering. De Prins antwoordde. Toen begon de *Benedictus*, gezongen door al de geestelijken, die toen talrijker waren dan ooit. De eerste maal sinds de Kruisvaarten, zag men priesters, in hun kerkgewaad, de straten, de bazars van Jerusalem, tot aan de kerk van het Heilig Graf doorkruisen. Het gansche Musulmaansch garnizoen stond onder 't geweer op den doortocht der processie gerangschikt.

» Toen de Prins en de Prinses aan de kerk kwamen knielden zij eerst vóór den steen der Zalving waarop Christus gebalsemd werd en die aan den ingang ligt; daarna traden zij met den Patriarch in het heilig graf, waar zij tot het einde van het *te Deum* bleven. De plechtigheid eindigde met de bisschoppelijke benedictie. »

De Hertog en de Hertogin, die tien dagen te Jerusalem bleven, deden nog een uitstapje naar Nazareth en naar den Karmel-Berg en trokken vervolgens van Caïfa naar Beyrout, de meest handeldrijvende stad van Syrië. In die stad vernam de Hertogin een pijnlijk nieuws, het overlijden van hare moeder, de Aartshertogin Maria-Dorothea, te Pesth gestorven den 30^{en} Maart 1855.

Eenige dagen later werden de Erfgenaam van den Belgischen troon en zijne edele gemalin te Damas, bijgenaamd het « Paradijs der Aarde », en te Tripoli, met groote genegenheidsblijken ontvangen.

Na een langen tocht op het eiland Cypra en door de hoofdstad Nicosië, stevenden zij naar Alexandrette en van daar langsheen de

gansche Asiatische kust, overal aanleggend waar eenige merkwaardigheid de reizigers aantrekt.

Den 12ⁿ Mei waren zij te Rhodus.

Op 't eiland Creta dienden hun de Consul van Engeland en de Pacha van 't eiland tot gidsen.

Daarna zetten zij hunne reis voort door de Cycladen.

Overal verzamelde de Hertog zorgvuldig alle verkrijgbare inlichtingen nopens de bevolking, de hulpmiddelen, de voortbrengselen van die toenmaals weinig gekende eilanden, welke nochtans zoo belangrijk zijn.

Na eenigen tijd te hebben verbleven in Smyrna, de voornaamste stad van het Oosten, begaven HH. KK. HH. zich naar Griekenland. In 1829 had dit land den troon aangeboden aan den vader des Hertogs. Leopold de I^e, die wijze monark, had gedacht dat hij het Grieksche volk niet gelukkig zou kunnen maken, en op edele wijze de kroon geweigerd.

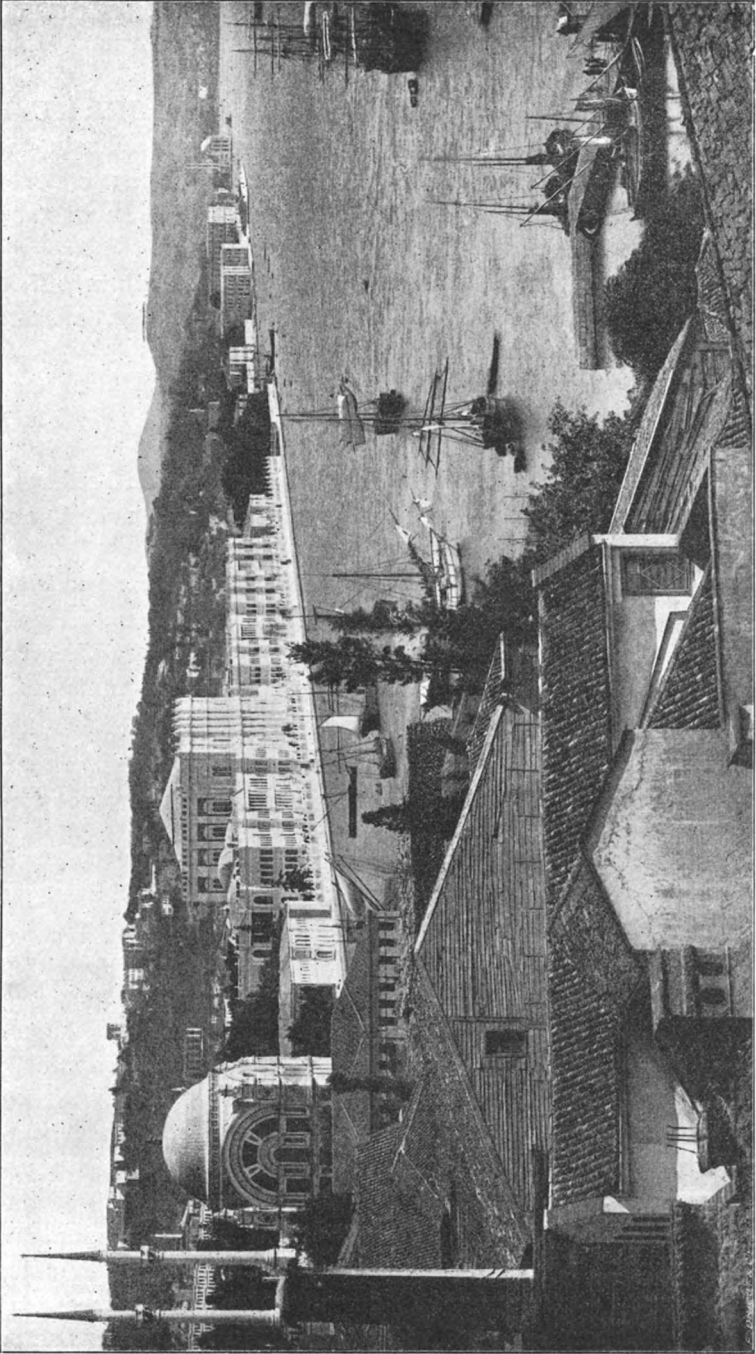
Gebruik makend van een korte landing in den Pireus, begaven de Hertog en de Hertogin zich naar Athenen, waar de Grieksche Koning alles tot hunne beschikking had gesteld : paarden, rijtuigen, paleizen, enz. Rond middernacht begaven zij zich in de Hofrijtuigen naar de Acropolis, om het prachtig schouwspel te zien der ruïnen van het Parthenon, door de maan verlicht; bij hunnen terugkeer, hielden zij stil bij de kolommen van den Olympischen Jupiter.

Vervolgens in Sicilië aangekomen zijnde, werden HH. KK. HH. overal met de grootste eerbewijzen ontvangen, met name te Palermo. In deze stad bezochten Zij het paleis, waar de eerste Koningin der Belgen, Maria-Louisa, geboren werd. Te Napels was de ontvangst nog triomfantelijker en de jonge echtgenooten lieten er een blijvenden indruk na. De Koning der beide Siciliën, Ferdinand de IIe, was een bloedverwant van den Prins en slechts na een langdurig verblijf, besteed aan het bezoek van Napels, van zijne monumenten en zijne prachtige omgeving, namen HH. KK. HH. verlof van den Souverein, die hen zoo vertrouwelijk ontvangen had.

Toen HH. KK. HH. te Civita-Vecchia toegekomen waren, kwam Mgr de Mérode, een Belgisch prelaat, hun welkom wenschen uit naam van den Paus Pius den IX^{en}, die hen 's anderendaags te Rome in plechtig verhoor, ontving. De doorluchtige reizigers verbleven lang in de Eeuwige Stad, alvorens naar Genua te vertrekken.

Te Turijn richtte koning Victor-Emmanuel, ter hunner eere, een groote wapenschouwing en eene gala-vertooning in.

Na een uitstapje naar de Italiaansche meren, werd de reis HH. KK. HH. voortgezet door Zwitserland, waar zij eenige dagen door-

CONSTANTINOPEL

brachten om de schoone meren te bezichtigen, den Rigi te bestijgen, en Oberland alsmede andere schilderachtige streken van dit tooverland te doorkruisen.

Den 28ⁿ Augustus 1855, des avonds, bevonden zich HH. KK. HH. te Laken; daags daarna, omhelsde de Hertog zijnen vader in de statie te Hasselt. Leopold de I^e, die zich toen in het kamp te Beverloo bevond, was zijne kinderen, wier aankomst hem pas was aangekondigd, te gemoet gekomen.

Den 30ⁿ Augustus vereenigde een groot familiemaal, in 't Kasteel te Laken, den Koning, zijne familie, de ministers en de voornaamste officieren van het Hof.

* * *

In de maand Maart 1860 doorliep de Hertog van Brabant, die thans alleen was, Duitschland en Oostenrijk om zich naar Constantinopel te begeven.

Nadat hij te Weenen, van wege het Hof, het voorwerp eener gansch bijzondere aandacht was geweest, begaf hij zich naar Pesth, in het paleis waar de Hertogin van Brabant geboren was. Vervolgens hield hij in 't voorbijgaan stil te Belgrado, Bucharest en Galatz, die toen nog Turksche steden waren.

Te Bucharest was het onthaal wezenlijk grootsch: de Hertog trad die stad binnen des avonds, bij fakkellicht en kanongebulder, door de gansche bevolking begeleid.

Te Galatz, eene gewichtige haven op den Donau, verwachtte hem de « *Beyrout* », een prachtige schroef-korvet, door den Sultan gezonden om hem naar Constantinopel te voeren.

De Sultan had vooraf aan den Prins voorgesteld zijne aankomst bij het Hof te vertragen tot het einde van den Ramadan, de maand die door de Turken aan vasten en bidden wordt besteed, opdat men den troonopvolger zou kunnen ontvangen met heel het ceremoniëel dat voor de prinsen van den bloede gebruikelijk is. Men weet dat de Musulmannen den vasten van den Ramadan zeer stipt onderhouden. Van zonsopstand tot zonsondergang is het hun dan streng verboden om 't even welk voedsel te gebruiken. Het schijnt dat zelfs de zieken weigeren gedurende die uren geneesmiddelen in te nemen. Doch die onthouding bij dage wordt door nachtelijke feestmalen en slemp-partijen ruimschoots vergoed. Gedurende dien tijd van versterving is het Turksche leven gansch veranderd. Men slaapt de helft van den dag; des nachts eet en drinkt men en ontvangt men bezoeken. Met ongeduld wacht iedereen naar het oogenblik na zonsondergang,

waar de Moëdzin de geloovigen tot bidden roept. De *Iftar* of groote maaltijd, die het vasten moet breken, wordt aangekondigd door het kanon of door een pistoolschot. Op dat uur heerscht er veel beweging in de straten. Al de minaretten worden verlicht en de moskeëen staan in schitterenden glans. Den 27^u der maand Ramadan is de beweging nog drukker : dan zijn, naar het schijnt, de gebeden verdienstelijker dan ooit en moeten er talrijke mirakelen geschieden, want het is in dien heiligen nacht dat Mohammed den Koran ontving, die hem uit den hemel gezonden werd. De eerste drie dagen der volgende maand, de Schauwal, viert men den Beiram, een feest waardoor de groote Vasten gesloten wordt. De Hertog van Brabant kon, te Constantinopel zelf, aanwezig zijn bij deze plechtigheid, eene der belangrijkste van het islamisme, waarin zich al de luister van het Ottomaansche Hof ontplooit.

Een salvo van 21 kanonschoten begroette de aankomst van den « *Beyrout* » te Constantinopel.

Al de schepen, tot de kleinste bootjes, hadden de Belgische vlag geheschen.

De Sultan verwachtte zijnen gast in de prachtige kiosk van Tophane.

In eene eerste, zeer hartelijke samenkomst, vroeg de Sultan naar de gezondheid van koning Leopold den I^{en} en spoorde den koninklijken prins vurig aan om zijn verblijf te Constantinopel tot den Beiram te verlengen. Die wensch werd door den Hertog ingewilligd.

Toen hij de keizerlijke kiosk verliet, werd Z. K. H. door den « *Beyrout* » gebracht naar een prachtig paleis, dat hem te Emirghien was voorbehouden. In zijn staatsie-kaïk kwam de Sultan zijn doorluchtigen gast daar herhaaldelijk bezoeken.

Een schrijven van den tijd zegt dat de prins zoo dikwijls werd ontvangen en door den Sultan met zulke voorkomendheid werd bejegend, dat nooit iemand vóór hem te Constantinopel zulk onthaal genoot.

De Hertog benuttigde zeer wel zijnen tijd in de Turksche hoofdstad en bezocht zeer dikwijls de bazars, moskeëen en andere eigenaardige gebouwen. Een kaïk van het Hof stond te zijner beschikking voor zijne reisjes in de Dardanellen, den Gulden Horen en de zee van Marmara.

Drie dagen voor den Beiram had een soort venetiaansch feest plaats te Kadir-Guedjessi. Van boven de beruchte kiosk van Tophane, waar de Prins de eerste maal was ontvangen geweest bij zijne aankomst te Constantinopel, kon hij een heerlijk schouwspel bijwonen en den keizerlijken stoet zien aankomen, zich naar de mos-

kee begevend te midden salvo's geschút, vuurwerk en prachtige verlichtingen die de vaart van den keizerlijken kaïk ter zee begroetten. Gedurende heel de plechtigheid, deed de Sultan onophoudelijk door de kamerheeren van het paleis naar den Prins vernemen.

Ook verschillende feesten werden ter eere van den Hertog ingericht, met name eene wapenschouwing te Scutari. Daags daarna, verliet Z. K. H. het paleis van Emirghien om het belangwekkend klooster van Balukli, de beroemde kerk der Maagd-met-de-Visschen te bezoeken, alsook de heilige fontein, die zich daar in de onderaardsche kapel bevindt. De overlevering zegt dat, toen Mohammed de II^{de}, in 1453, Constantinopel bestormde, een grieksche monnik er bezig was met visschen te braden. Daar een soldaat hem de inneming der stad aankondigde, weigerde hij er aan te gelooven, zeggende : « Ik geloof u zoo min als dat deze visschen zouden kunnen herleven ». En er gebeurde een mirakel. De halfgebraden vischjes spartelden uit de pan in het water, en de monnik was overtuigd. Nog nu beweert men dat die vischjes, die steeds leven maar bruin zijn van een kant, zeer wel te pas zijn en zwemmen alsof er hun niets was overkomen.

De koninklijke Prins woonde het feest bij dat in deze zelfde historische kerk werd gevierd.

Drie dagen na het nachtfeest, had de plechtigheid van den Beiram plaats. Dienaangaande, schrijft een dagblad : « De keizerlijke stoet zich naar de moskee begevend, dat verbazend aantal ambtenaren aller graden, schitterend van borduursels en op rijkelijk getooide paarden gezeten, die lijfwachten in prachtige en grillige kleedij, boven wier muts een overgroote bos van pauwenveeren wappert, groote ingelegde hellebaarden dragend, en voor en achter den Sultan in een volmaakte orde marcheerend, die heerlijke Arabische paarden behangen met dekkleeden met echte parelen bestikt en schitterend van edelgesteenten, die troepen in feestkleedij, die luidschetterende klanken der keizerlijke muziek, — heel dat vertoon scheen den doorluchtigen reiziger een levendig belang in te boezemen : ook wachtte deze, ter zelfde plaats, de terugkomst af van den stoet in het paleis, om al dien luister eene tweede maal te bewonderen. »

De plechtigheid van den handkus, na den keizerlijken stoet, had plaats in een binnenhof van het oud Serail. Onder eene eeretent bijna tegenover den keizerlijken troon gezeten, volgde de Prins met levendige belangstelling dat overoude gebruik.

Des avonds werd aan het Hof van den Sultan een groot feestmaal ter eere van den Hertog gegeven.

Des anderendaags deed de Prins een uitstapje naar Brousse, eene aan natuurlijke schoonheden zoo rijke stad. Voor den tocht van Ghemlek naar Brousse, scheepste men op den « Beyrout » een paard in, op telpas loopend en dat zijne koninklijke hoogheid liefst voor de wandeling gebruikte. Ongelukkiglijk werd die tocht zeer verkort door 't slechte weder en Z. K. H. was gedwongen denzelfden dag naar Constantinopel terug te keeren.

In de Turksche hoofdstad weergekomen, dankte de Hertog zeer den Sultan voor zijne vriendelijke ontvangst; daarna werd hij door zijne Keizerlijke Majesteit tot aan de haven van Tophane geleid. Daar begroetten de landbatterijen eene laatste maal den Belgischen Prins, die naar Griekenland en Italië vertrok.

Alvorens naar Athenen te gaan, bezocht de Prins nog het eiland Samotraki en den berg Athos. Van Athenen, waar hij slechts eenige uren verbleef, begaf hij zich naar Corfou, trok vervolgens langs de schoone kusten van Dalmatië en Illyrië, waarvan hij de belangrijkste plaatsen bezocht.

Van Triëst bereikte de Hertog van Brabant het Adige-dal en vertrok naar België, waar hij op 't einde van Mei aankwam.

* * *

In Maart 1862, besloot de troonopvolger Spanje en Marocco zorgvuldig te bezoeken, daarbij een grooten omweg makend langs de zeëngte van Calis, het Kanaal en den Oceaan.

Spanje dat nog de schoone koloniën bezat welke het, in 1898, na zijnen rampspoedigen oorlog met de Vereenigde-Staten verloor, moest natuurlijk de aandacht van den toekomstigen stichter van Congo vestigen. De Prins wilde de handelsbetrekkingen van dit land met zijne koloniën bestudeeren, zijne natuurlijke rijkdommen nagaan en waarschijnlijk ook een rijk leeren kennen dat in de geschiedenis van zijn Vaderland een zoo groote rol had gespeeld.

Na een kort verblijf op 't eiland Wight, ging Z. K. H. te Southampton scheep naar Spanje. Ongelukkiglijk, toen de stoomboot twee dagen in zee was, werd hij door een geweldigen storm zoo deerlijk gehavend, dat hij moest terugkeeren; de Prins, die zeer ongesteld was, kwam naar België weder.

De onvermoeibare reiziger nam eenige dagen rust en ging daarna op reis naar Spanje, ditmaal rechtstreeks langs Marseille.

Z. K. H. hield stil in de voornaamste Spaansche Havens, bezocht Barcelona, Valentia, Malaga, Gibraltar, stak de zee over om zich naar Tanger, in Marocco, te begeven, en kwam vervolgens in Span-

je terug. Van Cadix richtte zich de Hertog naar Sevilla, de hoofdstad van Andalusië. Heel eene maand onderzocht hij die schoone provincie, de vruchtbaarste van het schiereiland. Daarna bracht Z. K. H. een bezoek aan de koningin Isabella die toen regeerde en zich juist ophield in de stad Aranjuez, zomerverblijf der Spaansche Souvereinen.

Nauwelijks was de Hertog te Madrid toegekomen of een telegram, hem aankondigende dat zijn vader erg ziek was, dwong hem naar België terug te keeren.

Te Parijs bracht de Prins even een bezoek aan Napoleon den III^{en}, alsook aan den Koning en de Koningin van Holland, die in Frankrijks hoofdstad kort vertoefden, en kwam rechtstreeks naar Brussel terug na twee maanden afwezigheid.

*
* * *

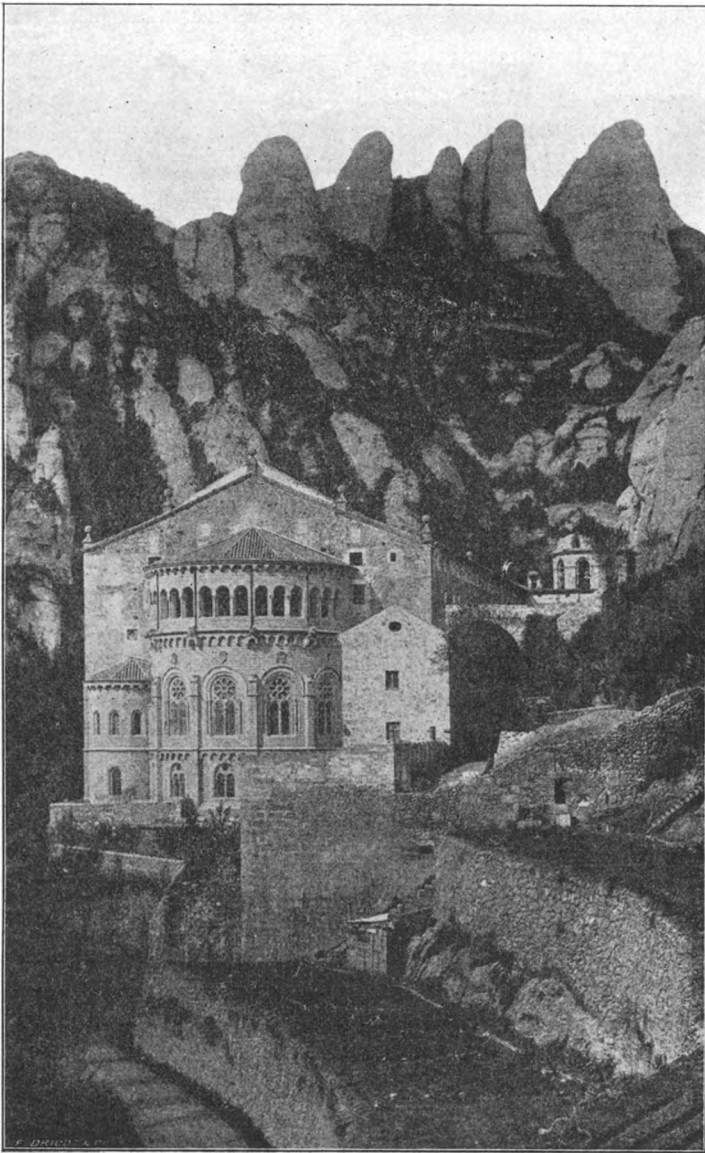
Omstreeks het einde van October 1862, wilde de Hertog zijne eenigszins wankelende gezondheid herstellen, en ondernam eene tweede reis in Egypte over Algiers en Tunis. Z. K. H. nam de enkele dagen vóór het vertrek van den stomboot te Marseille te baat om een belangwekkend uitstapje te doen in Catalonië waar hij namelijk het beroemde klooster der Benedictijnen van Montserrat bezocht.

Volgens de overlevering, werd dit klooster in 880 door kloosterzusters gesticht ter eere van een mirakuleus beeld der Moedermaagd. Dit beeldje gansch zwart van ouderdom en dat thans op het hoogaltaar staat, zou door Sint-Pieter naar Spanje gebracht en het werk van Sint-Lucas zijn. Het was lang verloren geweest maar werd in 880 teruggevonden. Voor dat beeld hing Sint-Ignatius van Loyola, zwaar gekwetst bij het beleg van Pampelona, zijne wapenen op om aan het krijsberoep te verzaken en zich gansch aan Christus' dienst te wijden. Een eigenaardige bijzonderheid : de pater die het heilig beeld aan de bezoekers toont, gaat deze vooraf onder het zingen van gebeden. De Hertog ging ook in de sacristij de kleederen en juweelen der Maagd bezichtigen.

In Afrika doorliep de Hertog aandachtig Algerië en zijne voornaamste steden, Algiers, Philippeville, Constantina, om zich goed rekenschap te geven van de voordeelen welke deze rijke en vruchtbare Fransche kolonie opleverde, en bezocht daarna Tunis. Vóór zijn vertrek naar Egypte, wilde Z. K. H. het eiland Malta zien, waar Lavallette, een der bedrijvigste handelshavens der middellandsche zee, is gelegen.

Door een hevigen storm werd de aankomst van den Prins te

Alexandrië vijf dagen vertraagd ; Z. K. H. werd in deze stad met de grootste eerbewijzen ontvangen, alhoewel Hij incognito reisde onder den naam van Graaf van Tervuren.

HET KLOOSTER VAN MONTSERRAT (CATALONIË)

Te Caïro had Hij de hartelijkste samenkomst met den Khedive.
De vaart op den Nijl en het zacht klimaat van Egypte hadden

weldra een goeden invloed op de gezondheid van den Hertog, die besloot ongeveer dezelfde reis te doen als die welke Hij in 1855 in Opper-Egypte en Nubië had ondernomen.

Te Caïro had Hij ook het genoegen den beroemden ingenieur De Lesseps te ontmoeten, met wien Hij de grootsche werken voor de doorgraving der landengte van Suez ging bezichtigen.

In volle woestijn, werden de reizigers overvallen door den Cham-sin, een brandenden wind die gedurende vijftig dagen waait en die het geleide van Z. K. H. een oogenblik verschrikte.

Dr Stacquez, die de eer had den Hertog te vergezellen, zegt daarover in zijne reisbeschrijving :

« Eensklaps zagen wij in de verte als groote zwarte wolken snel aandrijven. Weldra waren wij omringd door dichte dwarrelingen van zand die ons in eene schier volledige duisternis dompelden. Terzelfder tijd vielen er eenige regendruppels. Onze dromedarissen waren zoo verschrikt dat zij weigerden voort te stappen en gingen liggen. Na eenige minuten was die zand-lawine voorbij en konden wij onze reis voortzetten. »

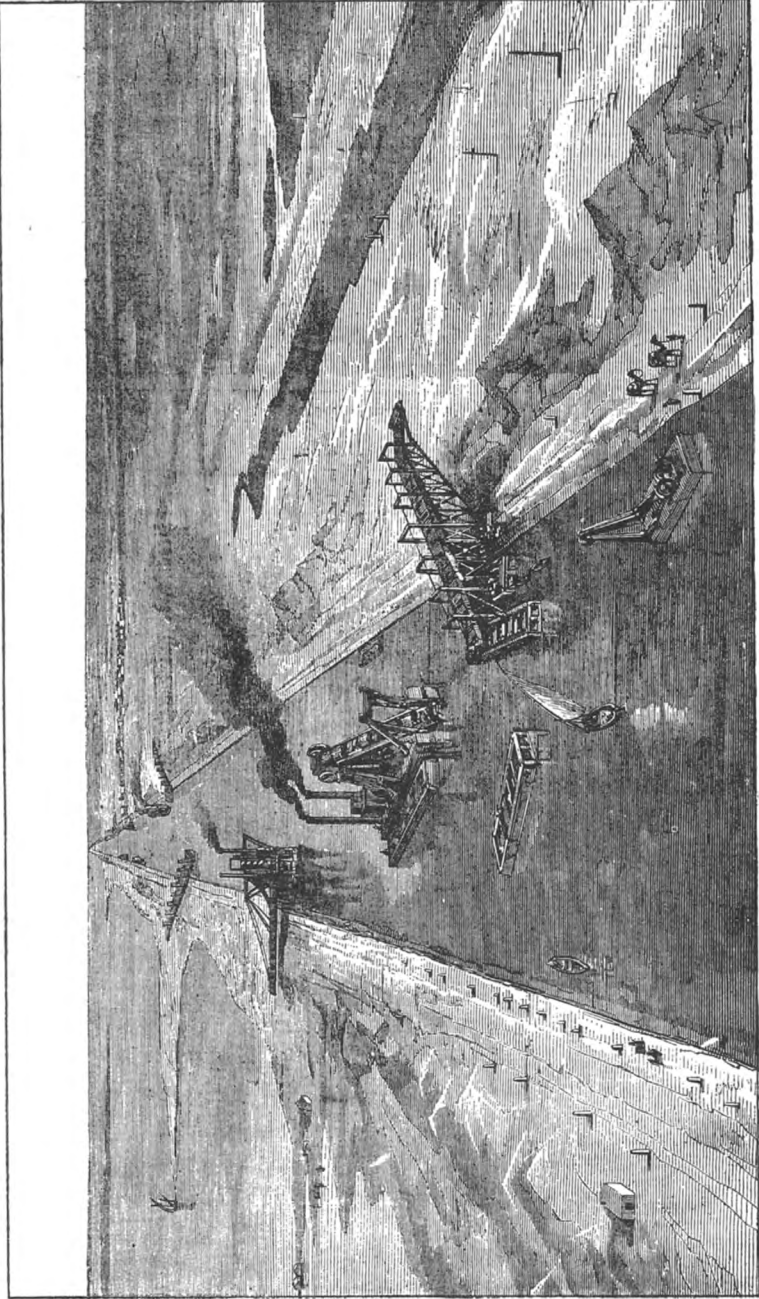
Te Kantarah deed Z. K. H. een tochtje per boot op het kanaal dat toen slechts toegankelijk was van deze stad tot Saïd.

Vervolgens trokken de reizigers naar Suez in een woestijnrijtuig. Deze zeer lichte rijtuigen hebben ijzeren wielen met zeer breedden velgen om niet in het zand te zinken.

Na te Suez in 't paleis van den onderkoning te hebben geslapen gingen de Hertog en zijn geleide des anderendaags op zee om zich naar den berg Sinaï te begeven.

De ontscheping, te Tor, was uiterst moeilijk omdat de stoomboot niet aan strand kon komen ; men moest alles met bootjes vervoeren : paarden, ezels, tenten en al wat noodig was om in de woestijn te kampeeren.

Te Tor bevindt zich een klooster der monniken van den Sinaï : Deze stad evenals heel het Sinaïtisch schiereiland staat onder het beheer der geestelijken van 't klooster van den Sinaï : Dezen genieten in den Turkschen Staat tal voorrechten, namelijk vrijstelling van belasting uit krachte van vergunningen welke Mohammed hun, bij zijn bezoek in het klooster, zou hebben verleend. De bisschop van den Sinaï toonde aan onzen toekomstigen souverain een afschrift der akte, deze voordeelen vermeldende en waarvan het oorspronkelijke stuk zich te Constantinopel bevindt. Daar Mohammed niet lezen kon, vergenoegde hij zich met, als handteekening, zijne in inkt gedoopte hand daarop te drukken. De heer Stacquez doet daaromtrent op-

HET KANAAL VAN SUEZ, IN AANBROUW

merken dat geen historisch verhaal melding maakt van dit bezoek van Mohammed in het klooster van den Sinai en dat men er, ter plaats zelf, niet veel geloof aan hecht.

Het was een heerlijk weder toen de karavaan in die wilde streek op weg ging, van tijd tot tijd een put met drinkbaar water ontmoetend, in dit land steeds de Fontein van Mozes geheeten. De eerste maal kampeerde men in eene oasis, eene mijl van het strand verwijderd: twaalf schoone tenten, aan den onderkoning behoorend, waren er bij voorbaat geplant; die van Z. K. H. den Hertog van Brabant bestond uit drie plaatsen, waarvan eene tot spijszaal was ingericht.

Telkens als men op de reis moest rusten of den nacht overbrengen, werden die tenten opgeslagen.

De reis was niet altijd zeer gemakkelijk, want soms was de weg zoo steenachtig, dat men de rijtuigen der woestijn moest verlaten en te paard voortrijden.

Na twee dagen gaans door dit onbebouwd land, bereikten de reizigers eindelijk het klooster, aan den voet van den Sinai gelegen.

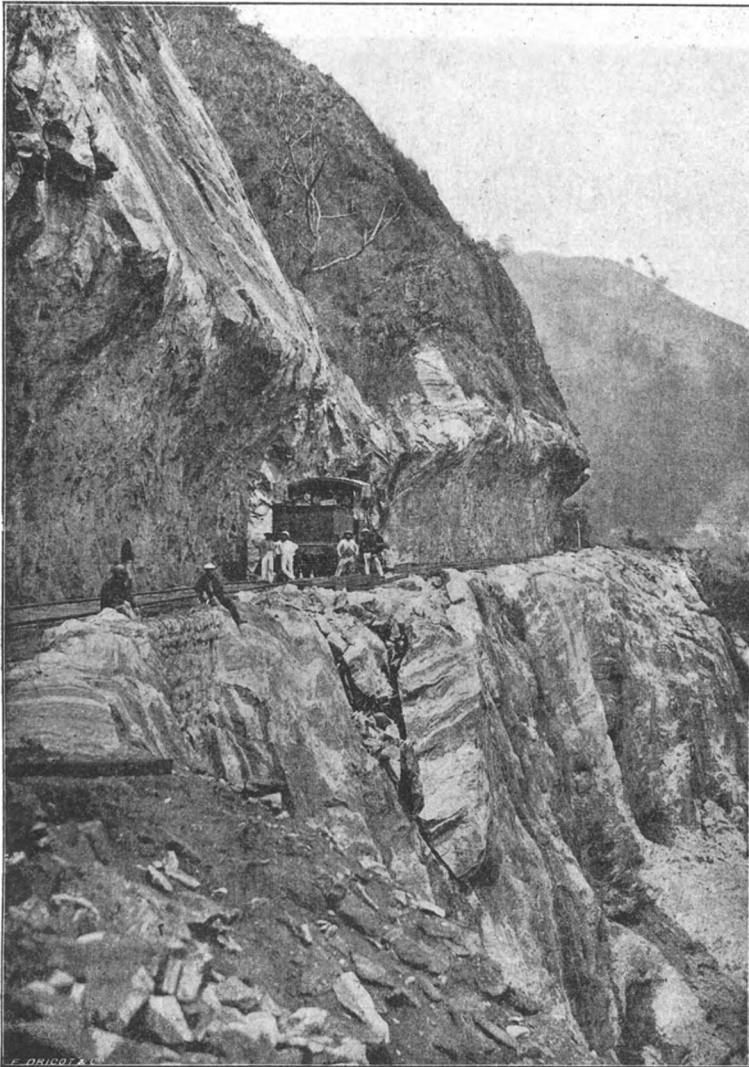
Bij klokkengelui en kanongebulder deed de Hertog zijne intrede in het klooster. Al de geestelijken wachtten hem af op den drempel der groote poort.

Dit klooster, dat zeer op eene kleine sterkte gelijk, is een ware doolhof door zijne talrijke zalen, cellen, kapellen, binnenplaatsen enz. Het werd door keizer Justiniaan gebouwd en later herhaaldelijk hersteld; men ziet er nog het eerste altaar en den eersten koepel, alsook het portret van Justiniaan en zijne vrouw Theodora. Het getal monniken is zeer beperkt; zij zijn weinig geleerd, leiden een zeer streng leven en ontvangen welwillend de vreemdelingen die er aankomen. Zij bezitten twee kanonstukken en zijn goed van wapenen voorzien om zich tegen de Arabieren te verdedigen. Hunne bibliotheek bevat nog al veel boeken.

De Hertog verbleef daar twee dagen en maakte zich dien tijd ten nutte om den berg te bestijgen waar, volgens den Bijbel, God aan Mozes zijne wet schonk. Van op die hoogte kon de Hertog een prachtig panorama beschouwen. Voor het vertrek van Z. K. H. gaf een monnik, namens de geestelijken, lezing van een fransche redevoering waarin zij het genoegen uitdrukten, hun door het bezoek van een godvruchtigen en geleerden Prins in hunne eenzaamheid verschaft, en de hoop, dat eerlang de verschillende christelijke gemeenschappen door eenheid van geloof zouden vereenigd zijn.

Bij 't verlaten van het klooster werd de Prins door een salvo van 21 kanonschoten begroet.

Eenige dagen daarna was hij te Suez. Van daar begaf hij zich naar Caïro om den Khedive te bedanken en hem vaarwel te zeggen. Van Alexandrië, ging Z. K. H. scheep naar Europa.

SPOORWEG VAN COLOMBO NAAR KANDY (CEYLAN) INGEHULDIGD DOOR DEN HERTOG VAN BRABANT,
DEN 27ⁿ DECEMBER 1864

Hij zag nog dezelfde steden terug, die hij reeds vroeger had bezocht, en begaf zich vervolgens naar Nice en Toulon.

Te Marseille aangekomen, ondernam hij eene nieuwe reis in Spanje, de Pyreneeën en Portugal.

Slinne die hem eene verzameling teekeningen en zichten van gansch het eiland aanbod.

Te Lisboa scheepte hij zich in naar Bordeaux, kwam na eenige dagen te Parijs aan, en bracht er een nieuw bezoek aan Keizer Napoleon den III^{en}.

Den vierden Juni kwam hij, na zeven maand verblijf in den vreemde, te Brussel terug.

* * *

Omstreeks het einde van 1864, ondernam Z. K. H. hare grootste reis. Hij nam zich voor, de Engelsche bezittingen in Indië en zelfs in China te bezoeken.

De Hertog vertrok te Marseille, hield stil te Alexandrië en te Suez, om de vorderingen te zien van de werken van het toekomstig Kanaal. Zoo deed de jonge Prins opnieuw een deel der reis welke hij reeds in 1863 had gedaan. Hij vaarde de Roode Zee door, verbleef eenigen tijd te Aden, ging dan scheep naar het eiland Seeland waar hij op 't einde van December toekwam. Hij ontscheepte te Pointe-de-Galles en zijne aankomst werd onmiddellijk aangekondigd door een salvo van 21 kanonschoten, aan boord van een Antwerpsch schip, dat zich in de haven bevond. Te dier gelegenheid, betuigde de Hertog al zijn genoegen dat hij, zoo verre van zijn vaderland, begroet werd door een vaartuig, waarop het Belgisch paviljoen wapperde.

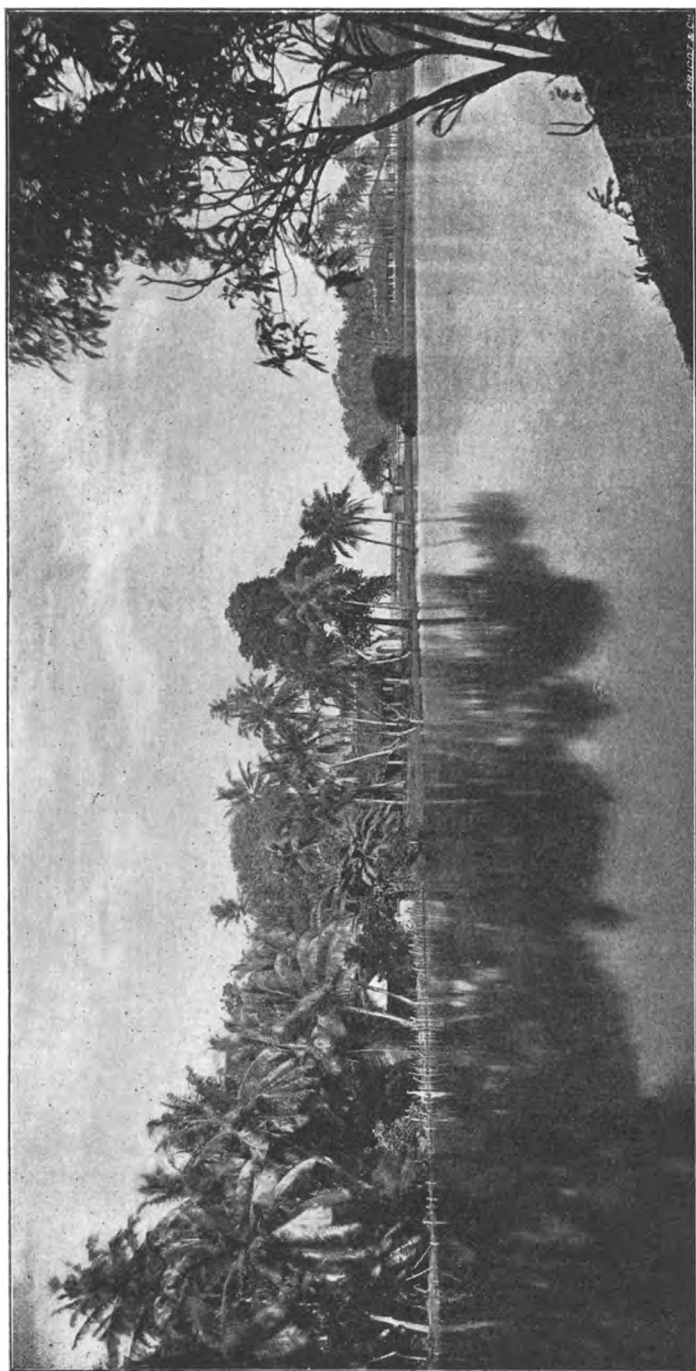
De *Colombo Observer* verstrekt de volgende inlichtingen over den Hertog van Brabant en zijn verblijf te Colombo, hoofdstad van het eiland :

« De jonge Prins maakt van zijn tijd het beste gebruik. Met belangstelling en verstandige aandacht, bezoekt hij alles wat betrekking heeft op de nijverheidsbronnen van het eiland. Wanneer hij onze kusten zal verlaten, zal hij meer weten over de voorbereiding van koffij, kaneel, olie, dan velen onzer medeburgers, die tien en twintig jaar in 't land verbleven hebben. Hij heeft de factorij der regeering, de inrichting van den heer Worms voor de bewerking der koffij, de molens van Haltsdorf enz. bezocht. »

De Hertog van Brabant, vergezeld van den Gouverneur van het eiland, bezoekt ook het Instituut voor lichtteekening van den heer

Z. K. H. deed ook verschillende tochten op het eiland zelf, namelijk naar Kandy. Deze stad, de belangrijkste na Colombo, bestaat uit eene enkele straat, die niet minder dan drie kilometers lang is.

Een eere-trein op welks locomotief de naam LEOPOLD in groote

HET MEER VAN COLOMBO (CEYLAN)

letteren stond geschreven, was voor den Hertog ingericht, en al de statiën, waar hij moest doorrijden, waren versierd en bevlagd. Overal rezen triomfbogen en portieken op, beladen met prachtige ornamenten en inlegwerk, door de inboorlingen vervaardigd. Z. K. H. bevond zich te Ceylan, juist op Nieuwjaarsdag, en was dus het voorwerp van talrijke genegenheidsbewijzen. Onder andere richtte de Gouverneur van het eiland tot hem eene zeer vleiende redevoering.

De Prins voerde de beste herinneringen mede van zijn feestelijk verblijf op dit eiland, dat al de rijkdommen en al de schoonheden

HONG-KONG

der natuur bezit. Den 27^{en} December 1864, huldigde de Hertog den beruchten spoorweg in, die van Colombo naar Kandy voert.

In de maand Januari vaarde de Erfprins langs de kusten van Indoustan. Te Madras werd hij met grooten luister ontvangen door den gouverneur, door al de notabelen omringd. Kort daarop landde hij te Calcutta, hoofdstad der Engelsche bezittingen in Indië en verblijfplaats van den Onder-Koning. Deze stad, waar zich mannen van alle nationaliteit bevinden, is door haar grooten rijkdom vermaard; zij is aan de voornaamste steden van het binnenland door spoorwegen verbonden. Die gemakkelijke verkeersmiddelen maakte zich de koninklijke Reiziger ten nutte om de voornaamste steden van het centrum, Benares, Allahabad, Cawnpore, Luknow, Agra,

Delhi en Lahore te bezoeken, waarvan verschillende grooten handel drijven. Overal werd Z. K. H. met geestdrift ontvangen.

Ditmaal stelde de Hertog vooral belang in de teelt van de thee en den verkoop der onbebouwde landen.

In een zijner uitstapjes had hij ook de gelegenheid eenige eigenaardige tijgerjacht bij te wonen.

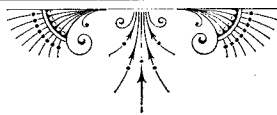
Van het eiland Ceylan en Engelsch Indië terugkomend, richtte de Hertog zich naar Indo-China, bezocht Rangoon, het eiland Poulou-Pinang, de stad Singapour, alle voor den handel zeer belangrijke Engelsche bezittingen.

Z. K. H. bracht vervolgens een langen tijd door op de kust van Sumatra, daarna op het eiland Hong-Kong waar zich een der voornaamste Chineesche havens bevindt en eindelijk Canton, eindpunt van die groote reis.

De terugkomst geschiedde nog al spoedig. De koninklijke Prins hield nog een tijdje stil te Bombay, in 't begin van April, en begaf zich op weg naar zijn vaderland.

De reis had zes maanden geduurd.

Toen hij, op 't einde van Mei, in België terugkeerde, spoedde zich de Hertog naar Londen om Koningin Victoria te bedanken voor de vriendelijke ontvangst welke zij hem overal in hare Asiatische koloniën had laten voorbereiden.

HOOFDSTUK V

DE FEESTEN VAN JULI 1856 EN SEPTEMBER 1859

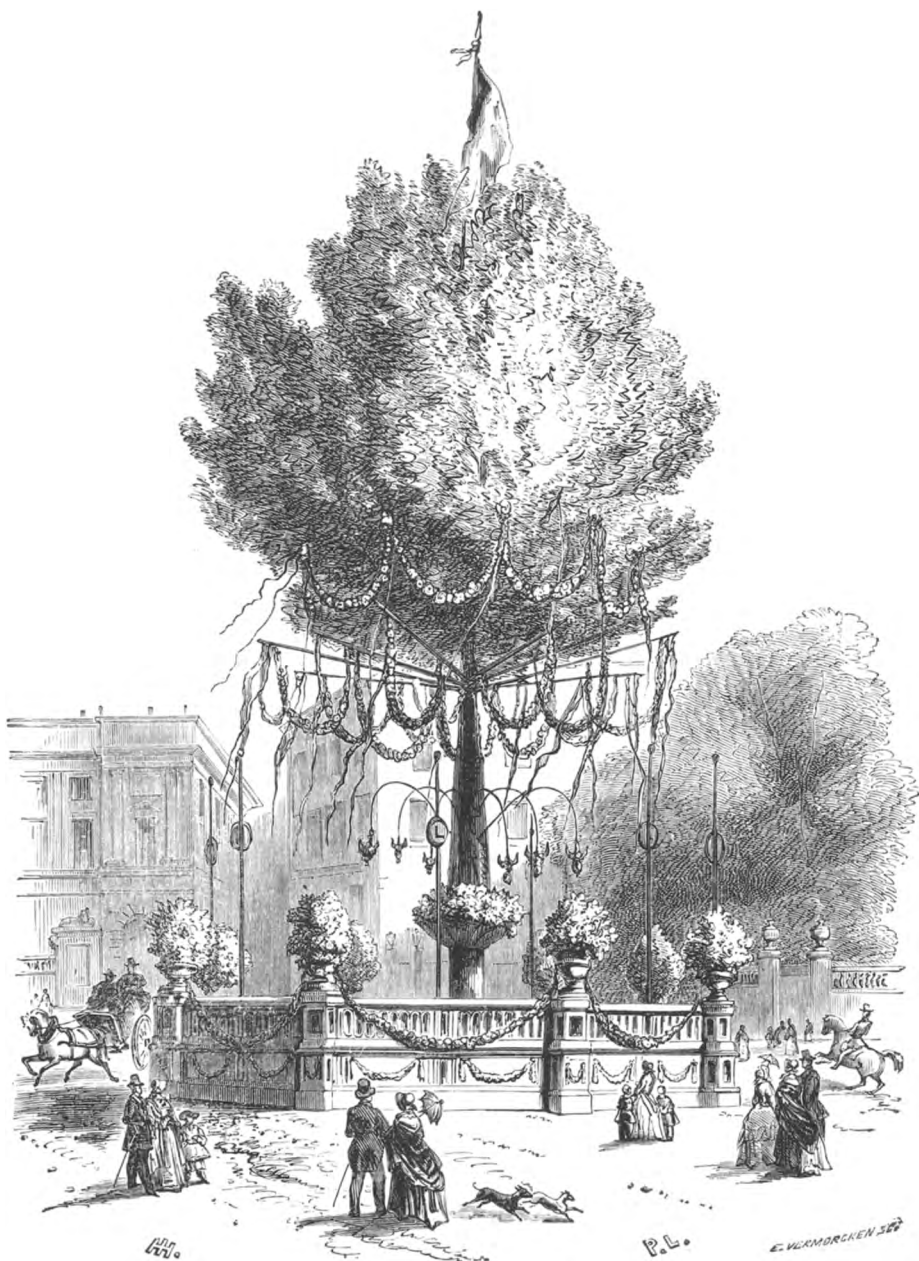
In 1856 werd de XXVe verjaring van 's lands onafhankelijkheid met luister gevierd.

Den 21^{en} Juli van dat heuglijk jaar, deed koning Leopold de 1^e, vergezeld van zijne twee zonen, den Hertog van Brabant en den Graaf van Vlaanderen, zijne intrede in de Hoofdstad langs de Lakensche poort, in een tweeden zegetocht den weg volgend, dien hij reeds, bij zijne inhuldiging, zoo triomfantelijk doorloopen had. Al de monumenten waren rijkelijk versierd. De huizen der straten, waar Zijne Majesteit door moest, waren opgetooid met bloemen, groen en wapperende vaandels. Overal, op zijnen doortocht, rezen prachtige triomfbogen. Op de Paleizenplaats leek de *Vrijheidsboom*, geheel met bloemen behangen, op een reusachtigen feestrozelaar.

« De geestdrift der menigte is onuitsprekelijk, zegt Louis Hymans, dezen schoonen dag beschrijvende. Vrouwen spreiden langs de straat bloemen, als een geurig strooisel voor 's Konings paard. Zakdoeken wuiven. Hoeden wippen en dansen. Het kanon buldert, uit alle torens klinken de klokken. De trommels slaan. De fanfaren spelen de wegsleepende cadans van 't nationaal gezang. Het is een schouwspel om er duizelig bij te worden. »

Weldra verscheen de stoet op de Koninklijke plaats, waar de overlevende Congresleden waren vereenigd met hunnen ouden voorzitter de Gerlache, die alsdan deze merkwaardige rede uitsprak :

« Sire, vóór vijf-en-twintig jaar ontving het Congres, op deze zelfde plaats en dezen zelfden dag, namens de Natie, den eed van Uwe Majesteit « de Grondwet en de wetten van 't Belgisch Volk te zullen naleven en 's lands onafhankelijkheid te zullen handhaven.

DE VRIJHEIDSBOOM (1856)

« De mannen, die toen getuigen waren van die plechtige verbintenis, komen thans, ten aanzien des Hemels, bevestigen, dat Uwe Majesteit al hare beloften vervuld, al onze hoop overtroffen heeft. En de gansche Natie, Sire, komt dat met ons bevestigen. Zij komt verklaren dat haar Koning, gedurende die regeering van vijf-entwintig jaren, geen enkele harer wetten overtreden, geen enkele harer vrijheden geschonden, geen wettige reden tot klagen aan een enkelen onzer medeburgers gegeven heeft. Hier verdwijnt alle verschil van meening; allen zijn wij het eens; wij hebben allen maar één hart om in éénzelfde liefde te vereenigen: onzen Koning en ons Vaderland!

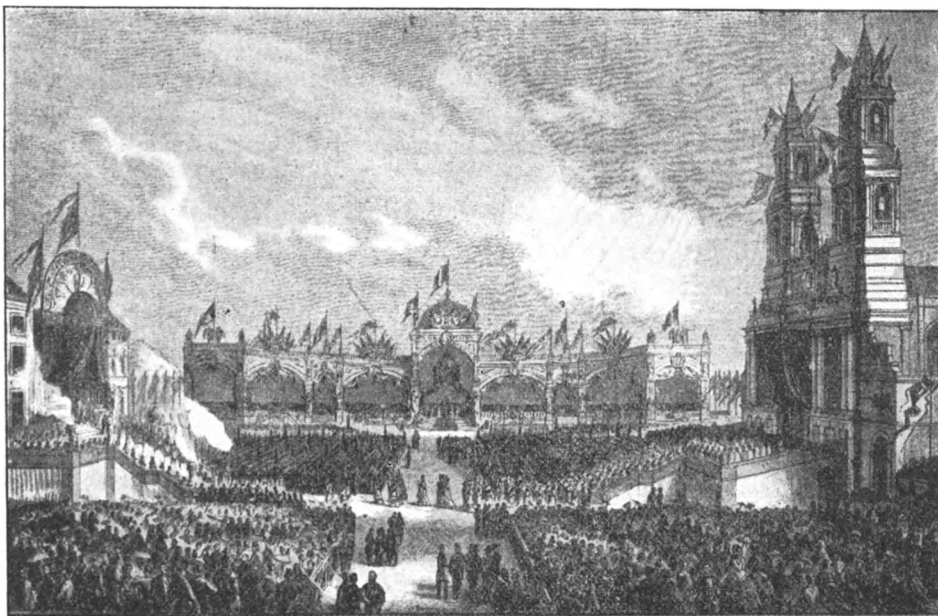
« In een tijd waar zoo vele Regeeringen door Staatsbewegingen werden geschokt, bleef België trouw gehecht aan zijnen Vorst en aan de instellingen, welke het zich gegeven heeft. Een in deze eeuw zoo zeldzaam verschijnsel is enkel uit te leggen door de heilzame eensgezindheid van Koning en Volk, bevestigd door hun wederzijdschen eerbied voor het gegeven woord en voor 's Lands Grondwet. Eene Grondwet die een volk bevredigt, belust op vrijheid en dat deze genoeg bemint om ze met hare onvermijdelijke lasten te dulden; een oordeelkundig, godsdienstig en zedelijk volk, dat zich zijn verleden herinnert en slechts vraagt om onder de bescherming zijner wetten in vrede te leven; een Vorst, zoo handig, zoo inschikkelijk, dat hij, te midden uiteenlopende gedachten, in België en in den vreemde aller achting en eerbied wist te verwerven, — dit was, Sire, een samenloop van omstandigheden, wezenlijk bepaald door de voorzienigheid, die dezen nieuwen Staat heeft gehandhaafd en bevestigd, die hem vreedzaam en voorspoedig gemaakt heeft en, (wij durven dezen laatsten wensch uiten), bestendig voor immer!

« Sire, eens zal de geschiedenis, na 's lands roemrijk verleden te hebben herinnerd, eenige schoone bladzijden moeten wijden aan de stichting van dit rijk en aan de regeering van Leopold den I^{en}, welke des te vruchtbaarder in lessen was, daar God, hoewel België klaarblijkelijk beschermend, aan hetzelfde de dagen van beproeving niet heeft gespaard.

« Het behoort de geschiedenis te herinneren wat wij hier zelfs niet aanstippen mogen; die werking der geesten op alle gebied: in de wetenschappen, kunsten, letteren en die spoedige uitbreiding op nijverheidsgebied welke de natie, pas sinds een kwart eeuws aan zichzelf teruggeschonken, als 't ware heeft vervormd.

« Sire, de leden van 't nationaal Congres zijn diep ontroerd en getroffen door het kiesch en welwillend gevoel, dat Uwe Majesteit terugbrengt op deze zelfde plaats waar wij haar vroeger ontvingen,

te midden die oude keurbende van vurige , beproefde , moedige vaderlanders , die de eerste grondslagen van ons maatschappelijk gebouw legden, die het huidige België maakten en de vergaderingen en machten instelden, welke het thans besturen. Uwe tegenwoordigheid op deze plaats, Sire, herinnert ons dien grooten Julidag van 1831, door geene betooging weer te geven ; waar de harten, dronken van vreugde en hoop, in Leopold den I^{en} den dageraad

FEESTEN VAN DE XXVe VERJARING DER INHULDIGING VAN LEOPOLD DEN I^{en},
PLECHTIGHEID OP DE PLAATS DER BURGERLIJKE MAATSCHAPPIJ

begroetten van een nieuw België, eindelijk na twee eeuwen ontwakend uit een langen slaap onder vreemde overheersching. Dezelfde toejuichingen staan hem thans in iedere onzer steden te wachten, want de beteekenis van dit feest ligt volkomen in den geest des volks; ja, Sire, 't is de stem des volks, dat de behoefte gevoelt zijnen dank te betuigen aan hem die, na God, het meest tot zijn geluk heeft bijgedragen !

« Thans, Sire, blijft ons nog enkel over namens het Vaderland, den Hemel te bedanken en hem te vragen dat hij nog lang het dierbare leven en de roemrijke regeering Uwer Majesteit zou verlengen om de toekomst van ons Vaderland meer en meer te verzekeren, om tot raadsman, voorbeeld en leider te strekken van die jonge Prinsen,

echte kinderen van België, die geroepen zijn om eenmaal de wijze en edele overleveringen der schoone Regeering van Leopold I voort te zetten. »

Leopold I^e bedankte de stichters der Belgische monarchie in roerende woorden.

's Namiddags begaf hij zich naar de plaats der Burgerlijke maatschappij, om er de gelukwemchen der beide Kamers te ontvangen en er een *Te Deum* van dankbetuiging bij te wonen.

De plechtigheid begon te 2 uur met een mooie cantate van Fétis.

Vervolgens hielden de voorzitters der beide Kamers hunne aanspraak tot den Koning. In zijn antwoord wees Leopold I op den reeds verwezenlijkten vooruitgang sinds 1831 en aan de Belgen hunne leuze « Eendracht maakt macht » herinnerend, sloot hij zijne redevoering met deze schoone woorden !

» In het verleden was het de eenheid, die onze macht uitmaakte, in de triomfdagen onzer nationaliteit, zooals in de dagen van beproeving, waar zij hare kracht hertemperd heeft. Voor de toekomst is 't nog in de eenheid, dat het geheim van onzen voorspoed, onze grootheid en onze duurzaamheid ligt besloten.

» Bezegelen wij opnieuw het verbond tusschen de Natie en de Dynastie harer keuze. Versterken wij de eensgezindheid van al de leden der groote Belgische familie in eene gemeenschappelijke gedachte van toewijding aan ons schoone Vaderland. Buigen wij voor die goddelijke Voorzienigheid, die de lotsbestemming der natiën in handen heeft en, in hare ondoordringbare besluiten, eene geliefde Koningin tot zich heeft teruggeroepen, wier afwezigheid alleen de vreugde van dezen gedenkwaardigen dag onvolledig kan maken. »

Daarna werd het *Te Deum* gezongen door den Kardinaal-aartsbisschop van Mechelen.

Des avonds was op een groot banket, door de Kamers aangeboden, de koninklijke Familie in het Paleis der Natie vereenigd.

De jonge Prinsen, wandelend onder de menigte, tijdens de verlichting die rond 9 uur plaats had, werden levendig toegejuicht.

De verjaringsfeesten duurden nog twee dagen, den 22^{en} en 23^{en} Juli, en dien laatsten dag ging een beroemde historische stoet uit, bestemd om de verleden glorie van België te huldigen. Een merkwaardige wagen, de apotheose van den Vrede verbeeldend, sloot dien schitterenden stoet.

De feesten duurden voort in de provincie-hoofdsteden, waar Leopold de I^{ste} zich achtereenvolgens met de beide Prinsen begaf.

Den 15^{en} September, richtte de Koning een manifest tot de Natie

om haar te bedanken voor de genegenheid en het vertrouwen, welke zij hem betuigd had.

* * *

Den 26^{en} September 1859, kwam de inhuldiging der Congres-Kolom op bewonderenswaardige wijze de prachtige Julifeesten van 1856 aanvullen.

De Congres-kolom, die 46 meters hoog is, kostte ongeveer 800.000 frank. Dit monument, opgevat en uitgevoerd door den beroemden bouwkundige Poelaert, is eenigszins de symbolische samenvatting van den oorsprong van het tegenwoordige België.

Het voetstuk, met witmarmeren platen bekleed, vermeldt aan drie zijden de namen der Congresleden; op de vierde, de voorste zijde, staan de voornaamste artikelen der grondwet te lezen. Op den zuilstoel, versierd met bloemkransen en schilden, waarop de kenteecken van kunsten, wetenschappen, nijverheid en landbouw zijn afgebeeld, staan vier gedenkwaardige datums te lezen: *September 1830*, den beroemden strijd in de Warande herinnerend; *10 November 1830*, tot aandenken der instelling van het Congres; *7 Februari 1831*, ter gedachtenis van de goedkeuring der Grondwet; eindelijk die van *21 Juli 1831*, toen de eerste koning werd ingehuldigd. Op de hoeken van den zuilstoel zitten vier vrouwen, die de vier hoofdvrijheden verzinnelijken; diegene dezer beelden, welke de Vrijheid der Eerediensten en de Vrijheid van Vereeniging voorstellen, zijn te danken, het eerste aan Simonis, het tweede aan Fraikin; dat der Vrijheid van Onderwijs en dat van de Vrijheid der Drukpers werden door Geefs gebeeldhouwd.

Een verheven beeldwerk, verbeeldend 's Lands Genius, door de negen Belgische Provinciën omringd, versiert de schacht der kolom. Op den granieten zuilstoel, bij de ingangsdeur, zijn de namen der leden van het Voorloopig Bewind, van het bureel van 't Congres en van den Regent Surllet de Chokier gebeiteld. Het triomfantelijk standbeeld van onzen eersten Koning, prijkend boven dit schoone gebouw, is een der merkwaardigste werken van Geefs.

Leopold de 1ste, die de voornaamste held dier nationale betooging moest wezen, had, zelf op die inhuldiging niet verschijnend, zijnen zoon, den Hertog van Brabant, gelast hem bij die indrukwekkende plechtigheid te vervangen.

Die inhuldiging geschiedde met grooten luister in het bijzijn van beide Kamers. Te dier gelegenheid componeerde Adolphe Samuel eene meesterlijke cantate op woorden van Louis Hymans. Zij begon

met deze verzen die voor de gelegenheid wel gepast waren :

.
Wat staat gij fier te tronen,
Symbool van recht en plicht!
U komen Belgie 's zonen
Met 's Konings beeld bekronen,
Verheerlijkt opgericht!
Gegroet! die, langs dees landen
Daar als een Belfort troont,
En op granieten wanden,
Gebeiteld door ons handen,
Onze eeuwge rechten toont!

Het koor eindigde met deze woorden vol leven en kracht :

Congres! dit vrijheidsteeken,
't Weze uwen naam gewijd.
Het zal de stormen breken :
Dit volk, dat vrij mag spreken,
Het zwoer dat voor altijd....
En mocht het onweer loeien,
Mocht heel deze aarde ontgloeien,
o Zuil van rede en licht,
Zoo we ooit den plicht verzaken,
Wees gij 't die, als een baken,
Ons wankle stappen richt.

De plechtigheid werd nog opgeluisterd door eene welsprekende redevoering van K. Rogier, verheerlijkend dien uiterst wijzen monark, wien de Voorzienigheid het groot geluk had voorbehouden de regeering van het Land door het Land te stichten en te behoeden, tevens het verbond van orde en vrijheid ongeschonden bewarend.

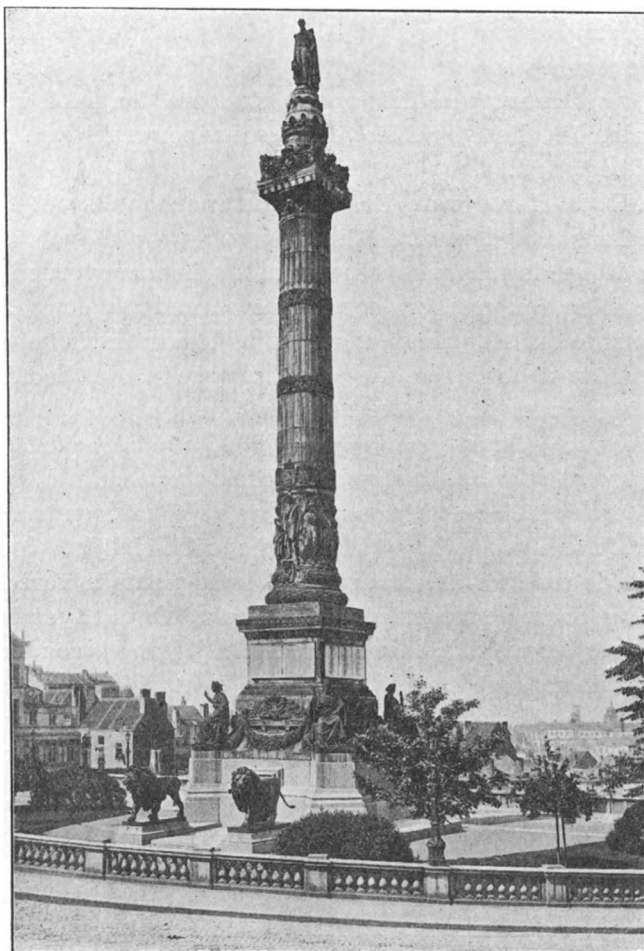
Na die redevoering viel het doek dat het standbeeld omhulde, en de beeltenis van Leopold den I^{en} werd begroet door eene krachtige *Brabançonne*, terwijl het kanon in de verte bulderde en luide toejuichingen van alle kanten weerklonken.

Zichtbaar ontroerd, dankte de Hertog van Brabant den Minister Rogier, den Ondervoorzitter van den Senaat, en den Voorzitter der Kamer, die insgelijks het woord hadden genomen om het werk van 't Congres en van Leopold den I^{en} te roemen; vervolgens deed hij zich de kunstenaars voorstellen, die ter voltooiing van het monument hadden bijgedragen, en wenschte hun hartelijk geluk.

Zoo liep die historische dag ten einde.

« Drie voorname feiten hebben de rol van het Congres gekenmerkt : het herstellen van eene nationaliteit, het aannemen eener democratische grondwet, de troonsbeklimming van eene dynastie.

De Kolom vereeuwigt de herinnering aan die drie feiten en als een wezenlijk geschiedenisboek, op brons en marmer geschreven, schetst zij de achtereenvolgende toestanden eener omwenteling, die noodig geworden, door het volk werd verwezenlijkt en door de Rijken van

DE CONGRESKOLOM, DOOR K. K. H. DEN HERTOOG VAN BRABANT
INGEHULDIGD DEN 26^e SEPTEMBER 1859

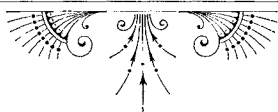
Europa voor wettig erkend. Ten allen tijde hebben aldus de kunsten weerspiegeld wat er heldhaftigs of edelmoedigs door de natie werd vervuld; maar van de gedachte, welke zij ditmaal huldigen, was en kon er geen voorbeeld zijn: 's lands eenheid deed alles groeien. » (*)

(*) F. STAPPAERTS : La Colonne du Congrès à Bruxelles, 1860.

Den eersten Mei van hetzelfde jaar, had de Hertog van Brabant den Koning vertegenwoordigd bij de groote plechtigheden, door de Handelskamer van Antwerpen ingericht ter gelegenheid der XXVe verjaring van het stichten der Belgische spoorwegen. Die feesten werden gesloten door een groot banket, tijdens hetwelk de Burgemeester van Antwerpen het woord nam om den lof te maken van Leopold den I^{en}, die België met de eerste spoorwegen van het vasteland had begiftigd.

Z. K. H. de Hertog van Brabant antwoordde als volgt aan den eersten Magistraat der handelshoofdstad :

« Zou dit reeds schoone feest nog niet schooner worden, indien, de herinnering aan vroeger vooruitgang parend met den wil om dien thans voort te zetten, men het mocht beschouwen als het uitgangspunt van nieuwe pogingen, die eindelijk onze handelshoofdstad zouden begiftigen met die groote zeevaartlijnen, welke de onmisbare aanvulling van 's lands spoorwegen zijn? Een nijverheidsland als het onze, omringd door andere landen die het eveneens zijn, moet in de eerste plaats er zich op toeleggen nieuwe vertierwegen te zoeken om het getal zijner uitlandsche verbruikers onophoudelijk te doen stijgen en zich op de markt in het buitenland eene plaats te verzekeren, in verhouding tot zijne voortbrengingskracht. Onze haven is een van de schoonste der wereld; onze geografische ligging is zonder weerga; weten wij die natuurlijke voordeelen te benuttigen, en maken wij Antwerpen tot eene overgroote stapelstad, waar de koopwaren van alle natiën eene schuilplaats vinden, veilig tegen alle stormen gevrijwaard. »

HOOFDSTUK VI

DE VOORNAAMSTE GEBEURTENISSEN DER REGEERING VAN LEOPOLD II

1868-1908

De 10^e December 1868 was een noodlottige dag voor ons Land : op dien rouwdag verloor België zijn eersten Koning, den vader zijner onafhankelijkheid. Leopold de I^e overleed te Laken, na eene korte ziekte, op den ouderdom van vijf-en-zeventig jaren.

Deze regeering, in moeilijke omstandigheden begonnen, was, na 34 jaar, roemrijk voleindigd met de ontwikkeling van de instellingen en den voorspoed des Lands. Terecht had Leopold de I^e eenige dagen vóór zijnen dood kunnen zeggen : « Na eene lange regeering, ben ik een gelukkig koning geweest. »

Het lichaam van Leopold den I^{en} werd overgebracht naar het paleis van Brussel, waar het gedurende drie dagen werd tentoongesteld op een praalbed, door een breeden baldakijn omhangen. Heel Brussel kwam er zijn teergeliefden Koning begroeten, en hem voor immer vaarwel zeggen.

De indrukwekkende en ingetogen lijkplechtigheden, waarmede België zijn eersten souverein den 16^{en} December ter aarde bestelde, bewezen genoeg hoezeer die Vorst in zijn aangenomen vaderland door de bevolking werd bemind en geacht.

Overal in Europa deelde men den rouw van ons Vaderland.

De beroemde Thiers bracht eene schitterende hulde aan de hoedanigheden van den overleden Souverein; hij verklaarde dat geene herinnering zijns levens hem duurbaarder was dan zijne betrekkingen met dien onbetwistbaar uitstekenden Vorst, die, door zijn gezag, België gevrijwaard had voor veel gevaren en, met een vast karakter en een sterk verstand, op waardige wijze de rol had weten

te vervullen , hem door de Grondwet van zijn land aangeduid. Volgens dien beroemden Staatsman genoot niemand grooter achting.

Napoleon de IIIe verklaarde dat Koning Leopold door zijne behendigheid en zijn verheven verstand had plaats genomen op den eersten rang der Europeesche Vorsten.

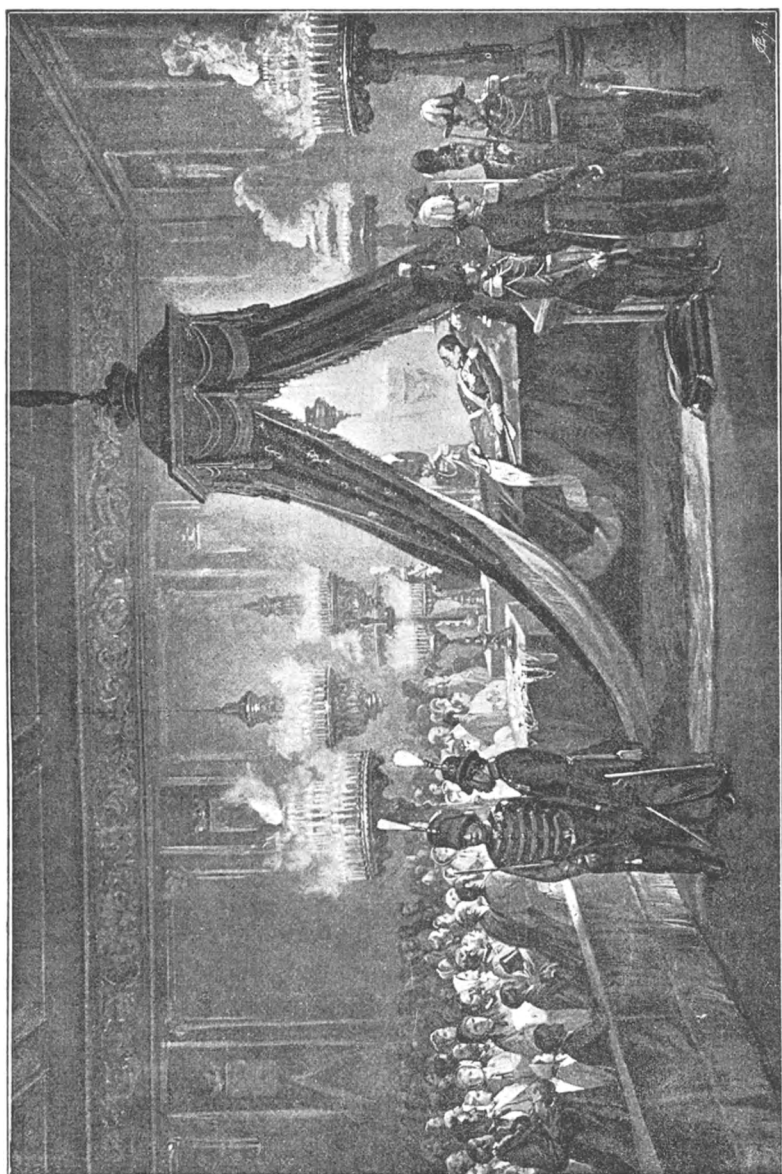
Koningin Victoria deed meer. Zij richtte hem een gedenkteeken op in de St Joris-kapel, te Windsor, met dit schoone opschrift : « Dit monument werd door koningin Victoria opgericht tot aandenken aan den oom, die de plaats eens vaders in hare liefde bekleedde. »

De Heer Faider, een geleerd magistraat, die minister van Justitie is geweest, schetste in eenige trekken een volmaakt portret van den grooten overleden Monark : « In dien buitengewonen man heb ik altijd waargenomen : een juist begrip der zaken welke hij met een helder doorzicht beoordeelde; een mengsel van drift en goedhartigheid; een groote behendigheid om de menschen te beoordeelen en de karakters te ontwarren; een zachte vroolijkheid , door een schilderrachtige taal uitgedrukt; een vaak zeer scherpen spot, zonder bitterheid ; eene voorliefde voor letterkundige herinneringen en eigenaardige trekken ; een gepaste blijmoedigheid na een onderhoud, met ernstige bezorgdheid aangevangen. Ziedaar den geheelen man : al de vormen van 't vernuft vereenigend, de groote vraagstukken besprekend, terugblikkend op zichzelf, uitstortend wat hij in zich had aan bevalligheid van geest, ontelbare herinneringen en fijne scherts...

» Hij was oneindig vernuftig en ik mag herhalen, wat dikwijls werd gezegd, dat hij altijd meer vernuft heeft gehad dan de vernuftigsten zijner raads mannen. Hij deed weinig tegenwerpingen, omdat hij vlug en diep begreep; hij vroeg weinig; hij bekwam iets zonder het op te leggen; wanneer hij niet voldaan was, trachtte hij tijd te winnen; in den gang der zaken toonde hij zich een wezenlijk grondwettelijk Koning, verzekerd van de eerlijkheid zijner ministers, hun verantwoordelijkheid eerbiedigend.

» Nooit deed hij iemand kwaad; wraakzucht kende hij niet; van heel zijn leven heeft hij noch gekwetst noch beleedigd. Voorzeker beminde hij niet allen, die hem dienden, en hij heeft niet vijf-en-dertig jaren geregeerd zonder wrevel of gramschap te gevoelen; ik mag zelfs zeggen, dat zijne gramschap verschrikkelijk was, en dan straalde er uit zijn fijnen, diepen, eenigszins doffen blik een doorringende gloed; doch hij kwam ras tot bedaren en, daar hij zelfs niet aan wraak had gedacht, bepaalde zich deze bij een soms ongemeen bijtende spotternij.

» Uitteraard was hij toegeeflijk; graag oefende hij het genade-

LEOPOLD DE I^o OP ZIJN PRAALBED IN HET PALEIS TE BRUSSEL

recht uit ; eigenhandig beval hij verzoekschriften aan , hem door be-
minde personen ter hand gesteld ; nooit liet hij de doodstraf toepas-
sen zonder lang aarzelen en wreeden angst ; zorgvuldig bestudeerde
hij dossiers en verslagen alvorens aan een groot misdadiger straf-
verandering te weigeren.

» Breed oefende hij de weldadigheid uit , die in de omgeving des
konings al te vaak wordt afgesmeekt ; hij wilde niet dat men de
schrijvers van lagere rang vervolgde , die hem durfden te beleedi-
gen ; hij voelde zich te zeer bemind en te sterk om tegen hen vergoe-
ding in rechten te aanvaarden ; hij was verzekerd dat 's lands oor-
deel hem genoegzaam wreekte tegen lage en onbeschofte dagblad-
schrijvers. »

O beroemde Vorst ! de Belgen zullen u nooit vergeten : uw eenige
eierzucht was hen gelukkig te zien en gij verdedigde uitmuntend
hunne belangen en rechten , tevens hunne overtuiging , hunne over-
leveringen en hunne instellingen eerbiedigend ; aldus hebt gij de
schoone beloften gehouden die gij hun , op den dag uwer troonsbe-
klimming , deedt : Belg door aanneming , heb ik mij tot wet gesteld
het immer door mijne politiek te zijn.

* * *

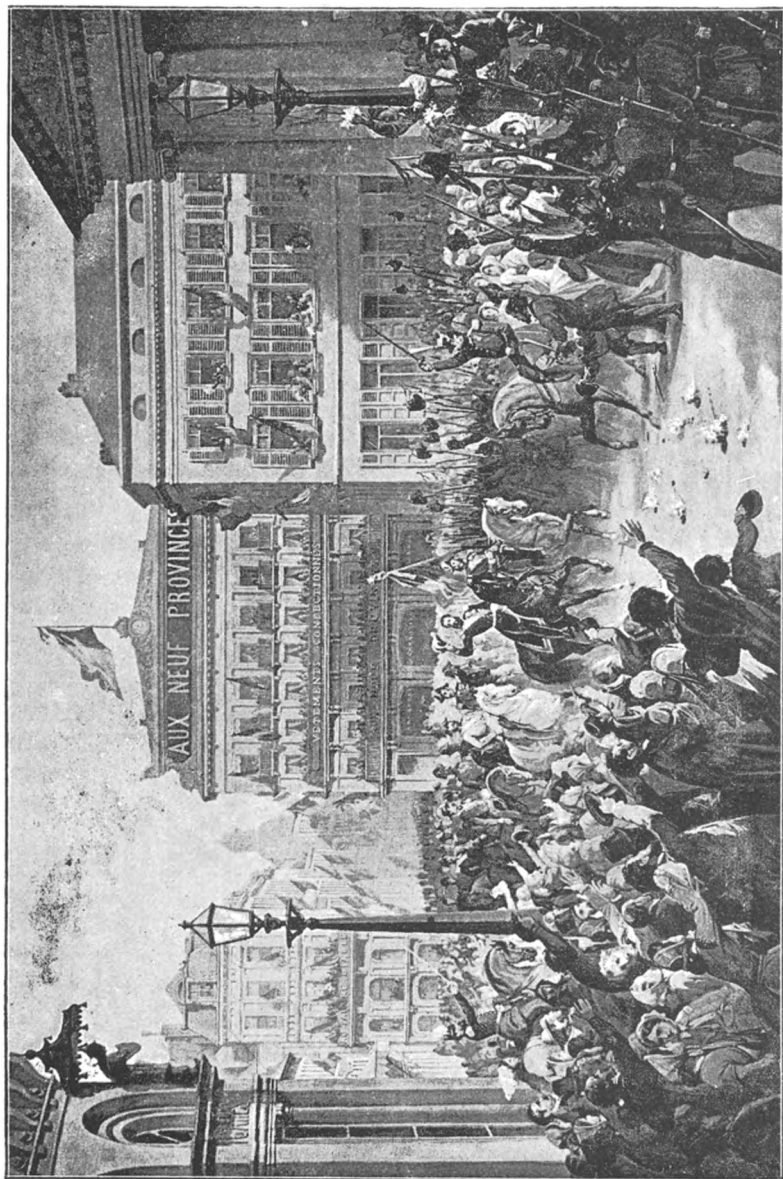
Zeven dagen na dien wreeden rouw , den 17ⁿ December 1865 , her-
leefde de naam van koning Leopold in den persoon van den Hertog
van Brabant , zijnen zoon , nu Leopold de IIe geworden.

Brussel verving zijn rouwgewaad door driekleurige vlaggen . Het
kanon bulderde van 's morgens af tot aankondiging der groote ge-
beurtenis die zou plaats hebben op dien dag : België zou zijn twee-
den Souverein inhuldigen .

Onbeschrijflijk was het onthaal , dat den nieuwen koning te
beurt viel ; overal juichte het volk hem toe op zijnen doortocht , van
af het Paleis te Laken tot aan het Paleis der Natie , waar Leopold
den grondwettelijken eed moest afleggen .

De koninklijke stoet , stapvoets vorderend , zegt een dagblad van
1865 , was juist aan de Grasmarkt gekomen , toen er , vóór het paard
zijner Majesteit , zulk een menigte bloemtuilen werd geslingerd , dat
men ze met de voeten moest treden of er over heenspringen . De Ko-
ning deed zijn paard stilstaan om aan de voetknechten den tijd te
laten om de bloemen op te rapen , en dit nam het volk te baat om
naar hem toe te stroomen en hem van nabij te omringen .

De Burgerwacht , die in 't gelid stond en het geweer presenteer-
de , werd overrompeld , uiteengedreven en weldra kon men den Ko-

TRIOMFANTELIJKE INTREDE VAN LEOPOLD DEN IIⁿ TE BRUSSEL, DEN 17ⁿ DECEMBER 1865

ning en zijn broeder aanschouwen te midden eene verwarde menigte uniformen, jassen en kielen, waaruit de oorverdoovende kreten : Leve de Koning! Leve de Prins! opstegen. De Graaf van Vlaanderen, die de teugels van zijn paard had laten vallen, kon enkel de menigte groeten en met ontroerde stem zeggen : « Dank, vrienden, dank. » De Koning, bleek van bedwongen aandoening, drukte de tot hem gestrekte handen, terwijl een burgerwacht hem onder de algemeene toejuichingen zegde : « Sire, vandaag, zooals vroeger en altijd, zijn wij u en der vrijheid verkleefd. » Waarop de Koning met kracht antwoordde : « 't Is verstaan, vandaag zooals immer. »

Na twee uren gaans, kwam de koninklijke stoet eindelijk aan het Paleis der Natie, waar de leden der beide Kamers waren vereenigd onder het voorzitterschap van Prins de Ligne. De Koningin was de eerste met hare kinderen binnengeleid. De Koning van Portugal, de Graaf van Vlaanderen, vele vreemde vorsten, de vertegenwoordigers en buitengewone afgezanten der mogendheden, de leden van al de groote Staatskorpsen en de hoofden der eerediensten woonden die plechtige vergadering bij.

Omstreeks den middag, deed de Koning zijne intrede, die onmiddellijk door langdurige toejuichingen werd begroet.

Met groote ontroering dankte Leopold de vergadering, besteeg de trappen van den troon, en de rechterhand vooruitstekend, legde hij den grondwettelijken eed af :

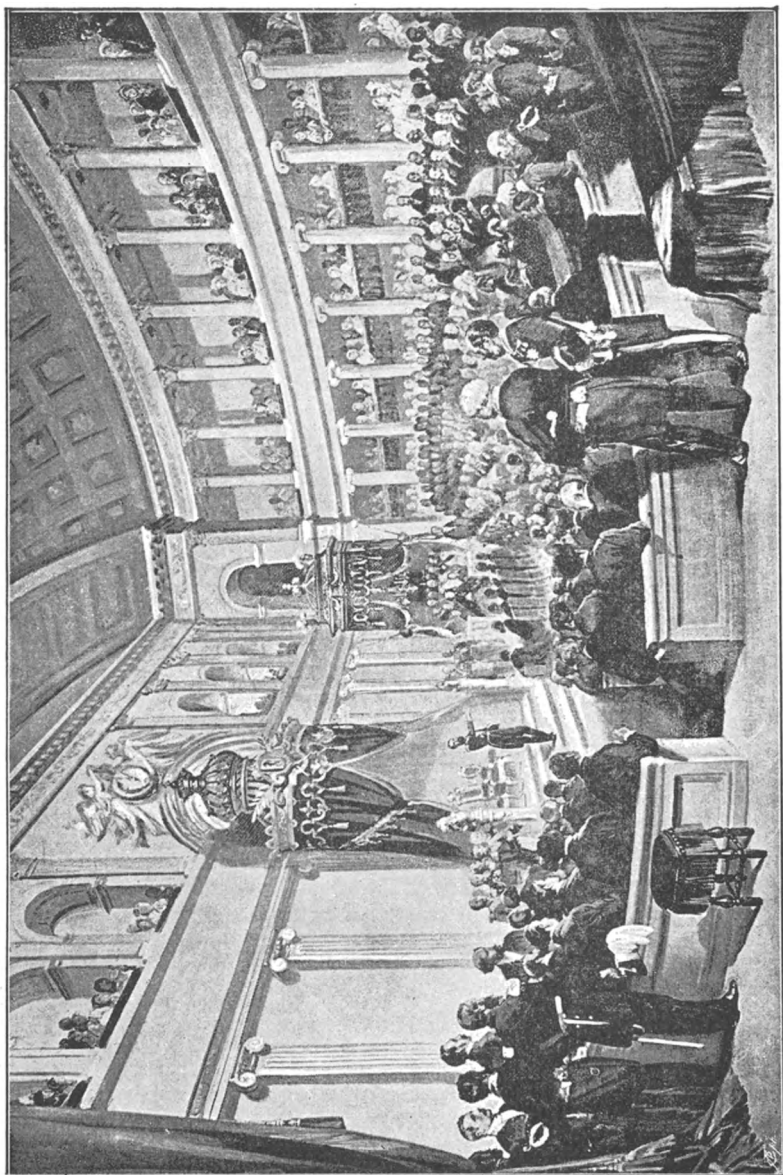
« Ik zweer, de Grondwet en de wetten van het Belgisch volk na te leven, de onafhankelijkheid des volks en de geheelheid des grondgebieds te handhaven. »

Na dien eed, hield Zijne Majesteit de volgende rede, die herhaalde malen door geestdriftige toejuichingen werd onderbroken :

« Mijne heeren,

» België heeft, als ik, eenen vader verloren. De hulde, welke de Natie zoo algemeen aan zijne nagedachtenis toebrengt, strookt waardiglijk met de gevoelens welke zij hem, gedurende zijn leven, had toegewijd. Ik ben er zoo diep door getroffen, als ik er dankbaar om ben. Europa zelf is bij dezen rouw niet onverschillig gebleven; de vreemde soevereinen en prinszen hebben willen deel nemen aan de laatste eer, welke wij bewijzen aan hem, wien zij, in zoo ruime mate, hun vertrouwen en hunne vriendschap hadden geschonken. Uit mijnen naam en uit den naam van België bedank ik hen daarvoor.

» Thans, dat ik eenen vader opvolg, gedurende zijn leven zoo vereerd, na zijnen dood zoo betreurd, is de eerste verbintenis, welke ik voor de gekozenen des volks aanga, stiptelijk de voorschriften en

INHULDIGING VAN Z. M. LEOPOLD II. — 17 DECEMBER 1895

de voorbeelden te volgen, welke de wijsheid mijns vaders mij nalaat, en nooit te zullen vergeten, welke plichten mij door dit duurzaam erfdeel worden opgelegd.

» Indien ik aan België geen roemrijke regeering beloof, zooals degene, welke zijne onafhankelijkheid stichtte, noch eenen grooten Koning, zooals dien, welchen wij beweenen, zoo beloof ik ten minste eenen Koning, die Belg is van hart en ziel, en wiens gansche leven aan het vaderland toebehoort.

» Eerste Koning der Belgen, aan wien België het daglicht schonk, deelde ik, sedert mijne jeugd, in al de vaderlandsche aandoeningen van mijn Land.

» Evenals dit Land, heb ik, met geluk, de nationale ontwikkeling nagegaan, welke in haren schoot al de bronnen van kracht en voorspoed vruchtbaar maakt. Evenals dit Land, bemin ik die groote instellingen, welke de orde en tevens de vrijheid waarborgen en de hechtste grondslagen zijn van den troon.

» In mijne gedachten heeft de toekomst van België zich immer met de mijne vereenzelvigd; ik heb ze altijd met dit vertrouwen beschouwd, welk ingeboezemd wordt door het recht eener vrije, eerlijke en moedige Natie die hare onafhankelijkheid wil, die ze heeft weten te verwerven en er zich waardig van te toonen, en die ze ook zal weten te behouden.

» Ik heb de bewijzen van welwillenheid niet vergeten, Mijnheeren, die ik ter gelegenheid mijner meerderjarigheid heb ontvangen, wanneer ik aan uwe wetgevende werkzaamheden kwam deel nemen, evenmin als die, welke mij, eenige maanden later, werden gegeven, ter gelegenheid van mijn huwelijk met eene prinses, die deelt in al mijne gevoelens jegens het Land en die ze aan onze kinderen inboezemt.

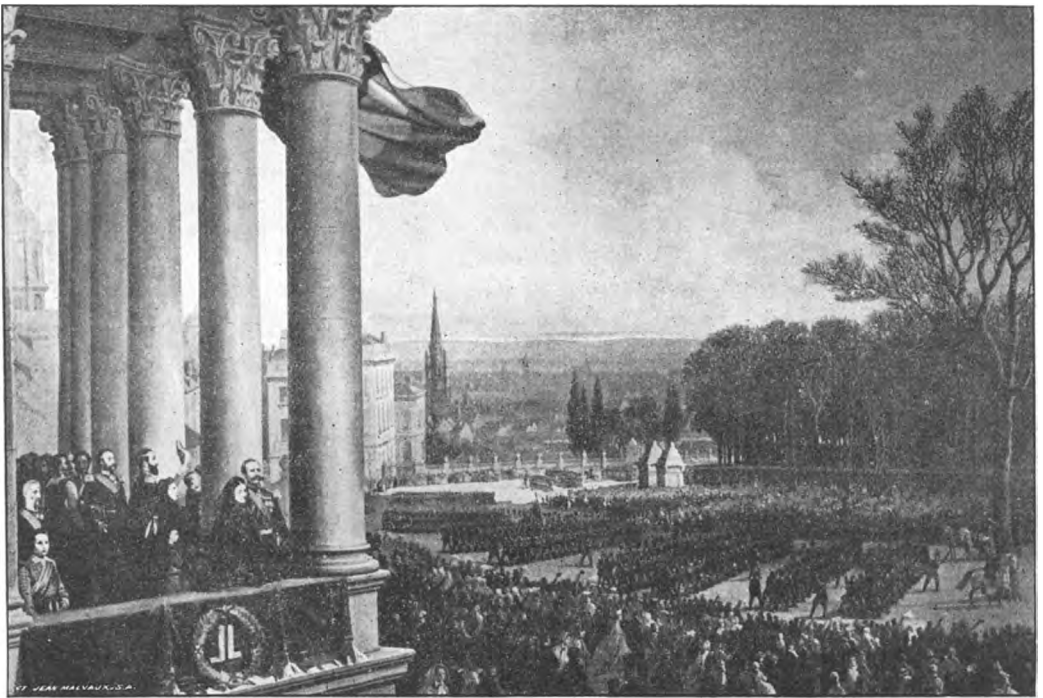
» Het was mij aangenaam, in deze vrijwillige betoogingen de algemeene eensgezindheid der bevolking te erkennen. Van mijne zijde heb ik nooit eenig onderscheid gemaakt tusschen de Belgen. Allen zijn verknocht aan hun vaderland, allen zijn mij even duurzaam.

» Mijne grondwettelijke zending plaatst mij buiten den strijd der politieke gezindheden en laat aan het Land zelf de zorg over, tusschen haar te beslissen. Vurig verlang ik, dat hun verschil van zienswijze steeds getemperd worde door dien geest van nationale broederlijkheid, welke op dit oogenblik al de kinderen der Belgische familie rondom hetzelfde vaandel vereenigt.

» Mijnheeren, gedurende de vijf en dertig laatste jaren heeft België dingen zien uitvoeren, die in een land, van zoo kleine uitgestrektheid als het onze, maar zelden door een enkel geslacht verwezenlijkt

werdeu. Maar het gebouw, waarvan het Congres den grondsteen heeft gelegd, kan en zal zich nog verheffen. Mijne toegenegen medewerking is verzekerd aan al degenen, die aan dit werk hun verstand en hunnen arbeid zullen wijden.

» Het is, door in dezen weg van werkzaamheid en wijzen vooruitgang te volharden, dat België meer en meer zijne instellingen op eigen bodem bevestigen zal en in den vreemde die achting zal behouden, waarvan de Mogendheden, die zijne onafhankelijkheid waarbör-

DE WAPENSCHOUW TER PALEIZENPLAATS. — 17 DECEMBER 1865

gen, alsook de andere vreemde Staten, niet opgehouden hebben hem het welwillend bewijs te leveren, een bewijs, dat zij nog heden vernieuwen.

» Toen mijn vader den troon beklom, sprak hij tot de Belgen : « Mijn hart kent geen vuriger streven dan u allen gelukkig te zien. »

» Deze woorden, welke gansch zijne regeering heeft gerechtvaardigd, vrees ik niet, in mijnen naam te herhalen.

» God heeft zich gewaardigd den wensch te verhooren, dien zij uitdrukten. Moge Hij dien heden nogmaals aanhooren, mij tot den waardigen opvolger mijns vaders maken, en, — ik vraag het Hem

uit den grond mijner ziel — aanhoudend ons duurbaar België beschermen ! »

Dikwijls werd die redevoering door gejuich en door de kreten « Leve de Koning ! » onderbroken en haar slot werd door een donder van toejuichingen begroet.

Te midden van de heilkreten, die uit al de tribunes opstegen, verliet Leopold II het Paleis der Natie om met de koninklijke familie de troepen en de Burgerwacht op de Paleizenplaats te zien voorbijtrekken.

De Koning en de Koningin groetten herhaaldelijk, van uit het balkon, de geestdriftige menigte. Die vreugde steeg tot vervoering wanneer de Koningin, in eene gansch moederlijke en vrijwillige beweging, in hare armen verhief, om hem aan het volk te toonen, den jongen graaf van Henegouw, sinds de troonsbeklimming zijns vaders, Hertog van Brabant en vermoedelijk troonopvolger geworden.

Eene ontvangst, ten Paleize, van de leden der beide wetgevende kamers, alsook een schoon vuurwerk sloten dien onvergetelijken dag van den 17ⁿ December 1865.

Gedurende den Zomer van het jaar 1866, deden de Koning en de Koningin hunne Blijde Inkomst in de voornaamste steden des lands, te Gent, Luik, Brugge, Oostende, Bergen, Antwerpen enz. Dikwijls moest de koninklijke trein onderweg stil staan om aan den nieuwen Souverein toe te laten, de welkomgroeten van de burgerlijke en geestelijke overheden der kleine gemeenten te ontvangen.

Te Gent, waar men vroeger veel wantrouwen en onverschilligheid jegens de vorsten had aan den dag gelegd, werden Leopold II en de Koningin bijzonder hartelijk ontvangen.

Te Bergen, waar Zijne Majesteit zich door haar zevenjarigen zoon, den Graaf van Henegouw, had doen vergezellen, woonde zij eene roerende betooging bij. De leerlingen der openbare scholen waren vergaderd in het Waux-Hall, de warande der stad, om er eene cantate uit te voeren ter eere van den nieuwen Koning, toen een kleine leerling der lagere school, Emiel Hublard, vooruitkwam en den jongen Erfprins in deze woorden aansprak :

« Monseigneur,

» Het is met vreugde, dat wij U de gevoelens van innige toegeneenheid komen uitdrukken, die onze harten vervullen.

» Deze gevoelens zijn ons ingestort door onze ouders en onze meesters, die ons elken dag de weldaden voorhouden, welke sedert vijf en dertig jaren de Koninklijke Familie over België verspreidt.

» Binnen eenige jaren zullen wij in staat zijn, te begrijpen hoeveel

dankbaarheid die weldaden verdienen. Wat wij echter nu reeds weten, is, dat wij onzen Koning lief hebben, onze Koningin en U, Monseigneur, die eenen titel draagt, welke aan de provincie Henegouw, maar vooral aan de stad Bergen bijzonder duurbaar is.

» Heb dank, Monseigneur, voor de eer, die Gij ons aandoet met in de eerste plaats onzen welkomgroet te willen aanvaarden. Dit aandenken, dat ons nooit zal verlaten, zal onzen ijver tot de studie aanwakkeren en, indien wij, na met U te zijn opgegroeid, nuttige

Z. M. LEOPOLD II

mensen worden, zooals wij het verhopen, dan zullen wij met evenveel hart en verkleefdheid arbeiden tot het geluk en den voorspoed van ons gemeenschappelijk vaderland.

» Leve de Graaf van Henegouw ! »

Die redevoering, met veel overtuiging uitgesproken, maakte een levendigen indruk op de koninklijke familie en op al de aanwezigen.

Zijne Koninklijke Hoogheid vergat den kleinen, welsprekenden redenaar niet. Eenige dagen nadien, ontving de jonge Hublard van den Graaf van Henegouw de werken van Corneille en van Schiller, in een koninklijken band, met een schoone eigenhandige opdracht.

Dit moest, helaas ! een der zeldzame schriften van het Prinsje wezen.

Hetzelfde jaar, bracht de Koning nog een bezoek aan het leger, in 't Kamp van Beverloo vereenigd.

* * *

In 1866 bewees een gewichtige gebeurtenis hoe hoog de koninklijke familie in den vreemde werd geacht.

In Rumenië was eene omwenteling losgebarsten : de Prins Couza had moeten afstand doen van den troon. De Rumeniërs wenschten eenen Souverein te bekomen die, door zijn beleid en zijn gezag, hunne jonge onafhankelijkheid zou bevestigen : zij dachten onmiddellijk aan den broeder van Leopold II. De Graaf van Vlaanderen was, trouwens, zeer gewaardeerd in de politieke wereld ; meer dan eene jonge natie had hem, om zijne uitstekende hoedanigheden, eene kroon aangeboden. Nauwelijks was zijne candidatuur voorgesteld, of de Rumeensche Kamers riepen hem uit tot Prins van Rumenië, onder den naam van Filips den Eersten. Aanstonds legden de officiers van het leger den eed van getrouwheid aan den nieuwen Souverein af.

Drie afgevaardigden kwamen naar Brussel om aan den broeder van onzen Koning de kroon aan te bieden. Doch zij werden teleurgesteld.

Ondanks die vleierende keuze kon de Graaf van Vlaanderen er niet toe besluiten België te verlaten.

Heerschzucht kende hij weinig en liever wijdde hij zich aan zijne krijgsstudiën, aan zijne neiging tot de kunst, aan zijne boeken ; — hartstochtelijk boekenliefhebber, heeft hij de belangrijke bibliotheek van Leopold I, die hij erfde, aanzienlijk vermeerderd. Hij wilde vooral ter beschikking blijven van zijn broeder en van zijn Land : door eene zoo pijnlijke als onvoorziene gebeurtenis, den dood van den Graaf van Henegouw, zou hij, na weinige jaren, de vermoedelijke troonopvolger worden.

Het Rumeensche volk vond gelukkiglijk een zeer verdienstelijken monark in den Prins Karel van Hohenzollern, toekomstigen zwager van den Graaf van Vlaanderen. De Rumeensche afgevaardigden waren door den Koning ontvangen geworden. In hun verslag aan Jan Ghika, Voorzitter van den Ministersraad, vertelden zij als volgt hun aangenaam onderhoud met Leopold II : « ... Alhoewel het maar eene officieuze receptie gold, ontving de Koning ons in uniform, met zijne decoratiën. Zijne Majesteit was ten onzen opzichte uiterst beleefd en welwillend. Herhaaldelijk betuigde Hij ons zijn leedwezen wegens de weigering van het, voor zijn Dynastie en zijn Land, zeer ver-

eerend aanbod, door de Rumeniërs aan zijnen Broeder gedaan. De Koning sprak ons nog van de goede herinneringen, welke hij had bewaard van het onthaal, door Hem, tijdens zijne reis van 1860, in ons

HH. KK. HH. DE GRAAF EN DE GRAVIN VAN VLAANDEREN IN 1867

land genoten, en vernam met belangstelling naar al de personen van aanzien, met welke Hij toen in betrekking was geweest, alsook naar den toestand van de kerk, de maatschappij en het bestuur van ons Land... »

* * *

Den 26ⁿ April van het volgend jaar, huwde de Graaf, te Berlijn, de Prinses Maria van Hohenzollern-Sigmaringen, zich aldus verbindend met het koninklijk Huis van Pruisen.

Na het huwelijk zijns broeders te hebben bijgewoond, bracht Leopold II de doorluchtige echtgenooten naar België terug. Van af hare aankomst nam de jonge Gravin door hare schoonheid, hare bevalligheid en hare voornaamheid aller oogen en aller harten in; andere minder schitterende doch lofwaardiger hoedanigheden verwierven haar al de genegenheid en de liefde der Belgen. Zeer gevoelig aan alle menschelijke ellende, nam de Gravin aanstonds deel aan alle liefdadigheidswerken; steeds schonk zij de ongelukkigen aanmoediging en troost. Het *Werk van den Arbeid*, van *Calvariën*, van de *Werkmanswoningen* en vele andere liefdadige inrichtingen werden door niemand met edeler toewijding ondersteund.

Hare Majesteit de Koningin vond in hare schoonzuster de beste vriendin; de gevoelens en artistieke neigingen der beide vrouwen vermeerderden nog hare onderlinge genegenheid. Zooals vroeger H. M. de Koningin, besteedt H. K. H. Mevrouw de Gravin van Vlaanderen al haren ledigen tijd aan de letterkunde en de schoone kunsten. Zijzelf is kunstenares en is vooral ingenomen voor de schilderkunst, de teekenkunst en de muziek. Verscheidene harer sterkwaterplaten werden tentoongesteld en door de kunstenaars zeer gesmaakt.

Talrijke jaren voerde de Graaf van Vlaanderen het hooger bevelhebberschap over de ruitery; in 1870, stond hij aan 't hoofd van 't verkenningseger door den Koning naar de grens gezonden en dat daar gedurende heel den fransch-duitschen oorlog werd gehandhaafd. In velerlei omstandigheden, vertegenwoordigde hij den Koning bij de vreemde hoven en zoo had hij de gelegenheid dat volmaakt oordeel, die uitgelezen hoffelijkheid, die hoogere voornaamheid te doen blijken, die altijd in hem den Prins van koninklijken bloede doen erkennen.

Zijn kunstliefde en zijn reislust dreven hem vooral naar 't land van Raphaël en Michel-Angelo, waar hij jaarlijks graag eenige weken verblijft en van waar hij immer eenig nieuw kunstjuweel medebrengt, ter verfraaiing van zijn Paleis te Brussel, dat reeds zoo rijk aan schatten is.

Uit dit gelukkig huwelijk sproten vijf kinderen: prins Boudewijn, den 3ⁿ Juni 1869 te Brussel geboren en aldaar overleden den 23ⁿ Januari 1891; prins Albert, geboren te Brussel, den 8ⁿ April 1875; eene prinses, die maar eenige maanden leefde; prinses Hendrika, geboren te Brussel in 1870, en prinses Jozefina, aldaar geboren in 1872.

In 1894, huwde prinses Jozefina Z. K. H. prins Karel van Hohen-

zollern; hare zuster, prinses Hendrika, huwde twee jaar later Z. K. H. prins Emmanuel van Orleans, hertog van Vendôme.

* * *

H. M. DE KEIZERIN CHARLOTTE

In 1867 en in 1869, werd de Koninklijke Familie door twee zware slagen getroffen.

Den 19ⁿ Juni 1867, had het verschrikkelijk drama van Queretaro plaats, dat keizer Maximiliaan het leven kostte en zijne ongelukkige

echtgenoot, prinses Charlotte, zuster van Leopold II, van haar verstand beroofde,

Daarover schrijft Louis Hymans het volgende :

« Den 27^{en} Juli 1857, had prinses Charlotte, dochter van Leopold I, te Brussel een Oostenrijkschen prins gehuwd, broeder van keizer Frans-Jozef, den aartshertog Ferdinand-Maximiliaan. In de kanselarijen voorbereid, was dit niettemin een huwelijk uit oprechte geneenheid. In de Lente van 1857, had Maximiliaan korten tijd te Brussel verbleven. Hij werd bekoord door de aanvalligheid der prinses, die nog jonger was dan hij, — zij was nog geen zeventien jaar oud — en op dit fijnbesneden gelaat, met diepen blik, zag hij den weerglans eener zuivere en goede ziel, geestdriftig als hij, als hij naar groote dingen dorstend, en gedurende de volgende dagen, toen de voorvaderlijke innigheid van het kasteel te Laken gelukkigerwijs de officiele plechtigheden verving, koesterde hij den droom, van dit vorstelijk huwelijk een liefdeshuwelijk te maken. Prinses Charlotte, fier wellicht dat zij om haarzelve werd gekozen, gelukkig dat zulk huwelijk haar op de eerste trede van den troon zou plaatsen, zag, van haren kant, dat schitterend vooruitzicht met vreugde te gemoet...

» Men kent het lot van Maximiliaan. Eerst was hij Onderkoning van Lombardo-Venetië en had te Milanen een schitterend Hof, waar zijne jonge vrouw zich onderscheidde door haar levendig verstand, hare vorstelijke schoonheid, verzacht door die bevalligheid welke het geslacht van Orleans eigen is. Daarna vertrok hij naar Amerika, verleid door de hoop van een keizerstroon welke Napoleon III hem voorspiegelde en die in de ziel der aartshertogin de edelste en de schitterendste eerezucht ontstoken had.

» Uit de Nieuwe-Wereld, waar zij een kroon waren gaan zoeken, bracht men enkel van Maximiliaan een lijk terug, met acht kogels doorboord. Keizerin van eenen dag, liet er Charlotte haar verstand, doodelijk geraakt door de onverbiddelijke slagen van 't lot. »

Na die vreeselijke ramp, leidde de ontroostbare weduwe van Maximiliaan een zeer afgetrokken leven, eerst in het Kasteel van Tervuren, vervolgens, na den brand van 1879, in dat van Bouchout. Alleen wijlen de Koningin slaagde er in, aan de ongelukkige prinses eenige vertroosting te schenken. Sinds den dood dier geliefde Vorstin, is het prinses Clementina, dochter van Leopold II, die met zeldzame toewijding waakt op de dagen der ongelukkige keizerin.

Twee jaar later, werd de Koninklijke Familie door een nieuwen rouw getroffen. 's Konings eenige zoon, de Graaf van Henegouw, viel erg ziek in de laatste maanden van 1868.

Het Land werd door eene pijnlijke ontroering aangegrepen. Den 11^u November besloot de Kamer eenparig dat haar Voorzitter den Koning om een bijzonder verhoor zou verzoeken om hare vurige wenschen uit te drukken tot herstelling van het koninklijk kind.

Z. K. H. DE GRAAF VAN HENEGOUW, OVERLEDEN DEN 22^e JANUARI 1869

De Heer Dolez kwam terug met het antwoord des Konings : « Zijne Majesteit, zegde hij, was diep ontroerd door de genegenheidsblijken en wenschen, welke uw Voorzitter hem bracht. Hij gelastte mij u uit den naam der Koningin en uit zijnen naam te bedanken voor die blijken, welke des te gewichtiger waren daar zij uitgingen van de gansche vergadering, zooals immer vereenigd in hare gevoelens van genegenheid voor het Vorstenhuis. Zeg tot de Kamer, voegde

de Koning er bij, op een toon waarvan ik onmogelijk de uitdrukking kan weergeven, dat aan het leven van onzen jongen zoon niet alleen onze ouderlijke liefde en zorg zijn verbonden, maar ook de hoop der diensten die hij het Land zou kunnen bewijzen, aan hetzelfde als wij allen zijn leven wijdend. »

Ongelukkiglijk zouden de wenschen der Natie, den 1st Januari door de Voorzitters van Kamer en Senaat hernieuwd, niet verwezenlijkt worden. Den 22st Januari 1869, om één uur 's morgens, na een lang en pijnlijk lijden, blies de kleine Prins Leopold den laatsten adem uit in dezelfde kamer, waar onze eerste Koning voor immer was ingeslapen. De Graaf van Henegouw was negen jaar en zeven maanden oud.

Zijn kort bestaan kon geen stof tot levensbeschrijving geven. « De Koninklijke Prins was eene belofte, eene lachende en gebenedijde hoop, hij is nog slechts een eeuwig leedwezen. » Gedurende de ziekte van haren zoon legde de Koningin eene bewonderenswaardige toewijding aan den dag. Drie dagen bewaakte zij, zonder zich te ontkleeden, den jongen stervende. Koning Leopold II was zeer onrustig en hij, die zoo sterk is, voelde zich niet in staat het lijden van zijn kind te aanschouwen. Elk uur van den nacht, kwam hij naar den toestand van den zieke vragen. Toen hij den dood van den kleinen Hertog vernam, werd hij door eene zoo hevige crisis aangedaan, dat men noodig oordeelde hem naar bed te brengen. Een oogenblik zelfs boezemde hij zijne omgeving groote onrust in.

Nog nu bewaren aller harten de herinnering aan den zoon van Leopold II.

Twee trekken zullen aantoonen hoe edelmoedig het Prinsje was, dat door den dood aan onze liefde werd ontrukkt.

Eens dat men een doosje met speelgoed op het bed van den jongen zieke had geplaatst, zegde dit bewonderenswaardig kind tot zijn geneesheer : « Mijnheer de doctor, geef die doos met speelgoed van mijnentwege aan de arme kinderen van 't hospitaal; zij zullen ze, als ik, bewonderen en hebben niet, als ik, een rijken en machtigen vader om hun die te verschaffen. » Edele woorden van een jong maar groot hart ! Den eersten dag van 't jaar, waarvan hij helaas ! niet het einde zou zien, vroeg de Prins aan zijn vader eene som van 6000 frank.

— Waarvoor ? vroeg de Koning, die poogde te glimlachen.

— Om ze te verdeelen tusschen de twee engelen, die mij bewaken.

De kleine zieke bedoelde de twee zusters, die hem met de meeste toewijding verpleegden.

Na de begrafenis van den Hertog, die roerend en grootsch was,

verbleven de Koning en de Koningin eenigen tijd in de eenzaamheid van het Koninklijk Kasteel van Ardennen.

* * *

Den 3ⁿ December 1874, nam de Koning een edel besluit : door een schrijven aan Delcour, Minister van binnenlandsche zaken, stichtte hij een jaarlijkschen prijs van 25,000 frank « voor de werken van den geest. »

Ook in deze omstandigheid zien wij de hoofdgedachte van onzen Souverein, de economische uitbreiding van ons Land, uitgedrukt in de keuze der onderwerpen : een der eerste prijzen was uitgelooft aan het beste gewrocht over de ontwikkeling van België's handelsbetrekkingen.

* * *

In 1878, vierde België met luister de zilveren Bruiloft van HH. MM. den Koning Leopold II en de Koningin Maria-Hendrika.

De eenparige vreugde en de oprechte geestdrift der Belgen ter gelegenheid van dit vijf-en-twintigjarig huwelijk, bewezen aan Europa welke verkleefdheid en eensgezindheid tusschen het vrije België en zijn edel Vorstenhuis bestonden. Van dit jubileum zijner Vorsten, had België een nationaal jubileum gemaakt. Al de partijen brachten, in een vaderlandsche opwelling, hunne tweedracht tot zwijgen, om die heuglijke gebeurtenis broederlijk te vieren.

De feestinrichters hadden de gelukkige en eigenaardige gedachte opgevat, vrouwen en kinderen aan die betooging te doen deelnemen. Inschrijvingslijsten werden aan dames uit al de Belgische gemeenten gestuurd. De bijdrage was heel gering; de nederigste som moest worden aanvaard, om vrouwen van allen rang de Koningin te laten meevieren.

De duizenden inschrijvingen, op enkele dagen ingezameld, lieten de Belgische dames toe aan de Vorstin een rijkelijken diadeem en een prachtigen sleep in Brusselsche kant aan te bieden.

Een dagblad beschrijft aldus die heerlijke geschenken :

« De diadeem, met het jaartal **1878**, is onvergelijkelijk schoon en bevat niet min dan 2,300 edelgesteenten, die oogverblindend schitteren. De kanten sleep werd vervaardigd door verschillende Belgische kantwerksters, die er zes weken aan besteedden. Klimmende ruikers veldbloemen, vlak gewerkt, omringen de wapenschilden der negen provinciën; de kant is uiterst fijn; de strepen zijn op een achtergrond in den trant van Alençon. Heel de grond is doorzaaid met kleine heraldische leeuwen van alle grootte; alles is bewerkt op

een echten ouden netvormigen grond van Brussel; 't zijn al strooken op kussens gemaakt; zij zijn maar een duim breed en zijn saamgemaasd met de naald. »

De diadeem en de sleep werden eenige dagen tentoongesteld op 't Stadhuis, te Brussel, waar iedereen ze kon bewonderen, mits een gering inkomgeld ten voordeele der armen.

De verjaringsfeesten begonnen den 22ⁿ Augustus 1878 en duurden vijf dagen volgens de overlevering : *Te Deum*, wapenschouwing, verlichting, en vuurwerk om te sluiten. Gedurende al die feesten, was Brussel getooid en levendig als op de groote dagen. Al de openbare gebouwen en de meeste huizen waren rijkelijk versierd, de straten waren vol lieden, die Venetiaansche lantaarnen, kransen en vaandels droegen; al de aangezichten ademden vreugde en tevredenheid. Dagelijks brachten de spoortreinen eene menigte reizigers uit de provinciën naar de Hoofdstad.

De Stoet der dames en de School-revue waren, buiten kijf, het belangwekkendste gedeelte der feesten.

Den 22ⁿ Augustus, werd de Stoet der afgevaardigde dames, gelast aan de Koningin een adres aan te bieden uit naam van al de Belgische vrouwen, gevormd in de warande. Hij was verdeeld in tien groepen : de eerste bestond uit de vrouwen en de Burgemeesters der provinciehoofdsteden; de negen andere uit de vrouwen en de burgemeesters van al de hoofdplaatsen der bestuurs-arrondissementen. In den stoet gingen drie muziekkorpsen; een regiment jagers sloot den marsch.

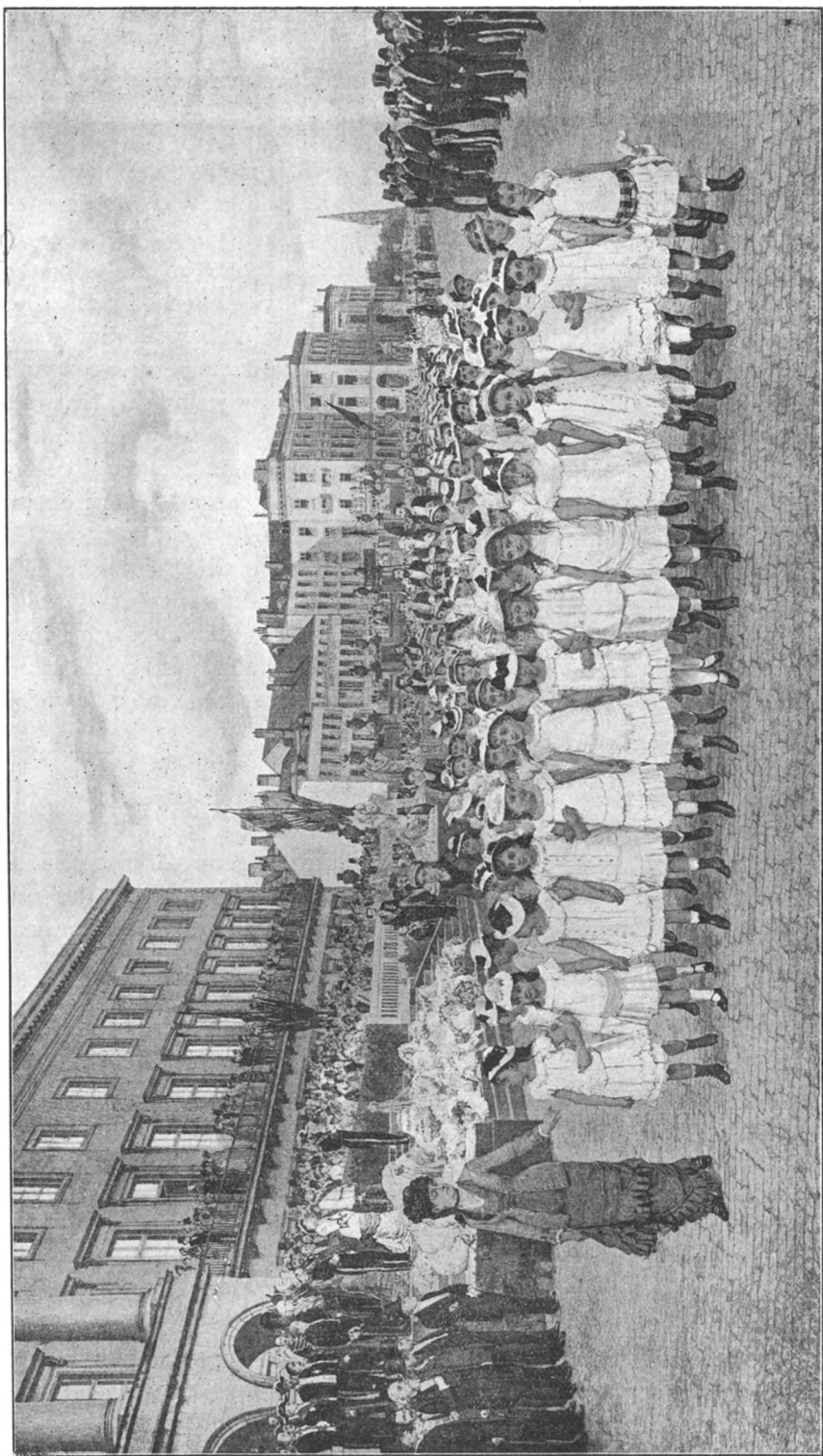
Kort vóór drie uur, treedt de stoet in de groote feestzaal van 't Paleis, die weldra vol is : de negen afgevaardigde dames en de burgemeesters der Hoofdsteden schikken zich naast een vergulden gueridon waarop zich bevonden het juweelkistje en de blauw-satijnen doos, met de diamanten kroon op, alsook de rood-satijnen doos, die den kanten sleep bevatte.

Te drie uur komt de ceremonie-meester den Koning aanmelden, en nu verschijnt Leopold II met de Koningin aan den arm. De Koning is in groot uniform van opper-generaal en de Koningin heeft een prachtig kleed aan van geel satijn. Dan volgen de Graaf van Vlaanderen, de hofdames, de ministers, de gezanten en de hooge dignitarissen. Onophoudelijk weerklinken de kreten « Leve de Koning! Leve de Koningin! »

Toen alles weer stil was, naderde Mr Anspach tot de Koninklijke Familie en las het volgend adres :

« Mevrouw,

» De vrouwen van België hebben zich vereenigd om hunne

DE SCHOOL-REVUE, 1878 (SCHILDERIJ VAN VERHAS)

Koningin te vieren ter gelegenheid der 25ste verjaring van haar huwelijk.

» De toetredingen zijn uit alle plaatsen van het grondgebied toegekomen; de heilwensen, die wij Uwe Majesteit aanbieden, zijn de vrucht eener algemeene eenstemmigheid, die de waarde daarvan in uwe oogen zal vermeerderen.

» Eene plechtigheid als die van heden heeft nog niet plaats gegrepen; het is buiten alle gebruik, dat elke gemeente eene afgevaardigde aan de Koningin zendt, om bij Haar de levendige uitdrukking te wezen van de eerbiedige toegenegenheid van gansch een volk, maar die nieuwigheid is dubbel gewettigd. Bij eene betooging, waar zich uitsluitend hart en gevoel luchten, is het natuurlijk, dat de vrouwen de eerste plaats innemen; daarenboven, hoe groot en hoe rechtzinnig de betuigde hulde ook weze, nooit kan zij de verdiensten en de bevalligheid evenaren, die haar verwekt hebben.

» Het aandenken, welk wij Uwe Majesteit aanbieden, is het blijvend pand der gevoelens, die wij komen uitdrukken.

» Wij verheugen ons bij de gedachte, dat onze betooging eene waarheid in het licht stelt, welke voor het geluk van het Vaderland van gewicht is : de meest geliefde vorsten regeeren over de volkeren, welke de meeste vrijheid genieten. »

Daarop antwoordde de Koningin :

« Mevrouwen,

» Ik dank u, van ganscher harte, om uwe roerende woorden en om dit heerlijk geschenk, waartoe gij allen hebt willen bijdragen; niets kon mij dieper treffen dan die blijken van genegenheid, na een vijf-en-twintigjarig verblijf onder u.

» Er zijn mij geene 25 jaren noodig geweest, om met hart en ziel Belg te worden. Toen ik, in 1853, den voet op mijn nieuw vaderland zette, beminde ik het reeds. De bewijzen van verkleefdheid, welke gij mij sindsdien hebt gegeven, het aandeel, dat gij hebt genomen in mijne smarten zoowel als in mijne vreugde, hebben die banden immer meer toegehaald. Ik zeg het met geluk : ik ben eene Belgische vrouw, evenals gij, en de schitterende betooging van heden zal eene der kostbaarste herinneringen mijns levens blijven.

» Dank, Mevrouwen, dank, en weest overtuigd van mijne diepe en oprechte erkentenis. »

Na die schoone toespraak, defileerden twee duizend vijf honderd dames voor de Koninklijke Familie. Allen waren prachtig aangekleed; eenigen droegen de schilderachtige kleedij van hare streek. De afgevaardigde dames uit de Kempen en uit de Antwerpsche

Polders werden zeer bewonderd om haar eigenaardigen tooi.

De School-revue had plaats den derden dag. Daaraan namen deel de Brusselsche scholen, alsook die der naburige gemeenten en van verschillende groote provinciesteden.

De Koning en de Koningin, door de Koninklijke Familie omringd, hadden plaats genomen op eene tribune vóór het Paleis te Brussel, om dit belangrijk schouwspel bij te wonen. Een muziekkorps ging vooraan. Daar achter kwamen de Burgemeester en Schepenen der Hoofdstad, in officieele kleedij. Daarop volgden de kinderen, gerangschikt per pelotons van vier-en-twintig leerlingen, door eenen onderwijzer of eene onderwijzeres geleid. De jongens waren in 't zwart en de meisjes in 't wit; de meesten hadden driekleurige kokardes en linten aan. Allen traden met lachend en vroolijk gelaat vooruit onder de gouden zonnestrallen.

Vóór elke school werd een vaandel gedragen. Als de kinderen aan de koninklijke tribune voorbijkwamen, neigden de vanen, en terwijl al de kinderen de Koninklijke Familie toejuichten, kwam een hunner een liefelijken bloemenkorf aan de voeten Hunner Majesteiten neerzetten.

De onderwijzers groetten en de onderwijzeressen zwaaiden hare zakdoeken. De meesten hunner droegen armbanden met Stad's kleuren, groen en rood.

Na den stoet der gemeentescholen, kwamen de kinderen der kribben, de leerlingen der modelschool, pieken, richtpalen, hoekmeters en ander meetgerief dragend. Dan volgden de soldatenkinderen wier krijgshaftige houding zeer werd opgemerkt. Vervolgens was het de beurt aan de scholen der provinciën en der voornaamste voorsteden van Brussel. Vóór deze laatste gingen de burgemeesters en de gemeenteraadsleden.

Toen die drie-en-twintig duizend kinderen de koninklijke tribune voorbij waren, was deze in een reusachtig bloemperk veranderd.

« De gansche bevolking, zegt de *Indépendance*, begroette in die kinderen wat vooral terecht den hoogmoed van een Land uitmaakt en wat zijne duurbaarste en gestadigste bezorgdheid moet gaande maken.

» De School-revue is een schoone dag geweest voor al de kinderen, die in het feest der Souvereinen gemengd waren en hun aandeel hadden in de openbare vreugde.

» 't Is ook een schoone dag voor al de kinderen en al de burgers, die al die jonge hoofden zagen voorbijgaan, op welke de toekomst des Vaderlands berust.

» Het oude gezegde der Romeinsche Cornelia, toen zij hare kin-

deren toonde : « Ziedaar mijn duurzame schatten » is altijd waar. Heden zagen wij 's lands rijkdommen, die, waarvan wij het meest verwachten. »

Die innige toenadering tusschen onze Vorsten en hun Volk in de groote omstandigheden halen merkkelijk de vriendschapsbanden toe, die al de leden der groote Belgische Familie onderling verbinden.

Ons vorstenhuis wordt wezenlijk door het volk bemind. Door het levendig belang dat het, met de meeste edelmoedigheid, stelt in al wat 's lands voorspoed kan vermeerderen, heeft het al de genegenheid der Natie verworven.

Eene zonderlinge gebeurtenis, in het zelfde jaar 1878 voorgevallen, zal de gevoelens der volksklas voor onze tweede Koningin doen uitkomen.

Eenige dagen voordat zij naar Pesth vertrok, deed H. M. Maria-Hendrika eene wandeling per rijtuig langs Sint-Pieters Jette. Aan den ingang eener kleine hoeve zag zij prachtige rozenstruiken. De Koningin, die zeer veel van bloemen hield, was zoo vrij er eene te plukken, tot groote verbazing van de pachteres en hare kinderen, die nevens het heerlijk rijtuig speelden. 't Schijnt dat de pachter ook veel van zijne rozen hield. Ook zou hij hevig uitvaren, als hij bemerkte dat er eene weg was; want de brave man telde ze 's morgens en 's avonds. Doch zijne gramschap veranderde in vreugde, toen hij vernam dat onze Koningin den diefstal had begaan.

« Welnu ! zegde hij tot zijne vrouw, daar de Koningin van onze rozen houdt, zullen wij haar zeer tevreden maken. » 's Anderendaags maakte hij er een prachtigen ruiker van, dien een der kinderen naar Hare Majesteit droeg.

Eenige dagen daarna, ging een horlogemaker, vergezeld door een ordonnansofficier, naar Jette, en stelde den boer, namens Hare Majesteit, een prachtig uurwerk ter hand. Die goede lieden konden van hunne bewondering niet bekomen; zij hadden zich wel in stukken laten hakken voor de Echtgenooten van Leopold II.

Heel Jette heeft het uurwerk gezien, voegt het dagblad erbij, dat dit voorval vertelt, en heel Jette is vol bewondering. Nu is het de beurt aan heel 't kanton.

* * *

Gegroet, roemrijk 1830 ! Gegroet, schitterend 1880 ! Die kreet weerklonk uit alle borsten bij de vijftigste verjaring van 's lands onafhankelijkheid. Sinds een halve eeuw genoten zij die vrijheid, zoo dapper veroverd door de helden van September 1830, en door twee voorbeeldige Vorsten zoo wonderwel gehandhaafd.

Op die vijftig jaar had België zijn zelfstandigheid gewonnen en de wereld verbaasd door de wonderlijke ontwikkeling van zijnen rijkdom en zijne instellingen.

Het oogenblik was plechtig. Indrukwekkender feesten dan ooit moesten dien gelukkigen uitslag viëren. Hulde brengend aan den Stichter onzer onafhankelijkheid en aan het Vorstenhuis, diende men het verleden te herinneren en den tegenwoordigen toestand te verheffen door het schouwspel der uitslagen, op ieder gebied onzer nationale werkzaamheid bekomen.

De opening eener prachtige Tentoonstelling in een nieuw park, later *Verjaringspark* genoemd, was het begin der feestelijkheden.

Den 16ⁿ Juni, dag der inhuldiging, is er een overgrootte toeloop, van 's morgens af, en onder die nieuwsgierige menigte doen de verkoopers van « nationale bloemen » uitmuntende zaken. Ieder wil meevieren, door ten minste de driekleur aan het knoopsgat te dragen.

Vóór de aankomst des Konings krielt het verjaringspark van volk. In het wijde halfrond, tusschen de twee vleugels van het Paleis, bevinden zich een machtig orkest en verschillende koren om eene cantate van den beroemden Peter Benoit uit te voeren.

Eensklaps heeft eene beweging plaats in de menigte; er wordt gejuicht, geroepen, en weldra ziet men, met ontblooten hoofde, een beminnelijken tachtigjarige aanstappen, wiens weelderige haarbos in den wind waait. 't Is Karel Rogier! De edele grijsaard treedt vooruit, zeer verheugd dat hij het halve-eeuwfeest van dit Vaderland kan bijwonen, waaraan hij zich zoo zeer heeft toegewijd en tot welks onafhankelijkheid en vrije instellingen hij heeft bijgedragen. Men zou zeggen dat hij zijne vroegere kracht teruggevonden heeft. Zoohaast hij de eerste treden zijner tribune bestijgt, wordt hij door allen met daverende toejuichingen begroet. De beroemde vaderlander is tot weenens toe ontroerd, en met een uiterst minzaam gebaar, bedankt hij de steeds geestdriftiger menigte.

Opnieuw wordt alles kalm, en weldra meldt het verre kanongeschut, dat de Koning het paleis van Brussel verlaat om zich naar de Tentoonstelling te begeven.

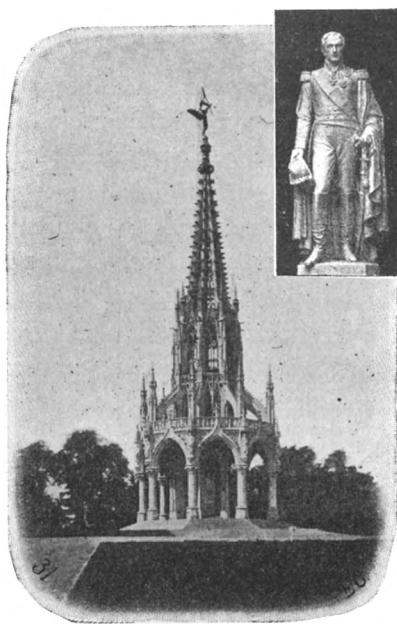
Een detachement gidsen verschijnt, gevolgd door de pikeurs en de rijtuigen van 't Hof. 't Is de koninklijke Familie. De Koning, de Koningin, de Graaf en de Gravin van Vlaanderen zitten in 't eerste gala-rijtuig, bespannen met vier bereden paarden; drie andere rijtuigen voeren de hooge waardigheidsbekleeders van het Paleis. Op heel den weg wordt de koninklijke stoet geestdriftig toegejuicht.

Ter Tentoonstelling wordt de Koning ontvangen door den Bur-

gemeester van Brussel, en daarna worden de redevoeringen uitgesproken.

De heer Rolin-Jacquemyns, Minister van Binnenlandsche Zaken, verklaart dat de Staat, in deze groote Tentoonstelling, de pogingen onzer nijverheid, de waarde onzer fabrikanten, voortbrengers en werklieden, in 't volle licht heeft willen stellen. Ten slotte bedankt hij de koninklijke Familie voor hare belangstelling in 's lands voorspoed, door dezen vaderlandschen wensch :

« België weet welk aanzienlijk aandeel van dien voorspoed en van

GEDENKTEKEN VAN Z. M. LEOPOLD I
INGEHULDIGD 'TE LAKEN IN 1880

zijne vriendschappelijke betrekkingen met alle andere volkeren toekomt aan zijne Vorsten en aan de algemeene achting die zij verwierven door hunne wijsheid, hun verheven verstand, hunne getrouwheid aan de Grondwet en aan 's Lands wetten. Innig is het daarom dankbaar aan uwe Majesteiten en aan de koninklijke Familie. Het Land hoopt, dat die goede betrekkingen nog sterker en nauwer zullen worden, dank zij het uitzonderlijk tijdvak, dat voor ons aanvangt. »

De Koning wenscht den Minister van Binnenlandsche Zaken geluk, omdat hij die groote nationale onderneming tot een goeden uitslag leidde, en richt zich vervolgens tot den Burgemeester, die op de koloniale plannen Zijner Majesteit had gezinspeeld :

« Gij hebt groot gelijk, Mijnheer de Burgemeester; de nijverheid kan niet vooruitgaan zoo zij geene nieuwe vertierwegen vindt. De handel is haar nuttigste steun, en ik ben overtuigd dat wij dezès ontwikkeling en, bijgevolg, den bloei van 's Lands nijverheid zullen bijwonen. »

De Souverein doet zich de leden van de Commissie der Tentoonstelling voorstellen, en daarna voert meester Peter Benoit zijne bewonderenswaardige cantate uit, gansch vol leven en gevoel.

Vervolgens trekken de acht-en-negentig korpsen van tentoonstellers voorbij, die ieder een vak van 's Lands werkzaamheid vertegenwoordigen : de landbouwers, de visschers, de messenmakers, de marmerbewerkers, de gieters, de wapensmeden enz., dragende allen hun werkgerief. Dit schouwspel is zeer merkwaardig en afgewisseld.

Daarna bezoekt de Koning de Tentoonstelling en, gedurende die lange wandeling door de groote hallen van 't verjaringspaleis, vindt Leopold II, steeds glimlachend, een vriendelijk woord voor iedereen.

Naderhand herhaalde Zijne Majesteit hare bezoeken in de Tentoonstelling en gaf altijd aanmoediging, lof en raad in overvloed.

Op 20 Juni, werd in Ter-Kamerenbosch een feest der Drukpers gegeven ten voordeele der armen. Peter Benoit voerde er nogmaals zijne meesterlijke cantate uit, die opnieuw grooten bijval verwierf.

Andere feesten volgden.

Den 21st Juli, slechts eene maand na de opening der Tentoonstelling, had te Laken de plechtige inhuldiging plaats van het monument ter eere van Leopold I. De Tentoonstelling, die, vóór het feest van den Stichter onzer dynastie, den onmetelijken vooruitgang en de groote werkzaamheid tijdens die vijftig jaar vrijheid had in 't licht gesteld, moest het werk van onzen eersten Koning nog beter doen uitkomen. De glorie die weerkaatste op Leopold I, wiens gedachtenis men wilde vieren, moest er des te grooter, te schooner, te schitterender om wezen.

Antwoordende op de redenaars, die hem hadden toegesproken, herinnerde de Koning, in zeer welsprekende bewoordingen, de grootheid der regeering van zijn doorluchtigen vader, en drukte tevens zijnen dank uit voor de hem bewezen hulde :

« Mijne Heeren, sprak hij, de plechtigheid van dezen dag is eene rechtvaardige en roerende hulde aan de gedachtenis van den grooten Vorst, wiens leven gansch aan België was gewijd. Na eene regeering van vier en dertig jaren, heeft hij het voorspoedig en geëerbiedigd achtergelaten; in zijn graf volgde hem de liefde van het Volk, dat hij had bemind en dat hem begrepen had.

» Om hunnen eersten Koning recht te doen wedervaren, hebben

de Belgen het oordeel der nakomelingschap niet afgewacht. Ik hoor nog de toejuichingen die hem, bij elke voorname gebeurtenis zijner regeering, begroetten : in 1848, later bij de XXVe verjaring zijner troonsbeklimming, later nog toen hij pas aan de gevaren zijner eerste ziekte was ontsnapt, herinner ik mij met ontroering de gansche Natie zich rond hem te hebben zien scharen om hem haar vertrouwen en hare verkleefdheid te betuigen.

» De plechtigheid, die ons thans vereenigt, bekroont de reeks dier hartstochtelijke uitingen van 's Lands gevoel ; zij vereeren zoozeer den Prins, dien zij betreffen, als de Natie, van welke zij uitgaan.... »

Warme toejuichingen volgden op die schoone woorden en terzelfder tijd viel de sluier, die het standbeeld van Leopold I omhulde. Dit werk van Geefs, wijlen den Koning rechtstaand voorstellende in zijn uniform van generaal, zal de roemrijke nagedachtenis van onzen eersten Vorst op waardige wijze vereeuwigen.

« Het feest van Leopold I, zegt een Belgisch blad, zal ook het feest wezen van Leopold II, die de voetstappen van zijn doorluchtigen vader schijnt te drukken en, met andere hoedanigheden, een uitbundiger en jeugdiger aard, dezelfde vastheid van gedachte, dezelfde verhevenheid van geest, met evenveel fijnheid en oprechtheid, laat blijken. De Koning « Belg van hart en ziel » zal zijn aandeel hebben in de hulde, die van alle streken des lands naar het standbeeld van den Stichter onzer Dynastie komt toegestroomd. »

Den 1^{en} Augustus, huldigde de Koning plechtiglijk het Paleis der Schoone Kunsten in. Dit wijd en prachtig gebouw, een der beste werken van den bouwkundige Balat, is, volgens de uitdrukking van Sainctelette, Minister van Openbare Werken, « een schrijn, België's juweelen waardig. »

Den 16^{en} Augustus, waren de officieele wereld en de bevolking in 't Verjaringspark vergaderd om het groot vaderlandsch feest te vieren.

De geestdriftige volksbetooging ter eere des Konings en der koninklijke Familie bewees hoe innig België zijn Vorstenhuis bemint.

De volgende merkwaardige redevoering, die Leopold II bij die plechtigheid uitsprak, zal immer in België's geschiedboek geschreven blijven :

« Mijne Heeren, ik ben ten uiterste getroffen door de redevoeringen, die ik gehoord heb. Ik dank onze zoo vaderlandslievende Kamers, de regeering, de magistratuur, de provinciën en de gemeenten voor de zoo verhevene en voor het stamhuis zoo harte-lijke woorden, welke mij toegestuurd werden.

» Het is met een diep ontroerd hart, dat ik mijnen warmsten heil-

wensch toestuur aan de oudleden van het Voorloopig Bewind en van het Congres, die ik hier rond mij zie.

» Dit feest is het hunne. Allen brengen wij hulde aan dit sterkmoedig geslacht van 1830, dat ons gemaakt heeft wat wij zijn. Door-drongen van de innigste dankbaarheid voor de uitstekende mannen, aan wie het zijne bewonderenswaardige Grondwet verschuldigd is, heeft het Land hunne namen op de eerste bladen zijner jaarboeken gegrift. Moge hun machtige adem, hunne gloeiende vaderlandsliefde onze zielen en die onzer kinderen verwarmen. Moge het Vaderland, gelukkig en voorspoedig, wanneer het binnen vijftig jaren zijn tweede

Z. M. LEOPOLD II OP DE FEEST-REVUE VAN 1880

jubelfeest viert, van ons getuigen, wat wij thans zeggen van de roemrijke stichters onzer onafhankelijkheid : « Zij waren de zending waardig, welke de Hemel hun toevertrouwd had. »

» Mijne Heeren, de leden van het Voorloopig Bewind en van het Congres hebben vertrouwen gehad in de wijsheid van het Belgische Volk. Zij hebben het zonder schroom begiftigd met de vrijzinnigste instellingen ter wereld, en hun vertrouwen is niet teleurgesteld geworden. Dank aan de ontwikkeling van den geest van staatkunde, werd hun werk met goeden uitslag bekroond.

» Het schouwspel, dat zij thans bijwonen, is hunne rechtmatige belooning. Aan de vreugde, welke ik thans gevoel, kan ik afmeten, hoe groot de hunne moet zijn bij den aanblik van het vaderland, dat volop feest viert, alsook bij den aanblik van die wonderbare tentoonstellingen der kunst en der nijverheid, welke als de geschiedenis zijn van de verbazende ontwikkeling der natie en die een zoo verheven gedache laten opvatten van hare bronnen en van hare levenskracht. Welke machtige prikkel is voor de aankomende geslachten de studie van dit jongste tijdvak onzer nationale geschiedenis en van den verwezenlijkten vooruitgang! Welken weg hebben wij in alle richtingen afgelegd! Hoeveel takken der menschelijke bedrijvigheid hebben zich ontwikkeld! De openbare rijkdom groeit aanhoudend en zal nog sneller toenemen van den dag dat de voortbrengselen onzer nijverheid nieuwe uitwegen zullen hebben. Ziedaar het wonderlijk toebereide veld, waarop onze werkzame jeugd geroepen is uit al hare krachten te arbeiden.

» Op het oogenblik dat wij eenen gedenkwaardigen datum vieren, mogen wij niet vergeten, eenen billijken tol van dankbaarheid te betalen aan de vijf groote Mogendheden, die ons in het Europeesch gezin hebben binnengeleid en, onze onzijdigheid waarborgend, ons sinds vijftig jaar den vrede hebben verzekerd. Stipt de plichten volbrengend die zij ons, in ruiling voor een zoo groote weldaad, oplegden, zullen wij hun nogmaals bevestigen, dat wij er willen trouw aan blijven.

» Acht België zich gelukkig om de bijzondere banden die het verbinden met de Mogendheden, welke zijne onzijdigheid waarborgen, het verheugt zich ook in de meest broederlijke betrekkingen, welke het met de andere natiën onderhoudt, en voelt zich vereerd door de vriendschapsblijken, die het er van ontvangt.

» Mijne Heeren, wenschen wij vurig dat het nieuwe tijdvak, welk voor ons begint, de waardige voortzetting van het vorige weze. God beschermte België! Moge ons schoone en edele Vaderland, onder de hoede zijner grondwet en met de genegenheid der wereld omringd, naar de vervulling zijner lotsbestemming blijven streven langs de wegen van wijsheid en eer.

» Ik zal mijne pogingen met de uwe paren om aan de gemeenschappelijke taak te arbeiden. Mijne eenige eerezucht is, het Vaderland te dienen, zooals ik het bemin, met heel mijn hart en heel mijne ziel. »

Zelden had Brussel een levendiger en bekoorlijker uitzicht dan in Augustus 1880.

Vele belangwekkende feesten, met name een zeer eigenaardige historische stoet, een groote wapenschouwing van het leger, een

kunstfeest, een muziekfestival, uitsluitend aan Belgische werken gewijd, lokten eene nieuwsgierige menigte naar de Hoofdstad.

Prachtige triomfbogen verhieven zich op verschillende plaatsen, driekleurvlaggen wapperden uit alle vensters, met bloemen omkrans- te masten waren in de straten geplant en, des avonds, golfde een menschenzee door de Warande en over de lanen, die tooverachtig verlicht waren.

* * *

Het huwelijk van prinses Stephanie, dochter van Leopold II, met aartshertog Rudolf van Oostenrijk, werd bepaald op 10 Mei 1881.

Te dier gelegenheid noodigde de Koning, den 27ⁿ April, het puik van Brussel's bevolking uit op eene *Garden party*, de eerste die aan 't Belgisch Hof werd gegeven. Sindsdien heeft zij bijna jaarlijks plaats.

Brussel wilde van zijne geliefkoosde Prinses een treffend afscheid nemen. Met ontroering herinneren zich nog al de Belgen het prach- tige *Bloemenfeest*, dat alsdan, den 3ⁿ Mei, plaats had vóór het Pa- leis der Beurs.

De toekomstige Aartshertogin van Oostenrijk, met hare doorluch- tige ouders onder den zuilengang van dat gebouw gezeten, zag, op dien heuglijken dag, een langen stoet van maatschappijen, gilden en kringen der Hoofdstad voorbijtrekken, die haar allen ontelbare rozen, viooltjes en sering en kwamen aanbieden.

Acht jaar later, was dit te Brussel en in Oostenrijk zoo geestdrif- tig gevierde huwelijk voor immer gebroken !

* * *

Sindslang waren België en Holland feitelijk verzoend, maar dit was niet officieel bekrachtigd. De eindelijke toenadering, die door de beide natiën was gewenscht, werd voorbereid door een gansch vertrouwelijk bezoek, den 19ⁿ Juli 1883, door den Koning en de Koningin van Nederland afgelegd bij onze Souvereinen, die zich als- dan te Spa bevonden.

Eenige maanden later, werden HH. MM. koning Leopold II en koningin Maria-Hendrika uitgenoodigd op de Wereld-Tentoonstel- ling van Amsterdam. Den 17ⁿ October 1883, werden zij hartelijk ontvangen op het Loo door Willem III en koningin Emma. Hunne aankomst te Amsterdam bood gelegenheid tot een geestdriftige ontvangst, die eenig was voor Holland. Na een bezoek op de Ten- toonstelling en een kort verblijf in den Haag, keerden onze Vor-

sten, bij hun vertrek door daverende toejuichingen begroet, naar België terug.

Den 20ⁿ Mei 1884, begaven zich de Koning en de Koningin van Nederland, voor de eerste maal, officieel naar Brussel. Heerlijke feesten, waar warme geestdrift heerschte, werden te hunner eer gegeven. In de beide Parlementen hadden hartelijke woorden het vergeten van oude veeten en de tegenwoordige eendracht bevestigd. Ten Stadhuize van Brussel reikten Leopold II en Willem III elkander broederlijk de hand en sloten, uit naam hunner volkeren, eene onverbreekbare vriendschap.

*
* *

Den 16ⁿ en den 23ⁿ Augustus 1885, vierde België, op zeer eigenaardige wijze, de vijftigste verjaring van de stichting zijner spoorwegen, door eenen stoet, die de verschillende vervoermiddelen door de eeuwen heen herinnerde. De *Soir-Jubilé* beschrijft hem aldus :

«Al de tijden waren er vertegenwoordigd met een oudheidkundige bezorgdheid en een zoeken naar kleur, waarbij de gewone fantazij der vroegere optochten verre achterstond. Dat begon met de voorhistorische tijden, verbeeld door woeste ruiters met berenhuiden : 't waren onze eerste voorouders. Daarop volgde het oorspronkelijke vlot met zijne ruwe bemanning, zijne honden, zijne roeiers; daarna de rosse ossen der Nerviërs, gevolgd door rijkelijk opgetooide paarden, die de draagstoelen droegen der schoone en eerbare Carolingische dames, schitterend en overheerlijk gekleed.

Heel dit tijdvak, met zijne groene, blauwe, roode ruiters, wat schril gekleurd, was verrukkelijk. Verder bracht het tijdvak der kruisvaarten, met zijne *lituus*-spelers, zijn oorlogswagen, zijne draagbaar, zijne zwarte met ijzer ompantserde mannen, een anderen indruk teweeg; 't was de oorlog, die een oogenblik de weelde vergeten deed.

Maar de weelde kwam weldra opnieuw te voorschijn : de wagens der edelvrouwen, de jachtrijtuigen, gevolgd van de hondenkoppels en het gedooide wild; het huis van Burgondië, met zijne weidsche uitstalling van zijde, fluweel, goud, edelgesteenten, reishagens, die alles vervoerden, het dienstpersoneel inbegrepen; de meid te paard achter den kok; jonkheeren, schildknappen... kapiteins! En maar altijd door dames in draagstoelen, ruiters, muziek, en al de kleuren van den regenboog stralende in de zon, op den klank van pijpers en trommelslagers !

Wat verder, nog een andere indruk; 't was de weelde, de handel,

de groote rijkdom onzer oude steden van voorheen. De standaarden der Hanse, door scharlaken ruiters gedragen, kwamen vooruit met wezenlijke staatsie, en de wagen der Hanse, die vol muzikanten zat, was niet minder prachtig. Tot zelfs de verhuiswagen, het huisraad eener familie, oude meubels, oud koper, oude stoelen vervoerend, was in den stoet vertegenwoordigd.

De zeventiende en de achttiende eeuw vertoonden daarna eene menigte verschillende rijtuigen, met of zonder pracht, en vooral de eerste omnibussen !

Daarop volgden een bekoorlijk kabriolet van een afgezant, draagstoelen, echte juweeltjes, gansch blauw en rood. En eindelijk, de negentiende eeuw ! 't Was de groote zeldzaamheid van den stoet, die de menigte toonde hoe er, vóór de uitvinding der spoorwegen, werd gereisd. Die postkoetsen, zware gele rijtuigen, rammelkasten, al wat nog niet zoo lang geleden over onze groote banen rolde, wat was dit alles welsprekend !

Hoeveel jongelingen hadden er van hooren praten zonder ze te kennen ! Hoeveel ouderlingen herinnerden zich die dagelijks met leedwezen ! Want al die leelijke rijtuigen hadden hunne schoonste levensjaren voor immer meegevoerd !...

Welke verwonderlijke inleiding op wat volgde... De stoom ! De eerste trein ! En eindelijk, om alles te sluiten, de moderne trams, komende vóór den laatsten wagen, de verheerlijking der spoorwegen. »

* * *

In 1890 wilde ons land, door prachtige feesten, tegelijk zijn zilveren bruiloft met zijn welbeminden Koning en de LXe verjaring zijner onafhankelijkheid vieren.

De heer Beernaert, Eerste Minister, richtte tot Z. M. Leopold II een schrijven om hem te vragen of hij er in toestemde, dat die groote gebeurtenis werd herdacht.

Na eenige dagen antwoordde de Koning, dat hij door de goede inzichten des Lands diep getroffen was, maar dat het hem groot genoeg zou doen, zoo men al de gelden, voor de feesten van zijn vijf-en-twintigjarig jubileum bestemd, voor het stichten eener hulpen Voorzorgskas voor de slachtoffers van arbeidsongevallen aanwendde.

Ziehier het gewichtigste deel van dit schoon document, waaruit nogmaals blijkt 's Konings bezorgdheid voor de verbetering van het lot der arbeidersklas, in welke hij, als eenvoudig senator, in 1853, reeds een zoo vurig belang stelde.

« Brussel, den 1ⁿ November 1889.

» Mijn waarde Minister,

» De gevoelens, welke gij mij betuigt in uw schrijven van 31 October, treffen mij diep. Gelief den Raad mijn oprechten dank uit te drukken om zijne beslissing.

» Gedurende een reeds lang tijdvak, — dertien jaar als Senator, vier-en-twintig jaar als grondwettelijk Hoofd van den Staat, — heb ik mijn leven tot hoofddoel gesteld den voorspoed en de veiligheid van België te vergrooten. Door mijne gestadige bezorgdheid om den economischen toestand van een Land, waar voortbrengselen en menschen zich bovenmatig ophoopen in een beperkte ruimte, werd ik er toe geleid voor hetzelfde een ruimer veld van uitbreiding te wenschen, dat aan al zijne kinderen, hetzij geestes- of handarbeiders, zou toelaten eene vruchtbare werkzaamheid ten toon te spreiden. Ik was persoonlijk getroffen door de pogingen, welke in dien zin bij al de ons omringende Europeesche natiën worden aangewend, en heb gepoogd aan mijne landgenooten het middel aan de hand te doen om soortgelijke ondernemingen te beproeven, welke aan 't Belgisch Volk eene toekomst kunnen verschaffen, waardig van een verleden, dat zijne dagen van grootheid had. Het Land bleek niet onverschillig aan de vervulling van dit plan, en thans heb ik de gegronde hoop, dat de tijd niet ver is, dat het er ruimschoots de vruchten zal van plukken.

» Zoo ik altijd, uit al mijne krachten, het streven naar nieuwe vertierwegen in de hand werkte, die voor onze nijverheidsbedrijven onmisbaar zijn en waarvan zooveel mijner medeburgers afhangen, de eenen om hunne kapitalen winstgevend te maken, de anderen om voor hun arbeid een vergeldend loon te bekomen, heb ik mij evenzeer te bekommeren om de werklieden, die, ten gevolge van ongevallen, slechts moeilijk of volstrekt niet in hun bestaan kunnen voorzien...

» Vóór eenige jaren hebben de Belgische Redders, die keurbende van vierduizend uitgelezen burgers, waarvan zoovele leden zich zeer dikwijls op gevaar van hun eigen leven hebben opgeofferd om hunne medemenschen ter hulp te komen, eene kulpkas gesticht ten voordeele van hen, die bij den arbeid gewond worden. Hunne eerste gelden komen voort van de opbrengst van een krijgs-carrousel, van openbare vergaderingen, ingericht ten behoeve van het werk, en van bestendige inschrijvingen. In eene bestendige kas van dien aard, doch onder 't beheer van den Staat, verzoek ik u de sommen te storten, welke het Cabinet zinnens was aan te vragen voor het vie-

ren der XXVe verjaring mijner troonsbeklimming. De interessen daarvan konden worden uitgedeeld aan de slachtoffers van arbeidsongevallen, door eene commissie, wier werkzaamheid ik wensch te volgen...

» Ik koester de hoop dat de particulieren zullen belang stellen in dit Roode Kruis voor de ongelukkige arbeiders. 't Is de plicht der rijke standen, zooveel mogelijk het lot van de minder begunstigten te verbeteren. Er is daar eene tevens vaderlandsche en broederlijke werking uit te oefenen, van aard om de maatschappelijke banden nauwer toe te halen, eene taak van eendracht en naastenliefde te betrachten, vooral van de zijde van hen wier samenwerking een levensbestanddeel van de voortbrenging, en bijgevolg van den openbaren voorspoed is.

» Dergelijke daden zouden bij de eenen meer gelatenheid, bij de anderen meer vertrouwen wekken en onze talrijke nijverheidsbedrijven zouden, onder die voorwaarden, met destemeeër kracht kunnen strijden om op heel de oppervlakte van den aardbodem een steeds toenemend gebied voor 's lands arbeid te veroveren.

» Vurig wensch ik, dat al de overheden, die wel zoo goed willen zijn aan mijne verjaring te denken, ze op die wijze zouden vieren. Geen besluit van hunnentwege zou mijn hart beter kunnen treffen; geen is er, om welk ik dankbaarder zou wezen aan hen, die het zouden helpen uitvoeren.

» Moge ik de Kas der gekwetsten van den arbeid gedurende mijne regeering zien aangroeien en hare geldmiddelen zien toenemen op zulke wijze, dat de gezinnen der zieken en zwakken aan hare weldaden kunnen deelhebben!

» Aanvaard nogmaals de verzekering mijner levendige dankbaarheid voor u en voor den Raad. Geef hem mijne wenschen te kennen. Wat u betreft, leen mij uwen steun en geloof mij, waarde Minister,

» Uw zeer verkleefden,

» (Ond.) LEOPOLD II. »

Kon onze teergeliefde Koning de XXVe verjaring zijner troonsbeklimming waardiger vieren dan door belang te stellen in hen, die tot 's lands voorspoed het meest bijdragen en gewoonlijk er het minste genot van hebben? De instelling der *Voorzorgs- en Hulpkas* voor de slachtoffers van arbeidsongevallen, datzelfde jaar door de Belgische Kamers goedgekeurd, zal een der schoonste daden blijven in het leven van Leopold II.

De feesten der LXe verjaring onzer onafhankelijkheid hadden toen, voor de eerste maal, plaats in Juli. Naderhand werden zij,

onder den naam van « *nationale feesten* », jaarlijks regelmatig gevierd op 21, 22 en 23 Juli. (*)

Op het feestprogramma kwamen, nevens de officieele en politieke plechtigheden, talrijke volksvermaken voor. Ziehier de voornaamste plechtigheden van 1890 :

Den 21ⁿ Juli, had de inhuldiging plaats der standbeelden, die de Square van den Kleinen Zavel versieren. Zij vertegenwoordigen de voornaamste beroemde mannen van ons Land in de XVIe eeuw : Willem den Zwijger, Marnix van Sint-Aldegonde, Hendrik van Brederode, die den vaderlandschen weerstand tegen de politiek van Filips den II^{en} verpersoonlijken ; den beroemden ingenieur Jan van Locquenghien, de schilders de Vriendt, Van Orley ; den bouwmeester Lodewijk Van Bodeghem ; den kruidkundige Dodoens ; de aardrijkskundigen Mercator en Ortelius.

Al die standbeelden werden opgericht door het toedoen der Regeering en der Stad Brussel.

Denzelfden dag ging een groote historische Stoet uit, die betrekking had op de geschiedenis der XVIe eeuw en bestemd was om de glorierijke rol der mannen te herinneren, wier standbeelden ingehuldigd werden.

Desanderendaags, te 4 uur 's namiddags, werden aan den Koning de adressen van de Wetgevende Kamers en van het Verbrekingshof aangeboden. Na de lezing, werden de adressen der Kamers aan Zijne Majesteit terhandgesteld. Zij waren geschreven op perkament en gesloten in een verrukkelijk mooi kistje, een bewonderenswaardig gewrocht van juwelierskunst, in louter goud, versierd met fijn beeldhouwwerk en met edelgesteenten en email bekleed.

Ziehier in welke bewoordingen Z. M. Leopold II toen nogmaals zijne belangstelling voor ons Land deed blijken in zijn antwoord aan Graaf de Merode, Voorzitter van den Senaat :

« Gij herinnert u, Mijne Heeren, den reeds lang verleden tijd toen ik mij, in uwe rangen, op de hoogte der plichten van 't openbaar leven stelde. Geen herinnering kon mij, op dit oogenblik, meer ontroeren. Dezelfde bezorgdheid die, reeds van toen af, bij u zooveel weerklank vond, heeft onophoudelijk mijne daden bestuurd : gestadige ontwikkeling van al de middelen des Lands om zijnen voor-

(*) Tot in 1879 werden de feesten van 's lands onafhankelijkheid ieder jaar gevierd in September, maand die den zegepraal der Belgen en de nederlaag der Hollanders herinnerde. Men noemde ze alsdan « *Septemberfeesten* ». In die herinnering lag er iets krenkends voor een naburig volk, dat met ons was bevriend geworden ; ook werd door eene wet in 1880 bevolen, dat die feesten voortaan in de maand Augustus zouden plaats hebben.

spoed, zijnen rijkdom en zijnen roem te vergrooten, verbetering van ons verdedigingsstelsel, ten einde onze nationale en internationale verplichtingen na te komen; opening, buiten onze grenzen, voor onze zoo dichte bevolking, van ruime arbeidsvelden, die tevens 's Lands aanzien doen toenemen.

» Wat is er, in alle richtingen, vooruitgang verwezenlijkt, wat al veroveringen gedaan door een onverpoosd streven naar vreedzame uitzetting! En nochtans, evenals vroeger, blijft er nog zooveel in de toekomst te verrichten! Al uwe wijsheid, al uwe zorgen zullen daartoe noodig zijn. Doch de tegenwoordige toestand is schoon en laat de beste hoop koesteren.

» De inrichting der Hulpkas voor de slachtoffers van den arbeid is een veelbelovende maatregel die, ongetwijfeld, tot nog andere evenzoo doelmatige zal aanleiding geven. Daarin zie ik graag een onderpand van broederliefde, eendracht en solidariteit, door de begoede standen gegeven aan diegenen welke door het lot in bijzonder medelijdenswaardige omstandigheden getroffen worden.

» Het Afrikaansche Werk is ook een werk van vooruitzicht en wellicht van zelfbehoud. De tot heden verwezenlijkte vooruitgang, de onlangs gehouden conferencie van Brussel, welker besluiten aan de onderneming een nieuwe grootheid leenen, zijn wel van aard om onze pogingen aan te wakkeren. In die groote onderneming heeft België, van heden af, een aanzienlijk aandeel genomen. Ik hoop dat de toekomst er haar nog een aanzienlijker voorbehoudt.

» Weze het Vaderland schoon, sterk, gelukkig — dit zal immer het doel mijns levens en mijner daden zijn! Moge het Belgische Volk, zich op den ouden Europeeschen bodem versterkend, tevens elders krachtige en vruchtbare takken verbreiden...

» Uit naam der Koningin en uit mijnen naam, dank ik u nogmaals, mijne Heeren, en ik beloof u, niets te verwaarloozen om den eenigen titel te verdienen, welken ik najaag, dien van vooruitziend vaderlander. »

Den 22ⁿ Juli werden de Koninklijke Museums voor versier- en nijverheidskunst, alsook het Schoolmuseum ingehuldigd.

Den 23ⁿ bracht Z. M. Leopold II een bezoek aan den Gemeenteraad van Brussel om met hem de herstellingswerken te onderzoeken, die in ons oud Stadhuis waren uitgevoerd.

Toen was het, dat de heer Buls, Burgemeester van Brussel, eene plechtige hulde bracht aan de wonderbare werkzaamheid van Leopold II en zijne gestadige bezorgdheid voor de verfraaiing der stad Brussel.

De eerste Magistraat der Hoofdstad drukte zich uit als volgt :

« Toen de Geusche edelen terecht de eerbiediging van 's lands vrijheden vorderden, begonnen zij met te verklaren dat zij *in alles den Koning zouden trouw zijn tot den bedelzak*.

» Waren dit nu de gevoelens der Brusselaars die wettige redenen tot klagen hadden, Uwe Majesteit kan zich licht inbeelden welke degene zijn, die wij belijden voor den doorluchtigsten onzer medeburgers, voor een Koning, die in ons midden is opgegroeid, dien wij altoos bezorgd zagen voor de verfraaiing zijner vaderstad, wiens gansche streven is gewijd aan den voorspoed des Lands, aan de uitbreiding zijner grenzen, aan het openstellen van nieuwe landstreken voor eene overvloedige voortbrenging.

» Zelf arbeiders zijnde, achten wij ons gelukkig hulde te brengen aan den naarstigsten onzer werklieden, want, nevens Uwe Majesteit levend, weten wij dat de dageraad Hem reeds aan den arbeid vindt om aan België eene belangrijker plaats in de wereld te verzekeren dan door zijn beperkt grondgebied scheen aangeduid. »

Z. M. Leopold II antwoordde hem, dat hij niets anders beoogde dan zijn Vaderland goed te dienen en dat de politieke partijen op al zijne eerlijkheid mochten rekenen. Geestig voegde de Souverein er bij, dat hij nooit aan de Belgen zou vragen den *bedelzak* te dragen, doch hun alleen de aanbeveling deed om hand aan hand te gaan ten einde 's lands onafhankelijkheid te bewaren en zijnen voorspoed te bevorderen.

Daarna bleef de Koning met den Gemeenteraad lang in de zalen van het Stadhuis verwijlen.

De beruchte Stoet der Reuzen en der Volkslegenden maakte voorzeker het eigenaardigste en merkwaardigste deel uit van de feesten van 1890. Hij ging uit den 23ⁿ Juli.

Ondanks de moeilijke wegen en de vreeselijke volmaaktheid onzer hedendaagsche vervoermiddelen, die echter voor zoo groote heeren maar weinig gemak opleveren, waren al de Reuzen des lands met hunne vrouwen en kinderen naar de Hoofdstad gekomen. De vriendelijke medewerking der legendarische dieren was hun overigens toegezegd en zelfs de « *Tarasque* » wilde bij een zoo prachtig feest niet ontbreken.

Hunne wandeling door Brussel genoot een overgrooten bijval. Van 's morgens vroeg wemelde eene ontelbare menigte in de straten, waar de Stoet door moest.

De optocht was overheerlijk. Sint-Michiël, patroon der stad, opent den stoet vergezeld door zijnen draak, dien de drie symbolische maagden met blauwsatijnen linten vasthouden.

Volgt het rijtuig van den Amman. Eens te meer was de Amman Anneessens, maar de stralende, de feestelijke Anneessens.

Heel Brussel kende dien eigenaardigen man uit het volk, dien men, des avonds, zijnen korf met harde eieren en krabben in de oude herbergen der stad zag neerzetten. — De brave man beleefde eens een dag van glorie; 't was deze, waarop de beeldhouwer Vingotte, die zijn kop van Vlaamschen gemeentenaar had opgemerkt, hem uitkoos als model voor zijnen held. Van dan af werd de oude leurder een anderen man, of liever hij werd er twee. Op zijne pet deed hij zijn legendarischen naam « ANNEESSENS » borduren, en droeg dien tot aan zijnen dood. En alhoewel hij was gaan gelooven dat hij Anneessens zelf was, bleef hij, met de gelatenheid van een wijsgeer, stilaan zijn bescheiden waar aan de drinkers verkoopen. Doch de in droomen verzonken grijsaard werd soms weer levendig. 't Was als men hem vroeg, zijnen held te verbeelden. Dan stond hij recht, de borst vooruit, het hoofd uitdagend achterover geworpen, en de verbaasde verbruikers zagen vóór zich Anneessens zelf, den Anneessens van Vingotte, in vleesch en been, zooals hij was voorgesteld door het te Brussel opgerichte standbeeld van den meester; 't was wel de fiere deken der ambachten, met kalm gelaat ten dood gaande ter verdediging der rechten van 't Brusselsch volk, liever dan voor den markies van Prié te buigen. De tweede Anneessens — Bernardijn Braeckman, volgens den burgerlijken stand — die zich inbeeldde dat hij niet roemloos had geleefd, is onlangs zedigjes gestorven in het Godshuis der armen, daar hij er niet in gelukt was fortuin te maken. *El nunc erudimini...*

Om den Amman te verbeelden, verscheen de oude man nog eens in zijne tweede natuur, doch als een ernstige, waardige Anneessens die, van op zijn gala-koets, majestatisch zijne trouwe onderdanen van één dag begroet. Vaderlijk waakt hij op den stoet der Reuzen, die den inwoners der Hoofdstad zoo dierbaar zijn. Rond zijn rijtuig springen zonderlinge gendarmen, half-mensch, half-paard; die centaurusen der gendarmerie draaien in de menigte rond met blanken sabel. Door hunne onbeschrijflijke zwenkingen, banen zij eenen weg die voor reuzen breed moet zijn. Het volk wijkt lachend achteruit; de met vederbossen versierde trommelslagers van den Amman nemen heel de lengte in van de aldus veroverde baan, en door hun geroffel geven zij de kadans aan voor een troep kleine Reuzen, wier lustig spel wordt gageslagen door hunne ouders, de groote Reuzen.

Nu komen Janneken en Mieken, Grootvader en Grootmoeder, in 't nieuw gewasschen en gekleed door de milddadigheid der stad. Mieken heeft een mooi bleek kleed aan, volgens de laatste mode, met

wijde bovenmouwen; de Groote Turk, fel gekneveld, schommelt voort, in groen- en geelfluweelen kleedij, ten overvloede geborduurd met overdreven Oostersche arabesken, een luister en sierlijkheid, waarbij zijne gendarmenhandschoenen, die onmetelijk groot zijn, eenigszins afsteken. Het Rad der fortuin, dat hem van nabij volgt met snellen gang, boezemt hem wreeden angst in, en dikwijls zet hij het op een loopje tot grooten schrik van Janneken, die er niet veel van houdt dat het Oosten zijne geliefde echtgenoot Micken zoo dicht op de hielen zit. Het volk lacht tranen en, van boven op zijn wagon, met nimfen omringd, beschouwt de oudste burger van Brussel, in zijn sierlijk uniform, het voorvaderlijk Manneken Pis, stralend van decoratiën, dat schouwspel met kalme waardigheid, en laat niettemin zijn stortbad voortplassen, zooals op zijnen paal op den hoek der Stoofstraat, in zijne goede stad Brussel...

Daarna komen, in menigte, de Reuzen der verschillende Belgische steden aangewaggeld: ziehier die van Antwerpen, Druon Antigoon en Mevrouw Pallas, zijne echtgenoot, beiden van zoo verheven gestalte, dat hunne blikken zonder moeite in de zolderkamers der hoogste huizen kunnen dringen; grooter, doch minder barsch van uitzicht, verschijnt de Reus van Nieuwpoort, met een schitterend harnas aan, en op het hoofd een pruik Louis XIV, waarboven een liefelijke turban met groote pluim. Daarnaast heeft Mevrouw Brabo een flink voorkomen. Achter den grooten Goliath en zijne ontzagwekkende echtgenoot, die uit Ath zijn toegekomen, stapt een Pompadour herdertje, in teeder-blauw, witgeborduurd kleedsel, een herdersstaf in de hand; 't is David. Aragon, de Reus van Nijvel, is gansch in 't zwart gekleed. Polydorus, Polydora en Polydoorken van Aalst doen de Reuzen van Dendermonde na en, om hun goed Aalstersch burgerschap te bevestigen, dragen zij overgrooten *ajuinentuilen*, omdat de Dendermondenaars aan die van Aalst soms den spotnaam van *ajuinen* geven. De Reus van Geeraardsbergen, Goliath, draagt een prachtigen Griekschen helm met vlottenden haarbos, op pompierswijze; zijne vrouw heeft zich bloemen in 't haar geplant om naar Brussel te komen. Op-Signoorken van Mechelen danst, onophoudelijk gesold, op eene schetterklinkende muziek. Het Ros Beyaert van Aalst, bereden door de vier Aymonskinderen, met ijzer gepantserd en 't zwaard in de vuist, wordt voorafgegaan door twee menestreelen met witten kiel, waarvan de eene de viool en de andere de violoncel bespeelt. Op die eigenaardige groep volgt de zeer bewogen groep van den Doudou van Bergen, met zijn geleide van Chins-Chins, wildemannen met klimop omkranst en duivels die vlug, rechts en links, luidklinkende blaaslagen toedienen. Maar nu speelt de muziek:

C'est le doudou

C'est le mama.

Dit sein kent het monster, doch 't bevalt hem maar weinig. En daar begint het te dansen : het slingert zijn overgrooten staart door de lucht en veegt, met één slag, de Chins-Chins weg, die het omsingelen. Dezen keeren gestadig terug, en Sint-Joris moet nog voorzichtig terzij blijven om slechts op te treden, wanneer het vermoeide monster zich gemakkelijker zal blootstellen aan den zegevierenden aanval, die aan dezen epischen strijd een einde stelt.

Thans nadert de Tarasque, die van zoo ver is gekomen. Ongeduldig wachtte men op dat monster, welk den inwoners van Tarascon, het vaderland van den beroemden Tartarin, zoo duurbaar is. Twee hellebardiers treden er naast en verwijderen de menigte met hunne verroeste wapens. Op 't eerste zicht, scheen die voorzorg overbodig, want het beest ziet er nog al goedzakkig uit. Alhoewel het te Brussel zoo groenkleurig bleef als onder de brandende zuiderzon, dacht men een oogenblik dat het door Tarasconsche grootspraak was over 't paard getild : doch schielijk herleeft het monster, stijgt en springt; zijn leelijke kattenkop met afgesneden ooren gaat open en spuwt vuur en vlam in het rond; de menigte wijkt verschrikt achteruit. 't Geldt niet meer het koddige monster van Bergen, maar een wezenlijke, vreeselijke, verslindende draak, zooals hij beschreven wordt door Scheuchzer, in zijn zonderling werk, die de volledige monographie geeft, volgens de verklaringen van ooggetuigen, van al de draken, die in zijnen tijd nog in Zwitserland zouden geleefd hebben. (*)

Koning Pieter III van Aragon, toen hij, op het einde der XIIIe eeuw, den piek Canigou, in de Pyreneën, besteeg, welke bergbeklimming door zijnen geschiedschrijver, den monnik Salimbene, wordt verhaald, was evenzeer ontzet door den verschrikkelijken draak, dien hij daar zag, als de Brusselaars door de handelwijze der Tarasque. Om ze op hun effen te brengen, was er al de vreugde noodig van den vroolijken optocht der « Preekheerenjagers », die op de kadans eener krijgsmuziek, ter verovering der meikevers marcheerden. Op hen volgen de legers der legendarische marschen van Tusschen-Samber en Maas : grenadiers, eene heilige keurbende vormend rond een vaandel van 1710, en verder eene bonte mengeling van miliciën van alle tijden en soldaten van alle tijdvakken, in eene gelukkige en komische mengeling van uniformen en wapens.

(*) Ourésiphoîtès helveticus, sive Itinera per Helvetiæ Alpinas regiones facta annis 1702-11.

Talrijke muziekmaatschappijen van Brussel hadden hare welwillende medewerking verleend aan dit waarlijk eenig feest, dat te Brussel nooit werd vergeten. De liefdadigheidswerken, ten bate derwelke de Stoet was ingericht, vonden groot voordeel bij de overvloedige geldinzameling langsheen den weg.

De feesten werden door het gebruikelijk vuurwerk gesloten.

* * *

In den morgen van 23 Januari 1891, vernam Brussel een verschrikkelijk nieuws: prins Boudewijn was niet meer! Voor de tweede maal werd door het noodlot een vermoedelijk opvolger aan het vorstenhuis ontrukkt: na den betreurden Graaf van Henegouw, verdween de oudste zoon des Graven van Vlaanderen, in den dageraad des levens.

Onuitsprekelijk was de wanhoop der ouders van dien lieftalligen Prins, die al hunne vreugde en hun hoogmoed was; niet minder grievend was de smart van Leopold II, die, met eene gansch vaderlijke zorg, zijnen neef voor den troon had opgeleid; eenparig was ook het leedwezen der Belgen, die prins Boudewijn nog altijd beweenen.

Deze Prins, die aldus in zijn hoopvolsten leeftijd stierf, paarde bij al de geestesgaven de treffendste hoedanigheden des gemoeds.

Al wie prins Boudewijn van nabij heeft gekend, brengt eene schitterende hulde aan zijn levendigen geest, aan zijn edel karakter, aan zijn grootmoedige ziel.

Ter Militaire School, evenals in het leger, had hij ieders achting en genegenheid verworven. In zijnen omgang, zelfs met de nederigste menschen, was de Prins altijd uiterst beleefd en bekoorlijk eenvoudig.

Slaaf van den plicht, had hij steeds zijne verheven bestemming voor oogen, en verkoos hij boven alle vermaak het ernstig genot van studie en arbeid: hij wilde zich op de hoogte stellen der groot-sche taak, die voor hem in de toekomst scheen weggelegd.

Gedurende den strengen winter van 1890-91, werd zijne zuster, Prinses Hendrika, getroffen door de vreeselijke ziekte, die de Brusselsche bevolking zoo wreed beproefde. De Prins, die insgelijks ongesteld was, had sinds een vijftiental dagen zijnen dienst bij het regiment der Carabiniers onderbroken. De schielijke verergering van de kwaal der Prinses boezemde hem wezenlijk angst in. Zichzelf vergetend, dacht hij nog slechts aan zijne aanbeden zuster. Wellicht was het tengevolge zijner herhaaldelijke bezoeken bij 't bed der beminde zieke, in eene uiterst verwarmde kamer, dat Zijne Koninklijke

Hoogheid de verkoudheid en de noodlottige longontsteking opdeed,
die hem zoo snelten grave voerde.

De snoode laster, die bij voorkeur de grooten der aarde schijnt

Z. K. H. PRINS BOUDEWIJN, OVERLEDEN 23 JANUARI 1891

aan te tasten, heeft den edelen prins Boudewijn niet gespaard. Heeft hij niet gepoogd dien wel is waar onverwachten maar nochtans zoo natuurlijken dood met een hatelijk mysterie te omhullen?

Treurig is het, hier melding te moeten maken van die ellendige

vertelsels, zoo verschillend ingekleed, door grillige geesten verzonnen, en die helaas ! ingang vonden bij vele lieden, ja zelfs in vele Belgische en vreemde bladen.

Is het noodig te zeggen, dat die talrijke tragische verhalen niet den minsten grond hebben en dat de verspreiding van zulke ongerijmde uitvindzels een bedroevend verschijnsel zijn ?

Prins Boudewijns al te korte leven van onbevleete eer en deugd volstaat om zijne zachte en lieve gedachtenis voor immer tegen haat en nijd te vrijwaren. Hij behoorde tot diegenen, van wie de dichter mocht zeggen :

Geen vlek op zijn voorhoofd, geen feil in zijn leven,
Géén liet er zoo zuiver den naam, dien hij droeg.

Alhoewel nog jong zijnde, was prins Boudewijn reeds vaak opgetreden, hetzij in vaderlandsche plechtigheden, hetzij op nationale feesten.

Onder andere te Luik, had de Prins, ter gelegenheid van een feest door de artilleristen der Burgerwacht gegeven, een uitmuntenden indruk gemaakt. Een anderen keer, na een bezoek aan de groote werkplaatsen van Couillet, was Zijne Koninklijke Hoogheid in verschillende werkmanswoningen getreden en had er de arbeiders zoo vriendelijk over hun bestaan ondervraagd, dat de brave lieden, door zooveel welwillendheid getroffen, hem in een wezenlijken triomftocht naar de spoorwegstatie teruggebracht hadden.

Ook te Brugge had de Prins aller harten veroverd, tijdens de onvergetelijke feesten ter eere van Breydel en de Coninck. Zijne blijde inkomst in de oude Vlaamsche stede was eene koninklijke geweest. De geestdrift steeg ten top toen de Bruggelingen, op een gegeven oogenblik, den Prins met gemak hunne moedertaal hoorden spreken. En 's avonds, welke toejuichingen toen Zijne Koninklijke Hoogheid den schouwburg verliet, waar hij de vertooning had bijgewoond van het vaderlandsch drama « *Breydel en de Coninck* ! » Welke hartelijke betooging op zijn doortocht !

De oudste zoon van den Graaf van Vlaanderen woonde niet alleen de aangename en vroolijke plechtigheden bij ; hij wilde ook de beproevingen der Belgen medeleven en deelnemen aan hunne droefheid. Een schrikkelijke uitbarsting van grauwwuur had de kleine gemeente Quaregnon in verslagenheid gedompeld : bijna in ieder gezin was er een slachtoffer. Daags na de ramp, zag men den Graaf van Vlaanderen met prins Boudewijn aanwezig zijn bij het akelig « ophalen der lijken. » In dien laatsten groet, door den troonopvolger aan de arme en onbekende martelaars van den arbeid gebracht, lag iets, dat een diepen indruk maakte.

Hunne Koninklijke Hoogheden bezochten vervolgens de meest beproefde familiën, en de brave mijnwerkers drukten, bij het vertrek van prins Boudewijn, hunne genegenheid voor hem uit door dit woord, treffend in zijnen eenvoud : « wat goede jongen ! »

Men verhaalt twee belangwekkende bijzonderheden betreffende den Prins, aantoonende op welke vriendelijke wijze Zijne Koninklijke Hoogheid met zijne kameraden in het leger omging en hoe goed hij voor zijne soldaten was :

« Zekeren avond gedurende de manœuvres, waren eenige officieren der Gidsen en der Grenadiers aan 't kouten in eene kleine dorpsherberg, waar de Staf zijn algemeen kwartier had gevestigd. Het was warm. Deuren en vensters waren open gebleven.

Men sprak van politiek, en eensklaps riep een der praters luide :

« Ik verzeker het u, de toekomst behoort aan de Republiek. En wij zullen ze vroeger hebben dan gij denkt...

— Dan blijft er mij niets over dan naar Congo te vertrekken.... riep eensklaps eene vriendelijke en vroolijke stem, en prins Boudewijns gestalte verscheen in de deur.

En de Prins kwam nevens den officier zitten, die niet wist hoe zich te houden, en deed al wat mogelijk was om hem te doen verstaan, dat zijne ongelukkige woorden uit zijnen geest zouden verdwijnen zonder er eenig spoor na te laten. »

De tweede trek is evenzoo treffend :

« Pas eenige dagen geleden, vertrok prins Boudewijn, aan 't hoofd der Carabiniers, voor eene wapenoefening, die hij in hare bijzonderheden had geregeld.

Een scherpe, ijzige wind woei tot verblindens toe, en het vroom zoo sterk dat de lippen der muzikanten aan hunne instrumenten dreigden te kleven, wat hen veel deed lijden.

Doch de Carabiniers schertsten destemeer, daar de Prins hun, vóór het vertrek, op dien krijgshaftigen toon, waaraan een soldaat nooit ongevoelig blijft, had gezegd : « 't Weer is wat *guur* : dat geeft echter leven en hebt gij liever, niet waar, dan regen ? »

En wie vroeg opgestaan was, had het regiment bewonderend zien voorbijtrekken.

Na de oefening noodigde de jonge officier al de onderofficieren uit op een sober ontbijt ter herberg *de Twee Huizen*.

De andere verbruikers konden van hunne verwondering niet bekomen, toen zij den Prins, te midden zijner kameraden, met appetijt in de dikke boterhammen zagen bijten, zijne pint lambik ledigen en zijne pijp rooken. »

De lijkplechtigheid van den zoozeer betreurden Prins had plaats

den 29ⁿ Januari, met groote staatsie, onder een overgrootten toeloop van volk. Achter den doodswagen ging, met rouw bekleed en den kop gebogen, *Irlandès*, het geliefkoosde paard van den overleden Prins.

Aan de Koninklijke Familie en aan het Land bleef eene duurzame hoop over : de jonge prins Albert die, op de stappen van zijn ouderen broeder, weldra, evenals prins Boudewijn, de achting en de liefde van 't Belgisch Volk zou verwerven.

* * *

Den 2ⁿ October van 't jaar 1900, sloeg het hart van België, van vreugde vervuld, in éénklank met het hart van het edele Beieren.

Eene gelukkige gebeurtenis zou nog meer met elkaar in aanraking brengen twee volkeren, sindslang in de Geschiedenis vereenigd en eenstemmig in kunstsmaak en vurige werkzaamheid. Op dien plechtigen dag huwde Prins Albert van België de liefvallige Hertogin Elizabeth.

Niet zonder belang zal het zijn, eenige bijzonderheden te vernehmen van het leven der edele verloofden, vóór het verhaal van hun huwelijk, dat eensdaags een grooten invloed zou kunnen uitoefenen op de toekomst van het Belgisch Volk.

Prins Albert, die in 1905 zijn dertigste jaar bereikte, erfde al de uitmuntende hoedanigheden van zijn doorluchtigen vader en van zijne gulhartige moeder. Zijne Koninklijke Hoogheid, die zelve met een levendigen en doordringenden geest was begaafd, had het geluk, in zijne jeugd, drie zoo geleerde als zedige mannen te ontmoeten, de heeren J. Bosmans, Godefroid en generaal Jungbluth, die hem den zucht voor wetenschap en arbeid wisten in te prenten. Deze drie leeraars, die met elkaar in toewijding wedijverden, besteedden al hunne krachten aan de opvoeding en het onderricht van hun jongen leerling.

Nog heden brengt Z. M. de Koning volgaarne hulde aan hunne verdienste, en Z. K. H. Prins Albert is hun uiterst dankbaar; hij leeft met hen in de grootste vertrouwelijkheid en vriendschap.

Zoo hij geen prins was, had de zoon van den Graaf van Vlaanderen, naar het schijnt, een uitmuntend ingenieur kunnen worden. Nog kind zijnde, toonde hij ernstigen aanleg voor die loopbaan. In niets schepte hij meer vermaak, dan zijn mechanisch speeltuig met een zeldzaam geduld uiteen en weer ineen te zetten. De spoorwegen vooral boezemden hem belang in, en zijn leeraar, de heer Godefroid, kon hem geen betere verstrooiing aanbieden dan hem bij eene brug, in de omstreken van Brussel, te brengen, van waar Zijne

Hoogheid met genoeg en uren en uren, de treinen kon zien voorbijrijden. Doch helaas ! ditzelfde genoeg gaf soms aanleiding tot wat onaangenaams, wanneer de Prins, den eerbied vergetend, dien hij aan zijne boeken verschuldigd was, zoo vrij was geweest er een stoomsleepertje of wat anders van dien aard op te teekenen.

Den 16de December 1890, trad Prins Albert, op den ouderdom van vijftien jaar, in de Militaire School, volgens zijne natuurlijke neiging en den wil zijner doorluchtige ouders. « Dusdoende gaf hij aan zijn Land het versterkend schouwspel van een dier kinderen, welke op de trappen van den troon zelf geboren, hunne schuld aan het Vaderland kwijten door de vervulling van den heiligsten plicht. »

Ziehier in welke bewoordingen Z. M. Leopold II Prins Albert voorstelde aan den Commandant en aan de leeraars der school :

« Mijne Heeren,

» Het verblijdt mij u mijn tweeden neef te brengen, zooals ik u zijn broeder bracht.

» Het verblijdt mij, omdat ik daardoor hulde breng aan eene inrichting, waar hij zal putten wat noodig is om een bekwaam, verstandig en sterk officier te worden ; — omdat ik hulde breng aan het vruchtbaar beginsel, dat al de Belgen moet geleiden, het beginsel van 's Lands verdediging.

» Er zijn, trouwens, krachtige, verstandige en bekwame burgers vereischt in een vrij Land als het onze.

» De menschen kennen dagen van beproeving, waarop zij moeten voorbereid zijn. Gelijk de menschen, hebben de volkeren keerpunten in hun bestaan. Een noodlottig uur slaat, wanneer dat bestaan wordt bedreigd en het goed ingerichte leger de openbare instellingen en vrijheden moet vrijwaren.

» Met genoeg zie ik de jonkheid in het leger treden, en de princen moeten het voorbeeld der plichtsvervulling geven.

» Zooals zijn broeder, zal Prins Albert uw onderricht, uwe tucht en uwe voorbeelden weten te benuttigen. »

En zich tot de leerlingen wendend, voegde de Koning erbij :

« Ik stel ook mijn neef aan zijne makkers voor, en hoop dat zij hem broederlijk zullen ontvangen. »

Kolonel De Tilly, de commandant der School, dankte Zijne Majesteit voor de eer welke Hij het gesticht aandeed door de opvoeding der jonge Princen er aan toe te vertrouwen. Vervolgens, na den Koning te hebben verklaard, dat de leeraars en onderrichters met dubbelen ijver en toewijding hunne eervolle en kiesche taak zouden waarnemen, wenschte hij den nieuwen leerling welkom.

Prins Albert deed er uitmuntende studiën. Bescheiden jegens zijne meesters, stond hij hun altijd te woord en nam deel aan de leerreizen en aan de toepassingsoefeningen. Bij deze hoedanigheid voegde Z. K. H. nog eene uiterste vriendelijkheid voor zijne makkers en deelde in al hunne smarten en vreugden.

Allen beminden hem wegens zijn openhartig, eenvoudig en gul karakter.

Den 16ⁿ December 1892, werd de Prins benoemd tot onderluitenant der infanterie bij het regiment der Grenadiers. Den volgenden dag, zwoer de jonge officier « getrouwheid aan den Koning, gehoorzaamheid aan de Grondwet en aan de wetten van 't Belgisch Volk. » Die plechtigheid greep plaats in de Sinte-Elizabeth-kazerne, in het bijzijn der Koninklijke Familie.

Toen deed de Koning deze van vaderlandsliefde trillende aanspraak, die op al de aanwezigen indruk maakte :

« Mijne Heeren,

» Heden zijn er, dag voor dag, zeven en twintig jaar verlopen, sinds ik de eerste wapenschouwing der troepen hield als grondwettelijk Hoofd van den Staat.

» Het verheugt mij dat thans, op dienzelfden datum, mijn neef in het leger treedt : 't is een mooie grenadier. Zijne gevoelens zijn in eenklank met de uwe. Hij weet dat de officieren de liefde tot den arbeid, een heiligen eerbied voor hunnen plicht, eene onbegrensde toewijding voor 's lands onafhankelijkheid moeten hebben.

» Het leger is eene groote instelling; te onzent is het dubbel gewichtig. Wij moeten het in staat stellen om onze plichten jegens onszelven, alsook onze internationale plichten te vervullen.

» Reeds zeven en twintig jaar wend ik mij dikwijls tot de officieren om hun de meest verschillende zendingen op te dragen, en altijd hebben zij die goed vervuld. Ik zal maar één voorbeeld aanhalen, doch het is treffend. Ziet wat er in Afrika gebeurt : De jonge Staat deed wonderbaren vooruitgang; wij zijn er getuigen van. Wien is men dien verschuldigd? Aan de officieren, die de wezenlijke stichters zijn van den Congo-Staat in Afrika. Door hunne wilskracht, hunne onbaatzuchtigheid, hunne onbegrensde zelfverloochening, hebben zij ongelooflijke uitslagen bereikt. Niets heeft hen afgeschrikt : noch de moeilijkheden, noch de ziekte, noch zelfs de dood. De officieren hebben in Afrika eene schoone bladzijde onzer geschiedenis geschreven, en de wijze waarop zij zich voor de groote zaak der beschaving hebben opgeofferd, bewijst dat zij zich zullen weten op te offeren aan eene nog heiliger zaak, die der nationale

onafhankelijkheid. Op zulke mannen mag het Vaderland betrouwen.

« Het is schier onnoodig te zeggen met welke voldoening ik eene plechtigheid als deze bijwoon; ik voel mij gelukkig officieren van mijn oud-regiment en van al de andere, die te Brussel zijn, te kunnen groeten... »

Zich tot Prins Albert wendend, voegde de Koning er bij :

« Mijn waarde Neef,

» Daareven hieldt gij in de hand eerbiedwekkende kleuren, het symbool des Vaderlands. Zoo lang uw hart zal slaan, vergeet het vaandel niet.

» Dat de mannen van uw geslacht in dezelfde gevoelens volhardden. Wat ons betreft, de ouderen (Z. M. wendde zich alsdan tot de generalen en opperofficieren), wedijveren wij in vaderlandsliefde met de jongeren voor het welzijn en den dienst van België. »

Na een welsprekend antwoord van generaal Pontus, Minister van Oorlog, nam de Koninklijke Familie afscheid.

Des avonds, zat prins Albert aan tafel met de officieren van zijn Regiment; en in de Sinte-Elisabeth-kazerne werd er door de onder-officieren en soldaten menige lustige pint geledigd op de gezondheid van hunnen nieuwen onderluitenant.

Den 8ⁿ April 1893, bereikte de Prins zijn achttiende jaar, ouderdom zijner meerderjarigheid. Te dier gelegenheid schonk Zijne Majesteit aan haren neef het Groot-Lint der Leopoldsorde.

Rond den middag had er eene groote wapenschouwing plaats tijdens dewelke Prins Albert, krijgshaftig stappend aan het hoofd zijner Grenadiëren, luidruchtig werd toegejuicht.

Den 26ⁿ December 1894, werd Z. K. H. benoemd tot luitenant en, den 8ⁿ April 1896, bevorderd tot den graad van kapitein-commandant, hebbende onder zijne bevelen de 1ste compagnie van het 1ste bataljon der Grenadiërs.

Den 25sten September 1899, werd prins Albert majoor; eindelijk, den 8sten April 1904 bekwam hij, ter gelegenheid der verjaring van zijne geboorte, den graad van generaal.

Terwijl hij zijne militaire studiën deed, trachtte prins Albert ook hoogeschool-kennis te verwerven. Het openbaar recht en de staathuishoudkunde wekten bijzonder de belangstelling van Z. K. H., die nogmaals in den heer Bosmans een zoo behendigen als wijzen gids vond.

Na afloop dier studiën, werkte de Prins veel op eigen hand, en zocht daarbij den omgang met geleerde mannen die hem de nieuwe en meer speciale wetenschappen konden leeren. Z. M. de Koning

zelf, een van de eerste diplomaten der wereld, en de betreurde baron Lambermont brachten hem op de hoogte der diplomatie, die den Vorsten zoo onmisbaar is.

Wel overlegde reizen voltooiden uitmuntend het onderricht Z. K. H.

Evenals zijn oom, heeft Prins Albert grooten reislust. Nog zeer jong zijnde, ging hij met belangstelling de voornaamste merkwaardigheden van België bezichtigen.

In 1897, gedurende zijne technische studiën, daalde hij eens, als eenvoudig mijnwerker gekleed, in een kolenput te Seraing. De Prins doorliep al de gaanderijen in 't bijzonder en kapte zelfs, met zware houweelen, dikke blokken kolen los om zich rekenschap te geven van den afmattenden arbeid der mijnwerkers. Z. K. H. had toen een vriendelijk woord over voor al de mijnwerkers die, na zijn vertrek, eenparig verklaarden, dat « Prins Albert een goede jongen was en volstrekt niet fier. »

De Prins deed ook verschillende reizen in vreemde landen, met name in Frankrijk, in Duitschland, in Holland, in Engeland, in Oostenrijk, Griekenland, Turkije, alsook in Rusland; maar de reis die hij, met generaal Jungbluth, ondernam naar Amerika, waar hij ongeveer vier maanden verbleef, was zonder tegenspraak de belang-en leerrijkste.

De Prins, wien het reizen veel uitspanning verschaft, vindt daarin ook een uitmuntend middel om zijne kennis te vermeerderen.

Op reis evenals overal elders, is de Prins zeer op eenvoud gesteld en tegen alle plichtpleging. Dit bewijst de volgende trek :

Prins Albert bevond zich te Potsdam, stipt het *incognito* bewarend. Den dag van zijn vertrek begeeft hij zich naar de statie in gezelschap van zijn adjudant, kolonel Jungbluth. De wachtzaal is veranderd in een mooie zaal, opgesierd met planten en vanen. Van het perron tot de zaal ligt er een rood tapijt. — « Zie, zegt de Prins tot kolonel Jungbluth, men verwacht hier vandaag eenig man van aanzien ? »

De Prins en zijn adjudant komen op de perrons langs den ingang, die voor al de reizigers dient.

Hoewel het vertrekkur geslagen was, zette de trein zich niet in beweging. Terecht verwonderd, stijgt Z. K. H., gevolgd van den kolonel, uit zijn compartiment en begeeft zich tot den statieoverste die witte handschoenen had aangetrokken en zich in zijn beste pak had gestoken : « Met uw verlof, sprak de Prins, waarom vertrekt onze trein niet ? Het is nochtans tijd. »

— Ziet gij, Mijnheer, sprak de ambtenaar, die zijne zenuwachtig-

heid moeilijk kon verbergen, wij wachten nog op een reiziger, een groot personage.

— Wie dan ? vroeg de Prins.

Z. K. H. PRINS ALBERT VAN BELGIË

Na eene korte aarzeling zei de overste : « Z. K. H. Prins Albert van België.

Men oordeele over de verwondering der beide toeristen.

— Maar daar hij toch niet komt, zei de Prins, laat ons maar vertrekken.

— Neen, Mijnheer, ik mag niet, ik moet wachten. Ik ben zeker dat Monseigneur gaat aankomen.

Tegenover de besliste houding van den overste zegde Prins Albert, die, gelijk de andere reizigers, niet beter vroeg dan te vertrekken :

Mijnheer de statieoverste, ik ben Prins Albert. Gij moogt het teeken tot het vertrek geven.

De overste bezag Z. K. H. van onder tot boven en sprak : « Gij, Prins Albert van België, toe maar ! Gij steekt met mij den draak ! » En de ongeloovige ambtenaar keerde zich om en ging weg.

Toen trad de kolonel op om het gezegde van den Prins te bevestigen. Hij had al evenmin bijval, en het uur vorderde altoos.

Gelukkiglijk kon een statiebediende, die reeds herhaaldelijk Z. K. H. had gezien, er in slagen den overste te overtuigen : deze vroeg duizendmaal verschooning en gaf het sein tot het vertrek. De Prins en zijn adjudant vonden het avontuur allervermakelijkst en, ter statie van Potsdam, nam men de bloemen, de sierplanten, de vlaggen en tapijten weg, die men daar geplaatst had ter eere van een groot personage, die zich als een heel eenvoudig reiziger kan aanstellen.

Om op zijn gemak te reizen, verkleedt Z. K. H. zich zeer dikwijls. Om de zeldzaamheden der stad Oxford te bezichtigen, had de Prins een Engelsch studentenpak aan, een bril op den neus en een pak boeken onder den arm. In Amerika gebruikte hij vaak denzelfden list.

Prinses Elizabeth, uiterst bekoorlijk en bevallig, deelt al de gevoelens van haren echtgenoot. Zij is de dochter van den Hertog Carl Theodor, die in Beieren eene wel verdiende populariteit geniet, gevoegd bij de bewondering voor den geleerde en de dankbaarheid jegens den menschenvriend. Hertog Carl Theodor, die een voornaam oogmeester is, stichtte tal van weldadigheidsinrichtingen, waar hijzelf als raadplegend geneesheer praktizeert.

Het edelmoedige Beieren achtte zich gelukkig de liefvalligste zijner vorstinnen uit te huwen aan den edelen afstammeling van het huis van Vlaanderen, waar de liefdadigheid eene erfelijke deugd is.

Daags voor het huwelijk, dat te Munchen zou plaats grijpen, waren de genoodigden in 't Paleis van Hertog Carl-Theodor vereenigd aan een groot feestmaal, waar meer dan een toast op de gezondheid der toekomstige echtgenooten werd ingesteld.

Gedurende dien vroolijken *Polterabend*, kwamen verschillende maatschappijen een groot muziekfeest voor het Kasteel geven. Op een zeker oogenblik ging de balkondeur open en de twee verloofden kwamen te voorschijn : de Hertogin met een prachtigen diadeem op het hoofd en Prins Albert in het uniform van majoor der Grenadiers

en het Groot-Lint van Sint-Hubertus, hem door den Regent van Beieren pas verleend, over de borst dragend. Muziek en zang hielden op en van alle zijden stegen de kreten : *Hoch, Hoch*.

Toen opnieuw stilte heerschte, drukte de afgevaardigde der Orpheons in een bevallige toespraak, aan het vorstelijk paar de liefde en de erkentelijkheid van Beieren voor zijne Souvereinen uit.

« Moge, zoo sprak hij ten slotte, moge onze beminde Prinses, die het oord harer kinderjaren gaat verlaten, haar nieuw Vaderland met onbegrensde liefde beminnen. Doch vergeet zij niet onze ruischende wouden, onze groenende bergen in 't Meiseizoen, noch de getrouwheid der Beiersche harten. »

Gedurende die kleine redevoering, had zich het balkon langzamerhand gevuld en achtereenvolgens zag men den vader der verloofde, den Graaf van Vlaanderen, de prinsessen Jozefina en Hendrika, den Koning van Rumenië en den Prins van Monaco verschijnen.

Zeër ontroerd, bedankte Prins Albert den redenaar; de Prinses straalde van geluk. Het koninklijk paar wilde weer binnen gaan doch zag zich door de geestdriftige toejuichingen der menigte gedwongen nog meermaals op het balkon te komen.

Desanderendaags kwam Z. M. de Koning der Belgen te half acht op het Kasteel aan, en zoo kon de huwelijksplechtigheid omstreeks 10 uur 's morgens gevierd worden.

Het burgerlijk huwelijk werd voltrokken in de kleine troonzaal, die men tot een groot salon, in 't wit en in 't goud, had ingericht.

Alvorens daartoe over te gaan, richtte de heer Dr von Crailsheim, Kamerling en Minister van State, tot de vergadering eene welsprekende redevoering, die met dezen hartelijken en echt vaderlandschen wensch sloot :

« Weze al het geluk der wereld verleend aan het vorstenpaar, voor hetwelk de schoone taak is weggelegd, de anderen gelukkig te maken! Moge zijne Blijde Inkomst in de aloude Brabantsche Hoofdstad opnieuw den band van liefde en trouw tussehen België's Vorstenhuis en Volk bezegelen en weze zij eene rijke bron van zegen voor de Doorluchtige verloofden, hunne roemruchtige Huizen en voor Belgenland! »

Daarna voltrok baron von Crailsheim het burgerlijk huwelijk van den Prins met de Prinses. Na de onderteekening der huwelijksakte door de getuigen, werd deze door den Rijks-heraut overgemaakt aan den aartsbisschop van Munchen, Dr F. von Stein, die de huwelijksmis moest zingen.

Vervolgens richtte zich de stoet naar de kapel. Eerst komt de Hertogin in wit-satijnen kleeid; het uitgesneden lijf is met een kan-

ten garneersel versierd. Op de borst draagt zij een groenen mirtentuil; andere kleine tuilen zijn hier en daar aangebracht op den hoofden sleep, die omstreeks vier meters lang is, en gedragen wordt door een page in wit tricot en blauwe sluitjas, (Beiersche kleuren). Een lange sluier in tulle dekt de bruid en volgt heel de lengte van den sleep. Aan de rechter zijde der Hertogin bevindt zich Koning Leopold II in uniform van oppergeneraal, en aan hare linker zijde, de Prins-Regent in uniform van Beierschen maarschalk. De beide Vorsten houden elk eene hand der Hertogin vast en leiden haar aldus naar de kerk. Daarna komt Prins Albert, als majoor der Grenadiers gekleed. Aan zijne rechter zijde stapt de Gravin van Vlaanderen in een overheerlijk kleed, door een schoonen fluweelen sleep nog verhoogd; aan zijne linker zijde Koning Carol van Rumenië, in uniform van Rumeenschen generaal. De andere personages gaan paarsgewijze volgens het gebruik. De Graaf van Vlaanderen, in generaals-kleedij, geleidt de moeder der bruid, de Hertogin Carl-Theodor. De Hertog Carl-Theodor volgt met de Aartshertogin Maria-Annonciata van Oostenrijk. Daarop volgen talrijke prins en prinsessen, en eindelijk de bruidsdames die den stoet sluiten. Al die personen nemen plaats in het schip der kerk van *Alle-Heiligen*, die weldra vol is.

Op de uitnoodiging van den Ceremoniemeester, verlaten Prins Albert en Hertogin Elizabeth hunne plaats om neer te knielen op een bidbank in 't midden van 't koor geplaatst. Links van die bank staat er een andere, met purperen fluweel bedekt en voor de drie Souvereinen bestemd. Rechts van het koor nemen plaats de Graaf en de Gravin van Vlaanderen, de Hertog en de Hertogin Carl-Theodor. Na eenige oogenblikken verschijnt de Aartsbisschop in rood gewaad, met mijter en staf.

Alvorens tot die godsdienstige plechtigheid over te gaan, drukte Monseigneur von Stein, in eene roerende toespraak tot de beide echtgenooten, de vreugde uit, die Beieren en België bij deze gelukkige gebeurtenis voelden, en zich daarna persoonlijk tot de echtgenooten wendend, zegde hij verder :

« Prins, eensdaags zult gij de kroon dragen. Moge alsdan uwe faam verre weerklinken wegens uwe verkleefde en goedertieren gevoelens, uwe vaderlijke goedheid voor uwe onderdanen en uwe gestadige bezorgdheid voor hun welzijn !

» En gij, vorstelijke bruid, moge men u dan viereen als de wel-doenster der armen, den toevlucht der bedrukten en het stralend beeld der kristelijke liefde in werken en daden.

» Prinses ! weldra gaat gij verre vertrekken ; maar voor een hart, dat naast een welbeminden echtgenoot rust, bestaat er geene balling-

schap. De innige wenschen der uwen zullen u vergezellen met de vurigste wenschen van ons duurbaar Vaderland... »

Vervolgens wijdt de Aartsbisschop de ringen, en nadert dan tot Prins Albert, wien hij de voorgeschreven vragen doet.

Zooals de Hofgebruiken vereischen, keerde de Prins zich om tot de drie Souvereinen, vooroverbuigend als om hunne toestemming te vragen; dezen antwoordden met een teeken des hoofds.

Z. K. H. hernieuwde zijne stomme vraag aan de andere zijde, waar zich de ouders bevonden, en vervolgens naar den officiant blikkend antwoordde hij in het Duitsch het sacramentele *ja*. De-zelfde vormen werden voor de bruid inachtgenomen.

De ringen werden gewisseld, de aartsbisschop zegende het huwelijk in en nu begon de pontificale mis.

Na het plechtig *Te Deum* verliet de huwelijksstoet de kapel en keerde weer naar de Troonzaal om er de gelukwenschen van de ouders, de vreemde prinsen en het Belgisch gezantschap te ontvangen.

Den 6ⁿ October, hielden Prins Albert en zijne jonge vrouw hunne « Blijde Inkomst » te Brussel, te midden eene overgroote menigte, die hen met daverende toejuichingen begroette.

Van het begin af, had de Prinses de harten veroverd door hare aanvalligheid en haren beminnelijken eenvoud. Iedereen riep van-zelf : « Wat is zij lief, wat is zij bekoorlijk, de kleine Prinses ! »

Na eene gezellige ontvangst in 's Konings Paleis, waar de Koningin ongeduldig wachtte op hare nieuwe nicht, die zij weldra met moederlijke teederheid zou beminnen, begaf het vorstelijk paar zich naar het Hotel van den Graaf van Vlaanderen. De menigte, die vóór het Paleis stond, deed zoo luide hoera's weerklinken, dat de jonge echtgenooten weldra op het balkon moesten verschijnen.

Maar het gejuich der toeschouwers werd als een duchtig dondergerol, toen de lieftallige Prinses, eene verrukkelijke ingeving hebbend, aan de menigte twee kushandjes toewierp.

Zulk hartelijk onthaal roerde de Prinses tot weenens toe, en terwijl zij uitriep : « Moeder, wat zijn mijne medeburgers goed. Wat ben ik gelukkig ! » viel zij al snikkend in de armen der Gravin van Vlaanderen.

Desanderendaags onophoudelijk toegejuicht, werden de Prins en zijne echtgenoot, vergezeld van den Koning, van de Prinses Clementina en hunne ouders, ten Stadhuize ontvangen door den Burgemeester van Brussel, den heer De Mot, omringd door zijne ambtgenooten der voorsteden.

Van op het balkon woonden HH. KK. HH. een indrukwekkend

schouwspel bij, eene Schoolrevue. De kinderen waren fier en gelukkig dat zij hunne jeugdige geestdrift konden betuigen en riepen met eene medesleepende overtuiging : « Leve de Prins ! Leve de Prinses ! »

Ter Beurs, waar de jonge echtgenooten zich vervolgens begaven, viel hun eene evenzoo aangename, en niet minder grootsche ontvangst te beurt.

Een groot feest in den *Cercle artistique et littéraire* sloot dien schoonen dag.

's Anderen daags, deden de jonge echtgenooten eene wandeling naar Ter Kamerenbosch, waar zij ook levendig toegejuicht werden.

Des avonds, gaf de Muntschouwborg eene gala-vertooning ter hunner eere.

Den 10ⁿ October, onttrokken zich de Prinsen met leedwezen aan de hartelijke betoogingen der Brusselsche bevolking en verlieten bescheidenlijk de Hoofdstad voor eene bestemming, die onbekend moest blijven.

Ter gelegenheid van het huwelijk van Prins Albert, verleende Z. M. de Koning velerlei genade en kwijtschelding van straf aan de gevangenen.

De armen der Hoofdstad, die door den Graaf en de Gravin van Vlaanderen niet werden vergeten, konden ook vroolijk dit huwelijk meevieren.

De vreugde van gansch een Volk werd op zangerige en kiesche wijze uitgedrukt in eene hymne van dichter Iwan Gilkin, waarvan wij hier de vertaling laten volgen.

Nu ramp en bloeds genoeg ! geen tranen meer ! geen zuchten !
Het oor gesloten voor de verre Krijgsgeruchten !
Staakt even de arbeidstaak en zingt, met blijden zin,
Het vorstlijk lied der Min !

Ziet thans om elk gelaat een straal van vreugde zweven,
Den visscher, aan het strand, de bruine zeilen reven,
Den mijner die, ontsnapt aan donkre Kolenschacht,
Het luchtblauw tegenlacht.

Nu wordt, ter zwarte smis, het vuur niet aangeblazen ;
Het lekkere gerstebier schuimt in de volle glazen ;
Ter vrijheid, die ginds verre lokt met zoeten zang,
Ontsluit zich half 't gevang.

Gelukkig Vaderland ! Begroet dien dag van zegen
In 't jublend bruiloftslied ! Versier, bevlag de wegen
Dier Koningskinderen ! — Plukt lelie en jasmijn,
Van reuk en tinten fijn, —

Plukt 't feestelijk gebloemt, waar 't geuren moge of blozen,
De vuurge lischbloem en de schitterende rozen!
Geplunderd veld en woud en weide en 't hoofsch gebloei
Van perk en tuinengroei.

En worde 't bruiloftspad één malsche bloemenzode!
En gij, fanfarenspeel, gij, zangen, — hymne en ode, —
Kanongedonder, tromgeroffel, klokkendans,
Gij, vaan, ten torenttrans,

Zingt luide uw vreugd den jongen Prinsen, die nu paren,
Tot 't verre nachtelijk uur waar, sissend opgevaren,
De vuurpijl opensparkelt in fluweelen lucht,
Met knetterend gerucht.

Twee bevallige kinderen werden den jongen echtgenooten geboren : het prinsje Leopold, thans vier jaar oud, en het prinsje Karel-Theodoor, twee jaar jonger dan zijn broeder.

De geboorte dier Prinsen, die ons Vorstenhuis bevestigde, vervulde de Koninklijke Familie en gansch België met vreugde.

Prinses Elizabeth volgt haars vaders voetstappen en neemt deel aan al de liefdadige werken. Gelijk Prins Albert, wijdt zij zich, met eene edele en gestadige bezorgdheid, aan de bescherming der kindsheid en de verheffing van den arbeidersstand : het werk der Open Lucht voor de kleinen, het werk der kinderen-martelaars, de Nationale Bond tegen de tering kennen geen edelmoediger beschermster. « Het goed overal, het goed altijd ! » ziedaar hare schoone leus.

Wat in Prins Albert bekoort, is zijne goedheid voor de nederigen. Gedurende zijne lange verblijven aan het strand, leeft Z. K. H. onder de visschers en ondervraagt hen over hun ambacht en hunne behoeften. Overigens doet de Prins eene grondige studie van de zeevischvangst, aan welke hij haren vroegeren voorspoed wil teruggeven.

Het lagere personeel der spoorwegen, posterijen en telegrafen koestert voor Z. K. H. eene wezenlijke aanbidding. Heeft een bediende eene gunst te vragen of eene klacht te doen, dan pleit hij heel dikwijls zijne zaak of doet ze pleiten bij den Prins, en nooit weigert men hem te aanhooren.

Men mag zeggen dat Prins Albert behoort tot de school der moderne vorsten, van de nieuwe gedachten doordrongen en belangstellende in elken vooruitgang. Groot is zijne werkzaamheid : met zijn ingenieurs-geest houdt hij zich bijzonder bezig met de openbare werken en vooral met de stichting eener Belgische handelsvloot. Voorzeker zal die zoo vaak besproken quaestie, onder zijne leiding, eerlang worden opgelost in 's lands belang. Goedheid, volksgezindheid, werkzaamheid, ziedaar de groote hoedanigheden van Prins Albert. Hij legt zich gewetensvol toe op de rol die hij geroepen is te

vervullen, en alles doet hopen dat hij eens het beroemd geslacht onzer Koningen op waardige wijze zal voortzetten.

*
* *

Nochtans scheen het lot nog erger te willen woeden op de reeds zoo wreed getroffen Koninklijke Familie. Zij zou nog eene nieuwe beproeving onderstaan : den 19^u September 1902, tegen den avond, stierf de Koningin bijna schielijk te Spa, hare geliefkoosde verblijfplaats. Hare gezondheid had reeds herhaaldelijk, in 1893 en 1900, de Belgen onrust ingeboezemd, doch steeds had het sterk gestel van MariaHendrika over de ziekte gezegepraald.

In de laatste tijden, was de toestand der doorluchtige zieke zeer voldoende geweest. De Koning, die insgelijks ongesteld was, had zelfs gedacht zich naar Luchon te mogen begeven en heel de Koninklijke Familie was hem daar gevolgd.

De vrees des Vaderlands was allengskens verzwonden en België hoopte zijne beminde Koningin nog lang te behouden. IJdele begoocheling ! Het onverwachte nieuws van Maria-Hendrika 's dood, verre van de haren, aan het uiteinde des Lands, moest een des te pijnlijker ontroering, eene des te grooter verslagenheid verwekken. Bij het nieuws van haar overlijden, voelden de Belgen zich in hunne duurbaarste gevoelens getroffen, en zij beweenden hunne tweede Koningin zooals men eene moeder beweent.

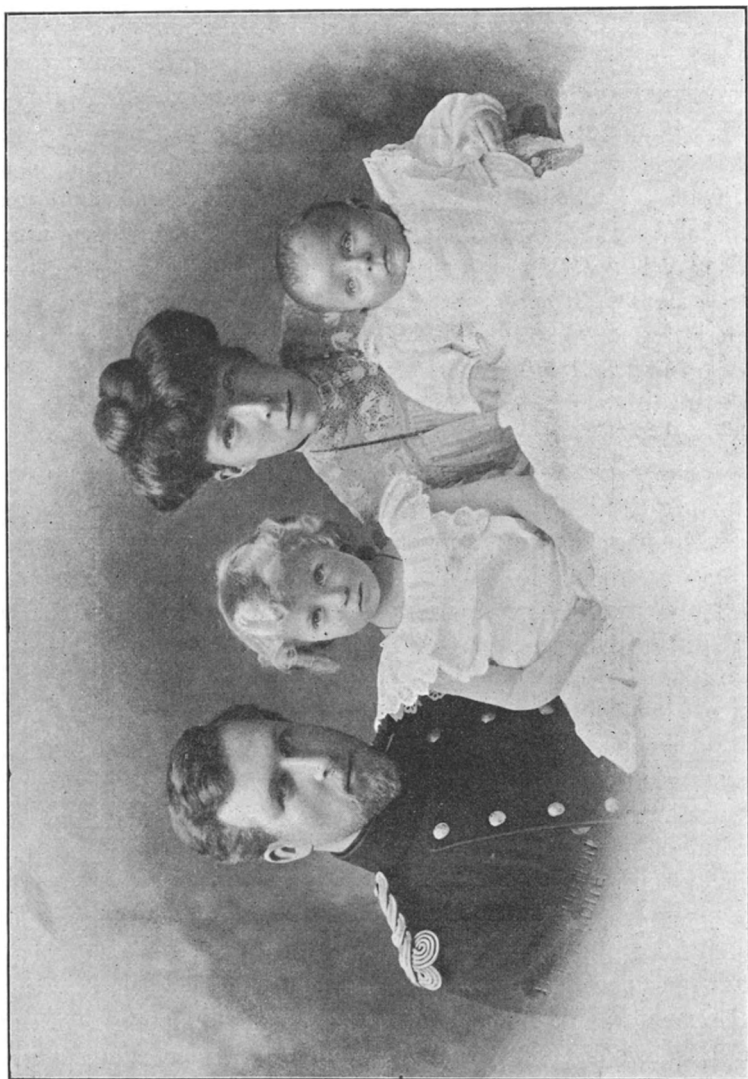
Zoohaast de dood der Vorstin door de avondbladen was aangekondigd, werden al de tooneelvertooningen geschorst, de wereldsche feesten, die in dien Nazomer volop ingang waren, werden onderbroken en voor langen tijd uitgesteld. Rouw en smart vervingen de vreugde en het overlijden der Koningin, wier hoedanigheden en deugden werden opgehemeld, was het voorwerp van alle gesprekken.

Tot op den dag der Koninklijke begrafenis bromden de klokken hun klaaglied uit al de Kerktorens zonder onderscheid.

Op 22 September had de teraardebestelling plaats met den grootsten eenvoud, naar het verlangen der afgestorvene.

Na een lijkdienst te Spa in de Sint-Remacluskerk gehouden, alwaar de gansche plaatselijke bevolking een laatste eerbewijs bracht aan hare welbeminde Vorstin, werd het lijk met een bijzonderen trein naar Laken gevoerd. De Aartsbisschop van Mechelen las de laatste gebeden, waarna het duurbaar overschot werd bijgezet in de onderaardsche kerk.

Wondere tegenstelling ! bittere spot der dingen op deze wereld ! 't Was op een lachenden, zonnigen namiddag, onder een blauwen

Z. K. H. PRINS ALBERT MET ZIJNE FAMILIE.

helderen hemel dat Maria-Hendrika, die zooveel tranen had gestort bij het einde haars levens, de eeuwige rust ging genieten onder de sombere gewelven der kerk van Laken.

Gedurende zes lange maanden had de Hoofdstad een treurend uitzicht. Overal zag men aan de gebouwen de nationale vlag halftop en met een rouwfloers hangen, en talrijke personen droegen den rouw voor hunne Vorstin. In de uitstalling der magazijnen zag men het portret der geëerde overledene met zwart omlijst. In het binnenland, zelfde bewijzen van deelneming.

Alle Belgen zullen zich met voorliefde hunner Koningin gedenken, die vaak tegenspoed kende, doch duurzame vertroosting vond in de studie, de weldadigheid en voornamelijk in de toegenegenheid jegens haar Volk.

In het Paleis te Brussel zoowel als op het Kasteel te Laken leefde de Koningin meest teruggetrokken, en aanvankelijk wijdde zij zich geheel aan de opleiding harer kinderen.

Aan het Hof verscheen Hare Majesteit tamelijk zeldzaam en slechts wanneer de etiquette dit vorderde. Zij verkoos de voordeelen die haar rang haar schonk, te benuttigen om het lot der misdeelden van de fortuin te verlichten, de kunst aan te moedigen en zich te wijden aan haar geliefkoosde bezigheden : de muziek, het schilderen en het sportwezen.

Onder den sluier van den eenvoud verborg Maria-Hendrika de fijnste gemoedsgaven : onuitputtelijke goedheid, minzaamheid en grenzelooze toewijding.

Zij kende het voorschrift — en wist het toe te passen — dat zegt : « de wijze waarop men iets geeft, moet beter zijn dan wat men geeft. » Van haar mocht men zonder overschatting getuigen, dat de geringste gift uit hare hand een weergalooze waarde verkreeg, juist om den gullen glimlach die er steeds mee gepaard ging.

Al de armen der Hoofdstad kenden de mildheid der Koningin, en in de oogenblikken van ontbering kozen zij den weg naar haar Paleis.

Slechts één voorbeeld onder duizend, dat voortleeft in het geheugen der Lakenaars en dat zij vertellen aan al wie het hooren wil, zal helder in 't licht stellen, hoeverre de goedheid ging van wijlen onze Vorstin.

Eens reed hare Majesteit over de brug te Laken, toen een groote slagregen neerviel en in een oogwenk een oud vrouwtje tot op de huid doorweekte, die zich op den weg der Koningin bevond. De ongelukkige legde den grooten takkenbos neer waarmee zij beladen was, en begon bitter te weenen en te zuchten. Op denzelfden stond

liet Hare Majesteit de paarden stilhouden en beval aan een harer knechten de arme vrouw den mantel te dragen die zij haarzelve van de schouders nam. Een oogenblik later verdween het rijtuig, en liet het oudje verstomd en ontroerd achter.

H. M. MARIA-HENDRIKA, KONINGIN DER BELGEN, OVERLEDEN TE SPA, 19 SEPTEMBER 1902.

De liefdadige Maria-Hendrika zag gaarne dat anderen eveneens mild jegens den misdeelde waren. Zekeren morgen komt zij onverwacht in het park van het zomerverblijf van eene harer eeredamen, barones Ed. d'Hooghvorst, wie zij zeer toegenegen was en niet zelden

aangenaam kwam verrassen. Zij bemerkte baron d'Hooghvorst, die te paard juist het kasteel verliet. Vlug deed zij haar rijtuig aan den omdraai van den weg plaatsen, wikkelde zich van hoofd tot voeten in een grooten donkeren mantel, verborg zich achter een boom, nam de houding van een oude bedelares aan en stak de hand medelijdend uit, toen de ruiter op enkele meters van de schuilplaats was genaderd.

Edoch, de Baron had het gespan bemerkt en raadde den strik dien men hem spande. Met den meesten ernst ter wereld trok hij uit zijn zak een vijf frankstuk, stak het in de hand der vermomde bedelares en zei haar op een eenigszins ruwen doch innemenden mannentoon: « daar, vrouwke; maar dat ik u in mijn schaarhout niet meer betrappe! »

Zijne woorden werden op een schaterlach onthaald, terwijl de gewaande arme zich van haar omhulsel onttreedde.

« Duurbare Baron, riep de Koningin uit, gij weet de lieden ruw te bekijken, maar dat op een wijze die ze u innig doen liefhebben! Ik houd uw aalmoes, weet ge! Zij zal u zegen brengen. »

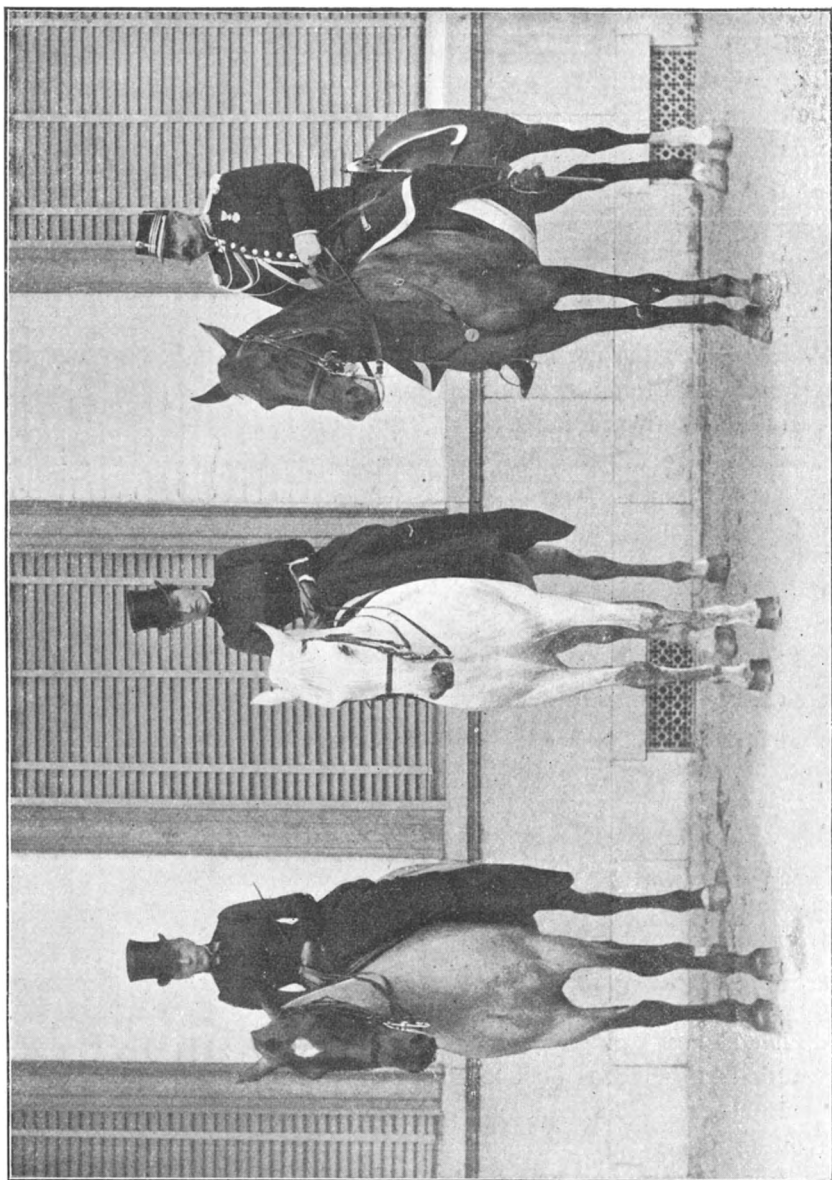
En heelemaal in haar schik met het avontuur, noodzaakte zij den goedhartigen kasteelheer, die afgestegen was, haar tot op het Kasteel te vergezellen.

Voegen wij er tot grooter eer van baron d'Hooghvorst bij, vertelt verder het dagboek waaraan dit avontuur ontleend is, dat hij zoo mild en goedaardig was, dat het schenken van dit vijf frankstuk aan de Koningin geenszins een uitzondering was op zijne gewoonten van liefdadig man.

Was de mildheid der Koningin groot, niet minder hoeven wij hare haast bovenmenschenlijke toewijding te bewonderen. Hoe talrijk waren de nachten van kommernis en slapeloosheid, die Maria-Hendrika aan het doodsbed van Leopold I doorbracht, en later, aan dit van haar geliefden en onvergeetbaren zoon! Onvergetelijk mede die uren welke zij sleet in gezelschap van de rampzalige prinses Charlotta, met een geveinsde vreugde, terwijl haar gemoed wou schreien!

Maria-Hendrika was verder eene vrouw hoog begaafd, een fijne geest; zij had eene voorliefde voor kunst en letteren.

De Park- en de Muntshouwburch hadden geen trouwer abonneenten dan hare Majesteit. Vooral had ons eerste lyrisch tooneel haar voorkeur. Toen later wegens gezondheidsreden zij er niet langer regelmatig de voorstellingen kon bijwonen, liet zij ten Paleize te Laken een telefoon leggen, waarbij zij allerbest hoorde wat op het tooneel der Munt werd gezongen.

H. M. DE KONINGIN, PRINSES CLEMENTINA EN BARON GOFFINET VOOR HET KONINKLIJK VERBLIJF TE SPA.

Maria-Hendrika spaarde hare aanmoediging voor de artiesten niet, en vaak gaf zij het teeken tot toejuiching, als deze verdiend was. Op het Conservatorium had zij twee prijzen ingesteld : een prijs voor harp en een prijs voor duëtten voor vrouwenstemmen.

Zelfs gebeurde het dat hare Majesteit zich op het tooneel waagde, 'tzij om inlichtingen in te winnen omtrent een of ander onderdeel van het stuk, 'tzij nog om eenigen raad te geven, die soms zeer gepast was.

Dit brengt een eenigszins verwondering barend voorval in herinnering, dat zekeren dag op den Muntschouwburg voorviel.

Geheel Brussel heeft op ons eerste lyrisch tooneel de weergalooze Wagneriaansche kunstenares, Mevr. Litvinne, gehoord in hare rol van Brünnehilde uit de *Walküre*.

Men weet dat Wotan's dochter in het tweede bedrijf verplicht is het tooneel te doorkruisen over een stapel rotsen, in gezelschap van haar trouwen Grane.

De bestuurders hadden ter beschikking van de groote artiste een braaf en rustig dier gesteld, het ros namelijk dat in den dag de schermen van het tooneel vervoert. Nu bleek het dat onze Brusselsche Grane reeds op de eerste herhaling zich volkomen weerspanning toonde aan het Wagnersch repertorium, en dat hij weigerde de planken te betreden.

De Koningin kwam tusschen, gaf het nobel beest eene peen, waarna men Grane zachtmoedig met onze Vorstin het Walhalla zag bestijgen. Mevr. Litvinne volgde dit voorbeeld na, en zoo komt het dat voortaan op de Munt eene peen deel uitmaakt van het toebehooren der *Walküre* !

H. M. Maria-Hendrika was eene uitstekende harpiste en bespeelde ook goed het klavier. Daar zij zeer bescheiden was, speelde zij nooit dan op kleine concerten, die zij slechts hield voor de vertrouwdste personen uit haar omgeving.

Hare Majesteit beoefende mede niet zonder bijval het teekenen en de waterverschildering, en telken jare stuurde zij een harer werken op het *Fancy-fair*, ingericht ten profijte der armen door de dames van de Brusselsche begoede klasse.

Echter was het sportwezen wel de voornaamste verstrooijing der Koningin.

Een hieromtrent welingelicht blad, *Le Petit Bleu*, verschaft ons volgende mededeelingen :

« Men weet welke hartstochtelijke gehechtheid de Koningin aan de dieren betoonde. Talrijke honden waren haar lust, en hare Brusselsche griffoenen, o. m., werden beschouwd als de schoonste en

oudste specimens. De meest geliefkoosde door de Koningin, « *Lowel* », had van lieverlede door zijn vastberadenheid alle rechten veroverd en vergezelde zijne meesteres zelfs ter tafel.

H. M. DE KONINGIN MET HARE LIEVELINGEN

Maar leefde de Koningin gaarne in gezelschap van 's menschen vriend, zij aanbad bovenal zijn edelste verovering, het paard.

Meermaals hield de Koningin voor haar omgeving zeer merkwaar-

dige rij oefeningen ter rijzaal : Hare Majesteit richtte een paard af, gaf voorstellingen in de hoogere rijkunst voor hare vrienden die op het verhoog geschaard stonden en niet zelden zich verbaasden over de vaardigheid die zij bij die africhting had verkregen.

Trouwens kende het publiek den hartstocht der Koningin voor de rijkunst.

Welke Brusselaar heeft soms haar niet ontmoet langs de Lanen of in het Bosch, als eene volmaakte rijster gezeten op een bevallig en zenuwachtig rijpaard, dat zij met zwier en wilskracht bestuurde; ofwel wanneer zij een vierspan met volkomen koninklijke meesterschap voerde, of nog gezeten in een licht poneyrijtuigje !

Liefst reed zij met groote snelheid om met volle longen de scherpe lucht in te ademen die langs het gespan of het paard snijdt, om het genoeg te smaken, ook aan wiel- en schaatsrijders zoo wel bekend : den afstand verslinden door de krachtsinspanning van den wil alleen.

Mede nam zij dikwijls deel aan een *paper hunt* of een of andere hazenwindjacht, die zij in het Park van het Paleis te Laken inrichtte met de officieren van het huis, en op dewelke de onvermoeibare Koningin met lossen teugel reed en bij elke hindernis het mondstuk wegnam met een verbazende gewisheid en nauwgezetheid.

Te Beverloo in het Kamp heeft Hare Majesteit meermalen de troepen verbaasd door hare bewonderenswaardige zadelvastheid, hare kunstrijoeren en hare onversaagdheid.

Hoeven wij hierna te zeggen dat onze onvermoeibare amazone deel nam aan alle sportfeesten, wedrennen, tentoonstellingen en wedstrijden voor honden of paarden, zonder daarbij ooit te vergeten aanwezig te zijn op het jaarlijksch Bloemenfeest van den Brusselschen handel ?

Hoogerbedoeld blad verhaalt verder nog een belangwekkenden trek.

« Wij spraken reeds van den grooten hartstocht der Koningin voor het paardenras. In haar beproefd bestaan had zij echter onder alle paarden er een voornamelijk lief : 't was *Kiss me Quick* (kus mij vlugjes), aldus genaamd wegens zijn neiging om streelingen te geven of te ontvangen. *Kiss me Quick*, een poney, was het eerste rijdier van den jongen Graaf van Henegouwen, en steeds bleef het haar lieveling. De Koningin, zelve ervaren rijdster daar zij was, had de eerste rijlessen van haar zoon bijgewoond ; zij had den poney helpen africhten en gezien hoe de vermoedelijke troonopvolger weldra de grootste genegenheid voor het bevallige paardje koesterde. Naar het schijnt vroeg de jonge Prins in zijn doodsuur nog naar *Kiss me Quick*.

Bij de begrafenis volgde de poney met rouwkleed en mankend de doodskist.

En sindsdien heeft alleen de Koningin zich met *Kiss me quick* ingelaten : dagelijks ging zij ermee wandelen, voedde hem uit de hand, en streelde en verwende hem, zooals men licht vermag te raden. Hij had de gewoonte behouden de lieden die hij liefhad, op het voorhoofd te kussen.

Toen het onlangs stierf, oud en met eer beladen, voelde de Koningin zich diep aangedaan : 't was een der laatste herinneringen aan haar zoon, de levendigste, die haar ontviel.

Na zijn dood werd de poney naar de vecartsenijschool te Kuregem gebracht, waar het geraamte onder de verzamelingen werd geplaatst. Geen opschrift maakt de aandacht der zeldzame bezoekers gaande. *Sic transit gloria mundi.* »

Spa is onbetwistbaar de stad waar het afsterven der Koningin in den lande het meest en pijnlijkst werd gevoeld.

Maria-Hendrika werd in dit bevallig oord der Ardennen aanbeden. Sinds het geregeld verblijf Harer Majesteit aldaar, had de voorspoed van dit steedje merkelyk toegenomen. Telken jare gaf men er tallooze feesten ter eere van de Vorstin, wat voor gevolg had des zomers een menigte vreemde gasten er naartoe te lokken. Dank zij de milde tusschenkomst der Koningin kon Spa een prachtig Kursaal bouwen, dat al spoedig de toevlucht van de vreemdelingen en de hooge wereld werd.

In deze nette badstad mocht Harè Majesteit vergeten dat zij Koningin was ; daàr genoot zij wezenlyk het leven, ver van hoofsche beslommering en officieele plichtpleging.

De Koningin leidde er een uiterst eenvoudig bestaan. Te Spa vermengde onze Koningin zich liefst onder de menigte en bleef op de straat onbekommerd stilstaan voór de magazijnen ; soms trad zij bij een groenselvrouw binnen om er een bos penen aan te koopen, die zij bij haar terugkomst op het Koninklyk Verblijf zelve aan hare paarden bracht.

Welke inwoner van Spa heeft haar niet de Koncerten in de Leopoldsgalerij zien bijwonen, gezeten te midden van de menigte zooals de meest gewone sterveling ? En op het « bloemengevecht », met welke hartelyke vrooljkhed wist zij niet van uit de koninklyke loge de mededingsters met bloemen te bestormen, die in hare bekrante rijtuigen om hare banieren kwamen dingen.

De hartelykheid en de uiterste eenvoud der Koningin hadden haar de vriendschap niet slechts van de bevolking, maar tevens van al de vreemde gasten gewonnen. En den dag waarop Maria-Hendrika

aan beiden ontrukt werd, bleven een en ander ongeloovig. De woorden die een vreemdeling sprak toen men hem haren dood meldde, zijn alleszins kenschetsend :

« Eens heb ik haar verontwaardigd gezien tegenover boeren die onder haar oog een hond ongenadig sloegen, en die verontwaardiging gaf zij lucht in striemende woorden; een andere maal heb ik haar zien vroolijk lachen bij het spel van een bende kinderen die rond haar stoeiden; 'k heb ze van uit haar balkoen blijmoedig bloemen zien werpen naar de voorbijgangers; 'k heb ze op eene hoeve hooren vragen naar den toestand der landbouwers, naar hun vooruitzicht voor den aanstaanden oogst, terwijl een snaak met verwilderde haren trachtte haar op de knieën te klauteren; 'k heb haar zien bidden voor het tabernakel, het hoofd gebogen en omkranst met de zil-verwitte haren. Al deze portretten staan mij in 't geheugen gegrift, met ieder zulk een sterke levensuitdrukking, zulk een vaste oprechtheid, dat ik mij niet laat voorstellen hoe de dood zoo plots die levendige trekken zou verstijfd hebben. De Koningin dood! »

De Belgen zullen een onuitwischaar aandenken behouden van hunne tweede Koningin, die door den dood werd verrast op 't oogenblik dat zij een laatste liefdedaad pleegde.

Maria-Hendrika stelde een levendig belang in het verblijf voor ouderlingen, dat zij in hare buurt had gesticht. Iederen dag liet zij er naar vragen, en enkele uren voor haar afsterven had Hare Majesteit nog een harer knechten last gegeven eene teljaar soep bij de oude kostgangers te gaan halen, ten einde persoonlijk te oordeelen over de hoedanigheid van het voedsel. De soep werd haar voorgebracht, maar het was haar niet meer gegund er de lippen aan te zetten.

Tot op den laatsten stond heeft Maria-Hendrika dus edelmoedig aan de armen en misdeelden gedacht!

Heeft onze tweede Koningin recht op onzen eerbied en onze bewondering voor haar schoon leven, niet minder heeft zij aanspraak op onze rechtgeaarde deelneming in haren grooten en veelvuldigen tegenspoed.

Weinige koninginnen zijn meer beproefd geworden dan onze betreurde Vorstin. Wie vermocht hare groote droefheid te peilen, toen zij vernam, hoe bij het schrikwekkende drama van Mexico prinses Charlotta 's rede voor immer verdoofde? Wie vermocht de wanhoop en de klachten dier moeder te schetsen, toen twee jaar later de onverbiddelijke dood haar den teergeliefden zoon ontrukte, die haar gansche levensvreugd uitmaakte? Zou het wreede noodlot zich eindelijk laten verbidden na dit onherstelbaar verlies? Had haar reeds zoo diep verwond hart nog niet genoeg gebloed?

Helaas, neen ! In 1891 stierf prins Boudewijn, dien zij had lief gekregen als haar eigen zoon.

En alsof de elementen zelf wilden samenspannen tegen haar, zag zij op Nieuwjaarsdag, 1900, haar prachtig Kasteel van Laken de prooi der vlammen worden, dewelke meteen het eenig portret van haar zoon, het laatste aandenken aan haar duurbaar kind, verslonden.

De Belgen zullen de ontroerde gedachtenis levend houden van hunne Vorstin, die niet altijd het broos geluk kende, en zij zullen algemeen den grooten lof eener bevriende Natie beamen :

« Zij is door het leven gegaan als eene deugdzame vrouw, zonder opspraak en zonder praalvertoon, het aandenken nalatend van een bestaan vol plichtsbef en naastenliefde. Volstaat dit niet voor de Koninginnen, die geen deel nemen aan het landsbestuur, doch wier taak is den troon tot sieraad te dienen en rond haar, door het voorbeeld van deugd en goedheid, eerbied en verkleefdheid te wekken ? »

* * *

Op 15 November 1902 was Leopold II voor de eerste maal het voorwerp van een misdadigen aanslag. Een Italiaansch anarchist, Rubino, gewis belust op ijdel roem, loste op den Koning twee kogels, die gelukkig niemand troffen, op het oogenblik dat Zijne Majesteit terugkeerde uit het *Te Deum*, dat men te zijner inzichte in Sinter-Goedelekerk had gezongen.

Die hatelijke aanslag wekte aller verbazing en verontwaardiging, en had slechts ten gevolge de volksgezindheid van onzen geachten Vorst te verhoogen en de gevoelens van groote achting en diepe waardeering te luchten, welke de naburige Volken en de Vreemde Staatslieden hem toedragen.

* * *

Leopold I's dood, in 1865, had in Europa tamelijk erge vrees doen ontstaan omtrent het behoud onzer onafhankelijkheid. Deze wijze Vorst werd inderdaad beschouwd als de hechte zuil waarop België rustte. Omzichtigheid, ervaring, familiebanden, gezag en eerbied die men hem overal betuigde, hadden onzen eersten Souverein een uitzonderlijke plaats gewaarborgd.

Men was er in sommige diplomatische kringen niet verre af te meenen, dat met het verdwijnen van zulk een begaafd man, België zou geplaatst zijn tegenover ernstige verwickelingen en bezwaarlijk het hoofd zou kunnen bieden bij het eerste vertoon van buitenlandse moeilijkheden. Trouwens had men er zich aan gewend ons Land

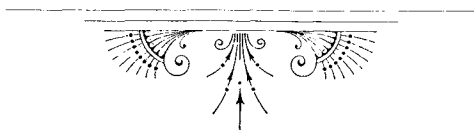
te beschouwen als een stuk grondgebied, dat naar de lessen der Geschiedenis bestemd is om het slagveld en een bestendig lokaas voor zijne machtige bureu te zijn.

Die vrees, dat angstgevoel zou weldra wijken voor een onbeperkt vertrouwen. Al spoedig kon men zich vergewissen, dat Leopold I geen persoonlijk noch voorbijgaand werk had gesticht, maar een gebouw op hechte grondvesten, een Staat bedield met leefbare en groeikrachtige instellingen.

Uit een zuiver vaderlandsche opwelling hadden alle Belgen zich rond den nieuwen Troon geschaard. Als Souverein had Leopold II geene moeite om zijn bekwaamheid en zijn begaafdheid te doen gelden. In der wereld oog zou hij België 's roem nog doen stijgen.

Na de vijf-en-dertigjarige roemvolle regeering van Leopold I, zijn veertig jaren verlopen, jaren soms gekenmerkt door ernstige moeilijkheden, doch gevrijwaard van wezenlijke binnen- of buitenlandse rampen.

Leopold II 's roem is, als Vorst van een klein land, België tot op de hoogte der groote Staten opgevoerd te hebben op economisch gebied, steeds de uitmuntendste betrekkingen met de vreemde Regeeringen onderhouden te hebben, zich ten slotte met volmaakte bescheidenheid gekweten te hebben van zijne grondwettelijke zending.

HOOFDSTUK VII

LEOPOLD II 'S GROOTE WERK : BELGISCH CONGO

26 FEBRUARI 1885

Pas een halve eeuw geleden was het grondgebied dat men als het hart van Afrika mag beschouwen, den Europeanen nog gansch onbekend en hielden zij het voor onbewoon- en onbebouwbaar.

De beschaving had tot dusverre het oog niet gericht op de weelderige oerwouden en rijke vlakten en pleinen van Midden-Afrika; geen scheepsvaarder had zich gewaagd op den Congo-stroom, gewis een der voornaamste der wereld. En nochtans bood dit land schatten en rijkdommen in overvloed, maar daarbenevens, wat al menschelijke ellende!

Niet een enkele Europeesche natie had een hulpreikende hand uitgestoken tot die ongelukkige zwarte broeders, welke reeds eeuwen lang in de duisternissen der diepste onwetendheid en in de afschuwelijkste barbaarschheid gedompeld lagen. Onder sommige volksstammen heerschte het menscheneten in al zijne akeligheid. Zoo maakten voornamelijk de Bangalas en de Ngombe's jacht op zusterstammen, en dit alleen met het doel zich menschen vleesch (*nyama*) aan te schaffen, wat zij als een uitstekende vergasting beschouwden. En wat ons nog meer afkeer inboezemt, sommige negers aten zelfs lijken van overledenen die niet aan eene aanstekelijke ziekte waren bezweken.

« De sterken maakten jacht op de zwakken, weet de heer Navez te vertellen. Eens dat laatstgemelden hun in handen vielen, werden zij ter markt gevoerd en als slachtvee te koop gesteld. Om het vleesch malscher en sappiger te maken, werden zij gedurende verscheidene dagen levend in rivierwater gedompeld, na hun armen en beenen te hebben gebroken. Daarna werden zij gevild, aan stukken gehakt en ten slotte op walgelijke festijnen verslonden. »

Eenmaal dat Coquilhat genoodzaakt was zulk een monsterachtig maal bij de Bangalas bij te wonen, liet hij hun zijn afkeer blijken met deze woorden : « Maar hoe afschuwelijk, menschen vleesch te eten ! »

Licht kan men zich zijn verstomming voorstellen, toen men hem antwoordde : « Wel integendeel ; heel lekker, maar met zout ! »

Bedoelde ontdekkingsreiziger getuigt dat het niet gemakkelijk is die menschen aan het verstand te praten, hoe tegenzinwekkend het denkbeeld is zijn evennaaste te verslinden. Hier laten wij een kort onderhoud volgen, dat hij over dit onderwerp met die vreeselijke menscheneters voerde. Men zal er de geestesrichting dier kannibalen uit kunnen afleiden en beseffen hoe moeilijk het was hunne barbaarsche levenswijze en zeden te louteren.

— Gij kent, sprak Coquilhat, het onderscheid tusschen mensch en dier ; de een is met verstand begaafd, het dier niet ; de eerste is een levend wezen als gijzelf ; hij draagt een naam ; hij spreekt u toe op den' eigen stond dat gij hem gaat dooden ; hij heeft u niets kwaads gedaan. Gij eet hem, omdat hij uw slaaf of gevangene is. Voelt gij niet iets als schaamte bij het denkbeeld dat u de mensch tot voedsel dient ? En dan, gij ook kunt in 's vijands handen vallen en geëten worden.

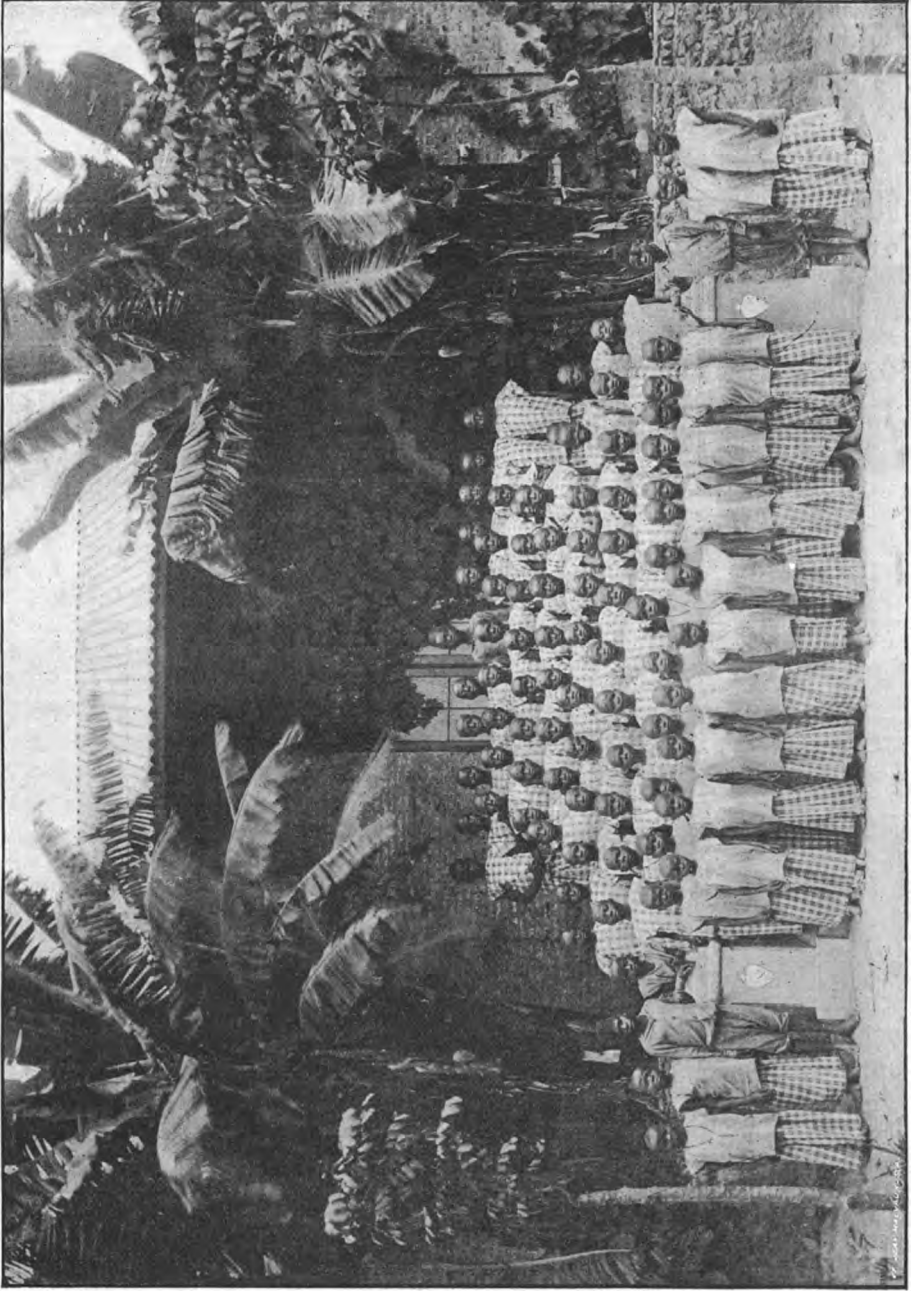
En zij antwoordden :

— Dat is het oorlogsgebruik. Al wat gij daareven komt te zeggen, bewijst juist hoe voornaam het is menschen vleesch te eten, vleesch dat een eigen naam heeft gedragen en spreken kon. 't Is een edel voedsel, terwijl de dieren niet meer dan doodgewone spijs zijn.

Waarop Coquilhat betoogde dat door een menschelijk wezen te slachten, zij zich van eene arbeidskracht vrijwillig beroofden, waaruit zij nochtans menig voordeel konden putten. De kannibalen die een nuchteren levenszin hebben, maar wier geest door een eeuwenlange barbaarsche opvoeding een verkeerde richting is opgestuurd, vatten zeer wel dien bewijsgrond, want zij wederveroeren met behendigheid :

— 't Is heel waar, doch 't ware ons een uitzonderlijk genoeg onteggen, dat namelijk, van een uitmuntend stuk vleesch te eten « met een heel bijzonderen smaak » ; en het ligt niet in onzen aard, zooals dit bij den blanke, het zekere voor het twijfelachtige prijs te geven.

Zekeren dag trok een ander reiziger de markt der Bangalas over en bemerkte daar een inboorling, wiens lichaam heelemaal met roode en witte strepen was overdekt en die weemoedig onder de koopers op en neer wandelde.

JONGE CONGOLEEZEN

Weldra vernam de vreemdeling tot zijn groote verbazing, dat bewuste neger voor niets anders bestemd was dan door de menscheneters verslonden te worden. De witte en roode plekken waren de reeds verkochte lichaamsdeelen! De sukkelaar, gelaten in zijn onvermijdelijk lot, was verplicht onder de cliënten te wandelen, die zijn lijf betastten en den prijs van zijn vleesch bedongen!

De wreedheid van sommige Midden-Afrikaansche volksstammen veropenbaarde zich verder bij de menschenoffers, die in den regel gepaard gingen met de bloedige begrafeniszen ter eere van hun hoofdmannen.

Luitenant Van Gele woonde eens een dier vreeselijke tooneelen bij. Een aanzienlijk hoofdman der Bakoutis kwam te sterven en een aantal slachtoffers moesten gedood worden, opdat hunne schimmen den overledene in het rijk der geesten vergezellen. De bloedverwanten waren er in gelukt twaalf slaven te werven. Van Gele, die slechts enkele manschappen onder zijn bevel had, wou het leven der ongelukkigen afkopen; doch dit vermocht hij niet, en hij moest getuige zijn van het wreedaardig schouwspel, door Stanley verhaald (*).

« Eene talrijke menigte was op de schouwplaats der slachting vergaderd. Geknield en de handen op den rug gebonden werden de slachtoffers verzameld in de nabijheid van een dunnen en hoogopgeschoten boom, aan welker top een lange koord was bevestigd. Een groot aantal inboorlingen grepen de koord en hingen er aan, totdat de boom gebogen stond als een boog. Dan vatte men een der slaven, bracht hem bij den boom en wond hem de koord rond den nek. Bij het recht komen van den stam werd het lichaam enkele centimeters opgelicht, en de hals van het arm slachtoffer rekte zich aldus vreeselijk uit. Toen trad de beul toe, gewapend met eene sabel met kort lemmer, en mat den afstand door het wapen uit te strekken tot den nek, te welker plaats hij zinnens was te slaan. Die beweging herhaalde hij tweemaal.

De derde maal sloeg de beul, en de sabel scheidde hoofd en romp. Het hoofd wipte met den boom de lucht in, en ontdaan van de koord, kwam het op een afstand van verscheidene meters neerstorten. Al de slaven werden op gelijke wijze omgebracht. Na dit bloedig offer liet men de hoofden zieden, ten einde de schedels te villen en er de palen rond de grafstede van den hoofdman mede te versieren. Wat de lijken betreft, die wierp men in den stroom, en de met bloed gedrenkte aarde werd uitgespit en gebruikt om er den overleden hoofdman te begraven. »

(*) Stanley. Vijf jaren in Congo.

Eene plaag die het zwart gewest nog vreeselijker drukte, was de negerhandel, die hatelijke markt van menschenvee, gevoerd door de Arabieren en door de Metissen, een afschuwelijk bastaardras van Arabieren en kustnegers.

Om de markten van Azië te bevoorraden, alwaar zij hun levende koopwaar aan den man gingen brengen, richtten deze kooplieden in Afrika echte menschenjachten in, waarvan de wreedheid al wat men zich inbeeldt overtreft. Naar hun eigen bekentenis, hadden die slavendrijvers eens 118 dorpen geplunderd en verwoest over eene oppervlakte van zoowat de uitgestrektheid van Ierland, om ten slotte 2300 gevangen vrouwen en kinderen, en 2000 olifantstanden te verzamelen. Rekening houdende met het aantal omgekomenen bij den brand der dorpen of tengevolge eener besmettelijke ziekte, of nog op den tocht naar de kust, komt de vermaarde Stanley tot de slotsom, dat die treurige helden er in geslaagd waren één slaaf op honderd slachtoffers te werven. Een andere maal hadden die meedoogenlooze beulen 10.000 gevangenen gemaakt ten koste van 33.000 menschenlevens.

Voor al het lijden en de ontbering op de lange woestijntochten, onder een gloeiendheete zon, dunden die scharen ongelukkigen bij tientallen. Vroeger volstond het den verdwaalden reiziger in de Afrikaansche zandwoestijnen de kalkwitte gebeenten te volgen, die verstrooid lagen op den weg langswaar de Arabieren met hun slavenkaravanen getogen waren.

Een welgekend Belgisch voordrachthouder heeft ons een levendig beeld opgehangen van de wijze, waarop het drama dier vreeselijke razia's werd ontvouwd (*):

« Met benden van driehonderd, vijfhonderd, duizend soms, komen de Arabieren wel gewapend en onder goed kommando des nachts aantreden, sluipen rond een dorp en omsingelen het. Bij het aanbrenken van den dag begint de aanval, en langzamerhand wordt de kring nauwer toegehaald. Eens in het bereik der pijlen en lansen, houdt de Arabier stil, steekt het vuur aan het struikgewas, en daar vlamt het dorp. Tot wanhoop gedreven werpen zich de arme zwarten vooruit... De mannen worden met geweerschoten gedood, de vrouwen gevat en gebonden. De kinderen laat men loopen, wel ervan bewust dat zij tot hunne moeders zullen terugkeeren... Ha! wat al geschreeuw en gehuil, vermengd met het poedergeknetter; en in het staal der zich kruisende messen weerkaatst de roode vuurgloed!... Wat heldhaftige tooneelen!... Zwarten, badend in het bloed, weten zich op

(*) Van Tricht. Belgisch Congo. Godenne, Namen.

te richten om hunne vrouwen te verdedigen, en die moeders... ha? die moeders verkiezen hunne zonen met eigen handen te worgen, dan ze slaaf te zien worden...

En vervolgens !

Vervolgens hecht men ze met groepen van vijf, zes of zeven, aan twee lange staken die haar op de schouders rusten en den hals omsluiten : aldus samengebonden vormen zij stevige ploegen, en zoodra alle gereed zijn, klinken de zweepslagen, en : « Marsch, menschen-vee ! » door zon en regen, zand en rotsen « Vooruit ! »

Zoo gaan die armen, met bebloede voeten, het hart gebroken ; zij gaan mijlen na mijlen, dagen na dagen, hare schreiende kleinen aan de hand sleepende of met een eind der boeien om de lenden gebonden.

Zie , ginds bezwijkt er eene. De groep wordt stil gehouden ; men geeselt haar.... doch de zweep doet haar niet bekomen, zij is doodaf. Dan maakt de meester de banden los en de ongelukkige valt langs den weg. Maar moest zij weder bijkomen of roepen !... O God!... hij zet haar de knie op de borst en, zooals men doet met een lam ter slachtplaats, snijdt hij haar met zijn Araabsch mes de keel open in het aanschijn der verschrikte en angstig-rillende karavaan. »

Het uitvorschen en beschaven van Congo, ondermijnd door de driedubbele plaag van het menscheneten, de menschenoffers en den afschuwelijken negerhandel, was wel het stoutmoedigste en verhevenste werk dat de XIXe eeuw mocht aanschouwen. Aan het edelmoedig streven en aan de groote werkzaamheid van den Souverein van een der kleinste landen van Europa is de verwezenlijking dier onderneming te danken. 't Is hetgeen de Brazza zoo goed deed zeggen, dat daar « een Titanenwerk door dwergen werd verricht. »

Op 12 September 1876 riep Leopold II, door een billijk medelijken voor die ongelukkige volksstammen van Zuid-Afrika bewogen, in zijn Paleis, te Brussel, de voornaamste geleerden en ontdekkingsreizigers der wereld in eene Internationale Conferentie te zamen. Onze koning, die het met die uitstekende mannen wilde eens worden aangaande de middelen die dienden aangewend om het Afrikaansche vasteland te bereizen en te beschaven, opende zelf de vergadering met eene welsprekende rede, waarin hij duidelijk het doel zijner onderneming uiteenzette :

« Mijne heeren, het onderwerp dat ons heden gaat bezighouden, is van aard de hooge belangstelling van alle menschenvrienden te wekken. Het licht der beschaving brengen in de eenige streek van den aardbodem waar het nog steeds niet is doorgedrongen, de nevels en de duisternis doen opklaren waarin gansche volksstammen zijn gehuld, ziedaar, meen ik, een kruistocht waardig van deze eeuw

van vooruitgang; en gelukkig acht ik mij vast te stellen, hoe het volksgevoel de verwezenlijking daarvan toegenegen is : de strooming is met ons... Ik heb mijzelven dus wijsgemaakt, dat het u welgelegen zou zijn om alhier gezamenlijk gedachten komen te wisselen met het hooge gezag dat het uwe is, en de baan af te bakenen die wij moeten inslaan, de middelen te bepalen die wij hoeven aan te wenden om voorgoed den standaard der beschaving op Afrikaanschen bodem te planten. »

De lange gedachtenwisselingen die op de aardijkskundige Conferentie gedurende drie dagen plaats grepen, leidden tot het stichten van het *Internationaal Afrikaansch Genootschap* voor uitvorsching en beschaving van Midden-Afrika.

Het Genootschap kreeg last wetenschappelijke, hospitaal- en beschavingsstandplaatsen te stichten, van aan de Zambeze tot Egyptisch Soedan. Die posten werden aan Europeesche residenten toevertrouwd en zouden de taak der ontdekkers verlichten. Men besloot eveneens nationale komiteiten in het leven te roepen, die tot opdracht zouden krijgen, in de met dit schoone werk ingenomen landen fondsen te verzamelen en zendingen uit te rusten; het centraal of uitvoerend Komiteit werd te Brussel onder Leopold II's voorzitterschap gevestigd en had het toezicht op en de algemeene leiding van de ontworpen onderneming.

Maar genoot bij de naburige naties de bekendmaking van het grootsche werk een geestdriftig onthaal, veel verder kwam het niet; ijver en mildheid toch toonden zij in zeer geringe mate. Alleen het Belgisch Komiteit, voorgezeten door Z. K. H. den Graaf van Vlaanderen, legde een koortsachtige bedrijvigheid aan den dag. Dank zij de talloze hulpbronnen waarin men zich ten allen kant in België mocht verheugen, en vooral door de machtige tusschenkomst van Leopold II, die niet aarzelde een aanzienlijk gedeelte van zijn eigene fortuin te wijden aan de verwezenlijking van zijn milden droom, kon eene eerste zending uitgestuurd worden naar het Tanganikameer, een der voornaamste middelpunten van den slavenhandel.

Ondertusschen had de onversaagde ontdekkingsreiziger Stanley, niet zonder honderden bezwaren, den grooten tocht van het Oosten naar het Westen van Afrika voltrokken. Uitgaande van Zanzibar op den Indischen Oceaan, bereikte hij den Atlantischen Oceaan na eene reis van 999 dagen; de eerste maakte hij Europa bekend met den loop van den Congostroom, benevens met de uitgestrekte rijkdommen en de geheimzinnige streken die hij kwam te bereizen. De ontdekking was van groot gewicht : de Congostroom werd de natuurlijke weg om tot in het hart van Afrika door te dringen.

Dadelijk stelde Leopold II, onder voorzitterschap van den intendant Strauch, het *Komiteit voor Studiën van Opper-Congo* in, belast met het opsporen van een practisch middel om eene geregelde gemeenschap te vestigen tusschen *Beneden-Congo* en het opperge-deelte van den stroom, en na te gaan of er handelsbetrekkingen met de inboorlingen van Opper-Congo konden worden aangeknoopt en rechten verkregen om het land te bezetten.

Het *Genootschap* en het *Komiteit voor Studiën* moesten in gemeen overleg handelen ter bereiking van het door Zijne Majesteit beoogde driedubbel doelwit : wetenschap, menschlievendheid en handel.

Stanley kreeg vanwege den Koning en het *Komiteit voor Studiën* de opdracht om het Congo-stroomgebied voor den handel te openen; hij aarzelde niet nog een vijf jaar (1879-84) onder Afrika's zengend klimaat door te brengen. Met eene kleine vloot vaarde hij den Congostroom op tot aan de Livingstone-watervallen, deze zijnde heelemaal onoverkomelijk; hij vestigde er Vivi, de eerste standplaats. Van daar uit moest hij de watervallen omtrekken en een landweg aanleggen om Opper-Congo met de zee te verbinden. Bijgestaan door meerdere Belgische officieren, zette de Engelsche reiziger zich kloek aan den arbeid, en na elf lange maanden was de baan van Vivi op Isangila voltooid. Wegens die daad ontving hij van de inboorlingen den wel verdienden bijnaam van « *Boula-Matari* », d. w. z., « *Rotsenverbrijzelaar* », gezien hij meermaals genoodzaakt was met den hamer de rotsen en granietblokken te verbrijzelen, die de ontworpen baan versperden.

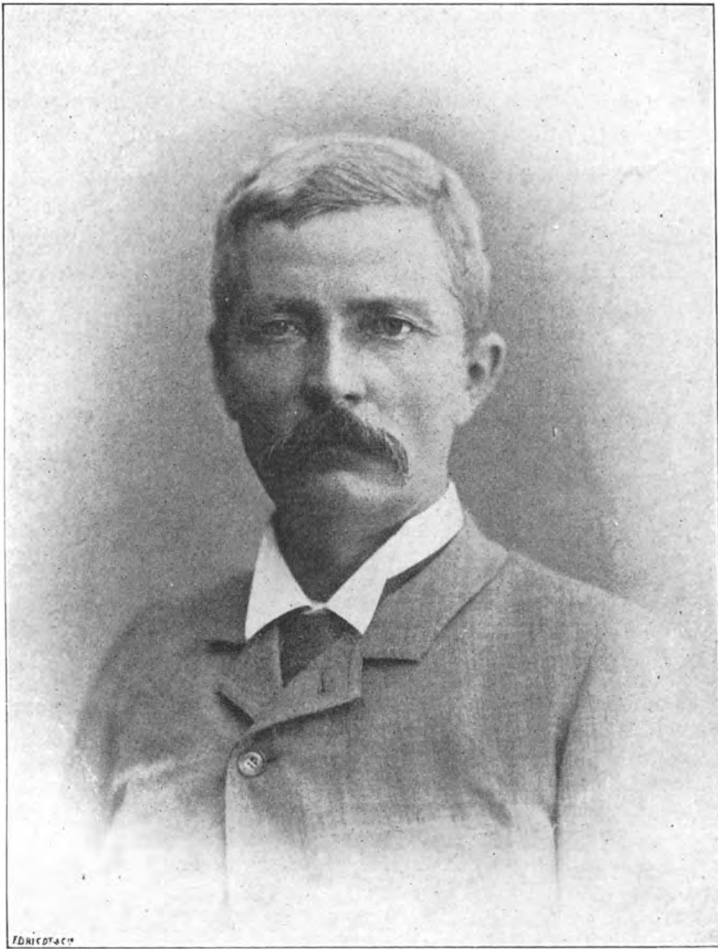
Te Manyanga werd in 1881 eene tweede standplaats gesticht. Te Stanley-Pool gekomen, waar de Congo zich verwijdt, vestigde Stanley de belangrijke halt Leopoldsstad, waarna hij weder zijn werk vervorderde en op beide oevers een onafgebroken reeks van standplaatsen aanlegde, waarvan de laatste, Stanley-Falls geheeten, zich bevond in de nabijheid van de watervallen door den stroom ten Noorden van den Evenaar gevormd. Bij het uitvorschen van den Kassaï en de Mfini, in 1882, ontdekte de onvermoeibare reiziger een uitgestrekt meer, waaraan hij den naam van Leopold II gaf.

Stanley, die den 4^{den} Augustus 1884 in Europa weerkeerde, was in zijne belangrijke onderneming op uitstekende wijze bijgestaan geweest door kapitein Hanssens, luitenants Van Gele en Coquilhat, onderluitenant Liebrechts, allen Belgen.

Ingevolge de door Stanley gesloten verdragen, waarbij de inboorlingen het gezag erkenden van het *Internationaal Afrikaansch Genootschap*, verdween dit laatste met het *Komiteit voor Studiën* in

1882, en trad in de plaats het *Internationaal Congogenootschap*, dat het programma van zijn voorganger overnam met toevoeging van een staatkundig doel : de Souvereiniteit van Congo door de gevestigde Mogendheden doen erkennen.

De Vereenigde-Statën , Frankrijk en Duitschland aarzelden niet

DE ONTDEKKINGSREIZIGER HENRY STANLEY

langer Congo als Vrijstaat te erkennen. Van 1881 af werden talrijke Belgische zendingen ondernomen om zich op de nieuwe bezittingen neer te zetten.

In 1884 had het *Internationaal Congogenootschap* veertig standplaatsen weten te vestigen en in te richten, had het wegen geopend

door tochten naar alle richtingen te ondernemen en ten slotte een stoomvaartdienst op den Congostroom tot stand gebracht (*).

Ten gevolge van diplomatische onderhandelingen die niet zonder bezwaren gevoerd werden, voornamelijk langs de zijde van Portugal, besloten Frankrijk en Duitschland de vermaarde *Internationale Conferentie van Berlijn* in 1884 bijeen te roepen. Bewuste Conferentie, waaraan veertien mogendheden deelnamen, werd voorgezeten door Prins von Bismarck, Kanselier van het Duitsche Rijk. Zij besloot hare werkzaamheden met de *Algemeene Akte van Berlijn*, van 26 Februari 1885, waarbij het *Internationaal Congogenootschap* werd opgeheven en Congo-Vrijstaat officieel erkend onder het gezag van Koning Leopold II.

Op 28 en 30 April machtigden de Belgische Kamers den Koning den titel van Souverein van den Congostaat te voeren, doch met dit voorbehoud, dat « de vereeniging van België en den Congostaat slechts persoonlijk zou wezen. »

Den 29sten Juli werd Lepold II te Boma tot Souverein van den nieuwen staat uitgeroepen.

Den 2^{den} Augustus 1889 stelde onze Koning bij onderstaand testament België aan tot erfgenaam der uitgestrekte Kolonie, die hij kwam te vestigen :

« Wij Leopold II, Koning der Belgen, Souverein van Congo-Vrijstaat,

Willende aan ons duurbaar Vaderland de vruchten verzekeren van het werk, dat wij sinds lange jaren in het Afrikaansch binnenland nastreven met de welwillende en milde medewerking van vele Belgen ;

Overtuigd op deze wijze bij te dragen om aan België, zoo het dit wil, onontbeerlijke afzetplaatsen voor zijn handel en zijne nijverheid te bezorgen en aan de bedrijvigheid zijner kinderen nieuwe banen open te stellen ;

Verklaren, bij dezen, na onzen dood aan België over te maken en af te staan alle onze souvereine rechten over den Congo-Vrijstaat, zooals zij erkend zijn geworden door de verklaringen, overeenkomsten en verdragen sedert 1884 gesloten met de vreemde mogendheden eenerzijds, het internationaal Congogenootschap en den Congo-Vrijstaat anderzijds, zoomede alle onze goederen, rechten en gunsten aan deze souvereiniteit verbonden.

In afwachting dat de Belgische Wetgeving uitspraak doe omtrent de aanvaarding van onze voormelde beschikkingen, zal de souvereiniteit in gemeenschap waargenomen worden door den Raad der drie beheerders van den Congo-Vrijstaat en door den Gouverneur-generaal.

Aldus gedaan te Brussel, 2 Augustus 1889.

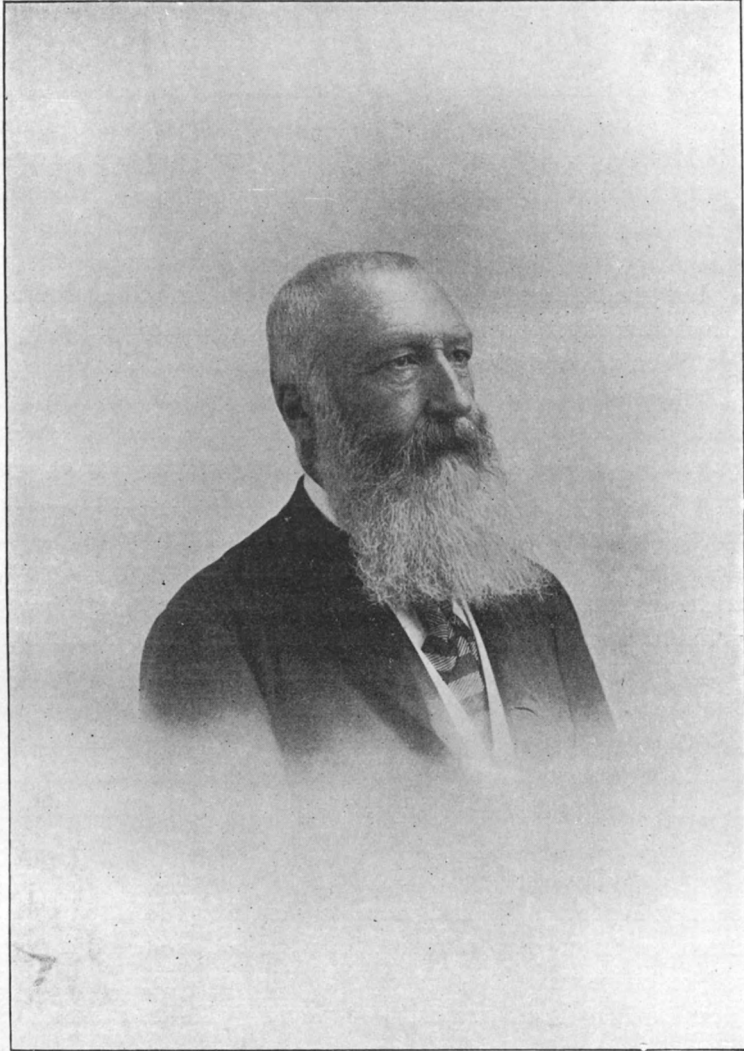
LEOPOLD. »

Na zijne oprichting streefde de nieuwe staat zijn wetenschappelijk en menschlievend doel na. De bijzonderste bijrivieren werden uitgevorscht; den Kassai namelijk door Wissman, de Ubangi door

(*) E. Banning. De Afrikaansche Conferentie te Berlijn en het Internationaal Congogenootschap.

Van Gele, de Uelle door Becker, den zuidelijken Opper-Congo door Delcommune, Le Marinel, enz.

De door katholieken en protestanten gestichte godsdienstige zen-

Z. M. LEOPOLD II, KONING DER BELGEN
SOUVEREIN VAN DEN CONGO-VRIJSTAAT (1885)

dingen verhieven het zedelijk peil der negers door de evangelische prediking, de inwijding in de verschillende ambachten en de verspreiding van het onderwijs.

In 1889, na de bijeenroeping te Brussel van de *Conferentie tegen de slavernij*, voorgezeten door baron Lambermont, en die zich ten doel stelde den negerhandel op te heffen, stuurde het Belgisch *Genootschap tegen de slavernij*, van 1892 tot 1894, verscheidene zendingen uit tegen de Arabieren, om bepaald een einde te stellen aan de menschenjacht en den onteerenden handel die nog steeds door die barbaren werd gedreven.

Aan baron Dhanis en aan zijne ijvervolle medewerkers, Chaltin, Ponthier en kapitein Jacques, komt al de eer toe van dien veldtocht. Gansch Manyema, het voornaamste middelpunt van den slavenhandel, werd door den Vrijstaat aangeworven, en eindelijk mochten de negers in veiligheid leven en de weldaad der vrijheid genieten.

De geschiedkundige Kurth verhaalt een roerend feit dat gedurende den Arabischen veldtocht voorviel: « In dien roemvollen strijd, gekenmerkt door zoovele daden van moed en zelfopoffering, leeren wij een verhaal van zoo verheven schoonheid kennen, dat wij bij de lezing ervan de tranen in de oogen voelen wellen. Twee Belgen, luitenant Lippens en sergeant De Bruyne, waren gevangen genomen door Sefou, hoofdman der oproerige Arabieren in Opper-Congo. Sefou zond De Bruyne naar de oevers der Lomani om met de Belgen te onderhandelen; de gevangene werd vergezeld en bewaakt door een sterke afdeeling Arabieren. Aan de overzijde van den stroom lagen onze landgenooten onder het kommando van luitenant Scheerlinck. Toen het onderhoud ten einde liep zonder dat het tot een uitslag had geleid, vatte Scheerlinck, ontroerd bij de gedachte aan het lot dat den gevangene beschoren was, het plan op om hem te redden. Zich tot De Bruyne wendende: « Kunt gij zwemmen? — Ja, klonk het antwoord van den jongen officier. — Verstaatter iemand Fransch aan uwe zijde? — Neen ». Toen gaf bij vlug bevel aan eenigen zijner soldaten om zich in het struikgewas van den oever te verbergen en ieder een der Arabieren tot mikpunt te kiezen; waarna Scheerlinck hernam: « Ik heb ervaren schutters in het gras verborgen zitten, en ik vermag u te redden; spring in de rivier. » Een vreeselijke stilte volgde een stond op die woorden; dan klonk de stem van De Bruyne op den anderen oever: « Neen, dank u, 'k heb mijn woord verpand. En dan, ik mag Lippens niet aan zijn lot overlaten. » En na dit eenvoudig antwoord, dat zijn eigen doodsvonnis was, stelde de jonge held zich weder in handen van zijne Arabische bewakers. Enkele dagen later vernamen de Belgen dat de hoofden van De Bruyne en Lippens uitgestald stonden op het paalwerk eener aan Sefou toehoorende stad. Hun dood werd spoedig gewroken, en Sefou zelf viel onder de kogels van Dhanis' soldaten. Zoolang

België zal bestaan, zal het heerlijk aandenken aan De Bruyne in het geheugen zijner kinderen geprent blijven.

Het Congowerk is niet slechts de grootste menschlievende onderneming in den modernen tijd op touw gezet; het is daarenboven eene merkwaardige daad van vaderlandsliefde, waaruit eens te meer blijkt hoezeer Leopold II bezorgd is voor den voorspoed en de welvaart van zijn Land.

Geen land zag zich meer dan België, waarvan de bevolking jaarlijks zoo aanzienlijk toeneemt, blootgesteld aan het dreigend gevaar zijne hulpbronnen te zien beperken. Het moest erom beducht zijn, zijne handels- en nijverheidsvlucht te zien kortwieken door beschermingsmaatregelen, waarnaar bij onze bureu wordt gestreefd. Onze Souverein had een voorgevoel van het gevaar dat onze nationale bedrijvigheid zou gaan loopen, en hij besloot aan zijn Land, misschien wel ietwat tegen diens zin, eene rijke en veelbelovende kolonie te schenken. De geheele verantwoordelijkheid dier reusachtige onderneming nam hij op zich; hij wijdde er al zijne levenskracht aan en een aanzienlijk deel zijner persoonlijke fortuin. Dank zij de wilskracht en het wijs beleid van Leopold II, mocht dit aanvankelijk zoo lastig en moeilijk werk eindelijk met welslagen bekroond worden.

België mag niet nalaten een wel verdienden tol van dankbaarheid te betuigen aan kolonel Thys, de werkzaamste deelgenoot van Leopold II in de stichting van onze uitgestrekte bezitting. Thys ijverde én als redenaar én als geldman én als ingenieur. Zijne belangwekkende voordrachten te Brussel gehouden, hadden het heilzaam gevolg, dat hij de sommen gelds wist te vergaren noodig om een aanvang te maken met den bouw van den eersten spoorweg tusschen Matadi en Stanley-Pool, zonder denwelken de Congostaat, naar Stanley's oordeel, geen twee schellingen waard was.

De Congoleesche spoorweg, die de den stroom versperrende klippen omtrok, kostte oneindig meer aan geld en arbeid dan iemand liad kunnen vooruitzien; en al de geestkracht en al de volharding van kolonel Thys, « die groote speler met rotsen, menschen en kapitalen », waren van noode om dit werk door te zetten, dat wel een oogenblik onuitvoerbaar leek.

België sprong bij; en den 16^{den} Maart 1898 werd de eerste Congoleesche spoorlijn, lang 380 kilometers, voltooid.

Enkele maanden later had de plechtige inhuldiging plaats.

« Verscheidene Europeesche naties hadden vertegenwoordigers afgevaardigd op dit feest, dat eene huldiging was van de beschaving en van een ervaren, scherpzienden en volhardingsgezinden Vorst. Kolonel Thys had zijn aandeel van den triomf, en met rechtmatige

fierheid zag hij de geheele wereld het welslagen van zijn onverdroten pogingen toejuichen. Tijdens den loop dier negen jaren was het werk, dat onder zijne hooge leiding stond, het voorwerp van de hardnekkigste bekamping, en onaangezien dit alles, heeft hij door zijn taaie wilskracht volgehouden en gezegepraald. (*) »

Met de voltooiing van den spoorweg trad voor Congo een tijdvak van wezenlijken bloei in. Nevens de door kolonel Thys gestichte handelsvennootschappen, die reeds van vóór 1898 in onze bezitting werkzaam waren, werden er vele andere gevormd, die jaarlijks fraaie winsten verwezenlijken door uitbating der natuurlijke rijkdommen van den grond, voornamelijk van ivoor, caoutchouc en koffie. In 1902 heeft de Vrijstaat aan België voor ruim 7 millioen

KOLONEL THYS
STICHTER DER KOLONIALE CONGO-VENNOOTSCHAPPEN.

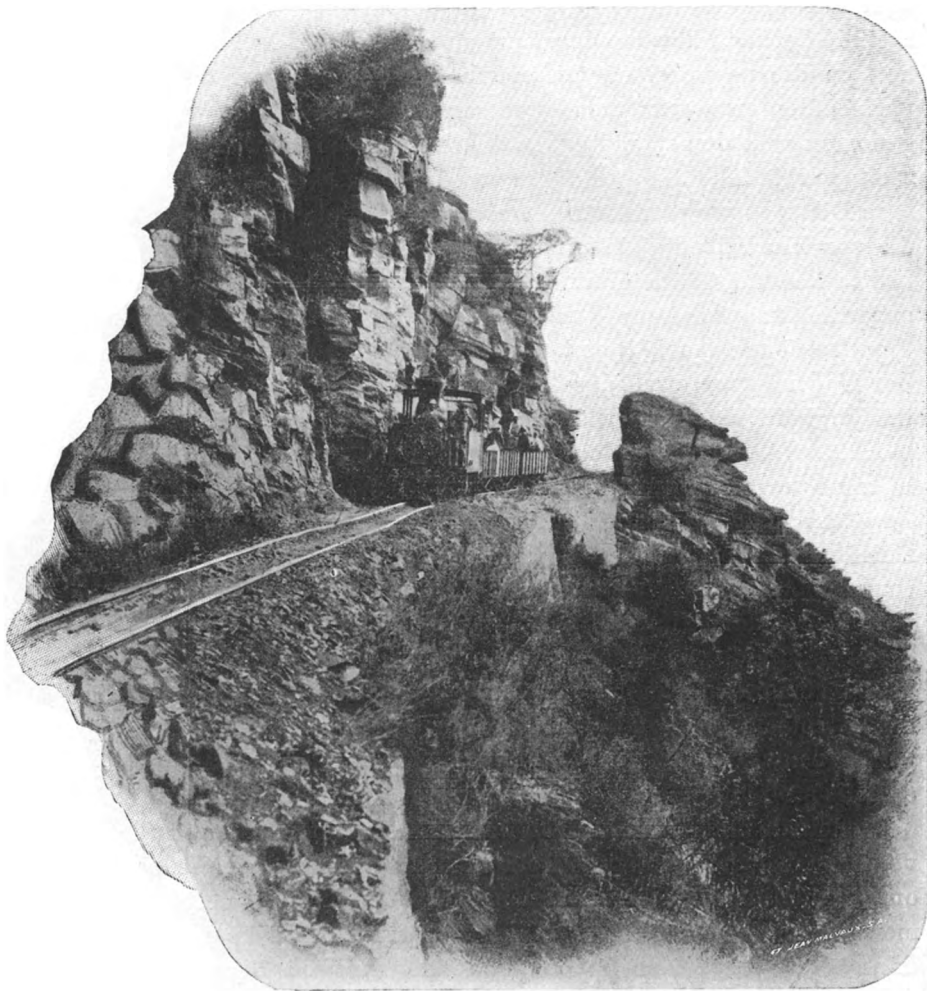
koopwaar afgenomen. Onder de 62 in Congo gevestigde handelsvennootschappen telt men er 48 Belgische.

Ter gelegenheid van het feest door de Antwerpsche Kamer van Koophandel ter eere van het Congowerk ingericht, drukte onze Koning zijne onbeperkte voldoening uit, en bracht hij in de navolgende bewoordingen een openbaren huldeblijk aan allen, die hem in zijne grootsche onderneming hadden ter zijde gestaan :

« Groot is mijne vreugde op deze vaderlandsgezinde betooging, die gij met zooveel luister op touw zet.

(*) E. De Reuty. De koloniale spoorwegen in Afrika. Parijs 1904.

» Wat is tot stand gebracht geworden, danken wij in de eerste plaats aan Stanley, die voor allen den loop van den grooten stroom heeft onthuld en op beide oevers standplaatsen gevestigd; in de tweede en de voornaamste plaats aan de officieren van ons leger, die met edelen geestdrift zich gewijd hebben aan de uitbreiding des

DE EERSTE CONGO-SPOORWEG, VAN MATADI NAAR STANLEY-POOL (1898).

Vaderlands, en onder wie velen, helaas, als martelaars voor dit grootsch en merkwaardig werk zijn bezweken.

» Onze officieren, zoo vreemden als Belgen, hadden gezondheid en bestaan veil tot vestiging en ontwikkeling van den Staat.

» De verkregen uitslagen zijn wij verder verschuldigd aan de doeltreffende medewerking van onze ambtenaren, diplomaten en Staatsmannen, en aan den goeden wil van menige anderen.

» Wij zijn ze ten slotte verschuldigd aan de Natie zelve, die op uitnoodiging van een verlicht en onbevangen Minister, de voorschotten heeft verleend noodig om een aanvang te maken met het bevruchten van een uitgestrekt grondgebied, dat het aan de Voorzienigheid behaagd heeft te doorkruisen met het wonderbaarste water-net, en die op voorstel van evenbedoelden Minister en van zijn verkleefden en werkzamen opvolger, zich het lot heeft ter harte genomen van den spoorweg, zoo onmisbaar om dit waternet met de zee te verbinden ».

« Die spoorweg strekt tot eere van ons Land en de maatschappij, die zoo kloekmoedig de uitvoering en de voltooiing ondernomen heeft; het welslagen ervan verzekert in de toekomst de welvaart onzer Afrikaansche gewesten.

» De Congostaat, Mijne heeren, zal trachten de inschikkelijkheid der mogendheden waardig te worden, door stipt de plichten der onzijdigheid na te leven, door allen steun te aanvaarden die zij hem mochten bieden, zelfs door hem zorgvuldig na te streven. Nooit zal hij zijne verplichtingen jegens haar en jegens hemzelve vergeten.

» Met vasten tred zal hij in de rechte baan voortschrijden die hij zich heeft afgebakend, en hij zal voortdurend bewijzen geven van een grootsch en vruchtbaar bestaan; zijn bestuur zal het driedubbel nationaal, internationaal en beschavingsbelang nastreven, zooals dit reeds van bij den aanvang het geval is geweest ».

De zienswijze van den Koning was de juiste, en hij mocht rechtmatig trotsch zijn op zijn werk. Al hetgeen in Congo tijdens een vierde eeuws werd tot stand gebracht op menschlievend, zedelijk, en zelfs stoffelijk gebied, is ja verbazend.

Sedert de onderwerping van de Arabieren door Dhanis is de slavernij en de menschenhandel volkomen uitgeroeid; door toedoen van onze zendelingen, bijgestaan door onze dappere officieren, is het menscheneten nog slechts eene uitzondering. Talrijke dag- en zondagscholen verbreiden op doeltreffende wijze godsdienst, zedenleer en onderwijs.

Niet lang meer of de uitgestrekte gewesten die door de jongste zending van kapitein Lemaire, in Katanga, zoozeer op prijs werden gesteld, zullen in hun geheel zijn uitgevorscht door onze onversaagde landgenooten. Behoudens den sedert 1898 bestaanden spoorweg, worden van uit Stanleyville twee nieuwe lijnen aangebouwd. De eene zal naar Opper-Lualaba loopen, de andere naar Mahagi op

het Albertmeer. Een uitgestrekt telegraafnet werd aangelegd. Wat de scheepvaart betreft, bevaren drie zeebodems den Beneden-Congo, en twee-en-dertig stoomschepen het oppergedeelte van den stroom. De landbouw vooral staat onder Regeerings hoede. Voor den oogst van elke ton caoutchouc, eischen de voorschriften het planten van 500 nieuwe gewassen. Het aantal koffie-, cacao- en tabakplanten neemt telkenjare toe. De handel is door en door bloeiend, en Antwerpen dankt aan Congo hare ivoormarkt, de eerste ter wereld.

Hier laten wij twee belangwekkende beschouwingen volgen die onzen Vorst betreffen en den vooruitgang door de Belgen verwezenlijkt in die uitgestrekte kolonie, tachtig maal zoo groot als België. De eerste is van den vermaarden Franschen huishoudkundige Leroy-Beaulieu : (*)

» Het zal ten eeuwigen dage Koning Leopold tot eer strekken de toekomst van dit werelddeel te hebben geraden, ze door overgroote opofferingen voorbereid te hebben, zich niet te hebben laten afleiden door ontmoediging en twijfel, waarin de trage zakengang en de vergissingen van den aanvang een minder vastberaden man dan hij hadden meegesleept. Hij is waardig op rang te komen van de grootste vorsten van onzen tijd door het stichten van een keizerrijk. »

De tweede beschouwing vat de in Congo bereikte uitslagen samen; zij is van senator Descamps, zeer bevoegd op dit stuk : (**)

« Van aan den Oceaan tot aan de scheidslijn van den Nijl wordt de blauwe vlag met gouden ster hoog gedragen en trouw bewaakt. Geene enkele Afrikaansche Kolonie van jongere stichting heeft met meer wilskracht de onverdeelde bezetting van zijn grondgebied doorgevoerd tot aan de uiterste grenzen. Geene enkele doet haar gezag beter gelden.

De staatsregeling is volledig. De dekreten worden in acht genomen. De bestuurlijke rangorde is stevig gevestigd en streeft naar eenheid en zelfstandigheid in de onderdeelen. Het gerecht spreidt zijne vertakkingen steeds verder uit tot onderdrukking van schending der orde hetzij vanwege de inboorlingen, hetzij vanwege de niet-inboorlingen.

De economische uitrusting is uitermate hecht. De waarde van den grond stijgt. Het geldelijk beheer is zelfstandig en de begrooting in evenwicht. De rijksbelastingen zijn op rechtvaardige schaal verdeeld.

(*) P. Leroy-Beaulieu. De beschaving bij de moderne volken.

(**) E. Descamps. Het nieuwe Afrika. 1903. Lebègue, Brussel.

Aanzienlijk, welgeoefend is het leger, en er heerscht tucht.

De in- en uitvoer stijgt voortdurend.

De kristelijke missiën worden beschermd en begunstigd; de wetenschap aangemoedigd en bevorderd.

En onder de helaas al te brandende zon van den Evenaar, op de posten waar beheerder, rechter, zendeling, geleerde, ingenieur, ontdekkingsreiziger, nijverheidsman, handelaar en soldaat elkaar ontmoeten, verrichten zij degelijken arbeid en maken goede huishouding, naar menige getuigenis ons bevestigt.

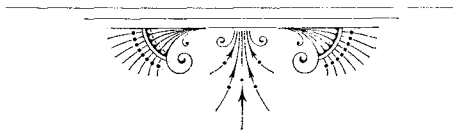
Wat België betreft, het is ervan bewust dat het grootsche Congowerk machtig 's Rijks belangen heeft gediend, en een spoorslag is geweest voor zijn ondernemingsgeest, bekroond met een zegenrijken uitslag. »

Den lof van het Congowerk maken is overbodig. Het telt geene ernstige belagers meer, noch in ons Land noch bij onze burenen, waar men het eerder bejegent met afgunst of baatzuchtige bewondering.

En zoo in een land van vrije gedachtenwisseling als het onze de stoffelijke voor- en nadeelen van de onderneming met warmte en hartstocht worden gewikt en gewogen, staat er toch iets boven allen vitlust en dwingt algemeene bewondering en eensgezinden lof af, de adel namelijk en de menschlievende zijde van het koninklijk denkbild.

De monsterachtige praktijken van het menscheneten en de hatefulijke negerhandel, laatste sporen van barbaarschheid in gindsche verre wereldstreken, zijn heden volkomen verdwenen.

De Geschiedenis heeft reeds in hare Annalen dit grootsche werk geboekt, dat de schitterendste stralenkrans is voor onzen roemrijken en vereerden Vorst.

HOOFDSTUK VIII

STAATKUNDIGE EN PARLEMENTAIRE GESCHIEDENIS

1865-1905

MINISTERIE ROGIER-FRÈRE. 1865-1870

Bij de troonsbeklimming van Leopold II bleef het liberaal ministerie, met als voorzitter Karel Rogier, aan het bewind.

Eveneens bleef Zijne Majesteit zijn vertrouwen schenken aan Julius Van Praet, die als hoofd van 's Konings Huis, zijn duurbaren vader zoo waardig had gediend. Hij belastte hem met de opdracht zijne troonsbeklimming aan Napoleon III aan te kondigen.

Verder namen de Kamers eenparig een wetsvoorstel aan, waarbij de oprichting werd bevolen van een gedenkteeken, zijnde een blijk der erkentelijkheid van het Belgische Volk jegens zijn eersten Koning. Bij nationale inschrijving werden 600,000 frank verzameld. Leopold II sloot zich aan bij de aan zijn vader bewezen hulde en teekende voor eene som van 200,000 frank. Het monument staat te midden van het prachtig park, dat bij deze gelegenheid werd aangelegd en verbonden is met de kerk van Laken waar Leopold I en Louiza-Maria, Maria-Hendrika en de graaf van Henegouwen rusten.

De Regeering toonde groote bezorgdheid voor het volksonderwijs. De oprichting der scholen voor volwassenen dagteekent van 1866.

Het sinds de afkondiging onzer onafhankelijkheid meermaals opgeworpen militair vraagstuk nam op dien stond de geesten op dringende wijze in beslag. 't Was toen ten tijde van den grooten strijd tusschen Oostenrijk en Pruisen en van 't verval van Napoleon III. Zeer gevoelig voor zijne diplomatische en militaire nederlagen, koesterde de Keizer de hoop als vergoeding België bij Frankrijk in te lijven. Bij den aanvang van den krijg leek het of Bismarck 's Keizers kuiperijen aanmoedigde : doch weldra kwam hij die verijdelen. De Fransche Regeering waagde het nochtans niet op dien oogenblik

met Pruisen te breken. Toch was het klaarblijkelijk dat Napoleon III zijn gezag zou beproeven te herstellen en naar eene gelegenheid zoeken om zich over zijne vernederingen te wreken. In België zou men waarschijnlijk het pleit beslechten; het kon de prooi worden van den overwinnaar. Daarom moest men van dit dralen gebruik maken om de herinrichting van het leger te voltrekken. Dat was het verheven denkbeeld, de vaderlandsche bekommering van den Koning en van den Minister van Oorlog, generaal Chazal.

Het Kabinet zag zich genoodzaakt rekening te houden met de antimilitaristische gemoedsstemming, die hier in België zich zoo scherp als in Frankrijk uitte; het kon er niet toe besluiten algeheele voldoening te schenken aan den Minister van Oorlog die verlangde, reeds te rekenen van de maand Mei 1866, een krediet van de Kamers te verkrijgen ten beloope van vijf-en-twintig millioen, de plaatsen in staat van verdediging te stellen en het geheele leger onder de wapens te mogen roepen. Chazal bedankte en werd vervangen door generaal Goethals.

Het zittingsjaar 1866-1867 werd met eene Troonrede ingeleid. Leopold II bevestigde den onwankelbaren wil van België, om zijne onzijdigheid rechtchapeu, eerlijk en hecht in stand te houden, en legde nadruk op den plicht om de stoffelijke en zedelijke opbeuring der arbeidersbevolking te bevorderen.

Eene reeks wetten werden met dit doeleinde voorgesteld, doch zij werden niet alle aangenomen, hoofdzakelijk wegens de tegenkanting van den Senaat. Verwierp de Kamer de opheffing van de doodstraf (*), zij verleende anderzijds het recht der werkstaking, de vrijheid der samenspanning; zij trok artikel 1781 van het Burgerlijk Wetboek in, waarbij de schreeuwende ongelijkheid werd gewaarborgd dat, bij loonsbetwisting, de meester op zijn woord wordt geloofd; de Senaat evenwel, hield bewuste bepaling in stand.

In de zitting van 1866-1867 werd nog een werk van groot belang verwezenlijkt: de herziening namelijk van het Strafwetboek.

Op aandringen van den Koning werd er besloten eene groote parlementaire en militaire Commissie samen te stellen, om het zoo gewichtig vraagstuk der legerinrichting te onderzoeken. De Commissie besloot hare werkzaamheden den 15^{den} Mei 1867. Zij stelde voor een leger van 100,000 man, 30,000 man in de reserve, een contingent van 13,000 man, eene begrooting van 36,900,000 frank. Zij

(*) Het is geweten dat de doodstraf geen beslist tegenstander kent dan onzen Vorst. Steeds heeft Leopold II van zijn voorrecht gebruik gemaakt om de doodstraf te vervangen.

veroorloofde de vrijstelling en wees de plaatsvervanging en de ruiling af.

De Koning, die zich naar Parijs had begeven om op uitnoodiging van Napoleon III met al de Vorsten van Europa de opening der opzienbarende Wereldtentoonstelling bij te wonen, drong bij zijn Minister aan om de Kamers tot eene buitengewone zitting bijeen te

KAREL ROGIER

roepen, ten einde de ontwerpen der Commissie te bespreken en de werken tot 's Lands verdediging te voltooien door de Beneden-Schelde te versterken. Hij wettigde zijn aanzoek door de berichten die hem uit Parijs en Berlijn toekwamen (*).

(*) Cfr. *Ch. Rogier*, door E. Discailles, dl. IV, blzz 286-288.

Hoewel het Cabinet met 's Konings vaderlandsgezinden wensch verklaarde in te stemmen, vond het den toestand niet zoo onrustbarend om de Kamer in buitengewone zitting bijeen te roepen. De zaak met Luxemburg had inderdaad een gelukkig verloop gehad voor de rust van Europa. Na zich een oogenblik met de gedachte geveleid te hebben dat hem België als schadeloosstelling zou worden aangeboden, had Napoleon III zich op het Groothertogdom Luxemburg neergeslagen, maar hij vermocht niet het van Holland 's Koning af te koopen wegens de tegenkanting van Pruisen. Hij moest zich tevreden stellen met de opruiming van Luxemburg door het garnizoen, dat deze versterkte plaats namens het Germaansch Statenverbond bezette. Onmiddellijk na dit vertrek werd Luxemburg ontmanteld en het Groot-Hertogdom onzijdig en zelfstandig verklaard.

Gedurende de te Londen opengestelde onderhandelingen was er sprake om Luxemburg aan België af te staan. Rogier ijverde er krachtig voor, doch het mocht hem niet gelukken aan het moederland zijne zonen weder te schenken, die het in 1839 had moeten prijs geven (*).

De in 1866 en 1867 zoozeer geduchte staatsomwerping was slechts verschoven. Ook bleef de militaire kwestie eene der voornaamste bekommelingen van den Koning en de Ministers. Laatstgemelden waren het evenwel lang niet eens omtrent den omvang der opofferingen die men van den lande moest eischen. Goethals, door Rogier gesteund, was besloten geen enkel van de voorstellen der groote gemengde Commissie prijs te geven, voorstellen welke pas door de middenafdeeling der Kamer grondig gewijzigd werden.

Anderzijds wilde de Minister van Binnenlandsche Zaken, A. Vandenpeereboom, het daaromtrent eens met Rogier, op de scholen voor volwassenen het stelsel der wet van 1842 toepassen, door de tusschenkomst van de geestelijkheid te veroorloven. De meerderheid van het Cabinet weigerde ermede in te stemmen; waarop Rogier en Vandenpeereboom aftraden, door generaal Goethals gevolgd.

Alsdan werd Frère-Orban Cabinetshoofd.

Het aan het Parlement in overweging gegeven ontwerp van militaire hervorming gaf aanleiding tot een diepgrondige bespreking. De meest uiteenlopende meeningen werden met vuur voorgestaan: persoonlijke dienstplicht, opheffing der loting en inrichting van het vrijwilligerschap. Het ministerieel ontwerp werd ten slotte aanvaard; het contingent werd van 13 op 12.000 man gebracht, zooals

(*) Cfr. *Ch. Rogier*, door E. Discailles, dl. IV, blzz 281-284.

dit getal door de militaire Commissie was goedgekeurd.

Werden er geene ingrijpende militaire en staatkundige hervormingen doorgevoerd, op een ander gebied verrichtte het Cabinet althans nuttig werk. Het stichtte de Krijgsschool ter opleiding van de Stafofficieren, hief de zoutbelasting en de vischtaks op, verbeterde het postwezen door de uitgave van de kaartbrieven en de verlaging van het briefport op het gelijkelijk bedrag van tien centiemen voor elke vijftien gram. Niettegenstaande al die ontlastingen bleef de geldelijke toestand uitmuntend.

De verkiezing van 14 Juni 1870 was het Ministerie ongunstig : het nam dan ook zijn ontslag.

MINISTERIE D'ANETHAN. 1870-1871

De Koning nam zijn toevlucht tot een katholiek Ministerie, voorgezeten door d'Anethan, die de ontbinding der Kamers bevoel en voor het Land verscheen met een programma van toenadering en bevrediging.

De Fransch-Duitsche Oorlog brak ondertusschen los, zoo onverwacht als een donderslag aan een blauwen hemel. Groot was aanvankelijk het angstgevoel der Belgen. Een geheim verdrag, dagtekenende van 1866 en waarbij Napoleon III aan Pruisen de machtiging had gevraagd om België met Frankrijk te vereenigen, was plots onthuld geworden. Terstond trad Engeland op en verkreeg van de beide oorlogvoerenden de belofte, dat zij onze onzijdigheid zouden eerbiedigen. De Belgische Regeering had trouwens zonder aarzelen de maatregelen getroffen noodzakelijk om de schending van ons grondgebied te beletten.

Op 8 Augustus 1870 werd de buitengewone zitting van beide Kamers geopend met een treffend beroep vanwege den Koning op de eendracht van alle Belgen voor het heil des Vaderlands.

Frankrijk en Pruisen, verklaarde Leopold II aan de vertegenwoordigers der Natie, hadden hem beloofd België's onzijdigheid te eerbiedigen. België, vervolgde hij, zal gedurende den oorlog eerlijk en rechtschapen zijne onzijdigheid vrijwaren zooals het dit bij zijne betrekkingen in vredetijd steeds heeft betracht.

Na betuigd te hebben dat de Belgen bij elken gebeurlijken overval zich met klem en vastberadenheid zouden weten te verdedigen, voegde Z. M. Leopold II er aan toe :

« België, Mijne Heeren, is meer dan eens op de proef gesteld. Geene enkele echter was zoo gevaarvol en zorgwekkend als die wij thans doormaken. Door zijn beleid, door zijne rechtschapenheid,

door zijne standvastige vaderlandsliefde, zal het weten zich zijner waardig te betoonen, waardig mede van de achting, welke de overige volken het toedragen, waardig van den voorspoed dien het door zijne vrije instellingen is gewaarborgd.

» Het Belgische Volk is innig bewust van zijn recht; het weet den prijs te waardeeren van de goederen, die het sinds een veertigtal jaren op zulke heilzame wijze veroverd heeft of bezit. Verre de gedachte, dat het zou vergeten dat het heden moet waken voor de vrijheid, de eer, het bestaan zelf van het vaderland..... »

's Konings woord vond weerklank : de adressen der beide Kamers werden met eenparige stemmen goedgekeurd.

Het geheele leger werd opgeroepen en onder het commando van generaal Chazal geplaatst. De aanwezigheid op de grenzen van het waarnemingskorps onder het bevel van den Graaf van Vlaanderen, verhinderde het Fransche leger van Sedan langs het Belgisch grondgebied te ontvluchten; door welk feit de schending van ons Land door het Duitsche leger vermeden werd, want dit laatste had last gekregen de Franschen na te zetten, indien zij niet dadelijk bedwongen en ontwapend konden worden.

Op deze wijze bleven ons ernstige internationale verwickelingen gespaard.

België betoonde zich hulpvaardig en instemmend voor de gewonden van beide natiën. Zelfs heeft een Fransch dichter, Paul Deroulède, ons Land in een lief dichtstukje zijnen hartelijken dank betuigd.

De Regeering nam een ontwerp van wet aan, waarbij de provinciale en gemeentelijke cijns tot op 20 en 10 frank werd verminderd.

De opheffing der spelen te Spa en de afschaffing van den lijfswang waren andere voorname daden van het Ministerie-d'Anethan.

De prijsverlaging voor de spoorwegreizen van geringen afstand en de instelling der heen-en terugbiljetten danken wij aan Minister Wasseige.

Het Cabinet nam zijn ontslag tengevolge van eene volkswolging uitgelokt door de benoeming tot gouverneur voor Limburg, van een personage die gewikkeld was geweest in de geldzaken Langrand-Dumonceau.

MINISTERIE DE THEUX-MALOU. 1871-1878

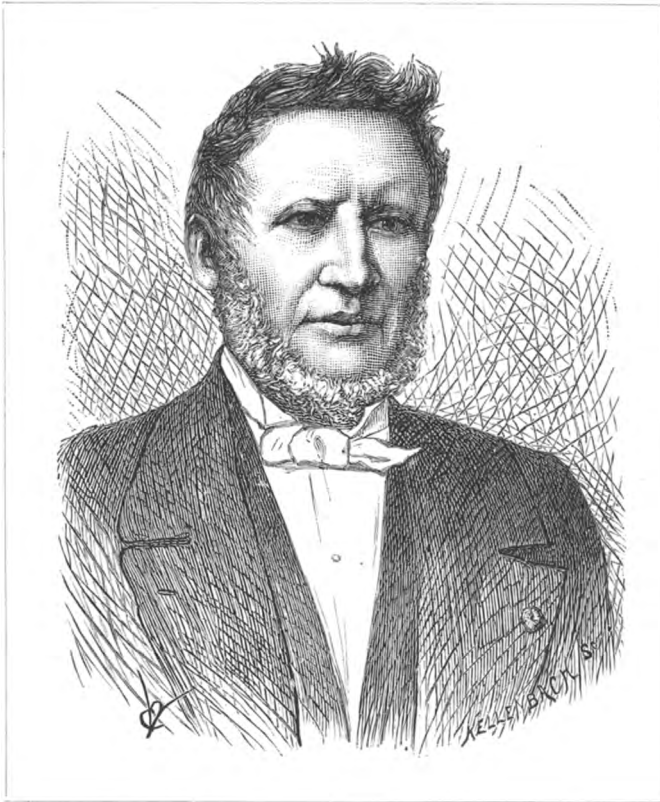
Andere staatsmannen traden op; doch de politiek bleef dezelfde. De Theux, Minister zonder portefeuille, stelde het Cabinet samen, waarvan Malou, Minister van Financiën, het hoofd werd.

Een der eerste maatregelen van het nieuw Ministerie was de

wet, waarbij het bestaan der Nationale Bank voor 30 jaar werd verlengd.

De gebeurtenissen van 1870 hadden de aandacht wederom gaande gemaakt voor het militair vraagstuk, dat bij de wet van 1868 niet afgehandeld werd.

De Regeering stelde toen, ambtshalve om zoo te zeggen, de plaatsvervanging in : zij verbond zich plaatsvervangers te werven voor de

J. MALOU

lotelingen, die mits betaling eener premie van 1.600 frank, vóór de loting 200 frank als waarborg stortten.

Bewust van de algeheele ontoereikendheid der schoolinrichtingen in een groot aantal gemeenten, deed in Juni 1873, de regeering zich een krediet van twintig millioen verleen en voor den bouw en de meubeleering van schoollokalen.

Door het streven van de voormannen der Vlaamsche Beweging, een Willems, een David, een Conscience, een De Laet, een Vuylsteke, werd eene eerste voldoening geschonken aan de eischen der vlaam-

sche bevolking : Coremans' wet namelijk in zake beteugelende rechtspraak in de vlaamsche gewesten des Lands. Bewuste wet werd den 27sten Augustus 1873 uitgevaardigd. Zij huldigde in hoofdzaak het beginsel, dat in het Vlaamsche Land niemand willekeurig mocht gevonnist worden in eene andere dan zijne moedertaal.

In de Troonrede van 11 November 1873, stelde de Koning de stijgende welvaart des Lands vast en maakte de Kamers opmerkzaam op de uitbreiding van handel en nijverheid, door de opening van nieuwe markten in het Verre-Oosten en in Noord- en Zuid-Amerika.

Slechts een enkele wezenlijk belangwekkende kwestie werd tijdens het zittingsjaar 1874-1875 opgelost : de wet op de vergelding der miliciens, waarbij hun maandelijks tien frank werd toegekend.

In 1876 werd, door de bemiddeling van Frère-Orban, de wet goedgekeurd, bepalende de onbelemmerde toekenning van de academische graden, zoomede de opheffing van om 't even welk toelatings-examen tot de hoogeschoolen. De uitslag was niet verheugend : het peil der studiën daalde al spoedig in evenredigheid met de stijging van het getal studenten.

Eene nieuwe kieswet waarborgde de vrijheid der stemming, door het invoeren van het kiesganksen, de afsluiting en het officieel kiesbulletijn.

De Troonrede van 13 November 1877 was in haren aard een antwoord op de ondoordachte aanvallen tegen de Grondwet : « Telkens als vraagstukken worden aangeroerd die de geesten verdeelen, sprak de Koning, laat ons toch nooit de gevoelens, de beginselen en de gemeenschappelijke gedachten vergeten, die ons vereenigen : de liefde voor 's Lands eigen bestaan, de oprechte en onwankelbare verkleefdheid aan onze grondwettelijke vrijheden, de vastberadenheid waarmede wij ze ongeschonden willen bewaren.

Die eensgezinde gevoelens en dit gemeenschappelijk streven zijn onze macht geweest op de dagen van beproeving in het verleden ; zij zijn ook een waarborg voor onze toekomst.... »

Den 22sten Mei 1878 werd de wet-De Laet uitgevaardigd, houdende de bepaling dat in het vlaamsche gedeelte des Lands de officieele berichten en mededeelingen in het Nederlandsch of in beide talen zouden geschieden.

Met de verkiezing van 11 Juni 1878, kwamen de liberalen opnieuw aan 't bewind.

MINISTERIE FRÈRE-ORBAN. 1878-1884

Den 17^{den} Juni kreeg Frère-Orban de opdracht het Cabinet te vormen.

De instelling van een nieuw departement, dat voor het Openbaar Onderwijs, werd beslist, ten einde aan het algemeen onderwijs een breeder vlucht te geven.

In zijne Troonrede verklaarde de Koning : « De geestesafrichting van een volk wordt meer dan ooit de bron van zijn voorspoed. »

W. FRÈRE-ORBAN

Met het oog op de ontoereikende militaire inrichting, kondigde Leopold II de mogelijke instelling aan van eene rijksreserve.

In afwachting dat men een ontwerp van wet van dien aard zou klaar maken, verlangde het Ministerie dat het leger feitelijk uit 100.000 manschappen zou bestaan, en eischte met dit doeleinde een jaarlijksch wezenlijk contingent van 12.000 soldaten.

Het indienen van de wet op het lager onderwijs was in ons land de

aanleiding voor een woelig tijdvak. De geestelijkheid en de katholieke partij oordeelden dat de herziening der wet van 1842 tot onchristelijk strekte; de liberalen antwoordden, dat bij de bepaling van het artikel 4 der wet de schooldeur steeds openstond voor de bedienaars van den eeredienst.

In hoofdzaak wilde de wet de openbare school buiten elke confessioneele inmenging.

De voornaamste bepalingen waren : 1° de gemeentescholen alleen worden door den Staat erkend; de aangenomen scholen worden opgeheven; 2° het godsdienstonderwijs blijft de zorg van de gezinnen en de leden der onderscheidene eerediensten; een lokaal is in de scholen beschikbaar voor de geestelijkheid, alwaar zij vóór of na de lessen het godsdienstig onderricht kan houden; 3° afschaffing van den leergang in den godsdienst aan de normaalscholen.

Het ontwerp werd wet met 67 tegen 60 stemmen en één onthouding. In den Senaat bedroeg de meerderheid slechts twee stemmen.

Terwijl het Ministerie een groot aantal normaalscholen, lagere scholen en scholen voor volwassenen stichtte met eene grondige wijziging van de programma's, riepen de katholieken in eene geestdriftige opwelling en met eigen hulpmiddelen geheel een onderwijs in het leven. Deze schoolstrijd werd gekenmerkt door de inrichting van het officieel *Schoolonderzoek* en door de tijdelijke opheffing van het Belgisch Gezantschap bij den heiligen Stoel.

Na de herziening der wet op het lager onderwijs wijzigde de liberale Regeering de wet op het middelbaar onderwijs van 1850. De bestaande 10 atheneums en 50 middelbare jongensscholen werden gebracht op een minimum-getal van 20 atheneums, 100 middelbare jongens- en 50 middelbare meisjesscholen. De leeraars moesten hunne studiën aan de staatsnormaalscholen voltrekken.

Eene economische crisis heerschte toenmaals over geheel Europa en was tot haar hoogtepunt gestegen; zij oefende een onheilzamen invloed uit op het openbaar geldwezen. De toepassing der schoolwet had mede aanzienlijke uitgaven na zich gesleept. Het Ministerie stelde voor, 19 millioen nieuwe belastingen voornamelijk op de verbruikswaaren te heffen. Tegenover de tegenkanting der Rechter- en der Uiterste Linkerzijde, zag het Cabinet zich genoodzaakt vrede te hebben met 12 millioen nieuwe hulpbronnen.

Dat was niet de eenige verlegenheid der Regeering. De beweging rond het kiesvraagstuk nam toe. De vooruitstrevenden eischten de herziening van artikel 47 der Grondwet. In dien zin werd ter Kamer een voorstel ingediend, maar met eene groote meerderheid afgestemd.

Den 15^{den} Juni 1883 werd eene wet aangenomen tot regeling van het Nederlandsch in het middelbaar onderwijs. Ook van dit jaar dagteekenen de bekwaamheidskiezers voor de gemeente en de provincie.

Behoudens de zuiver politieke wetten, hoeven wij een maatregel van hooge maatschappelijke beteekenis te vermelden : de afschaffing van artikel 1789 van het Burgerlijk Wetboek, vruchteloos door Bara in 1869 betracht, en eindelijk van den Senaat op 5 Juni 1883 verkregen. Door toedoen van den heer Graux werd, den 28sten Mei 1884, eene wet afgekondigd tot het aanleggen van buurtspoorwegen, zoo alleszins nuttig voor landbouw en nijverheid.

De kiesstrijd van Mei-Juni 1884 was uiterst woelig. In de Hoofdstad evenals in het binnenland leed de liberale partij schipbreuk. Te Brussel veroverden de Katholieken, met de hulp van de groep der « Onafhankelijken », al de zetels.

MINISTERIE MALOU. JUNI-OCTOBER 1884.

Het Ministerie Frère-Bara nam onverwijld zijn ontslag : het werd vervangen door een Cabinet waarvan Malou de voorzitter was. Het Ministerie van Openbaar Onderwijs werd aan het departement van Binnenlandsche Zaken gehecht. Aan den anderen kant splitsten men het Ministerie van Openbare Werken : voortaan bestond er een departement voor den Landbouw.

Het nieuw Cabinet hief de wet van 1879 op, niet zonder een levendig verzet vanwege de liberalen, die alles bewogen om de vernietiging van hun werk te verhinderen.

De opgewondenheid der partijen, aangestookt door de hartstochtelijke redetwisten binnen het Parlement, leidde tot gewelddadige betoogingen, die in een burgeroorlog dreigden te ontaarden. De ernstigste gebeurtenis uit dit beroerd tijdvak was de *Zevende Septemberdag* ; in de straten te Brussel werden liberalen en katholieken handgemeen.

De Koning verleende zijne goedkeuring aan de nieuwe schoolwet van 20 September 1884. Hierbij werd de bouw, de inrichting en het bestuur der scholen wederom aan de gemeenten toevertrouwd ; vele scholen, waarvan men de bevolking ontoereikend achtte, werden opgeheven en hare onderwijzers beschikbaar gesteld met wachtgeld. Het godsdienstonderricht was niet verplichtend en mocht door den onderwijzer worden gegeven.

De gemeenteverkiezingen brachten andermaal een woelig en bewogen tijdvak. Betoogingen werden op touw gezet, voornamelijk

tegen de Ministers Jacobs en Woeste, die hun ontslag namen. Malou wilde het lot zijner collega's deelen en volgde ze bij hun aftreden.

MINISTERIE BEERNAERT. 1884-1894.

De heer Beernaert richtte opnieuw het Ministerie in.

Van toen af splitste de liberale partij zich voorgoed, althans te Brussel, in twee vijandige groepen : de gematigden of doctrinaireren wilden in geen deele van het algemeen kiesrecht; de progressisten, zonder zich aan het zuiver en onbeperkt algemeen kiesrecht te wagen, begonnen van dien stond af een krachtdadigen veldtocht voor de grondwetherziening.

De liberale oneenigheid vergemakkelijkte het ontstaan van het socialisme, dat in 1885 zich tot afzonderlijke partij, de zoogenaamde arbeiderspartij, vormde. Het huldigde de gewaagdeste beginselen : afschaffing van het koninkdom, arbeidsregeling, bepaling van het minimum-loon, acht uren-arbeidsdag, zuiver en onbeperkt algemeen kiesrecht op 21 jarigen leeftijd, gewapende natie en opheffing van het bestendig leger, inkomsten-belasting, met een woord : het collectivisme.

De economische crisis hield aan, zij bereikte haar scherpste top-punt in Maart 1886. Uitgeput door den zakenstilstand en de bestendige loonsdaling, opgewonden door de lezing van heftige schotschriften, o. a. den *Volkscatechismus* van Alfred Defuisseaux, traden de werklieden uit de Luiker- en de Charleroi-kom in werkstaking en weldra zelfs in openbaren opstand. Men leverde zich over aan plundering en brandstichting in de buurt van Charleroi, te Jumet name-lijk, waar de Baudoux-glasblazerijen vernield werden. Het leger onder het bevel van generaal Vandersmissen moest de orde herstellen.

Maatregelen drongen zich op tot heropbeuring van de arbeiders-klasse. Door toedoen van den heer Beernaert, werd een groot arbeids-onderzoek bevolen. Op voordracht van den heer Frère-Orban, besloten de Kamers nijverheids- en arbeidsraden te stichten, om door gemeenschappelijke beraadslagingen de belangen van patroon en werkmán te behartigen.

De beroerde tijd zou trouwens aldra ten einde spoeden.

Een belangwekkende Troonrede leidde het Zittingsjaar 1886-1887 in. De Koning stelde het bestaan en den treurigen nasleep eener diepwortelende crisis vast en noodigde de Regeering uit daarin te verhelpen door wetten ter bescherming van den arbeid.

« Onder meer moeten wij, sprak hij, de vrijwillige vorming van beroepsgenootschappen in de hand werken, tusschen de nijverheids-

hoofden en de werklieden nieuwe banden leggen onder den vorm van scheids- en verzoeningsraden, den vrouwen- en kinderen-arbeid regelen, de misbruiken bij loonsuitbetaling onderdrukken, den bouw van behoorlijke arbeiderswoningen bevorderen, de instellingen van vooruitzicht, verzekering en pensioen helpen uitbreiden, en beproeven de dronkenschap en de onzedelijkheid te kortwieken. »

AUGUST BEERNAERT

Dit maatschappelijk programma kreeg in de navolgende jaren zijn beslag in een tamelijk groot aantal wetsbepalingen. Het loon werd onvervreemd- en onaantastbaar verklaard, het arbeidstoezicht ingesteld, de vrouwen- en kinderenarbeid in bescherming genomen; door eene wet op het bouwen van arbeiderswoningen konden de

werklieden op gemakkelijke wijze eigenaar van een huis worden.

Om de drankzucht, die plaag erger dan de oorlog, te beteugelen, vaardigde men eene wet op de openbare dronkenschap uit.

In 1887 deden aanhoudende geruchten van een Fransch-Duitschen en zelfs Europeeschen oorlog in België een alarmkreet slaken. Op de aanwijzingen van den uitstekenden militairen ingenieur, generaal Brialmont, stelde de Regeering voor, twee uitgestrekte versterkte kampen rond Namen en Luik aan te leggen.

De gebeurtenissen van 1886, de lessen van het arbeidsonderzoek schenen aan vele geesten de noodwendigheid te bewijzen om den persoonlijken dienstplicht in te voeren en door het kazerneleven de kinderen van arm en rijk in voeling te brengen.

Het afstemmen van den persoonlijken dienstplicht door de Kamer trof den Koning op zeer gevoelige wijze, voorstander als hij was van die groote militaire en maatschappelijke hervorming. Ook achtte hij zich gebonden tot de Natie een plechtige waarschuwing te richten. Daartoe bood zich eene gunstige gelegenheid aan bij de onthulling te Brugge, op 15 Oogst 1887, van het gedenkteeken der gemeentehelden Breydel en de Coninck. Nooit was Leopold II, wiens manhaftige verklaringen alle vaderlandslievende harten deden trillen, beter beziel.

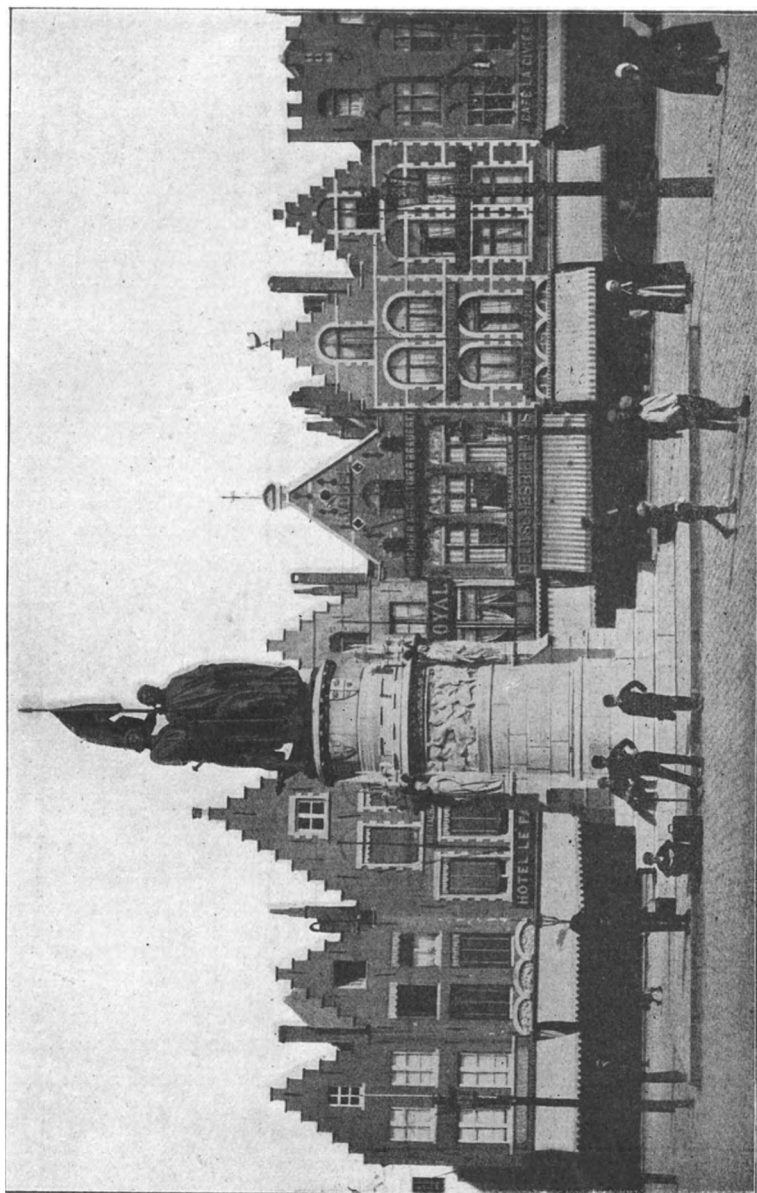
« De Leeuw van Vlaanderen, zeide hij in zijn prachtig besluit, mag niet insluimeren. Het edel erfdeel waarop gij rechtmatig trotsch zijt, zal in stand blijven en voortdurend aangroeien, indien gij steeds de manhaftigheid in u aankweekt en het gewijd vuur der vaderlandsliefde voedsel schenkt, zooal ik daarvan onder mijne oogen zulke milde voorbeelden zie.

» Alle vrijheid ontstaat en verdwijnt met de onafhankelijkheid. Die les leest men op elke bladzijde onzer Geschiedenis.

» De groote zaken hebben iets gemeens. Op de gedenkwaardige dagen dat uwe stoutmoedige gemeentenaren onder Kortrijk 's muren vochten — edelen, burgers, arbeiders verdrongen zich toen op dezelfde rangen, stonden zij aan zij, vergoten hun bloed in eene grootsche en verheven opwelling van het gemoed.

» Hoog de harten, Mijne heeren, en ons dier groote voorbeelden waardig betoond. Nemen wij hier allen tegenover onszelfen de plechtige verbintenis, evenals gene helden nooit terug te wijken voor een offer, om ten allen tijde de rechten van het Vaderland in stand te houden en dit eene lotsbestemming te verzekeren, waardig van zijn heerlijk verleden. »

Den 29sten April 1887 veroorloofden de Kamers de uitgifte in

GEDENKTEKEN BREYDEL EN DE CONINCK, TE BRUGGE, INGEHULDIGD DOOR Z. M. DEN KONING, IN 1887

België van de titels eener leening met premiën ten beloope van 150 millioen, door den Congo-Vrijstaat gesloten.

De heer Le Jeune, Minister van Justitie geworden, drukte op zijn beheer den stempel van een stouten geest; hij voerde de voorwaardelijke veroordeeling in, benevens de bescherming van de vrijgestelde veroordeelden.

Den 29sten Juli 1889 kreeg de Regeering machtiging om in te schrijven voor eene som van 10 millioen (in 1896 gebracht op 15 millioen), tot het aanleggen van het Kapitaal waarmede de Belgische Maatschappij den eersten spoorweg in Congo zou bouwen.

Met het jaar 1890 werd eindelijk de universiteitswet van 1876 herzien. Echter vergde het Parlement, voor de toelating tot de Hogescholen, slechts een getuigenschrift van een zesjarigen cursus middelbare studie, of een examen voor de jonge lieden, die geen getuigenschrift kunnen overleggen.

Den 9^{den} Juli van hetzelfde jaar, werd 's Konings testament ter Kamer gelezen; de wetgevende macht hechtte haar zegel aan eene overeenkomst den 3^{den} Juli met den Vrijstaat gesloten: een voorschot van 25 millioen werd aan den Congostaat gedaan; na 10 jaren verloop verkreeg België het recht van aanhechting; mocht het van dit recht geen gebruik maken, dan verbond de Vrijstaat zich tot het betalen van 3 $\frac{1}{2}$ rente tot aan de aflossing.

De beweging ten gunste van de uitbreiding van het kiesrecht had toegenomen, en in November 1890 handelden de Kamers zeer wijze-lijk, waar zij het beginsel der grondwetsherziening toetraden.

De verkiezing voor de wetgevende Kamers had in Juni 1892 plaats. De Rechterzijde bleef in meerderheid, doch zonder over de twee derden der zetels te beschikken, zoodat zij op eigen hand de herziening niet kon doorvoeren. De katholieke partij droeg een tame-lijk ingewikkeld stelsel voor, dat de woning tot grondslag had en door den heer de Smet de Naeyer was voorgesteld. De meeste afgevaardigden der Linkerzijde waren ofwel besliste ofwel meegaande aanklevers van het algemeen kiesrecht.

De zitting 1892-1893 werd ingeleid door eene Troonrede, de laatste door den Koning uitgesproken. Leopold II deed een dringend beroep tot toenadering, en drukte den wensch uit de partijen met vaderlandsche eensgezindheid, zooals in 1830, een nieuw werk van « eendracht, bezadigheid en vooruitgang te zien tot stand brengen. »

De beraadslagingen, rond de herziening gevoerd, waren langdu-rig en veelbewogen. Alle voorstellen werden bij den aanvang door de Kamer verworpen. Bij de tijding dat het algemeen kiesrecht

schipbreuk had geleden, overweldigde een diepe ontroering de groote steden en de nijverheidscentrums. Toen droeg volksvertegenwoordiger Nyssens, in overleg met de partijen, eene formule van toenadering voor: het meervoudig stemrecht, verleenende één stem aan ieder 25 jarigen Belg, en één of twee bijstemmen aan de burgers gehuwd en huisvader, aan de eigenaars en de bekwamen.

Dit stelsel werd als minnelijke schikking aangenomen, en op het zelfde oogenblik nam de onrust een einde.

Verder wijzigden de Kamers verschillende artikelen der Grondwet: zij verlaagden o. m. den senaatcijs en maakten de stemming verplichtend.

Reeds een aantal jaren bestond er eene strooming ten gunste van de evenredige vertegenwoordiging, die aanklevers vond bij de onderscheidene partijen. Het Ministerie diende in 1894 een ontwerp in, dat afgewezen werd. De heer Beernaert, beslist voorstander van bewuste hervorming, trad af.

MINISTERIE DE BURLET-DE SMET DE NAEYER. 1894-1899.

De Minister van Binnenlandsche Zaken, de Burlet, hervormde het Cabinet, den 26ⁿ Maart 1894.

De Kamers werden ontbonden. De October-verkiezingen van 1894 gaven den katholieken eene aanzienlijke meerderheid: haast al de liberale kamerleden, met Frère en Bara aan 't hoofd, bleven in den slag; enkele socialisten werden gekozen door de nijverheidsarrondissementen uit de provinciën Luik en Henegouw.

De gemeentekieswet moest men in overeenstemming brengen met de overige wetten. De Regeering stelde een ontwerp voor en wist het te doen aannemen, waarbij drie bijstemmen werden verleend aan het bezit en de bekwaamheid. De kiezers hoefden daarbij sedert drie jaar in de gemeente te verblijven.

Weldra waren de katholieken van oordeel, dat de schoolwet van 1884 onbevredigend was, hoofdzakelijk van een godsdienstig standpunt. De heer Schollaert droeg een nieuw ontwerp voor, bepalende het verplichtend onderricht van godsdienst en zedenleer, behoudens ontslaging op nadrukkelijke aanvraag der ouders; verder kregen de niet aangenomen vrije scholen een aandeel in de toelagen.

Eenigen tijd tevoren had de heer de Burlet, wegens ziekte, zijn ambt moeten neerleggen. De heer de Smet de Naeyer werd toen hoofd van het Cabinet.

Het jaar 1897 werd in de eerste plaats gekenmerkt door eene beweging ten voordeele van den persoonlijken dienstplicht. Generaal

Brassine, Minister van Oorlog, was een beslist voorstander van de afschaffing der plaatsvervangings, maar vond in het Parlement niet de noodige meerderheid, zoodat hij zich terugtrok. De heer Vandenepeereboom, Minister van Spoorwegen, nam voorloopig de portefeuille van Oorlog op en behield dit ambt gedurende verscheidene jaren.

De Oud-Militairen richtten op 13 Juni te Brussel eene groote betooging in. Generaal Brialmont begaf zich met meerdere andere hoofdofficieren, ten Paleize, om den Koning een vertoog ten gunste van den persoonlijken dienstplicht te overhandigen.

« Gij predikt voor een bekeerde, verzekerde hun zijne Majesteit. Al te angstvallig ben ik ingenomen met de veiligheid en de gebeurlijke verdediging van mijn Land, om niet te verlangen dat het beginsel van den persoonlijken dienstplicht de grondslag zij van ons militair stelsel.

« Zoomin als het mogelijk is zich van het overige van de wereld af te zonderen, kan geene natie eene duurzame regeling van hare verdediging ontberen, wil zij niet de speelbal der gebeurtenissen worden....

De natie behartigt haar lot naar haar zin en met volkomen vrijheid. Mijnen plicht om te waarschuwen bleef ik nooit te kort. Ik sta en ik blijf in de voorhoede van de vaderlanders, hoewel het de Natie zelve is die over hare toekomst zal beslissen. »

De herhaalde waarschuwingen van den Souverein bekeerden de antimilitaristen niet; dezen beweerden dat onze onzijdigheid door de Europeesche Mogendheden gewaarborgd en onder hare hoede geplaatst was. De Regeering moest zich tevreden stellen met de herinrichting van de Burgerwacht, waarvan de eerste ban meer op militairen grondslag werd gewapend en afgericht.

Zij deed mede den afkoop van den « *Grand Central* » en enkele andere vergunde spoorwegen aannemen. Evenzoo werd de bouw van de belangrijke Brusselsche zeevaartinstellingen afgekondigd.

Den 31sten Maart 1898, verkregen de beroepsverenigingen, bij wet, de rechtspersoonlijkheid.

Vermelden wij nog de wet van 18 April 1898, de zoogenaamde *gelijkheidswet*. Zij gaat uit van het initiatief van de heeren Coremans en De Vriendt, en regelt het gebruik der Nederlandsche taal in de officieele stukken.

De heer de Smet de Naeyer nam den 24sten Januari 1899 ontslag, wegens oneenigheid omtrent het kiesvraagstuk met de meerderheid van de Cabinetsleden.

MINISTERIE VANDENPEEREBOOM. 1899.

De heer Vandenpeereboom stelde het Ministerie opnieuw samen en bleef in bezit van zijne beide portefeuilles.

Hij droeg eene kieswet voor, waarbij evenredige vertegenwoordiging slechts in de groote arrondissementen werd voorgeschreven. Eene hardnekkige stremming van den zakengang werd ter Kamer door de oppositie op touw gezet, en weldra hield men betoogingen in de aanzienlijke steden. Tegenover dien toestand trad het Ministerie af.

MINISTERIE DE SMET DE NAEYER. 1899.

De Koning deed een nieuw beroep op den heer de Smet de Naeyer. Het hervormde Ministerie maakte er zaak van, de evenredige vertegenwoordiging voor de wetgevende verkiezingen algeheel door te voeren.

Daarna nam de Regeering eene beslissing van hooge beteekenis: zij stelde de ouderdomspensioenen in, waarbij een jaarpensioen van 65 frank, te rekenen van den leeftijd van 65 jaar, verleend werd aan ieder behoeftig werkman, en waarbij voornamelijk de toetreding tot de van Staatswege mild ondersteunde lijfrentekassen werd in de hand gewerkt (*).

De Kamers werden ontbonden. De toepassing van de evenredige vertegenwoordiging bracht eene grondige wijziging in de samenstelling van het Parlement. De katholieken bewaarden ter Kamer eene meerderheid van 20 stemmen. De tegenpartij bestond uit liberalen en socialisten.

Het bij de wet van 9 Juli 1890 voorgeschreven tienjarig tijdvak voor aanhechting van Congo was verstreken. De heer Beernaert noodigde de Kamer uit tot de onmiddellijke aanhechting, maar hij trok zijn ontwerp in op het schrijven van Z. M. Leopold II, die voor het oogenblik het *statu quo* wenschte te zien handhaven. De Regeering deed de aanhechting verschuiven, en besloot dat België verzaakte aan de uitkeering van het voorgeschoten kapitaal en de uitbetaling der renten, tot den dag waarop het 's Konings gift zou afwijzen.

De militaire kwestie kwam nog steeds tot geen rust. De Regeering slaagde er niet in, in hare partij eene meerderheid te vinden gunstig aan den persoonlijken dienstplicht, dewelke voorgesteld werd

(*) Ongeveer 170.000 ouderlingen ontvangen bovengemeld pensioen. In 1903 bestonden naangeoeg 3.000 mutualisten-vereenigingen met 328.000 toetreders.

door de gemengde Commissie, belast met de voorbereiding van een ontwerp tot legerherinrichting. In het zittingsjaar 1901-1902 deed zij eene wet goedkeuren, waarbij de dienstneming van 28 op 21 maanden werd bepaald en het vrijwilligerschap ingesteld.

Herhaalde malen reeds hadden de socialisten in het Parlement het vraagstuk aangeroerd van de afschaffing van het meervoudig kiesrecht, zoo voor de gemeente en de provincie als voor de wetgevende Kamers. Behoudens eenig verschil van zienswijze omtrent leeftijd en kiesrecht voor vrouwen, was de oppositie eensgezind om de herziening van artikel 47 en de hervorming van het meervoudig kiesrecht te eischen.

Een voorstel tot grondwetherziening werd ondertekend door gematigde kamerleden, progressisten en socialisten. Maar laatstgemelden wisten niet bezadigd te blijven tegenover het verzet van de geheele Rechterzij, die verklaarde het in 1893 in overleg met de partijen verwezenlijkte werk te handhaven.

In den waan dat zij de Regeering tot overgave konden dwingen, namen zij, van bij den aanvang der bespreking, hunnen toevlucht tot geweldenaarijen die hunne zaak vergalden. De bedreigingen hunner woordvoerders ontketenden een oogenblik den opstand te Brussel, doch de toestand was niet dezelfde als die in 1899. De openbare meening was aan de zijde der Regeering, die de wanorde krachtadig onderdrukte. Het schrikbeeld der algemeene werkstaking bleek ijdel; de socialistische leiders zelve waren al spoedig genoodzaakt de arbeiders uit te noodigen het werk te hervatten. Bloed had, jammer genoeg, te Brussel en te Leuven gestroomd.

Op 25 Mei 1902 werd te Brussel een internationaal verdrag ondertekend tot herziening van de suikerwetgeving. Deze sinds lang betrachte overeenkomst kwam tot stand, dank vooral aan het onverpoosd ijveren van den heer de Smet de Naeyer. Het gevolg van die akte was eene gevoelige daling van den prijs dezer gebruikswaar van eerste behoefte.

De parlementaire zitting 1902-1903 is kenschetsend door de goedkeuring eener wet, waarbij het accijnsrecht op den alcohol van 100 op 150 frank per hectoliter werd gebracht — wat, ongeëvenaard feit, eene nachtzitting van de Kamer vergde — en waarbij als vergoeding het inkomrecht op den koffie werd afgeschaft. Verder nam men eene wet aan tot beteugeling van het spel, benevens eene merkwaardige ongevallenwet.

Den 31sten December 1903 kondigde men de wet af, waarbij de gift aan den staat door Leopold II gedaan werd aanvaard, en die bestond uit meerdere koninklijke domeinen van verscheidene duizen-

den hectaren gronds, te Brussel, Laken, Tervuren, Oostende, Ciergnon, Ardenen.

Zijne Majesteit behield het vruchtgebruik dier goederen, met de immer edelmoedige bedoeling al de kosten van onderhoud en verfraaiing te blijven dragen.

GRAAF DE SMET DE NAEYER

Bij de bespreking van het ontwerp van wet tot toekenning van een krediet ten bedrage van 3,500,000 frank om jubelfeesten in 1905 in te richten, heeft de heer de Trooz, Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, op welsprekende wijze het glorievol tijdvak geschetst, dat ons duurbaar Vaderland gedurende drie kwart eeuws doormaakte.

« De staatkundige zelfstandigheid, zoo ongeduldig sinds eeuwen betracht en ten prijze van edelmoedige pogingen veroverd, heeft aan België veel meer heil geschonken dan de vurigste vaderlanders hadden durven verhopē.

« Een ongestoorde vrede heerscht in den Lande, dat de oorlog herhaaldelijk met bloed en puinen had bedekt; de stevig gevestigde nationale eendracht heeft geleid tot de algeheele verdwijning van de plaatselijke twisten en heeft al de voormalige hinderpalen weggeruimd; de vrijheid kent geene kluisters, gewaarborgd als zij is door de grondwet; het zedelijk en geestelijk peil van het volk stijgt en zijn horizon wordt ruimer; Wetenschappen, Letteren, Schoone Kunsten bloeien met onbetwisten luister; Landbouw, Handel, Nijverheid hebben eene verbazende vlucht genomen; de uitwijking, ten slotte, die grootsche droom reeds door onze voorouders gekoesterd, doet 's Lands vlag kennen op de verstgelegen stranden, laat België toe de weldaad der beschaving in nieuwe gewesten in te voeren, en opent breede vertierwegen voor de handelsbetrekkingen.....

« Onze steden zijn grooter, gezonder geworden; zij werden verbouwd, met prachtige monumenten versierd, en genieten eenen voorspoed, dien zij nooit onder de regeering der vreemde vorstenhuizen hebben gekend. Spoorwegen, vaarten, banen van allerlei aard doorkruisen onze velden, verkorten den afstand, verspreiden leven en beweging in al de streken van het Rijk. Een onverpoosde arbeid heeft al de schatten van onzen bodem ten nutte gemaakt. De Nijverheid heeft hare hulpmiddelen verhonderdvoudigd, en in den algemeenen Europeeschē handel bekleeden wij eene plaats, die de stoutste vooruitzichten heeft overtroffen.

» De aangroei der bevolking geschiedde op aanzienlijke schaal.

» Eene rustelooze bedrijvigheid op wetgevend gebied heeft al de takken van het openbaar bestuur geregeld.

» Een afgericht, kloek en trouwhartig leger staat rond den grondwettelijken Troon geschaard.

» Letteren, Wetenschap en Kunst verspreiden een onverhoopten luister.

» Het beleid, de arbeid en de moed van het huidig geslacht hebben uitslagen verkregen, die in de vaderlandsche gedenkboeken zullen verheerlijkt worden. »

De heer Paul Hymans, volksvertegenwoordiger voor Brussel, sloot zich namens de liberalen aan bij den wapenstilstand onder de partijen, door de Regeering gewenscht, en bezegelde met niet minder treffende bewoordingen de schoone rede van den Minister :

« Voor eenieder, zoo sprak hij, is 1905 een gedenkwaardig

jaar in 's Lands geschiedenis. Drie kwart eeuws is een kortstondig tijdvak in het leven der oude volken. Maar wat lijkt het daarentegen lang en welbesteed voor België, dat in 1830 tot eigenbestaan geboren werd! België heeft zich ontwikkeld, gegrondvest, ingericht en uitgerust; al wat het vermocht tot stand te brengen, getuigt tevens voor zijne vroegtijdige rijpheid en zijne diepstreamende bronnen van levenskracht en levensvatbaarheid.

Het bleef van oorlogsgruwelen gespaard; pijnlijke burgerwisten heeft het niet gekend. Door zijn vredelievend streven heeft het den eersten rang veroverd onder de groote beschermgezinde mogendheden, die naar de wereldmarkt dingen. Het heeft groote kunstenaars, geleerden, denkers, schrijvers geteld. Het heeft eene bewonderenswaardige arbeidersklasse gehad, waaraan niemand ooit geweigerd heeft hulde te bewijzen.

Het heeft nijverheidsmannen en ingenieurs met een stouten ondernemingsgeest gekend, die naar verre streken zijn naam en zijne kapitalen hebben gedragen; verder, vermaarde staatslieden, en twee verlichte Prinsen, hunnen eed gestand, en wier schitterend aandeel in 's Lands werk de banden tusschen Vorstenhuis en Volk bezegeld heeft. »

Ook de leider der progressistische Linkerzij, de heer Paul Janson, trad het voorstel der Regeering toe.

De socialistische hoofdmannen betoonden zich niet zoo inschikkelijk en weigerden zich aan te sluiten bij de toenadering van partijen en klassen; maar, zooals de heer Beernaert het voorspelde, hebben hunne eigene partijgenooten hunne vijandige en weerbarstige houding niet gevolgd; zij hebben aan de nationale feesten deelgenomen en, meegesleept door den geestdrift der vaderlanders, waren zij niet de laatsten om den Vorst te huldigen, die op zijn arbeidsveld de eerste der arbeiders is.

HOOFDSTUK IX

DE GEESTES- EN DE ECONOMISCHE BEWEGING

1865-1905

SCHOONE KUNSTEN

SCHILDERKUNST. — Bij de troonsbeklimming van Leopold II had Leys met zijne realistische school de romantische verdrongen, die met hare dwepende onderwerpen te zeer deed denken aan de Omwenteling van 1830 en de lotgevallen harer helden.

Karel De Groux, een stouter durver dan zijn meester, weerspiegelde met Hendrik de Braekeleer op de meest oorspronkelijke manier de nieuwe richting. Beiden waren de schilders van het kleine volk, van de nederigen. Terwijl eerstgemelde zijn behagen schiep in een sterk-weemoedige afbeelding van het leven der lijdens, zoo, in het *Vertrek van den Loteling*, het *Benedicite*, tooverde de tweede op zijne doeken Vlaamsche binnenhuizen en bood hij ons ter bewondering den *Lezer*, de *Spinster*, den *Man aan het venster*.

F. Willems en A. Stevens, twee begaafde artiesten, verlieten toenmaals België, om te Parijs den roem der Vlaamsche School te vestigen.

C. Hermans schetste treffend het moderne leven in *Morgenstond* en *gemaskerd Bal*. Emiel Wauters, een van Portaels' beste leerlingen, deed aanvankelijk aan geschiedenis en wijdde zich later aan het portret met Lieven de Winne. Te vroeg ontrukte de dood aan België een ander veelbelovend portretschilder, Ed. Agneessens.

Als landschapschilders mag België met trots wijzen op de namen van Hippol. Boulenger, Fourmois, Louis Dubois, Huberti, die een groot aantal leerlingen vormden, onder wie Baron, De Knyff, Coosemans, Van der Hecht, Lamorinière, den Duyts, Courtens, Verstraete, Heymans en Vogels uitmunten. Als dierschilders rekent de Belgische school onder de afgestorven meesters: Verboekhoven,

met zijne *Schapen door een onweder verrast*; Jozef Stevens, doorbekend om zijne hondenschilderijen : *Hondenmarkt*, *Brussel des Mornings*; E. Van der Meulen, Alfred Verwée, de schilder van koeien en van vette vlaamsche akkers. Artan en Clays staan op de eerste rij van de zeeschilders. Eene afzonderlijke plaats verdienen Madou, de nieuwe Teniers; de genre-schilders, Florens Willems, Henry Degroux en de historieschilders Verlat, Cluysenaar en Hennebicq. Deze lijst zou zeer onvolledig wezen, moesten wij niet de volgende schilders vermelden die door den dood te vroeg weggerukt werden : A. de Vriendt en Binjé; de schilders van stadsgezichten Bossuet en Stroobant; de zeeschilders Mols en Bouvier; Mej. Beernaert, Maria Collart, landschapschilderessen; Jan Verhas, maker van de *Schoolrevue*; Vanaise, historie- en portretschilder; de gebroeders Tschaggeny, C. Meunier, Van Hammée, Verheyden en Musin.

Vermelden wij de waterverschilders Stacquet, Uytterschaut, Cassiers, en onder de groep kunstenaars die nog met enkele voornoemde schilders aan den arbeid zijn, Bogaerts, De Lalaing, Struys, Smits, Stobbaerts, Knopff, de Schampeleer, Eug. Laermans, den schilder der buitenlieden, Hamesse, Tytgadt, den portretschilder Herbo, Delpérée, zoomede de schilders van honden en katten Henriette Ronner, C. Van den Eycken, C. Boland, Sophie Pir, en een gansch legioen « jongeren », vol belofte voor de toekomst. Zooals men ziet, heeft het Land van Rubens niets van zijn voormaligen kunstzin verloren.

De nieuwe werken der artiesten worden tentoongesteld in de *driejaarlijksche Salons* (te Brussel, Antwerpen en Gent), en telken jare in de eigen Salons voor *nieuwe en vrije kunst*, waarvan het bestgekende is *La libre Esthétique* van Brussel.

BEELDHOUWWERK EN GRAVEERKUNST. — Omstreeks het laatste kwart eeuws der XIX^{de} eeuw ontwaakte insgelijks de beeldhouwkunst met Paul de Vigne, Mignon, Juliaan Dillens en vooral Constantin Meunier. Andere kunstenaars van groote verdienste zetten met hetzelfde oorsponkelijk talent het werk voort van die vier afgestorven meesters, namelijk : Rousseau, Samuel, maker van het de Coster-monument te Elsene, en van datgene van Frère-Orban te Brussel; Vanderstappen, de machtig-kunnende Jef Lambeaux, De Rudder, Lagae, Vingotte, Charlier, Rombaux, Devreese, Leroy, enz.

Onder de graveerders staat aan het hoofd van het land Félicien Rops, overleden 1898.

BOUWKUNST. — Wijzen wij onder de bouwmeesters op : Poelaert, maker van het Justitie-paleis en de Congreskolom; Balat, maker van het Paleis voor Schoone Kunsten; Beyaert, Baes, Maquet en

Janlet, die de Vlaamsche Renaissance in België heropwekte.

Hankar en V. Horta waagden zich aan nieuwe bouwkunst.

Talrijke, zeer merkwaardige gebouwen werden in den zoogenaamden *modernen stijl* opgericht in de groote steden, onder meer het *Volkshuis* te Brussel, werk van Horta.

De huidige bouwkunst is cosmopolitisch getint.

TOEGEPASTE KUNST. — Voor de emailleer-, de meubel-, de plakbrief-, de prentboek- en de smederskunst hoeven wij te noemen Vanderstappen, H. Van de Velde, Serrurier, Funck, Lemmens, Coppens, Am. Lynen, Privat-Livemont, Crespin, A. Donnay, Rassenfosse, P. Wolfers, M. De Rudder, den kunstmid in gesmeed ijzer Van Bockel.

MUZIEK. — De muziek is in België altoos zeer in eere geweest : heden bestaat er haast geene gemeente, die niet hare zang-, harmonie- of fanfarenmaatschappij telt.

Naast tallooze verkondigers van de leer der muziek, onder welke Gevaert, Miry, Samuel, Soubre, de vermaardste zijn, vermelden wij twee oorspronkelijke componisten, Cesar Franck en Peter Benoit.

Eerstgemelde werd weinig door het publiek gewaardeerd en begaf zich naar Parijs, waar hij het hoofd werd van de jonge Fransche school (Vincent d'Indy, Bruneau, Chausson, Faure, enz.). Franck was in de eerste plaats een scheppend kunstenaar : hij onderging in geen deele Wagner's invloed. Diepte van gevoel paart hij aan volkomen vakkennis, en onder allen kenmerkt hij zich door zijn godsdienstigen stijl, zijne lang opgezette volzinnen, zijne stoute toonzwellingen, zijn hartstocht, zijne kieschheid en innigheid. Van hem hebben wij oratorio's, symfonische werken, een paar opera's, melodiën en stukken voor orgel en kamermuziek.

Peter Benoit, hoofd der Vlaamsche school, brak met de Fransche overlevering en beproefde met andere componisten de muziekkunst de Duitsche richting op te sturen. Gewis ware hij meer bekend, hadde hij de vertaling zijner lyrische werken niet verboden. Wat zijne werken kenmerkt, is een heilzaam gebruik van het *volkslied*. Zijn volzin en zijne toonschakeeringen zijn in den regel eenvoudig; grooten indruk zoekt hij te verkrijgen door het aanwenden van machtige orkestgroepeeringsen. Zijn getrouwste leerling, Jan Blockx, heeft zich een groote faam verworven. Minder weerbarstig Vlaming dan Peter Benoit, hebben zijne werken op de Fransche tooneelen welverdiende triomfen beleefd. Zooals zijn meester haalt hij zijn voordeel met de kleurvolle toepassing der oude Vlaamsche liederen.

Verder telt de Antwerpsche school een Mortelmans en een Wambach.

De Belgische muziekschrijvers staan zeer onder den invloed van

de Vlaamsche en de Fransche school : aan eerstgemelde ontleenen zij de volksthema's, aan de tweede een rustig streven naar polyphonie.

Onder de componisten mag men verder vermelden : Mathieu, Radoux, Dupont, Gilson, Tinel, Raway, Léon Dubois, Riga, Huberti, Lekeu, A. Dupuis; en onder de instrumentisten, voor de viool : Vieuxtemps, Ysaye, Thompson; voor de violoncel : Servais; voor het klavier : Degreef; voor het orgel : Lemmens, Mailly, Tinel; en voor den zang : Bauwens, Van Dyck, enz.

De klassieke zoowel als de moderne instrumentaal muziek wordt hoofdzakelijk uitgevoerd op de Concerten der Conservatoriums of door de symfonische Vereenigingen, te Brussel op de *Volkconcerten*, door wijlen A. Samuel gesticht, en op de *Ysaye-concerten*; te Luik, Verviers en Antwerpen op de *Nieuwe concerten*.

WETENSCHAPPEN

België telt een oneindig getal geleerde genootschappen : de Academie der Wetenschappen, het Brusselsch wetenschappelijk Genootschap, het Luiker aardkundig Genootschap, de Observatoriums, de academische inrichtingen, het Solvay-Instituut, de Handelsgestichten te Brussel en Antwerpen, de muzeums, enz.

Onmogelijk de namen van al de Belgen mede te deelen, die zich onder Leopold II's regeering wisten te onderscheiden in eenigen tak der wetenschap : wiskunde, sterrenkunde, natuurkunde, scheikunde, geneeskunst, rechten, wijsbegeerte, opvoedingsleer, taalkunde, geschiedenis, krijgskunst, enz.

Elk gebied der geestelijke bedrijvigheid is in ons Land ruimschoots vertegenwoordigd, en onze geleerden handhaven eervol de faam van Vesalius, Simon Steven, Mercator, Van Helmont en van onze andere beroemdheden der verleden eeuwen. (*)

LETTEREN

Naast zoovele andere schitterende uitingen op het gebied van kunst en wetenschap, bereiken onder Leopold II de Fransche, Nederlandsche en Waalsche Letteren insgelijks een hoogtepunt (**).

FRANSCH E LETTERKUNDE. — Omstreeks het einde van het eerste vijftigtal jaren der Belgische onafhankelijkheid, deden drie schrij-

(*) Cfr. S. Olschewsky. Geschiedenis van België, blzz. 190-199.

(**) Onder de Duitsch-schrijvende Belgen vermelden wij den folklorist N. Walker, gekend om zijne Luxemburgsche legenden, *Wintergrün*.

vers zich kennen als de voornaamste opwekkers van de Franse literaire beweging : André Van Hasselt, de eerste Belgische romancier, schrijver van *Quatre incarnations du Christ*; de romanschrijver Charles De Coster, schrijver van pittige verhalen in den Vlaamschen trant en van een meesterstuk, *La Légende d'Uylenspiegel*; de wijsgeer Octave Pirmez, die in een welluidenden en helderen stijl *Heures de Philosophie* en *Jours de Solitude* schreef.

Een heele schare schrijvers beantwoordden hun oproep, en het was op een vermaard gastmaal, het zoogenaamde gastmaal van *la Jeune Belgique*, dat allen voor de eerste maal samen kwamen. Dit banket was de verkondiging der jonge Belgische letterkunde en hare wapentoe rusting. Vooral de dichters namen de leiding der beweging. Door hen ontstond in België eene dichtkunst, waardig van dien naam.

Vooreest George Rodenbach, de bevallige en weemoedige zanger van *l'Art en exil*, *Règne du Silence*, *Bruges-la-Morte*; Emile Verhaeren, de machtigste onder de Belgische poëten, schrijver van een breed opgezetten lyrischen arbeid; Maurice Maeterlinck, dichter, wijsgeer, dramaturg, België's beroemdste schrijver en een der hoogste personaliteiten van den Europeeschen geest, schrijver van *Trésor des Humbles*, *Vie des Abeilles*, *Pelléas et Mélisande*, *Monna Vanna*; Albert Giraud, de leidsman van den Belgischen Parnassus, vervaardiger van weelderige verzen in *Hors du Siècle* en *Dernières Fêtes*; Valère Gille, discipel van Hérédia en schrijver van *Cithare*; Iwan Gilkin, de somber gestemde dichter van *Damnation de l'artiste* en *Prométhée*; Charles van Lerberghe, de vertegenwoordiger van het symbolisme en het vrije vers, de geheimnisvolle schrijver van *Chanson d'Eve* en *Flaieurs*; Fernand Séverin, de teedere en bevalige dichter van *Chant dans l'Ombre* en *Don d'enfance*; Albert Mockel, dichter en leermeester der nieuwe school, die ons *Chantefable* en *Clarté* schonk; Adolphe Hardy, de uitstekende artiest van *Route enchantée*, en de jonge Henry Liebrecht, wiens jongste stuk *Miss Lily* opzien baarde.

Naast de poëten staan de prozaschrijvers, onder welken een romanschrijver van eerste gehalte, Camille Lemonnier, schrijver van *Le Mâle*, *Le Mort*, *La Belgique*; een begaafd rechtsgeleerde en advocaat, Edmond Picard, schrijver van *Mon Oncle le Jurisconsulte* en *Le Juré*; een schrijver van wondere wilskracht, Georges Eekhoud, met zijn *Kermesses* en *Nouvelle Carthage*; een verteller met uiterst rijken en kleurvollen stijl, Eugène Demolder, schepper van *les Patins de la Reine de Hollande* en *Contes d'Yperdamme*; Carton de Wiart, schrijver van een geschiedkundig roman, *la Cité ardente*.

In de laatste jaren, aldus schrijft A. Giraud in den Parijzer *Le Temps*, zijn de Belgische schrijvers begonnen met den blik te richten naar het tooneel. Wat ook de waarde zijn moge van de dramatische grillen van een C. Lemonnier en een Ed. Picard, het zijn in elk geval teekenen des tijds. De talrijke tooneelspelen van G. Van Zype, die alle te Brussel werden vertoond met prijzenswaardigen bijval, bewijzen dat er in ons Land iets veranderd is. Het voorbeeld en de spoedige beroemdheid van Maeterlinck en F. de Croisset zijn voor menig-een een spoorslag geweest. De groote bijval genoten door het eerste tooneelstuk van Emile Verhaeren, *le Cloître*, was eene gebeurtenis. Sindsdien is er leven onder de poëten. Eekhoud maakt in zijn *Imposteur magnanime* aanspraak op onverwachte dramatische verdienste. Ten slotte heeft I. Gilkin in den Parkschouwburg *Savona-role* laten vertoonen, een levendig en veelbewogen geschiedkundig drama, van hooge vlucht, wel het machtigste werk van het Belgisch tooneel.

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE. — Onder de Regeering van Leopold II werd de Vlaamsche letterkundige beweging voortgezet door de overlevenden van het vorige geslacht, waarvan de voornaamste aanvoerders waren Hendrik Conscience, Prudens Van Duyse, Ledeganek en Jan de Laet, bij wie zich een jongere schaar aansloot, die waardig het voetpad der ouderen bewandelde. Eene meer realistische strekking, een terugkeer tot het leven en de natuur was het kenmerk van dit nieuw tijdvak.

Voorals kan men dit nagaan in het werk van Jan Van Beers. Na zijn eerste ziekelijk-romantisch getinte gedichten, zoo *De Zieke Jongeling*, vertolkte hij met volkomen talent de tooneelen van het volks- en burgersleven in gedichten van een blijvende kunstwaarde, waarvan *Begga* mag beschouwd worden als het voornaamste. Op die baan volgden hem de gezusters Virginie en Rosalie Loveling, Julius de Geyter en Julius Vuylsteke, die een sterker gekleurd, een bijtend realisme huldigden, en de dichtkunst op het gebied der politiek voerden.

De roman en de novelle beleefden een bloeitijdperk; de voornaamste vertegenwoordigers waren Conscience, Sleetckx, de gebroeders Snieders, Mevr. Courtmans, de gezusters Loveling, Tony Bergman en Teirlinck-Stijns.

Het stichten eener Vlaamsche muziekschool door Peter Benoit deed een heele lyrische literatuur ontstaan. In de eerste plaats waren het J. de Geyter en E. Hiel, die de teksten voor den grooten componist vervaardigden. De tweede van evengemelde dichters heeft onze letterkunde verrijkt met tallooze *liederen* van echte waarde, en met

fijne volksgedichten, waarin Gentil Anthéunis en Theofiel Coopman hem terzijde stonden.

Eene parnassiaansche beweging, rechtstreeks uitgaande van de Duitsche school van Rückert, von Platen en Bodenstein, droeg aanzienlijk bij tot zuivering van den versvorm. Zij was voornamelijk vertegenwoordigd door Dautzenberg, den aanvoerder en leermeester, door Frans de Cort, dichter van levendige en gekleurde volkszangen; door Jan van Droogenbroeck, schrijver van een bundel poëzie voor de jeugd, *dit Zijn Zonnestralen*, stellig een voorbeeld van het genre, en van *Makamen en Gazelen*, een echten meestergreep van metriek en taalkunde; door kanunnik Daems, en sinds 1880, bovenal door Pol de Mont, een schrijver van zeldzame letterkundige bedrijvigheid, die alle dichtsoorten met den besten uitslag beproefde, vooral onder den invloed der Fransche Parnassianen stond en de machtspreuk : kunst voor kunst, tot zijne uiterste palen doorvoerde.

Buiten deze school zij hier nog vermeld Amand de Vos, wijsgeerig dichter met stevige denkbeelden, maar gezocht in den vorm, en Victor de la Montagne, een der fijnstbesnaarde temperamenten uit de Nederlandsche letterkunde.

Een breed aangelegd episch gedicht, *Het Menschdom verlost*, door Lodewijk de Koninck, is een beetje verward van bouw, maar verraaft op menige bladzijde een zeldzame lyrische en beeldrijke zeggingskracht.

Van omstreeks 1890 dagteekent een nieuwe letterkundige geboorte. Enkele jonge letterbeoefenaars, dichters en prozaschrijvers, getergd door het zoutelooze parnassianisme en het onbeduidende realisme waarin onze letterkunde doodbloedde, namen het op zich voor de Vlaamsche Letteren datgene te doen, wat *la Jeune Belgique* voor de Belgische Fransche Letteren had gewrocht. Maar in tegenstelling met dezen knoopten zij hunne jonge beweging vast aan de echt vaderlandsche overlevering, verpersoonlijkt in de West-Vlaamsche school van Guido Gezelle, Hugo Verriest en Albrecht Rodenbach.

Guido Gezelle, dichter wiens naam thans niemand meer onbekend is, had reeds sedert 1858 werken in het licht gegeven die hem in West-Vlaanderen volksgezind maakten, zonder echter daarbij door de kritiek gewaardeerd te worden. Na lang stilzwijgen verscheen in 1893 een nieuwe bundel *Tijdkrans*, en in 1896 *Rijmsnoer*, waarin zijn opwellend gemoed, zijn fijne en machtige dichtersgave, zijn sterk waarnemingsvermogen en zijn menschenkennis zich breed uitspraken. Nooit werd wellicht zijn springlevende en tevens afgeronde vorm overtroffen. Door zijn werk staat hij onder het getal van de groote dichters der menschheid. Hugo Verriest, die met Karel de

Ghelderen en Eugeen Van Oye zijn voornaamste leerlingen waren, onderscheidde zich door enkele stukjes diepgevoelde verzen, doch vooral door opstellen over letterkundige kritiek, geschreven in een natuurlijk-vloeienden vorm en drager eener fijn doorwrochte gedachte. Hij had den te jong gestorven Albrecht Rodenbach gevormd, dichter met hooge gaven, die ons een dramatisch werk, *Gudrun*, naliet, waardoor een breede adem waait en dat een groote vaderlandsche beteekenis heeft.

Aan deze school nu wilden de jongeren toenmaals de ontwakende beweging aanknoopen. Dit geschiedde voornamelijk onder den drang van Prosper Van Langendonck, breed-aangelegd en scherpziend letterkundig criticus, schrijver met een eigen stempel, die in zijne gekuischte en diepzinnige *Verzen* het geheele leven van mensch en dichter omvat. Met Cyriel Buysse, krachtig realistisch romanschrijver, vooral gekend door zijn *De Biezenstekker* en *Het Recht van den Sterkste*, Emm. de Bom, den kieschen en fijnbesnaarden schrijver van den roman *Wrakken*, August Vermeylen, schrijver van zeer gewaardeerde dichtstukken en een bundel studiën die hem rang doen nemen onder de Nederlandsche sterkste denkers en prozaïsten, stichtte hij in 1903 het tijdschrift *Van Nu en Straks*, dat zijne deuren opende voor elk modern streven en waarin schrijvers met de uiteenloopendste meeningen zij aan zij stonden. Weldra kwamen de vier stichters vervoegen: Victor de Meyere, persoonlijk poëet en uitmuntend novellenschrijver; Alfred Hegenscheidt, uitgever van *Starkadd*, dramatisch werk van machtige en breed-menschelijke bezieling, Karel van de Woestijne, de vermogende artiest en diepzinnige dichter van *Het Vaderhuis*, tevens een fijngevoelig criticus. Maar de groote aanwinst der groep was Stijn Streuvels, neef van Guido Gezelle, de groote West-Vlaamsche verteller, die de natuur en de boeren zijner geboortestreek schildert met een kracht en een uitbeeldingsvermogen, dat vaak tot het hoogste lyrisme overslaat. Achtereenvolgens verschenen van hem *Lenteleven*, *Zonnetij*, *Zomerland*, *Doodendans*, *Dagen*, *Minnehandel*, enz., welke boeken hem deden waardeeren als de grootste prozaschrijver der huidige Nederlandsche letterkunde. Met minder kracht en meer gezochtheid, doch dieper tot het innerlijke wezen der dingen doordringende, drukt Herman Teirlinck, schrijver van een bundel *Verzen* en van verscheidene romans, waaronder *de Wonderbare Wereld* en *Het stille Gesternte* de voornaamste zijn, op waardige wijze het voetspoor van zijn voorgangers. René de Clercq en C. Gezelle, zeer oorspronkelijke en echtbespraakte dichters, kwamen zich ook bij de groep aansluiten.

Behoudens bovengemelden, past hier de naam van August Cup-

pens, den fijngevoeligen dichter van *Verzekens*, Lenaerts, schrijver der *Alvermannekens*, en Lambrecht Lambrechts, dichter met groote rythmische gaven, die vooral in *Rond het klavier* aan het licht treden — deze drie, Limburgers.

Op het tooneel hebben behalve reeds genoemde schrijvers uitgemunt : Nestor de Tière, vervaardiger van talrijke zeer gewaardeerde tooneelstukken, Hector Planequaert, die een sterkgebouwd treurspel *Dood van Karel den Goede*, schreef, en Rafael Verhulst, schrijver van *Jezus de Nazarener*.

WAALSCH E LETTERKUNDE. — Op de eerste rij schitteren twee Luiker schrijvers : Nicolas Defrecheux, de fijnbesnaarde dichter van *Leyi m' plorer*, en Ed. Remouchamps, overleden 1900, wiens beroemd blijspel *Tâti l' Perriqui* tot zelfs in Parijs werd vertoond, na dit over geheel België te zijn geweest. Mogen eveneens niet vergeten worden de vruchtbare dichter J. Vriendts, de E. H. Renard en twee best gekende Luiksche tooneelschrijvers Henri Simon en André Delchef, gestorven 1902.

STOFFELIJKE ONTWIKKELING

België bezit eene nijverheids- en handelsgeschiedenis, waarop het terecht mag bogen. « Vrijheid en Arbeid ! » was de machtspreuk ten tijde van den strijd der gemeenten. Die machtspreuk is niet gewijzigd geworden. Niets is welsprekender dan volgende uittreksels uit eene rede door den heer de Trooz, Minister van Binnenlandsche Zaken, gehouden bij de aanstelling, ten Academiënpaleize, in Juni 1903, van de Commissie belast met het opstellen van het feestprogramma voor de LXXV^{ste} verjaring van België 's Onafhankelijkheid :

« Het weze ons geoorloofd het Vaderland te roemen, ons België getooid met den schitterenden mantel van zijn heerlijk verleden, trotsch op zijne onafhankelijkheid en zijne vrijheden, betrouwende op de groote gaven en de wijsheid van zijn Koning, rijk door de onuitputtelijke bronnen van zijn bodem, rijker nog door de vrome en onverdroten arbeidszucht zijner Kinderen!...

» Gelukkig ja was het Belgische Volk gedurende de drie kwart eeuws, die weldra tusschen ons en de Septemberdagen zullen liggen. Welk een onverstoorde welstand in al onze gewesten sinds dien heugelijken dag!...

» Besloten binnen enge grenzen, leven er op onzen bodem 7,000,000 inwoners, terwijl dit getal in 1831 niet hooger steeg dan 3,785,814; onze bevolking is de dichtste van Europa geworden, en zij geniet de vruchten van een zedelijken, verstandelijken en stoffelijken vooruitgang zonder weerga... »

Ziehier belangwekkende mededeelingen aan bedoelde redevoering ontleend en betreffende Leopold II 's bewind :

Volgens de telling van 1896 bestaan er 326,889 werkende nijverheidsinrichtingen, met 1,102,244 personen en gebruikende 628,253 paardekracht.

Om maar even van de kolennijverheid te gewagen, de hoeveelheid kolen uit de Belgische putten in 1900 gehaald, bedraagt 23,500,000 ton, ter waarde van 408 millioen.

Anderzijds heeft de landbouw onafgebroken vorderingen gemaakt, niettegenstaande de drukking die hier in België zooals in alle Europeesche landen heeft geheerscht.

De gemiddelde opbrengst per hectaar van de voornaamste eetwaren is aanzienlijk gestegen. Een onbetwistbaar bewijs van voorspoed is wel, dat 's Lands veestapel in 1900 3 millioen vertegenwoordigt.

De bestrate en met kiezelsteen aangelegde wegen, zoo onontbeerlijk voor de economische belangen, hebben een machtige uitbreiding genomen.

Ons spoorwegnet bedraagt in 1900, 4.560 kilometers, en is het dichtste van Europa. Tusschen de mazen van dit net loopen sinds 1885 de lijnen der buurtspoorwegen, die thans 1.819 kilometers (*) tellen en ten eerste de plaatselijke belangen bevoordeelen.

De netto-ontvangst der spoorwegen bedroeg in 1900 63 millioen; die der buurtspoorwegen bereikte ongeveer de som van 10 millioen.

Moet er nadruk gelegd worden op België 's handel met den vreemde? Onze invoer, die in 1835 beliep tot 199 millioen, bedroeg in 1900 3.594 millioen. Onze uitvoer is van 160 millioen in 1835 tot 3.297 millioen in 1900 gestegen. (**)

De aanwas van 's Lands rijkdom heeft de openbare machten in de mogelijkheid gesteld, om aan de huishoudelijke uitrusting van het Rijk, aan de groote werken van algemeen nut en aan het onderwijs aanzienlijke sommen ter verbetering te wijden. Op die wijze werden sedert 1830 ruim 3 milliard uitgegeven.

Alle klassen der samenleving hebben haar aandeel gehad in de verbetering der stoffelijke bestaansvoorwaarden.

In 50 jaren is de loonstandaard tot het dubbele van zijn oorspronkelijke waarde gestegen, en de gestadige prijsvermindering op de voorwerpen van dagelijksch gebruik en de algemeen verbruikte eetwaren, hebben de arbeidersklasse zeer opgebeurd. De huisvesting,

(*) In 1905 is de uitbreiding der buurtspoorwegen 3.430 kilom.

(**) Einde 1903 zijn die cijfers voor den invoer, 4.447.300.000 frank, en voor den uitvoer 3.889.900.000 frank.

de kleeding, de voeding van den werkman zijn niet te vergelijken met hetgeen zij waren bij den aanvang onzer onafhankelijkheid.

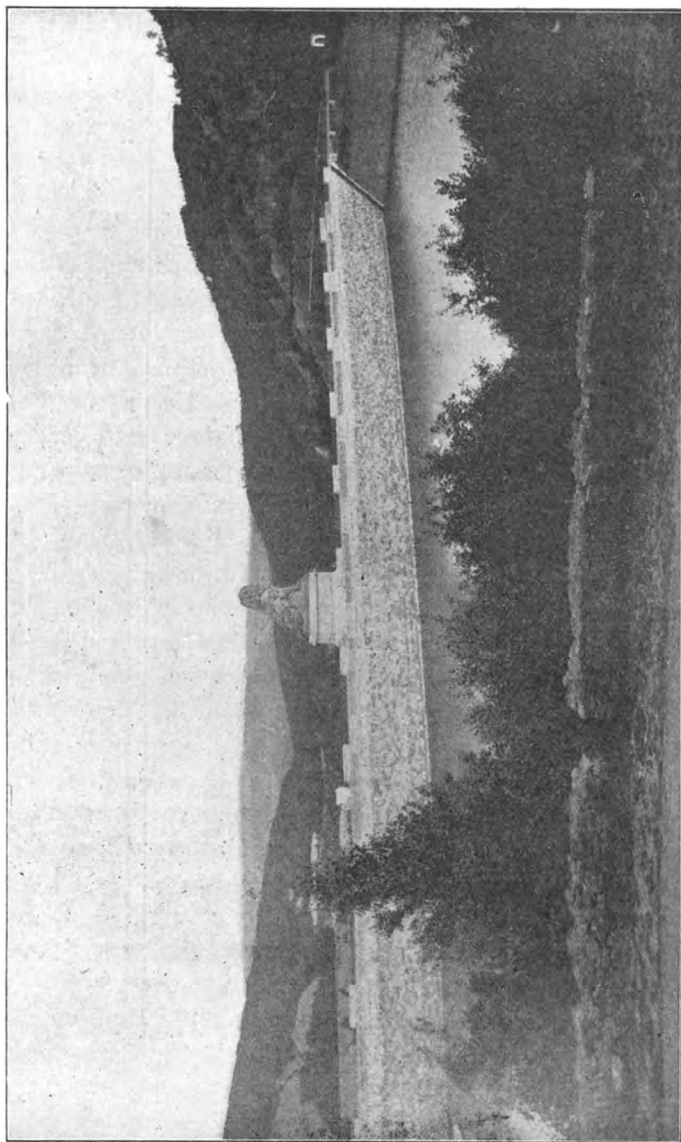
De zin voor het sparen wordt aan de schooljeugd ingeprent en is reeds in zeer ruime mate onder het volk doorgedrongen. België is bezaaid geworden met vereenigingen van onderlingen bijstand en werken van vooruitzicht onder allerlei vorm. Dit gebeurde steeds met overleg, zoodat die instellingen beantwoorden aan de behoeften van den landbouwer en den fabrieksman, en aan zijn gezin veiligheid, welzijn en spaargeld brengen.

DE BELGISCHE HANDELSVLOOT

Wat de handelsvloot betreft waarover België beschikt, beliep in 1863 het aantal schepen 112, metende 37.729 ton; in 1900 waren er nog slechts 73, doch de tonnemaat was zeer aanzienlijk gestegen, namelijk op 113.529 ton. Tot dusverre heeft dit aantal schepen volstaan voor 's Lands handelsverkeer ter zee; maar de steeds toenemende bedrijvigheid van het Belgische volk, de ontdekking van nieuwe rijkdommen in den grond van het moederland, en daarbenevens de altijd stijgende uitbreiding der buitenlandsche betrekkingen, hebben doen inzien dat de huidige handelsvloot ontoereikend is om aan de eischen onzer vruchtbare nijverheid te voldoen.

Moge België hare gewenschte vloot weldra bezitten. Door het vermogend toedoen van onzen Koning werd het schoolschip « *Comte de Smet de Naeyer* » gebouwd, waarop de zeelieden der toekomstige Belgische handelsvloot hun opleiding zouden ontvangen. Het lot is, helaas! die eerste stoutmoedige onderneming zoo jammerlijk ongunstig geweest. De schipbreuk van April j.l. was voor het Vaderland een nationale ramp, waarvan het aandenken in het geheugen der bevolking onuitwischaar zal voortleven. Hoe groot de rouw ook weze, de Natie heeft zich echter niet laten ontmoedigen: onwankelbaar is haar betrouwen op de toekomst.

Leopold II streeft naar een « grooter België ». Zijn wensch om een Koloniale school te zien stichten, het belang dat hij in de Luiker Tentoonstelling heeft gesteld, zijne ingenomenheid voor de vertegenwoordigers der voornaamste mogendheden en bovenal voor de Ministers van China en Japan, het stichten van het internationaal Tol-tarieven-bureel, van eene Sino-Belgische Kamer van Koophandel, het invoeren van den leergang van Chineesch op de handelsscholen, dit alles toont dat Leopold II België's uitbreiding behartigt met een ijver en eene volharding, waarvan hij het bewijs heeft geleverd bij het scheppen van den Congostaat.

WATERDAM DER GILEPPE, INGEHULDIGD DOOR Z. M. LEOPOLD II, IN 1878

GROOTE WERKEN ONDER 'S KONINGS REGEERING

Reeds van bij zijne troonsbestijging heeft onze Vorst de verfraaiing der groote steden, de verbetering van het platteland en de uitbreiding onzer handelsbetrekkingen ter harte genomen. Altoos heeft hij met zijne tegenwoordigheid de uitingen van 's Volks werkzaamheid vereerd, grootsche werken heeft hij op touw gezet, den bloei der Natie heeft hij door alle hem ter beschikking staande middelen aangemoedigd, zoodat Leopold II de eerste bewerksteller van België 's voorspoed mag worden geheeten.

Wat al schoone werken door zijn wil uitgevoerd!

Te Brussel, de bouw van het reusachtig Gerechtshof, dit pronkjuweel, dat den 25sten April 1883 werd ingehuldigd en de som van 50 millioen frank kostte. Verder in 1874, de centrale Hallen en de Beurs, in 1880 het Paleis voor Schoone Kunsten, in 1892 het Posthotel, waarna de kazernen te Etterbeek; het aanleggen van de lanen rond de Hoofdstad, van de Louizalaan en de Tervurenlaan, het Museum te Tervuren (1897), de inhuldiging van tallooze merkwaardige kunstmonumenten (de Brouckere-fontein, Anspach-gedenkteken, Japaneesche toren te Laken, enz.), en in 1884, de celgevangenis van Sint-Gillis, eigenaardig gebouw, dat tot voorbeeld strekt aan de strafinrichtingen der geheele wereld.

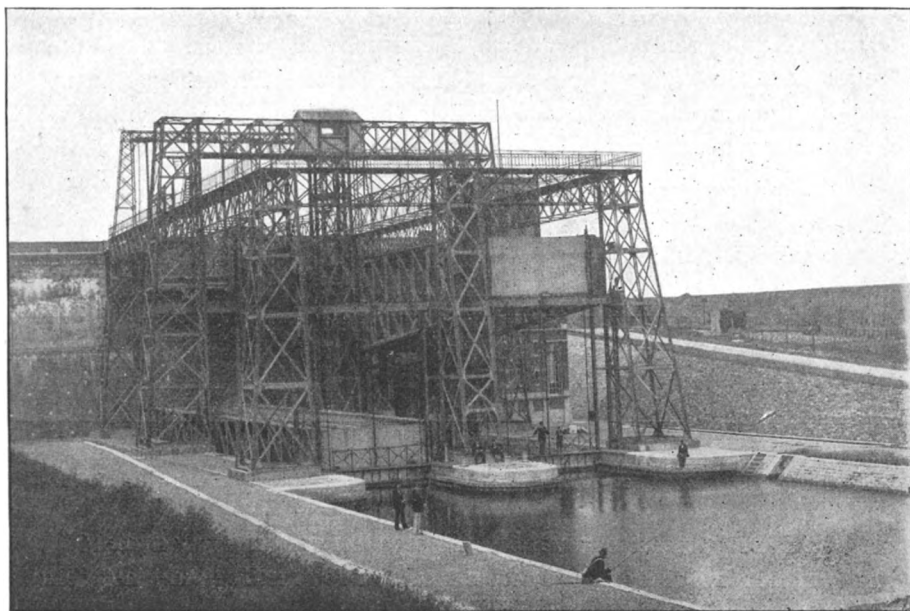
Behalve het vaardig maken der haven in 1867 en het bouwen van het fraai Gerechtshof, voltooid 1874, zag men te Antwerpen insgelijks werken van het allereerste belang voor het land tot stand komen: verbetering der oude kaaien en herbouwing naar nieuwe plannen, verbreding der Schelde tot op 350 meters, graven van dokken, groot 65 hectaren, plaatsen van tuigen en bouwen van inrichtingen die Antwerpen tot de best uitgeruste wereldhaven hebben gemaakt. Eindelijk werden al de versterkingen gesloopt en vervangen door een nieuwer verdedigingstelsel, waardoor Antwerpen eene oninneembare plaats is geworden, beschermd als het is door eene dubbele linie van vooruitgeschoven forten.

Deze militaire werken werden te Namen en te Luik voortgezet; rond laatstgemelde twee steden, van belangrijke strategische ligging, heeft men twee linies forten met koepels gebouwd.

Geen punt in ons land, waarnaar Leopold II zijn blikken niet heeft gewend. In Juli 1894 voltooiden men de Pier te Blankenberge, lange wandelplaats gebouwd op een stel van ijzeren balken, 350 meters in zee. Te Oostende legde men in 1880 en 1890 twee staketsels aan, lang 650 meters; te Bergen bouwde men de schoone Staatsnormaalschool (1872) en het burgerlijk godshuis (1875); verder

werd in Henegouwen, in 1887, de hydraulische hijsch-machine te La Louvière ingehuldigd.

Ten slotte werd Luik verrijkt met nieuwe hoogeschoolgebouwen. Men vergete ook niet de verfraaiing van Spa en het bouwen van den reusachtigen waterdam der Gileppe, waardoor het water van een beekje wordt opgevat in een vergaarbak van 13 miljoen kubieke meters. Deze dam bestaat uit een metselwerk dat 240 meters breed op 50 hoog is; aan de grondvesten is het 65 meters dik, en van boven 15 meters. Een monumentale leeuw, hoog 13 meters, bekroont het werk. De kom werd in 6 jaar gebouwd en kostte 5 miljoen frank.

Cliché der Touring-Club.

HYDRAULISCHE HIJSCH-MACHINE TE LA LOUVIÈRE, INGEHULDIGD DOOR Z. M. LEOPOLD II, IN 1887

Maar het werk, dat Leopold II tot dus verre heeft voltrokken, is niet ten einde. Het wordt onverdroten voortgezet en maakt aanspraak op onze bewondering. Ginds, in de Vlaamsche polders, te Zeebrugge, delven een leger arbeiders overgroote dokken, die tot Brugge zullen strekken, waarin eens de zee triomfantelijk haar waten zal spoelen tot Brugge, ten tweede male zeehaven geworden. Hier, bieden de werven van Brussel-Zeehaven het schouwspel van een reusachtig mierennest met zijne machtige draaibruggen, zijne diepe grachten en zijne breede sluizen.

Welke ontroering voor België, wanneer het eerste schip komende

van den Oceaan, met wapperende vlag en ronkende stoomtuigen, tot in het hart van het Vaderland, tot binnen de trotsche hoofdstad zal stevenen, en terugkeeren beladen met Belgische voortbrengselen, om die naar de verste gewesten te voeren.

Hoeft er gewag gemaakt te worden van de herstellingswerken aan 's Konings Paleis, de voltooiing van het Paleis uit het Jubeljaarpark, de verfraaiing van de Schoone Laan te Laken, het bouwen der groote Middenstatie en de voortdurende uitbreiding der haven van Antwerpen? Weldra mogen wij te Brussel den overheerlijken *Kunstberg* begroeten, de Middenstatie, de verbinding van Noord en Zuid, de nieuwe militaire school, de basiliek te Koekelberg. En verder, het rechte trekken der Ourthe, het inrichten van het Cointe-park te Luik, het leggen van ontelbare buurtspoorwegen, die de groote steden met de afgelegenste uithoeken des Lands verbinden; het op touw zetten van talrijke tentoonstellingen, waarop de voortreffelijkheid onzer voortbrengselen en de stoere werkkraacht der Natie bevestigd worden.

DE ONAFHANKELIJKHEIDSFEESTEN IN 1905

België is het middelpunt van een groote wetenschappelijke, letterkundige, kunst-, nijverheids- en handelsbeweging geworden.

Dit is ten overvloede gebleken uit de lange reeks feesten en plechtigheden laatstleden jaar, in 1905, gehouden om onze LXXV-jarige Onafhankelijkheid te gedenken. Geen enkel gebied, waarop wij den stroom der nieuwsgierige bezoekers uit de naburige zusterlanden — zoo groote als kleine — niet verrast en verbaasd hebben.

Slechts de allervoornaamste uitingen van de algemeene feestviering en het nationaal kunnen wezen hier vermeld.

In de eerste plaats de groote Vaderlandsche Plechtigheid van den 21sten Juli, op het Poelaertplein, te Brussel. Binnen de opgetooide ideale omlijsting van het grootsche Justitiepaleis was het beste en keurigste gedeelte der Natie verzameld, om aan haar waardigen Vorst, Koning Leopold II, hare vroomste wenschen te bieden.

Verder verschaften het middeleeuwsch steekspel, kleurvolle opwekking van het Riddersteekspel, te Brussel in 1452 ter eere van den graaf van Charolais — later Karel de Stoute — gehouden, en de historische optocht, weidsche ontvouwing van de tijdvakken onzer geschiedenis, een dubbele gelegenheid om uiting te geven aan de Vlaamsche raseigenschap : zin voor kleur en zucht naar rijk en schitterend praalvertoon.

De Retrospectieve Tentoonstelling der Belgische Schilder- en

Beeldhouwschool, sedert 1830, was gedurende zes maanden een bestendig feest voor het oog, zoomede de Tentoonstelling van oude tapijtwerken en oud snijwerk in den Brusselschen Kunst- en Letterkring. Mogen beide onvergeetlijke getuigenissen onzer verleden grootheid zegenrijk zijn in de naaste toekomst.

Aan een uithoek des Lands, te Luik namelijk, heeft op de wereldtentoonstelling, in dien grooten wedijver der volkeren, onze nijverheid luide hare faam staande gehouden.

Naast die indrukwekkende betoogingen, waaraan de geheele Natie uitgenoodigd was deel te nemen, heeft iedere stad, ieder dorp, het nederigste vlekje zijn eigen feest gehad om Vorst en Vaderland te huldigen, van in den Voorzomer tot den Herfst. Het huidig geslacht heeft zich gesterkt aan dat zoo menigmaal herhaald schouwspel, en de jeugd, met haar ontvankelijk gemoed, zal misschien de droomen verwezenlijken, die wij daarbij gekoesterd hebben.

Ook onze burenen betuigden België naar aanleiding zijner jubelfeesten de vriendelijkste toegenegenheid. Zoo schreef Frankrijk onder meer :

« Dit kleine land is waarlijk groot door de wijsheid die het uitstraalt, door de snelheid waarmee het de baan van vooruitgang en beschaving is opgegaan. Het heeft breed opgevatte, nuttige wetten gemaakt, die het vlelend spreekwoord : « Vrijheid zooals in België », in omloop hebben gebracht. Met alle krachtinspanning en allen moed heeft het gewerkt niet om zijn grondgebied te verwijden, maar om het vruchtbaar en winstgevend te maken. Vijftig jaar vroeger dan de anderen heeft het gezien dat de wereldstrijd zou uitgevochten worden op handelsterrein, en het heeft zijne vlag zoo hoog geplant, dat menig groot land zijne schacht niet eens raakt. Het heeft gebouwd, terwijl de anderen omverhaalden. Enkel op huishoudkundig gebied is het de zevende onder de handelsmogendheden.

» Wanneer men in vijf-en-zeventig jaren tot zulk een uitslag is gekomen, mag men er wel ietwat trotsch op wezen.

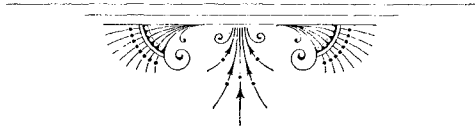
» Wij zullen de Belgen onze lofspraak evenmin als onze goede wenschen sparen, en aan een kleinen buur, die echter groot is door zijn karakter, zijn arbeid en zijn rechtschapenheid, mogen wij in alle gerechtigheid en in alle gemoedelijkheid den groet van Frankrijk toesturen ! »

Deze lofspraak op ons Vaderland is mede een heerlijke huldeblijk voor het werk door onzen Vorst Leopold II tot stand gebracht, hij die gedurende een veertigjarig bewind nooit iets anders betrachtte dan België's rijkdom, geluk en welvaart.

Nu de feestroes uitgewoed is, hoeven wij er weder aan te denken den standaard even hoog als weleer op te houden. Want moesten wij insluimeren op onze lauweren of ons blijven vermeien in de vleiende muziek van eigen lof en eigen vergoding, al spoedig zou een waakzamer buur ons voorbijstreven.

De Vorst heeft den arbeid hernomen voor het heil van zijn Volk. Het Volk zal dat hooge voorbeeld volgen.

EINDE

Bladwijzer

HOOFDSTUK I. — De Jeugd van Leopold II (1835-1853) . . .	1
II. — Leopold II Senator (1853-1865).	13
III. — Het Huwelijk van Leopold II (22 Augustus 1853)	28
IV. — De groote Reizen van Leopold II (1854-1855).	48
V. — De Feesten van Juli 1856 en September 1859.	64
VI. — De voornaamste Gebeurtenissen der Regee- van Leopold II (1865-1905)	73
VII. — Leopold II 's groote Werk : Belgisch Congo (26 Februari 1885)	143
VIII. — Staatskundige en Parlementaire Geschiedenis (1865-1905)	161
IX. — De Geestes- en de Economische Beweging (1865-1905)	185

